

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**NAZİ ALMANYA'SI SOYKIRIMINA MARUZ
KALAN YAHUDİLER VE ONLARI KURTARMA
MÜCADELESİ VEREN TÜRK DİPLOMATLAR**
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Neslihan DURAK

HAZIRLAYAN
Taner GÜR

MALATYA-2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
CUMHURİYET TARİHİ BİLİM DALI

**NAZİ ALMANYA'SI SOYKIRIMINA MARUZ
KALAN YAHUDİLER VE ONLARI
KURTARMA MÜCADELESİ VEREN TÜRK
DİPLOMATLAR**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Taner GÜR

MALATYA 2018

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**NAZİ ALMANYA'SI SOYKIRIMINA MARUZ KALAN YAHUDİLER VE
ONLARI KURTARMA MÜCADELESİ VEREN DİPLOMATLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Neslihan DURAK

HAZIRLAYAN
Taner GÜR

Jüriimiz 19/04/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Tarih Anabilim. Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvan Ad Soyadı:

1. Prof. Dr. Neslihan DURAK
2. Prof. Dr. Salim CÖHCE
3. Prof. Dr. Mehmet ÇEVİK

İmza:

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 19/04/2018 tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Neslihan Durak danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*NAZİ ALMANYA’SI SOYKIRIMINA MARUZ KALAN YAHUDİLER VE ONLARI KURTARMA MÜCADELESİ VEREN TÜRK DİPLOMATLAR*” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Taner GÜR

BİLDİRİM SAYFASI

Prof. Dr. Neslihan DURAK danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “NAZİ ALMANYA’SI SOYKIRIMINA MARUZ KALAN YAHUDİLER VE ONLARI KURTARMA MÜCADELESİ VEREN TÜRK DİPLOMATLAR” isimli tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../04/2018

Taner GÜR

ÖNSÖZ

XX. yüzyılın en önemli hadiselerinden birisi olan İkinci Dünya Savaşı, uzun yıllar istiklal mücadelesi vererek hüviyetini kazanmış olan Türkiye gibi yeniden yapılanmaya çalışan, iktisadi ve ekonomik gücü küçük ölçekte olan bir devletin başına açılabilir en büyük tehlikelerden biri idi. Türkiye, bu olağanüstü şartlarda ortaya çıkan değişken dengeleri ve çelişkileri uzman diplomat ve yöneticileri vasıtasıyla akıllıca kullanıp, “Milli Çıkar” kavramını en net biçimde uygulayarak ayakta kalabilmenin en güzel mücadelesini vermiştir. Bu başarıda şüphesiz İsmet İnönü ve Onun çevresindeki tecrübeli diplomatların rolü son derece önemlidir.

Türkiye, Birinci Dünya Savaşında olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı boyunca da gerek coğrafi konumu gerek dengeleri değiştirecek yapısı nedeni ile hem müttefikler hem de mihver (Almanya-İtalya-Japonya) ülkeleri tarafından kendi tarafında olması ve savaşması gereken bir ülke olarak görülmüştür. Türkiye’nin savaş dışında kalmak istemesi sebebiyle savaşan ülkeler, en azından karşı safta olmaması ve tarafsız kalması için ısrarlı telkinlerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla savaşan tarafların ciddi politik baskısına maruz kalan Türkiye uygulanan bütün baskılara rağmen bir denge politikası izleyerek savaş dışı kalmaya çalıştı. Savaşın gidişatına ve ortaya çıkan mevcut durumlara göre güç dengeleri değiştiği için de kimi zaman ister istemez farklı ülkelerle farklı görüşmeler yaparak çıkarlarına uygun bir dış politika izlemek zorunda kaldı.

II. Dünya Savaşının geneline bakıldığında büyük acı ve ölümlerin yanısıra göze çarpan en önemli olaylardan biri de “Yahudi Soykırımı”dır. Hatta II. Dünya Savaşı denilince çoğu kişinin ilk aklına gelen Adolf Hitler’in Yahudilere karşı uyguladığı insanlık dışı zulümler ve sistematik işkenceler sonucu meydana gelen yok edilmelerdir. Dünyanın içinde bulunduğu bu buhranlı dönemde Türkiye, kimsenin elini uzatmadığı Yahudiler’e başta geçmişten gelen tarihi mülteci misyonu gereği ve dönemin Yahudi tebasına yakın Türkiye deki bürokrat, finansör, maddi-manevi sponsorluk sağlayan şirketler ile ABD’nin savaşta “Tarafsızlık” ilkemiz gereği yaptığı telkinler sonucu Musevi tebayı gözetken ve el uzatan bir Türk dış politikası meydana gelmişti. Ortaya çıkan bu dış politikanın ilkeleri doğrultusunda Türkiye, Avrupa daki diplomatlarının aracılığı ve bu diplomatların aldığı inisiyatifler ile neredeyse onların hayatlarına mal

olacak girişimleri sonucunda etnik kimliklerine bakmaksızın yirmi bine yakın Yahudi'ye Türk Vatandaşlığı sağlayarak onları soykırımdan kurtarmayı başarmıştır.

Meşakkatli lisans eğitimim ve tez çalışmam süresince desteklerini gördüğüm, yoğun idari görevlerine rağmen bana zaman ayıran, tecrübe ve bilgilerini içtenlikle paylaşan başta danışmanım Sayın Prof. Dr. Neslihan DURAK hocama, akademik hayatta kaynak ve bilgisine sıkça başvurduğum iş ve eğitim hayatımdaki zaman çıkmazlarında alternatifler sunan Tarih Bölüm Bşk. değerli hocam Sayın Prof. Dr. Salim CÖHCE'ye, yazım ve araştırmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Çiğdem KIRANŞAN hocama, yine bu süreçlerde beni motive eden, lisans eğitimimin yarısını geçirdiğim İzmir 9 Eylül Üniversitesi ile İnönü Üniversitesindeki tarih bölümü akademik kadrosuna/hocalarıma, aileme, okul ve mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Taner GÜR

Malatya 2018

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı sonucun da ortaya çıkmış olan yeni dünya düzeni müttefiklerin Almanya ile 28 Haziran 1919 tarihinde yaptığı “Versailles Anlaşması” ile kısa bir süre sessizliğe bürünse de, aslında bu durum fırtına öncesi sessizliğin diğer bir adı olmuş dolayısı ile bu sessizlik çok uzun sürmemiştir. Galip devletlerin adil olmayan paylaşımları, tutumları ve sömürge zihniyeti mağlup devletlerin rahatsızlıklarına neden olmuş ve onları militer bir yapıya sevk etmişti. Yenilen devletler bozulan siyasi, ekonomik ve askeri düzenlerini hızlıca tekrar yerine getirme çabası içine girerek II. Dünya Savaşının kapılarını aralamışlardır. Bu sebeple tarihin en önemli ve en büyük paylaşımlarının yaşandığı bu savaş tabii olarak beraberinde kan, gözyaşı ve büyük acılar getirmiştir. Dönemin galip ve aktör devletleri mevcut durumlarına güvenerek ikinci bir savaşın patlak verip birincisinden daha büyük ve korkunç felaketler yaşatacağını pek düşünmüyorlardı. Tarihe bakıldığında gelmiş geçmiş en büyük savaşlardan biri olarak görülen İkinci Dünya Savaşı, sadece ölen insanların sayısı ile değil, kullanılan teçhizatlar, silahlar, uçaklar ve ölümcül atom bombalarıyla da tarihin seyrini değiştirmiş ve tarihi belleklerde hep acı bir hatıra olarak kaydolmuştur.

II. Dünya Savaşı esnasında Türk Devleti’nin dış politika hedefi, genel olarak savaşa dahil olmadan kendi toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını korumak oldu. Bu politikayı belirleyenler Atatürk döneminin politik çizgisini benimseyen aktör kişiler olup temel prensipleri; yabancı askeri unsurları Türkiye’nin bulunduğu coğrafyadan uzak tutarken, Türk askerlerinin de yabancı devletlerin sınırlarından uzakta tutmayı yeğlemiş bir tarafsızlık siyasetini gözetmek olmuştur. Kısacası Türkiye, mevcut coğrafyasından ne bir avuç toprak vermeyi, ne de başka bir yerden bir avuç daha toprak elde etmeyi düşünüyordu. Ülkeyi savaşa götürecek maceraperest bir siyaset yerine, “Müttefik” veya “Mihver” Devletlerin zaferine karşın ağırlıklı olarak Türkiye’nin güvenliğini sağlamak ve denge unsuru olmak ana hedef olmuştur.

Savaşın geneline bakıldığında yaşanan acıların ve ölümlerin en büyüğüde Nazi Almanya’sının Yahudilere uyguladığı akıl almaz politikalarıdır. Bu vahşetin bitirilmesi ve insanların kurtarılması için Nazilerin karşısına çıkıp dur diyebilen; dil, din ve ırk ayırımına girmeksizin Türkiye, geçmişte de kendisine sığınan Yahudilere yine dost elini uzatmıştır. Farklı kimliklere sahip mültecilerin tarih boyunca kendisine güvenli bir

sığınak ve liman olarak gördüğü Anadolu coğrafyası vefakarlığını yeniden ıspatlamış olmaktadır. Holokost vakasında Yahudilere ve diğer esirlere yardım elini uzatan bir kısım kahraman Türk diplomatlar azınlıkta da olsalar adeta gözü dönmüş olan Nazilerin ellerinden bu tutsakları kurtarmış ve isimlerini tarihin sayfalarına altın harflerle yazdırmışlardır.

Naziler tarafından uygulanan zulümler karşısında Türkiye, karşı tavır sergilemiş ve aynı zamanda savaşa girmemek için de uğraş vermiştir. Yahudilerin ayrımcılığa maruz bırakılmaya başladıkları 1930'lu senelerde Türkiye, Nazilerin idaresinde bulunan Avusturya ve Almanya'dan kaçmayı başaran yüzü aşkın bilim adamı ve sanatkara da evini açmıştır. Bunların yanında Savaş esnasında bazı Avrupa ülkelerinde vazifeli olan Türk Diplomatları pek çok insanı ölüm kamplarına yollanmaktan kurtarma cesaret ve kahramanlığını da göstermiştir.

Bu çalışmada II. Dünya Savaşı Türk dış politikası ve Yahudileri Nazi soykırımından kurtaran“Türk Schindlerler”olarak tanınan diplomatlarımızın hayatları ile siyasi faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İkinci Dünya Savaşı, Naziler, Yahudi Soykırımı, Türk Diplomatlar.

ABSTRACT

Although the new World War II, which emerged in the aftermath of the First World War, quieted for a short while with the “Versailles Agreement”, it did not last very long since it was another name for silence before the storm. The unfair sharing, attitudes and colonial mentality of the victorious states have caused the disturbances of the defeated states, and for this reason they have been struggling to structure militarism, regain their political, economic and military orders rapidly. They've got doors of world war.

This war has been the greatest major war of wars in history, and it is also evident that it brings blood, tears, and great sorrows. The victorious actor states did not think that a second war would erupt and cause more catastrophes than first, relying on their current situation. World War II, seen as one of the greatest wars in history, has changed the course of history with the equipment, weapons, airplanes and deadly atom bombs used, not just the number of people who died, but it was always an event in historical memory.

In the course of World War II. Foreign policy aim of the Turkish state was generally to maintain own independence and territorial integrity without intervening in to the war. Determining this policy is the people who adopt policy line of Atatürk era and their basic principle was to take on neutrality policy by keeping away not only foreign military existence near its border but keeping away Turkish Military Force from foreign countries borders. In essence, Turkey was neither thinking to grant its territory nor loot a small piece of territory from its existing geography. Instead of policy that draw country errantly in to the war, Turkey put forward its main purpose to ensure safety and stayed equilibrated despite ally and axis powers triumph.

When taken a broad look at war, the greatest of living anguishes and deaths is the invisible politics that the Nazi Germany imposed on the Jews. Ending the violence and this can go against the Nazis put a stop to rescue people and language, which Turkey look to religious apartheid, still the Jews who took refuge in the past, he has extended his hand.

Anatolian geography that was seen as a safe part and shelter by refugee having different identity during history, again approved itself faithful.

In the Holocaust case there were Turkish diplomats, some of whom were heroic extended aid to the Jews and other members of the body. These heroes rescued these people from the hands of the Nazis, who were almost maddened in the minority, and printed their names on the pages of history in gold letters in that time.

The face of these atrocities that the Nazis applied hand has struggled to enter the war against Turkey standing. Jews in the years of the 1930s they began to be exposed to discrimination in Turkey, located in the Nazi administration has opened the door to hundreds of scientists and artists who managed to escape from Germany and Austria. In addition to saved a considerable number of people from being sent to the death camps through Turkish diplomats, who had helped people and were prominent in some European countries exhibiting great courage and heroism.

In this study, foreign policy of Turkish in World War II, our diplomats who saved the Jews from Nazis Genocide and known as the “Turkish Schindlers” and their lives and political activities were taken up.

KeyWords: Second World War, Nazis, Jewish Holocaust, Turkish Diplomats.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ONUR SÖZÜ	iv
BİLDİRİM SAYFASI.....	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER	xii
KISALTMALAR	xiv
KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİK TARİHİ, TÜRK-YAHUDİ İLİŞKİLERİ VE II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNE GENEL BAKIŞ

A. YAHUDİLİK VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YAHUDİ GÖÇLERİ	7
a. Yahudi Sorunun Tarihi Temelleri	10
b. Yahudi Göçleri ve Nedenleri.....	17
B. I. DÜNYA SAVAŞI SONUÇLARI VE ÜLKELERİN GENEL DURUMUNA BAKIŞ	22
C. II. DÜNYA SAVAŞI SÜREÇLERİNE GENEL BAKIŞ, ALMANYA'YI SAVAŞA SÜRÜKLEYEN GEREKÇELER VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI	28
a. 1923-1945 Türk-Alman İlişkileri	30
b. Hitler Diktatörlüğü ve Nazi İdeolojisinin Almanya'ya Hakim Olması	41
Ç. TARİHİ SÜRECİ İÇİNDE TÜRK-YAHUDİ İLİŞKİLERİ	47

II. BÖLÜM

NAZİLERİN II. DÜNYA SAVAŞI'NDA YAHUDİLERE UYGULADIĞI BASKI POLİTİKASI

A. HITLER'İN NİHAİ ÇÖZÜM PROJESİ (FİNAL SOLUTION).....	54
B. YAHUDİLERİ TOPLUMDA DEŞİFRE ETME VE MAL VARLIKLARINA EL KOYMA	57

C. ANA TOPLAMA KAMPLARI, AMAÇLARI, HAYAT ŞARTLARI VE KAYBEDİLEN YAŞAMLAR	60
a. Auschwitz Ölüm Kampı	67
b. Dachau Kampı.....	69
c. Ravensbrück Kadın Kampı.....	70

III. BÖLÜM

NAZİ ALMANYA’SI SOYKIRIMINA MARUZ KALAN YAHUDİLER VE ONLARI KURTARMA MÜCADELESİ VEREN TÜRK DİPLOMATLAR	
A. ATATÜRK’ÜN SİLAH ARKADAŞI PARİS BÜYÜKELÇİSİ BEHİÇ ERKİN’İN HAYATI VE SİYASİ ÇALIŞMALARI.....	73
a. Behiç Bey’in İstiklal Mücadelesindeki Rolü ve Ulaştırma Bakanlığı Yılları... 79	
b. Behiç Bey’in Yahudilere Sağladığı Türk Pasaportu ve Onları Nazilerden Kurtarıp Türkiye’ye Göndermesi, “Türk Schindler” Benzetmesi.....	85
c. Nazilerin Paris ve Vichy’deki Faaliyetlerinden Dolayı Behiç Bey’in Elçilik Görevinden Alınması İçin Türkiye’ye Yapılan Baskılar.....	91
ç. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Behiç Bey’in Münasebetleri	92
B. NUMAN R. MENEMENCİOĞLU (1944-1956)	94
C. FİKRET ŞEFİK ÖZDOĞANCI (1942-1945)	97
Ç. CEVDET DÜLGER (1939-1942).....	98
D. NAMIK KEMAL YOLGA (1940- 1945).....	100
E. NECDET KENT (1941-1945).....	101
F. SELAHADDİN ÜLKÜMEN (1943-1945)	102
SONUÇ	105
BİBLİYOGRAFYA	109
EKLER	119

KISALTMALAR

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt
BBC	: Britanya Yayın Şirketi
BM	: Birleşmiş Milletler
bkz.	: Bakınız
BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Dr.	: Doktor
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
Genkur.	: Genel Kurmay Başkanlığı
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
MAH/MEH	: Milli Emniyet Hizmetleri
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSDAP	: Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SA	: Sturmabteilung (Nazi Fırtına, Hucüm Kıtası)
SDP	: Almanya Sosyal Demokrat Partisi
SS	: Schutzstaffel: Hitlerin muhafızlığını yapan özel silahlı Partimilitanları
TTKA	: Türk Tarih Kurumu Arşivi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

KAYNAK VE ARAŞTIRMALAR

II. Dünya savaşı ve Nazi Almanya'sı dönemi ile ilgili arşivlerde yeterli sayıda kaynak bulunmaktadır. Bahse konu kaynaklar doğrultusunda yapılmış bir çok kıymetli araştırma da mevcuttur. Özellikle II. Dünya savaşının başlangıç ve sonuçları, Nazi Almanya'sının Yahudiler'e uyguladığı asimilasyon ve imha politikaları üzerindeki araştırmalarda bilhassa Avrupa ve diğer ülkelerde kayda değer bir artış gözlenmektedir.

Bu sebeple araştırılan konu ve dönemle ilgili esaslı bilgiler veren tarih kaynaklarından arşiv materyali, gazete, dergi, hatırat ve birçok dilde çeviri yapılmış genel tarih kitaplarına sahip bulunmaktadır. Bunun yanı sıra başta İngilizce olmak üzere diğer bazı dillerde yazılmış olan bir kısım ciddi araştırma eseri de mevcuttur ki, bunlardan önemli ölçüde istifade cihetine gidilmiştir.

A. KAYNAKLAR

Konunun özelliği gereği bu çalışmada arşiv materyali, genel tarih kitapları, hatıratlar, gazete, dergi, belgesel film ve edebi eserlerden en geniş şekilde istifade edilmeye çalışılmıştır. Bunlar;

a. Arşivler; arşiv materyalleri

Birinci-İkinci Dünya Savaşlarının neden ve sonuçları ile ilgili çalışmalarda önemli yere sahip arşiv kaynakları söz konusu olduğundan genel olarak, İngiltere, Almanya, Amerika, Fransa, İsrail, Polonya, Rusya, Bulgaristan, İtalya ve Türkiye'deki hali hazırda bulunan arşivler konu ile ilgili fiili arşivi oluşturmaktadırlar.

Bunlardan çalışma alanımızla ilgili olarak İngiltere (British Museum), Türkiye (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, MSB. ATESE Arşivi, Milli Kütüphane Arşivi, Türk Musevileri Müzesi,) ve İsrail'deki Yad Vaşhem (anıt ve isim) soykırım müzesine ait dijital ortamdaki resim, bilgi ve belge gibi birinci ve ikinci elden dokümanlardan yararlanılmaya çalışılmıştır.

Dışişleri Bakanlığı'ndaki restorasyon çalışmaları nedeni ile arşivinden yararlanılamamıştır.

b. Gazete ve Dergiler;

Dönemin gazeteleri olan Akşam, Cumhuriyet, İkdam, Ulus, Vakit, New York Times gibi gazete haber ve makalelerinden istifade edilmekle beraber, Ortadoğu Analiz dergisi, Akademik Ortadoğu, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Akademik Bakış, Atatürk Yolu, Transport Aylık Ulaşım Dergisi ve Türk Dış Politikası Yıllığı gibi yerli yabancı gazete ve dergilerinden istifade edilmeye çalışılmıştır. Bu gazete ve dergilerin verdiği haberlere ilaveten yayınladığı köşe yazıları dikkati çekmektedir. Nitekim daha çok bunlardan istifade etme cihetine gidilmiştir.

B. ARAŞTIRMALAR

Konu ile ilgili Esaslı çalışma olan Fahri Armaoğlu'nun İngilizce'den Türkçe 'ye çevirdiği Stanford J. Shaw'ın¹“1933-1945 Yahudi Soykırımı ve Türkiye” adlı eserindeki gelişmeler kronolojik bir yaklaşım biçiminde işlenmiştir. Buna ek olarak konu hakkında Emir Kıvırcık'ın “Büyükelçi” kitabı², Fahir Armaoğlu'nun “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi³, Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları”⁴ ile döneme ışık tutan birinci elden kaynak olan Behiç Erkin'in “Hatırat”⁵ adlı eserlerinden geniş bir şekilde istifade edilmiştir. Bu dönemde Paris'teki büyükelçimiz Behiç Bey Yahudi problemine dair karşı karşıya kaldığı olaylar hakkında bilgiler vermiştir. Eser sadece II. Dünya Savaşı ve Yahudi meselesine dair bilgiler vermemekte aynı zamanda dönemin sosyal ve siyasal konuları hakkında geniş bilgiler vermektedir. Erkin eserinde ayrıca Avrupa Ülkelerinin içinde bulunduğu durum, Nazi Almanya'sının dünyayı sarsan tutum ve düşünceleri, Türkiye'nin savaş dışında kalma politikası ve Yahudileri Nazilerden kurtarma çabaları, demir yollarının lojistik anlamda savaştaki önemine de değinmektedir.⁶ Osmanlı'nın son dönemleri, İstiklal Harbi ve İkinci Dünya Savaşı yıllarını da kapsayan “Hatırat” Behiç bey'in ölümünden sonra yayınlanmak üzere bıraktığı hayatı ile ilgili önemli anı

¹ Standford J. Shaw (1930-2006); Osmanlı ve Türkiye üzerine önemli araştırma ve çalışmalar yapmış ABD Vatandaşı ünlü bir Tarihçidir. Başlıca yapıtları “From Empire to Republic, Yahudi Soykırımı ve Türkiye, Osmanlı ve Dünya, Osmanlı ve Modern Türkiye, The Ottoman Empire In World War I.” Bkz. Stanford J. Shaw, **Yahudi Soykırımı ve Türkiye**, (nşr.,Fahir Armaoğlu), İstanbul 2013, 512s.

²Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, İstanbul 2007, 224s.

³Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)**, İstanbul 2004, 1006s.

⁴ F. Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları**,İstanbul 2017, 584s.

⁵ Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci),Ankara 2010, 640s.

⁶ Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., A. Birinci), Ankara 2010.

;https://ecitydoc.com/download/beh-bey (Erişim Tarihi: 01.12.2017)

ve günlükleri kapsamaktadır. Türk Tarih Kurumu tozlu raflarında unutulmuş olan ve bahsi geçen süreçlerin önemli tanığı olan bu değerli hatırat, kurum başkanı Prof. Dr. Ali Birinci tarafından yıllar sonra 2010'da derlenerek basımı yapılmıştır. Behiç bey *Hatırat'ı* Nafia Vekaleti'nde (Bayındırlık Bakanlığı) iken yazmaya karar verdiğini ve çocukluğundan beri objektif bir şekilde günlük tuttuğunu da ifade etmiştir. Hatırat, sekiz bölümden meydana gelmiş olup 1878 -1958 yılları arasındaki olaylar ile ilgili birinci elden önemli vesika niteliği taşımaktadır.

Standford J. Shaw'ın diğer çalışmaları olan ; *From Empire to Republic*⁷, *Osmanlı ve Dünya, Osmanlı ve Modern Türkiye*⁸, *The Ottoman Empire In World War I*⁹ adlı eserleriyle Türkiye ve Osmanlı İmparatorluğu kültür ve siyasi yapısı üzerine önemli saptamalar yapmıştır. “*Yahudi Soykırımı ve Türkiye*” adlı eseri Fahir Armaoğlu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Özetle bu eserde; Naziler II. Dünya Savaşı'ı süreçlerinde planlı olarak 1933-1945 yılları arasında Yahudileri sistematik bir şekilde akıl almaz yöntemlerle imha etmeye çalışırken karşılarında yalnızca Yahudiler'e dost eli uzatıp onları kurtarmaya çalışan Türkiye'yi görmüşlerdir. XX. yüzyılın başlarında Nazi Almanyası'na bir ütopya'nın gerçekleşebileceği hissinin ardına düşmüş ve şüphesiz bu ütopyik hayallerini ancak Alman Irk'ının üstünlüğüne vurguda bulunarak gerçekleştireceklerdi. Nazi üst kimliği ve Ari Irkı düşüncesi kısa sürede Yahudilerin vatandaşlık haklarının ellerinden alınıp onların ikinci sınıf durumuna düşürülmelerine neden olmuştur. Kaçınılmaz olarak başlayan acımasız savaş' ta yaklaşık 6 milyon Yahudi Naziler tarafından planlı olarak toplama kamplarında öldürülmüştür.¹⁰ Dünya çalkalanırken, Türkiye II. Dünya Savaşı'nın dışında kalmış ancak Yahudilere sahip çıkma ve onları ülkelerine kabulünden geri adım atmamıştır

Bu durum zamanla Nazi Almanyası'nın Türklere öfkelenmesine ve sert tepki vermelerine neden olmuştur¹¹

Araştırmada başvurduğumuz çalışmalardan birisi de Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalma politikası ile ilgili olarak Zehra Önder'in “*II. Dünya*

⁷S. J. Shaw, *From Empire to Republic*, Ankara 2000, 960s.

⁸S. J. Shaw, *Osmanlı ve Modern Türkiye*, Ankara 2006, 576s.

⁹J. Shaw, *The Ottoman Empire In World War I*, Ankara 2006, 741s.

¹⁰ Michael Brenner, *Kısa Yahudi Tarihi*, (nşr., Sevinç Altınçekiç), İstanbul 2011, s. 281.

¹¹ S. J. Shaw, *Yahudi Soykırımı ve Türkiye*, (nşr., Fahir Armaoğlu), İstanbul 2013.s.11-45

Savaşında Türk Dış Politikası”¹²adlı eseridir. Zehra Önder eserinde Türkiye üzerinde etken olan 3 önemli unsur üzerinde durmuş; III. Reich¹³, Sovyetler Birliği ve Britanya (İngiltere) etkisi. Devlet politikaları gereği Türkiye’nin savaşa katılması için yapılan baskılar ve bu baskılardan kurtulmak için izlediği diplomasiyi hem mihver hemde müttefikler arasındaki dengeyi korumuş ve böylelikle savaşın dışında kalmayı başarmıştır.¹⁴

Türkiye II. Dünya Savaşının dışında kalmak için elinden gelen uğraşı vermiştir. Savaşa girmemesine rağmen Yahudiler meselesi nedeniyle Alman Nazi yönetimi ile çoğu zaman sorunlar yaşamıştır. 1930’ların başından beri Nazilerin politikasından memnun olmayan ve Türkiye’ye gelmek isteyen büyük çoğunluktaki bilim insanı ve zanatkara/sanatkara Türk Devleti kapılarını açarak bu insanları Nazi baskı ve zulümlerinden kurtarmıştır.¹⁵

Paris Büyükelçimiz Behiç Erkin’in torunu olan Emir Kıvırcık ise “*Büyükelçi*” eserinde dedesinin Atatürk ile olan silah ve fikir arkadaşlığını, Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarındaki rolü, Devlet Demir Yollarındaki ilk görevi, demir yollarının Çanakkale Savaşı’ndaki önemi, Ulaştırma Bakanlığı Yılları, Bakanlık döneminde hükümet ile yaşadığı sorunlar ve Atatürk’e istifasını sunması, Macaristan’a Büyükelçi olarak atanması ve akabinde atandığı Paris-Vich Büyükelçiliği yıllarında Nazilerin soykırımına maruz kalan Yahudileri kurtarmak için bir tarafta Fransa-Vichy Hükümeti, bir tarafta Nazi Almanya’sı ve karşılarında Behiç Erkin’in diplomatik çabaları hakkında da bilgi içermektedir.¹⁶

¹² Zehra Önder, **II. Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası**, (nşr., Leyla Uslu), Ankara 2010, 472s.

¹³ Hitler tarafından adlandırılmış olan III. Reich dönemi 1933-1945 yılları arasında oluşturulmuş olan ve bin yıl sürmesi öngörülen Alman İmparatorluğunu temsil eden Hükümet’in adıdır. Bu dönemde Hitler eski bayraktaki sarı rengini kaldırarak yerine kırmızı rengi koymuştur. Nazi Almanya’sının yeni bayrağı kırmızı-beyaz-siyah olmuştur. Hitler I. Reich’i Otto önderliğinde kurulan Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu (962-1806), II. Reich’i ise Bismark’ın yönetiminde 1918’de yıkılan Almanya dönemi olarak görmüştür. <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/nazi-almanyasi-nasyonel-sosyalist-almanya> (Erişim Tarihi:01.12.2017); Adolf Hitler, **Kavgam**, (nşr., Ergün Aydın), s. 211-212.

¹⁴ Zehra Önder, **II. Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası**, (nşr.,Leyla Uslu), Ankara 2010, s.12-95; Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014, s. 34 vd.

¹⁵ Hüner Tuncer, **İsmet İnönü’nün Dış Politikası (1938-1950)**, İstanbul 2012, s.10- 74; Bkz. **Ek.12.** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Belge No: 30-010, 30.09.1933.)

¹⁶ Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, İstanbul 2007, s. 9-18.

Behiç Erkin ve Yahudileri kurtaran diğer diplomatlarımızla ilgili diğer bir görsel materyal ise 2011’de çekimleri yapılan “*Turkish Passport*”¹⁷ adlı belgesel film olmuştur. Burak Arlıbel’in yönetmenliğindeki Belgeselde dönemin canlı tanıkları yaşadığı acıları anlatmıştır.¹⁸

Yine aynı konu ile ilgili Türk Diplomatların verdiği mücadele ile ilgili “*Desperate Hours*”¹⁹(Umutsuz Saatler) adlı başka bir belgesel film yapılmıştır.

Belgesel Amerika da yaşayan soykırım uzmanı Dr. Michael Berenbaum ile film yapımcısı V. Barrett ve Main Street adlı film yapım şirketi başkanı olan Ronald Goldfarb ortaklığında hazırlanmış;Türk Diplomatların misyonları, II. Dünya Savaşı yıllarında Yahudilere yaptıkları yardım ve kurtarma faaliyetleri ile Türkiye’nin II. Dünya Savaşı sırasındaki politikasını ele almaktadır. Yahudileri soykırımdan kurtaran bu diplomatlarımız “*Türk Schindlerler*” olarak anılmaktadırlar. Vatandaşlarının arasında dine ve dile bağlı ayırım yapmayan diplomatlar, büyük tehlikeleri göze almış cesaret isteyen kurtarma operasyonları düzenlemek kaydı ile pek çok Yahudi insanın hayatını kurtarmışlardır. Türk Büyükelçi ve konsoloslukları aynı zamanda Yahudi sığınmacıların çocuklarına da sağladığı Türk vatandaşı kimliği sayesinde onları Nazilerin işkence kamplarına gönderilmekten kurtarmışlardır. Belgesel ilk olarak 5 Eylül 2001 tarihinde Washington Soykırım Müzesi’nde gösterime girmiştir. Belgesel film Türkiye’nin yanı sıra, Macaristan, Hollanda ABD, Kanada, İtalya, İsrail ve İsviçre’de gösterilmiştir.²⁰ Bunların dışında ülkemizde yapılan münferit çalışmalar istifade edildikleri ölçüde dipnotlarda gösterilmiş ve bibliyografya da yer verilmiştir.

¹⁷[www. politikfilm.org/belgesel/1058-turkish-passsport-2011](http://www.politikfilm.org/belgesel/1058-turkish-passsport-2011) (Erişim Tarihi: 11.12.2017); Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, İstanbul 2007.

¹⁸Lazare Ruso, Beki Saul, Mina Özdoğan, Albert Saul gibi tanıklar kullanılmıştır.Lazare Ruso 90 yaşında İstanbul Nişantaşı’nda yaşıyor. Lazare Ruso ile yapılan röportaj: “*Aralık 1941’de yapılan arama ilk büyük Yahudi baskınıydı. Metrodan çıktığımda kimliğime bakan Alman jandarması damgayı gördü ve beni tutukladı. Drancy’de (toplama kampı) sıraya dizdiler. Sayım için soğukta iki saatten fazla bir süre bekledik. Soğuktan ve açlıktan ölenler oldu. 20 yaşında olduğum için dayanabildim. Bir gece koşuşlarımızdan çıkararak soğukta çıplak olarak duşa soktular. Türk Konsoloslugu, Yahudiler için bir baskın yapıldığını ve beni aldıklarını öğrenmiş. 2 ay sonra yerimi buldu ve serbest bırakılmamı sağladı. Fransa’da doğmuş olan ailem Auschwitz’te öldü. Ben kurtuldum çünkü Türk’üm. Bu kadar basit”*. bkz., <http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/05/29/turk-diplomatlarin-soykirimindan-kurtardigi-5-turk-yahudi> (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

¹⁹http://www.mfa.gov.tr/desperate-hours-adli-belgesel-film_.tr.mfa (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

²⁰ Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, (nşr., Atilla Dirim), İstanbul 2012, s. 378-379; http://www.hasturktv.com/anti_semitizm/1526.htm (Erişim Tarihi: 11.12.2017); [www. politikfilm.org/belgesel/1058-turkish-passsport-2011](http://www.politikfilm.org/belgesel/1058-turkish-passsport-2011) (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

GİRİŞ

Temelde Yahudiliğin etnik kökenleri ilk İbrani atası olarak kabul gören Hz. İbrahim ve ardından gelen yine İbrani atası sayılan oğlu Hz. İshak'la Yakub'a dayandırılmıştır. Dini açıdan bakılınca başlangıç safhası, Hz. Yakub'un Tanrı tarafından konulan adı ile İsrail'in on iki oğlundan gelip ve İsrailoğulları'nın Hz. Musa tarafından Mısır'daki kölelik yaşamından kurtarılarak Sina bölgesine götürülmeleri ve burada atalarının Tanrı ile sözleşerek O'ndan kutsal kitapları olan Tevrat'ı almaları olarak kabul görmektedir.²¹ Lakin Ahd-i Atik zamanında (m.ö. xııı-v. yy) yaşayan bu halkın dini uygulamalarını, ikinci mabed döneminden (m.ö. v - m.s. 1. yy) itibaren daha net bir şekil almaya başlayan sistemli bir din olarak genel Yahudilik anlayışından ayırmak adına bu ilk safhayı ifade ederken “*Eski İsrail Dini*” ifadesi kullanılmaktadır. Eski İsrail dini terimi, sistemli resmi bir dinden öte İsrailoğulları arasındaki değişik inanç ve ibadet şekillerini, bilhassa ikinci mabed zamanında resmi bir inanç halini almış olan Yahve tapınmasını ifade etmektedir. Bu anlayışa göre Yahudilik ifadesi: İsrailoğulları'nın kutsal topraklara gelmesi ile uzun bir dönem kaldıktan sonra ikinci mabed ile Talmud döneminde siyasi, hukuki ve teolojik-mistik bir boyut almıştır. Bu anlayış ve düşüncelerin tersine Yahudilik inancı Rabbani gelenekler ile Ortaçağ Yahudi anlayışı sayesinde bugün ki anlaşılan manada bir dini sistem halinde çevreye yansımıştır. Özellikle modern çağda edindiği farklı açılım ve kırılmalar kanalı ile gelişimini sürdürdüğü görülmüştür.

Bu manada Yahudilik anlayışı, monolitik yani tek ve değişmez bir sistem olmaktan öte, çeşitli dönemlerde karşılaştığı Pers, Grek, Babil, Hristiyan, Sasani, Arap, Müslüman, Roma, Bizans, Osmanlı ve Avrupa gibi kültürlerle etkileşimleri sonucunda biçimlenen dinamik bir inanç sistemini ifade etmektedir.²²

²¹ Salime Leyla Gürkan, “Yahudilik”, **DİA/XLIII**, s.187.

²² Salime Leyla Gürkan, “Yahudilik”, **DİA/XLIII**, s.188; Abdurrahman Küçük ve Günay Tümer, **Dinler Tarihi**, Ankara 2002, s.1; Ekrem Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta 2002, s.249; Paul Johnon, **Yahudi Tarihi**, (nşr., Filiz Orman), İstanbul 2011, s.3-10; İsmail Tokalak, **Yahudiliğin Kökenleri Ve Küresel Gücü**, İstanbul 2014, s. 78 vd.; Ömer Faruk Harman, “*Yeni Ahit'te Din ve Din Anlayışı*”, **Dinler Tarihi Araştırmaları II Sempozyumu**, (20–21 Kasım, Konya 1998), Ankara 2002, s. 71 vd.

Tarihi süreçler içinde sürekli bir yurt arayışı ve zorunlu göçlere tabii tutulan Yahudiler, çeşitli nedenlerle zaman içinde farklı devletlerin sürgününe, politik çıkar ve siyasetleri nedeni ile büyük acılara maruz kalmışlardır.

Organize bir biçimde yok etme fiili olan “soykırım”, insanı tür olarak tehdit etmekte olan bir realite şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Genel anlamda soykırım kavramı; politik, ulusal, ırksal veya dini bir sebeple, azınlık halinde bulunan bir insan topluluğunu soyca yok etmeyi hedefleyen bir toplu öldürme fiiline verilen isimdir. Tamamen yok etmenin, şiddetin en acımasızca organize edilmiş çeşitlerinden bir tanesi olan soykırım kavramı, insan öznelliğinin bertaraf edildiği ve sahip olunan ırk ve kimliklerden ötürü maruz kalınan imha fiillerini içermektedir. Geride bıraktığımız yüzyıllarda milyonlarca kişi sahip bulunduğu ırk, ideoloji ve kimlikler nedeniyle ‘soykırıma’ uğratılarak hayattan koparılmıştır.²³

Savaşların sonucu olarak ortaya çıkan soykırımların temelinde genelde ülkeler yada toplumlar arasındaki ideolojik, dini ve çıkar ilişkileri bulunmaktadır. Uluslararası ilişkiler kavramının mühim bir kısmını kapsayan dış politika olgusunun biçim almasında milli çıkarlar belirleyici bir role sahip olmaktadır. İdealist bir dış politikada temel hedef barışı koruyarak, öteki devletlerle iyi ilişkiler ve iş birlikleri geliştirmektir. Elbette her ülkenin dış politikasına yön vermekte olan değişebilir ve kalıcı etkenler vardır.(idealizm ve realizm).Devletin iktisadi menfaatleri, askeri kuvveti ve kamuoyu gibi etmenler değişim gösterebilirken devletin tarihi ve kültürü kalıcı etmenler içerisindedir. Dış politika ayrıca dönemsel bir biçimde gelişmekte olan paradigmalardan da etkisi altında kalabilmektedir. XX. asır dünya devletleri arasında yapılmakta olan savaşlar kadar uluslararası diplomasi açısından da yoğun geçen bir asırdır.²⁴ Yirminci asır içinde Türk tarihi ve diplomasisi bakımından oldukça mühim olacak gelişmeler yaşanmakla birlikte, ülke izlediği dış politikalarla da devamlı gündem konusu olmuştur. Başlangıcı 1 Eylül 1939’da Almanların Polonya’ya taarruzu ile kabul edilen ve 8 Mayıs 1945 tarihinde yine Nazilerin teslimi ile sona doğru giden II. Dünya Savaşı, başta

²³ Keklik Kerimli, **Soykırım, Modernite, Karşı-Hafıza**, Hacettepe Üniversitesi Sos. Bilim. Enst.,Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015, s. 1; Halil Murat Berberer, **Soykırım Suçu**, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana2007, s. 17-20; Mehmet Temel, **II. Dünya Savaşı Öncesinde ve Savaş Yıllarında Türk Dış Politikası**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991, s. 29 vd.

²⁴Yüksel Yentürk, **II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası ve Denge Siyaseti**, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s. 1 vd.

Avrupa devletleri olmak üzere bütün dünyayı etkisi altında bırakmıştır. Aktif bir biçimde savaşa girmemiş olan Türkiye, bu tarihlerde savaşa dahil olmadığı halde konjonktür gereği taraf ülkelerle çeşitli ilişkiler içinde bulunarak, bilhassa da dış politika açısından yoğun bir biçimde baskılara maruz kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı başlarken Türk dış politikasının temel hedefi, savaşa dahil olmadan kendi toprak bütünlüğünü savunmak oldu. Türk Dış politikasının hatlarını çizenler, ne yabancı bir unsurun Türkiye sınırlarında olmasını, ne de kendilerinin başka bir ülkenin sınırlarında olmasını istemişlerdi. Türkiye’yi olası savaşa sürükleyecek maceracı bir politika izlenmemiş, genel anlamda kendi güvenliğini sağlamayı ve tarafsız kalmayı uygun bularak uluslararası politikada saygınlığı olan bir denge unsuru olma tercihi yapılmıştır. Bu dönemin politikasını belirleyen aktörler ise başta Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve kendisine yakın olan bürokratları olmuştur.²⁵ Müttefik ve Mihver devletlerin ısrarına karşın Türkiye stratejik konumu gereğince uygulanan denge politikasının gerekçelerini açıklayarak tarafsız kalmayı seçmiş ve böylelikle kendini savaşa sokma uğraşlarına rağmen savaş dışında kalmayı başarmıştır.²⁶

Almanya’da meydana gelmiş olan ırkçı ve antisemitist fiillerin gerekçesi Birinci Dünya Savaşı sonrasında ülkede yaşanmış olan iktisadi bunalımdan ve içine girilmiş olan kaostan Yahudileri sorumlu olmasıydı. Adeta günah keçisi sayılan bu insanlar İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar milyonlarca ifade edilen sayılarda sistematik olarak Nazilerce yok edilmiştir.²⁷

İkinci Dünya Harbi esnasında Adolf Hitler’in dünya arenasındaki yükselişi ve Alman Hükümeti’nin ayrımcı tutumlarının tatbikiyle beraber Nazi Almanya’sında meydana gelen antisemitizm hareketleri sonucu milyonlarca Yahudi’nin yok edilmesine sebep olmuştur.²⁸ Adolf Hitler önceleri: *“Almanla-Yahudi arasındaki farklılığın yalnızca dinlerin içerisinde olduğunu zannediyordum. Hatta devamlı zulümlere hedef olmalarını, din farkına veriyor ve bu sebepten de kendilerine antipati*

²⁵ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşı’nda İnönü’nün Dış Politikası**, I, (nşr., M. Ali Kayabal), İstanbul 2000, s.7 vd.

²⁶ Yüksel Yentürk, **II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası Ve Denge Siyaseti**, (İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2016, s. 1 vd.

²⁷ Serkan Ertan, **Almanya’da Irkçılık ve Antisemitizm**, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012, s. 2-3.

²⁸ Halil Murat Berberer, **Soykırım Suçu**, (Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Adana 2007, s. 17.

beslemiyordum”²⁹ dediği ve sonrasında: “*toplumu bütün kalite, asalet ve güzelliğinden arındırmış olan bulaşıcı ve bozucu bir kitle*” biçiminde tanımlamış olduğu Yahudileri, “*Nihai Çözüm*” ismini verdiği katle dayanan bir sistem ve plan ile yok etmiştir.³⁰

Bütün bu açıklamaların dahilin de ve yaşanmış olan süreçlerde Almanların işgali içerisinde olan Fransa da Türk Büyükelçisi Behiç Erkin daha önce buraya gelen Osmanlı Yahudi tebaasını Nazilerin zulmünden ve soykırımından kurtarmakta göstermiş olduğu üstün çaba, cesaret, diplomasi dili ve insani duygularıyla önemli bir saygınlık kazanmıştır.³¹ Bu asaletli tutum ile Avrupa’daki diğer elçilerimize de ilham kaynağı olmuştur. Behiç Bey Alman Nazilere “*Bu kanunları Türk Yahudilerine uygulayamazsınız. Çünkü benim vatanımda din, dil ırk ayrımı bulunmamaktadır. Benim halkımın belli bir bölümüne belli mecburiyetler dayatmak bizim yasalarımıza aykırıdır*”³² diyen Erkin, daha çok Paris Büyükelçiliği senelerinde, Türk kamuoyunda da Almanlara karşı Musevi vatandaşları savunan bir cesur diplomat olarak görülmektedir. Nazilerin elinden dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın söke söke almış olduğu Yahudi kökenli vatandaşları tarafından da şükranla anılmakta ve tanınmaktadır.³³

Erkin’in yanı sıra bu süreç içinde Nazi Almanya’sı Soykırımına Maruz Kalan Yahudiler Ve Onları Kurtarma Mücadelesi Veren diğer Türk Diplomatlara baktığımızda sırasıyla; Numan Rıfat Menemencioğlu, Behçet Şefik Özdoğancı, Cevdet Dülger, Kenan Gökart, Namık Kemal Yolga, Necdet Kent ve Selahaddin Ülkümen isimlerini de görmekteyiz.³⁴

Görüleceği üzere kadim Anadolu coğrafyası geçmişten günümüze her zaman farklı mülteci ve göçmenlerin sığındığı güvenli bir liman olmuştur. Osmanlı Devleti döneminde batıdan ve doğudan toplu ya da kişisel pek çok nedenlerden dolayı çeşitli mülteci sığınmaları yaşanmıştır. Bu sığınmaları sıralayacak olursak; 15.yy. sonlarına

²⁹ Adolf Hitler, **Kavgam**, (nşr.,Ergün Aydın), İstanbul 2006, s. 136.

³⁰ Ercan Göktepeoğlu, “*Uluslararası Hukukta Ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu*”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi** V, (Ekim 2014), s. 799-800.

³¹ Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, (Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2009, s. 42.

³² Emir Kıvırcık, **Cephaye Giden Yol**, İstanbul 2008, s. 358.

³³ Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, s. 43.

³⁴ Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 378-379.

doğru İspanya'nın kovduğu Yahudiler, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'ndan göçe zorlanan Macar mülteciler, 1859- 1922 senelerinde Kafkaslar ile Kırım'dan Rusların baskısından kaçmış olan ve rakamları 4 milyonu bulan Çerkez ile Tatar mültecileri, İkinci Dünya Savaş'ında kurtarılan Yahudiler, daha sonra Balkan göçleri ve bunlar gibi birçok kitlesel mülteci akınları olarak sayılabilir.

Bu kapsamda bu çalışmamız başlıca üç ana bölümde işlenecektir. Birinci Bölümde Yahudilik tarihi ve tarihsel süreçlerde Türk-Yahudi ilişkileri tarihi kronolojiye göre işlenecektir. Çalışmamızın diğer bir bölümünü oluşturan İkinci Bölümde ise Nazilerin II. Dünya Savaşında Yahudilere uygulamış olduğu baskı ve bunun karşısındaki Türk dış politikası işlenecektir. Bu bağlamda tarihi süreçte yaşanan olaylar ve Yahudilerin sürülmüş olduğu kamplar ele alınacaktır.

Çalışmamızın son bölümünü oluşturan üçüncü bölümde ise Nazi Almanyası soykırımına maruz bıraktıran Yahudiler ve bu soykırımdan onları kurtarma mücadelesindeki Türk Diplomatları işlenerek bir sonuca bağlanmıştır. İzlemiş olduğu dış politikalarla yirminci yüzyılda devamlı gündem konusu olan Türkiye, tarihi ve diplomasisi açısından da önemli gelişmeler kaydetmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın başlarında müttefik devletler lehinde yakın bir siyaset sergileyen Türkiye, Almanya'nın başarılı olması üstüne dış politikasında belli başlı bazı değişikliklere gitmiştir. Bilhassa savaş haricinde kalmak için uğraş veren Türkiye, 1939 yılında İngiltere ve Fransa'yla anlaşmaya giderken, Fransa'nın yenilerek teslim olması üstüne Almanya'nın savaş açmasını bertaraf etmek için 1941 senesinde dostluk ve saldırmazlık anlaşmasına gitmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere bir taraftan müttefik ülkelerle görüşürken öte yandan da Almanya'yla ilişkilerini devam ettirmeye çalışmıştır.³⁵

Buradan hareketle bu çalışmanın başlıca amacı böylesine stratejik bir yer ve durumdayken, Türkiye'nin diplomatları aracılığıyla Yahudi soykırımına karşı duruşlarındaki başarıları işlenerek tarihe bir ışık tutmak ve zaman zaman Türkleri sözde soykırımla suçlayan Batı dünyasının mesnetsiz tezlerine karşı Türkiye Cumhuriyeti

³⁵ Yüksel Yentürk, **II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası Ve Denge Siyaseti**, s. i-ii.; Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2014, s. 34-55.; Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, İstanbul 2003, s. 448-451.;Ek-1, EK-2. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi).

Devletin dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın geçmişinden gelen sosyal ve kültürel yapısı gereği töresinde ve genlerinde var olan üstün ahlaki değerleri ile insanlık onurunu koruyan ve hep haklının, mazlumun yanındaki tarihi misyonuna bir farkındalık yaratmaktır. Çalışmanın bir alt amacına bakılacak olunursa, böylesine olağanüstü ve g zamanda aktör ülkeler arasında nasıl bir denge siyaseti sürdürebildiği, izlediği dış politika ve bu politikaya etki eden ana unsurlar anlatılmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİK TARİHİ, TÜRK-YAHUDİ İLİŞKİLERİ VE II. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNE GENEL BAKIŞ

A. YAHUDİLİK VE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YAHUDİ GÖÇLERİ

İnsanlık tarihi dahilinde farklı isim ve inanç sistemi biçiminde ortaya çıkmış olan dini duygu ve tecrübeler geçmişten günümüze kadar varlığını koruyarak hep dile gelen bir konu olmuştur. Bu anlamda yapılmış olan arkeolojik, filolojik, dini ve tarihi çalışmalar, dikkat çeken din olgusunun daima ve her alanda var olduğunu ispatlamaktadır. Buradan hareket ederek din, insanlığın meydana gelmesinden daha doğrusu yaratılmasından beri yaşamın içinde mevcut olan önemli yerini korumaktadır.³⁶

Tarih boyunca insanlar içerisinde bulundukları zorluklardan ve güçsüzlüklerden sığınma ve tapınma bağlamında bir yaratıcıya teslim olma gereksinimi duymuşlardır.³⁷ İnsanlık tarihine bakıldığında tarihi bağlamda ne kadar geriye gidilirse gidilsin dini inançlardan yada ritüellerden yoksun bulunan herhangi bir topluma rastlanılmamıştır.³⁸

Yahudilik açısından bakıldığında Kutsal kitap olan Tevrat'ta, MÖ. X. Asırda Şeria nehrinin batısında kurulmuş bulunan Yuda Devletine mensup kişi anlamına gelen "Yahudi" kelimesine dair çeşitli rivayetler bulunmaktadır.³⁹ Kavmi bakımından karışık bir ırk olan Yahudiler daha çok içtimai ve dini bir cemaat olarak kabul edilmektedir.

Tarihsel süreçte İbraniler; Yahudiler, İsrail oğulları ve Museviler olarak isimlendirilmiş olan toplulukların inanç şekli temel olarak tek İlahın varlığına dayalı ve ilahi kaynaklı dinlerin en eskisi olduğu görülür.⁴⁰ İlahi dinlerden ilki olan Yahudilik, kutsal kitabı olan Tevrat'ta ahde (anlaşma) geniş bir yer vermesinden dolayı bu din'e "ahit dini" de denmektedir.

³⁶ Emrullah Yüksel, "Din Fenomeni", **İstanbul Üniversitesi İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.1, İstanbul 1999, s. 79.

³⁷ Ömer Faruk Harman, "Yeni Ahit'te Din ve Din Anlayışı", **Dinler Tarihi Araştırmaları II Sempozyumu**, (20–21 Kasım, Konya1998), Ankara 2002, s. 71.

³⁸ Abdurrahman Küçük ve Günay Tümer, **Dinler Tarihi**, Ankara 2002, s.1.

³⁹ Yahudi kelimesi Yakub'un dördüncü oğlu Yuda (Yahuda)'ya mensup anlamına geldiği rivayet edilmekte ve Yuda bölgesine yerleştirilmiş bulunan en eski İsrail halkının yeni nesilleri için kullanılmıştır. Yahudi kelimesine dair geniş bilgi için bkz., Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", **DİA/XLIII**, s. 187-201.

⁴⁰ Mehmet Aydın, "Diyalog Açısından Dinlerin Birbirlerine Yaklaşımı", **Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, X/9, Konya 2000, s.10.

Geleneksel olarak İsrail oğullarının başına gelen ve içinden çıkamadıkları bütün sıkıntıların nedeni, onların bu ahde (anlaşma) söz verdikleri halde uymamalarından kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bu bilgi hem kendi kutsal kitaplarında hem de Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir.⁴¹

Yahudi inancına göre Tanrı, ataları ile bir ahit yapmış ve onlara seçilmiş insan olduklarını tebliğ etmiştir.⁴² Bu seçilmişlik düşüncesi Yahudiler'e tarihi süreçler içinde farklı boyutlar kazandırmış ve kendilerini daima diğer milletlerden üstün ve farklı kılmalarına neden olmuştur.

Yahudiler'deki ilk milli birlik düşüncesi ve Yahudilik inancı Babil sürgününden sonra ortaya çıkmış ve bu dinin bir ırka ait olması bakımından'da diğer ilahi dinlerden farklılık göstermiştir. Kudüs'teki kutsal mabet, Yahudiliğin dikkat çeken sembolü, inanç ve ibadet merkezi noktasını oluşturur. Çünkü Yahudiler dini vecibeleri gereği yıl içindeki birtakım ibadetlerini ve kurban takdimlerini sadece bu mabette yapabilmektedirler dolayısıyla mabet, onların dini yaşamında çok önemli bir yer tutmaktadır.⁴³

Günümüz dünyasında Yahudiliği benimseyenlerin sayısı yaklaşık olarak 18 ila 20 milyon civarında olup, bu nüfusun ortalama 4, 5 milyonu İsrail'de, 6 milyonu Amerika Birleşik Devletlerinde ve nihayetinde geride kalmış olan diğer Yahudiler ise azınlık cemaatleri formatında evrenin çeşitli yerlerinde hayatını devam ettirmektedirler.⁴⁴

⁴¹ Bakara Suresi 47. Ayet; Nisa Suresi 46 Ayet.

⁴² Tanrı ve İsrailoğulları arasındaki bu bağ ataları İbrahim'le yapılan antlaşmaya gitmektedir. Kutsal kitaplarında bu durum“ *Tanrı İbrahim'e, sen ve soyun kuşaklar boyu antlaşmama bağlı kalmalısınız. Seninle ve soyunla yaptığım antlaşmamın koşulu aranızdaki erkeklerin sünnet edilmesidir*” şeklinde geçmektedir. Tanrı, İsrailoğullarının atalarına, onların soyunu büyük bir millet haline getireceğini ve bal ile süt akan kutsal toprakların onların olacağını vadedmiştir. Yahudilerin seçilmişlik olgusu, kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de de Bakara Suresinin 47. ayetinde değinilmiştir. “*Ey İsrailoğulları! Size İhsan ettiğim nimetlerimi ve (bilhassa) sizi alemlerden üstün kıldığımı hatırlayın.*” Bkz., Bakara , 47.; “Allah İsrailoğullarına, bir zamanlar onları seçtiğini, diğer milletlere göre üstün kıldığını ve onlara çeşitli nimetler de sunduğunu hatırlatmaktadır”. Şeklinde de Tevrat'ta geçmiştir. bkz., Moşe Farsi, **Tora/I**, İstanbul 2002, s. 111 vd.

⁴³ İlknur Daşbadem., **Geçmişten Günümüze Yahudi Mezheplerinin Mesih Anlayışı ve Mesihi Hareketler**, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi), Konya 2008, s.1 vd.

⁴⁴ Abdurrahman Küçük- Günay Tümer, **Dinler Tarihi**, s.204.

Yalnız şunu belirtmekte fayda vardır ki o da; Yahudiliğin din mi, ırk mı veya millet mi olup olmadığının kesin olmayışdır. Bundan dolayıdır ki Yahudilikte etnik yapı ile din iç içe girmekle birlikte bunları birbirlerinden ayırmak bir hayli güç olmaktadır.⁴⁵ Bu nedenle tarihi süreç dahilinde farklı adlarla anılmakta olan Yahudiler için kullanılan kimi terimleri açıklamakta yarar vardır. Bu terimler şu şekilde ifade edilmiştir;

İbrani: İbrani terimi “*öteki tarafın insanları*” anlamında olup Fırat veya Ürdün Nehirleri civarlarından gelen göçmenler anlamında kullanılmakta olan “*Hibri*” kelimesinden gelmektedir. Kimi Yahudi alimlerine göre ise köken itibari ile İbrani kelimesi, Hz. İbrahim Peygamberin atalarından olan “Eber”in ismine dayanmaktadır.⁴⁶ Bazı Din Tarihçileriye İbrani kelimesini, M.Ö. XV. asırda Filistin de yaşamış olan “*İBR*”ya da “*HİBR*”kabilelerine dayandırmaktadır.⁴⁷

İsrail: Tevrat’a bakıldığı zaman (Tekvin⁴⁸-Yaradılış- 32/28) İsrail terimi, “*Rab ile güreşerek yenen*”manasına gelen ve Hz. Yakup Peygambere Tanrı Yahve tarafından verilmiş olduğu belirtilen isim olarak görülmektedir. İsrailoğulları terimi de bu kökenden kaynaklanmış olup Kur’an-ı Kerim’de de “Beni İsrail” şeklinde kullanılmaktadır.⁴⁹

Yahudi: Bu terim, Yahudilerin Babil sürgününde bulunduğu süreçte ortaya çıkan bir terimdir. Sürüldükleri yer olan Babil de, yerli halk İsrailoğullarına, gelmiş oldukları Yahuda bölgesine ithafen onlara “*Yahudalı*”manasında kullanılan “Yahudi” sözcüğünü kullanma söyleminden kaynaklandığı ileri sürülmüştür.⁵⁰

⁴⁵ Ekrem Sarıkcıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta 2002, s.249.

⁴⁶ Hasan Yıldız, **Ortadoğu’da Dinler Üzerine Bir Araştırma (Yahudilik-Hristiyanlık-İslamiyet)**, (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2008, s. 13.

⁴⁷ Ekrem Sarıkcıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, s. 249.

⁴⁸ Tekvin: Tevrat’ta Tanah ve Eski Ahit’in ilk 5 kitabını oluşturan toplamı 50 bab’dan meydana gelen kitap. bkz.; Tevfik Yücedoğan, “*Tekvin*”, **DİA/XL**, s.389.; Tanah: Batı dillerindeki yazılışı; Ancien Testament, (Fransızca), Old Testament (İngilizce), Alten Testamentum (Almanca), El-Ahdü’l-kadim (Arapça), Ahd-i Atik-eski Ahid (Türkçe) şeklindedir. Ancak Hristiyanlarca kullanılan Tanah adı Yahudiler tarafından kullanılmamakta olup kutsal kitabın tamamı içindeki en önemli bölümü olan Tevrat’tan dolayı Tanah kelimesini “Tevrat” diye adlandırmaktadırlar. bkz., S. Leyla Gürkan, “*Yahudilik*”, **DİA/XLIII**, s.197.

⁴⁹ Mehmet Aydın, **Dinler Tarihine Giriş**, Konya 2004, s.107.

⁵⁰ Hasan Yıldız, **Ortadoğu’da Dinler Üzerine Bir Araştırma (Yahudilik-Hristiyanlık-İslamiyet)**, s.14

Siyonizm: Terim, dini, tarihi ve politik bir hedef olarak, Yahudilerin ortalama üç bin sene evvelindeki geçmiş hikayelerine kadar götürülmektedir. Yahudilerin kutsal saydığı ve Kudüs'te bulunan “*Siyon Dağına*” istinaden kullanılan ve ilk fikir babası olarak kabul edilen ünlü hukukçu Avusturyalı Theodor Herzl'in ortaya koyduğu bir terimdir. Özet olarak Siyonizm aynı zamanda Yahudilerin dünya üzerinde söz sahibi olma hayali olarak da değerlendirilebilir. Amaç olarak Siyonizm'e bakıldığında sürgünler sonrasında dünyanın farklı coğrafyalarına dağılan Yahudileri vaat edilen topraklar olarak tanımlanan Filistin'de toplayarak adı geçen bölgede bir İsrail Devleti'ni kurmaktır.⁵¹

a. Yahudi Sorunun Tarihi Temelleri

Tarihi açıdan bakıldığında M.S. 70 ve 135 senelerinde Roma'nın Kudüs'ü muhasara altına alması üstüne Yahudiler Kudüs ve çevresini terk edip dünyanın çeşitli yerlerine dağılmışlardır. Yahudilerin bu yeni hayatı ise alanyazına “diaspora” ismiyle geçmiştir. Ortalama 1.700 sene süresince siyasi bir hareket meydana getiremeyen ve geri dönmeye dair seküler (dünyevi-nesnel) bir davranış özümseyen Yahudiler, gün geçtikçe diasporada hayat sürmüş oldukları dünyayı yaratıcıları tarafından verilmiş bir ceza olarak algılamaya ve bu istenmeyen durumdan kurtuluşun da yalnızca yaratıcılarının göndereceği Mesih vasıtasıyla gerçekleşebileceğine inanmaya başlamışlardır.⁵²

1800'lerde görülmeye başlanan Siyonizm olgusu ise bu inanışta bir kırılmaya sebebiyet vererek hem Yahudilere siyasi bir hareket meydana getirme hem de Kudüs'e geriye dönme olanağı verdi. Siyonizm olgusu çağdaş dünyanın bir mamulüydü ve Yahudi diasporasının Filistin'e yönelik dini algısını seküler olarak siyasi bir ideolojiye çeviriyordu.

Siyonizm düşüncesi doğrultusunda hareket eden Yahudiler geçen zaman zarfında diasporayı, yaratıcının vermiş olduğu cezanın çekileceği bir anlayış ve yer olarak görmekten vazgeçerek bir an evvel mevcut durumu terk edip çağdaş bir ulus devletin

⁵¹ Suat Parlar, **Ortadoğu: Vadedilmiş Topraklar**, İstanbul 2006, s. 370.

⁵² Hikmet Tanyu, **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler**, İstanbul 2005, s. 299.

oluşturulabileceği ve Filistin'e yerleşmesi gerekliliğine içtenlikle inanmaya başladılar.⁵³

Uzun seneler diasporadaki Yahudiler tarafından Kudüs veya İsrail ülkesi manasında kullanılmakta olan ve kutsal sayılan bir dağ adı olan “Siyon” kelimesi, 1800'lü yıllarda diasporadaki aşağılanmadan, bundan dolayı da antisemitizmden kurtuluşun ancak Yahudilerin toplanarak Filistin'e tekrar gidip yerleşmesi ile gerçekleşebileceğine inanan bazı Yahudilerce politize edilip bir manada seküler bir ideolojiye çevrildi.

Bu ideolog grupta bulunanlardan Zvi Hirsch Kalisher, Yahudilerin sürgün süresince yaratıcının kendilerine vermiş olduğu cezayı çektiklerine ve Filistin'e geriye dönmenin dini manada yaratıcının emirlerine bir karşı çıkış olmadığına inanmaktaydı. Hatta Kalisher'e göre, Siyon'un kurtulması Yahudi halkın fiili harekate geçmesiyle başlayacak, Mesih'in mucizeleri ise sonradan gelecekti.⁵⁴

1881 senesine kadar Siyonizm düşüncesi, kimi önemli Yahudi fikir adamlarıyla sınırlı kalmış ve Yahudi halkı arasında pek yaygın hale gelmemişti. Bu sene içinde Rus Çarı II. Alexandre'ın bir suikast sonucu katledilmesi ve bahse konu vakadan Yahudilerin yükümlü tutulmasıyla beraber başlayan güçlü bir antisemitist dalga ile Yahudilerin kitleler halinde Rusya'dan sürülmelerine (pogrom) neden olmuştu. Pogromun, 1850'li yıllarda iki-üç milyon, aynı asrın sonlarına doğru da beş milyon Yahudi'nin hayat sürdüğü, başka bir söylemle mühim derecede bir Yahudi nüfusu içeren Rusya'da gerçekleşmesinin önemli sonuçları oldu ve böylece sürgün vakası ile Siyonist fikir adamlarının arkalarında beklediği büyük bir Yahudi halk kitle desteği ortaya çıkmış oldu.⁵⁵

Rusya'dan sürgün edilen Yahudilere sahip çıkan ve onların nereye gitmesi için karar vermek isteyen ilk Siyonist oluşum da bu biçimde meydana çıktı ve sürgün

⁵³ Hüseyin Kaygısız, **Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri (1881 – 1917)**, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kilis 2014, s. 32.

⁵⁴ J. Christophe Attias-Esther Benbassa, **Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, (nşr., Nihal Önal), İstanbul 2002, s. 176.; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004, s. 8-13.

⁵⁵ Hasan Yıldız, **Ortadoğu'da Dinler Üzerine Bir Araştırma (Yahudilik-Hristiyanlık-İslamiyet)**, s. 14.

edilmiş olan bu Yahudilerin Filistin’e göçünü organize etmek amacıyla Rus Yahudisi Leo Pinsker öncülüğünde 1882 yılında “Choveve Zion” (Siyon Aşıkları) isminde bir teşkilat kuruldu.⁵⁶

Ancak bu organizasyonun Rusya haricindeki Yahudiler arasında bir etkisi bulunmadığı gibi, 1882 ve 1903 seneleri arasındaki dönemde meşhur Yahudi hayırsever Baron Edmund ve Rotschild’in oldukça mühim yardım ve bağışlarına rağmen Filistin’e götürülen Yahudilerin “*kutsal topraklarda*” etkili bir koloni meydana getiremedikleri gözlemlenmiştir.⁵⁷

Özet olarak bütün Yahudileri ortak bir eylem çevresinde toplayacak ve Filistin’de kuvvetli bir Yahudi kolonisi bina edecek bir oluşum henüz meydana gelememişti.

1880’li yılların ortalarına kadar geçen zamanda Siyonist hareketlerin en mühim niteliği ortaklaşa güdecekleri politikadan yoksun bulunmalarıydı. Bu dağınıklığı nihayete erdirecek ve birbirinden değişik düşünceler çerçevesinde biçim alan Siyonist akımlarını toplayacak insan ise bir Macar Yahudisi olan Theodor Herzl’den başkası değildi. 29 Ağustos 1887 tarihinde 20 değişik ülkeden 246 delege Herzl’in liderliğinde İsviçre’nin Basel şehrinde bir araya gelerek Siyonizm’in amacının Yahudi halkları için Filistin’de kanunen tanınacak olan bir ‘devlet’ kurmak olduğunu tespit ettiler. Bahse konu tarihlerde Filistin’de hayat süren yerli halkın oluşturulacak Yahudi yurdu için bir engel teşkil etmediğine inanılmakta hatta ve hatta Herzl’in bizzat kendi ifadesi ile “*Araplar Yahudi yerleşiminden iktisadi olarak çıkar sağlayacaklarından dolayı bu coğrafyada oluşturulacak olan bir Yahudi yerleşimine karşı koyamayacaklardır*” şeklinde belirtmekteydi.⁵⁸

Bütün bu imkan ve kolaylıklara karşılık, kurulacak bölgenin kontrolünü elinde tutan Osmanlı devletinin maddi yardım karşılığında Yahudilerin Filistin’e yerleşmesi teklifini kabul etmemesi ve bu bölge için Sultan II. Abdülhamit’in duyduğu hasasiyet, Herzl’de bahse konu yurdun zamanın büyük devletlerince desteklenmeden kurulamayacağı inancını kuvvetlendirdi. Bu düşünceden hareketle Herzl, ilk kez Ekim

⁵⁶ Mohammad Arafat, **İsrail’in Kuruluşu ve Afrika Politikası**, Trabzon 2007, s.19. ; Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, (nşr., Sevinç Altınçekiç), İstanbul 2011, s.215-216.

⁵⁷ Hüseyin Kaygısız, **Filistin’e Yapılan Yahudi Göçleri (1881 – 1917)**, s. 40.

⁵⁸ Mim Kemal Öke, **Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar**, İstanbul 1991, s. 29.; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004. s. 191-193.

1898 tarihinde Alman İmparatoru İkinci Wilhelm’le bir görüşme yaparak O’ndan Filistin bölgesinde oluşturulacak olan Yahudi yurdu hususunda kendilerini desteklemesi için ricada bulunmuştur.⁵⁹

İmparator kendisine yapılmış olan bu teklifi reddetse de, Herzl’in güçlü bir devletin desteğini alma siyaseti kendisinden sonra gelecek liderlerce de tatbik edilmeye devam edilmiştir. Herzl 1905’de ölünce yerine Siyonist hareketin en önemli önderi olarak gösterilen Chaim Weizman gelerek Yahudi yurdunun oluşturulmasında hamiliği üstlenecek büyük kuvvetin İngiltere olduğuna inancını taşımaktaydı. İngiltere başlarda Yahudileri Arjantin civarına yerleştirmeyi planlarken Siyonist akımın liderleri dini sebebler nedeniyle Filistin bölgesinde ısrar ettiler. Bu amaçla Siyonist temsilciler David Lloyd George, Arthur James Balfour ve Sir Herbert Samuel gibi kimi İngiliz liderlerle yakın dostluklar kurdu. Weizman’ın İngiltere nezdindeki bu uğraşları elbette sonuç vermekte geç kalmadı. 1 Kasım 1917 tarihinde İngiliz Hükümeti, İngiltere Siyonist Dernekleri Başkanı Lord Rotschild’e “*Majesteleri Hükümeti, Filistin’de Yahudi halkı için bir ulusal bir vatan oluşturulmasını uygun görmektedir ve söz konusu hedefin gerçekleşmesini basitleştirmek için elinden geleni yapacaktır...*” vaadini kapsayan bir mektup yazdı. Balfour Deklarasyonu adıyla tarihe geçmiş olan bu mektupla İngiltere bir manada Yahudi devletinin oluşturulmasında hamiliği yüklenmeyi kabul etmiştir.⁶⁰ Diğer taraftan Balfour Deklarasyonu’nu yalnızca Siyonistlerin, İngiliz yetkililerini manipüle etmesinin bir çıktısı olarak görmek yanlış olur. Birinci Dünya Harbinin en yoğun zamanı yaşanmaktaydı ve İngiltere’nin böyle bir karara varmasında konjonktürün de mühim bir etkisi bulunmaktaydı. İngiliz hükümeti Siyonistlere destek verip bir yandan Rusya’daki Yahudilerin Rusya’yı savaşta tutmasını hedeflerken, öte yandan da Amerikalı Yahudilerinin savaşa dair olan kayıtsızlığını gidermeyi düşünüyordu.⁶¹

Bütün bu dürtülerin yanında, Weizmann’ın İngiliz yetkililere Siyonistlerin Almanları desteklemeye başlama olasılığından bahsetmesi ve Alman hükümetinin dünyada bulunan Yahudilerinin desteğini sağlama uğraşlarını artırması İngiliz

⁵⁹ Alan R. Taylor, **İsrail’in Doğuşu, 1879-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi**, (nşr., Mesut Karaşahan), İstanbul 2000, s. 19.

⁶⁰ Mim Kemal Öke, **Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar**, s. 33.

⁶¹ Alan R. Taylor, **İsrail’in Doğuşu, 1879-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi**, s. 20.

idarecilerini, Yahudileri desteklemek kapsamında bir an evvel müspet adımlar atmaya mecbur bırakmıştı.⁶²

İngiliz yetkililer ayrıca Yahudi kontrolünde olan bir Filistin'in İngiltere'nin Ortadoğu'daki çıkarlarını daha iyi bir şekilde korunabileceğine ve üstüne üstlük böyle bir oluşumun Fransa'yla yapılmış olan Sykes – Picot gizli anlaşmasından değişik bir şekilde Filistin'de İngiliz kontrolünü çoğaltacağına inanıyorlardı.⁶³

Balfour Deklarasyonu'nun ehemmiyeti İngiltere'nin İkinci Dünya Savaşı'nın arkasından Filistin bölgesinde bir Manda Yönetimi oluşturmasıyla daha da net bir hale gelecektir. Mandater idarenin oluşturulmasından evvel 1919 yılında Paris Barış Konferansı'na dahil olan Siyonistler savaş sonrasındaki düzenlemelere ilişkin beklentilerini aleni bir şekilde ortaya koymuşlardı. Barış antlaşmasına Balfour Deklarasyonu'nun eklenmesi, Filistin'de self – determinasyon⁶⁴ hakkının tatbik edilmemesi, Filistin'in İngiliz Mandası altına alınması, Filistin'e yönelik Yahudi göçünün bir sınırlandırılmaya tabi tutulmaması ve Yahudileri temsil edecek bir Yahudi Konseyi'nin oluşturulması biçiminde özetlenebilecek bu beklentilerin önemli bir kısmı kısa süre içinde gerçekleşti.

1917'de İngiliz askerlerinin Filistin'e girmesiyle başlayan işgal süreci 1920'de sivilleşerek Manda yönetimine dönüştü. 24 Nisan 1920 tarihinde toplanmış olan San Remo konferansı ile beraber Filistin Mandasının İngiliz hükümetine verilmesi, bundan dolayı da Filistin'in self-determinasyon prensibi dahilinden çıkarıldığı manası, Balfour Deklarasyonu'nun da üstü örtülü bir biçimde kabul edildiğini gösteriyordu. Tüm bu kararlar 1922 senesinde manda'nın Milletler Cemiyeti tarafından onanması ile beraber uluslararası arenada bütünüyle 'meşru' bir duruma gelmişti.⁶⁵

Filistin Mandasının oluşturulması ile beraber Yahudilerin alanı kolonileştirme hareketi de ivme kazanmıştı. Manda öncesindeki zamanda Siyonistler her ne kadar

⁶² Ataöv Türkaya, "Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi XXV/III, Eylül 1970, s. 41.

⁶³ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul 2004, s. 121.

⁶⁴ Self-Determinasyon: Ulusların kendi gelecekleri hakkındaki kararlarının yine kendilerinin tayin etmesidir.; Bkz., Mesut Çelik, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 2, Ankara 2015.

⁶⁵ Ali Balcı, **Filistin Sorunu Bağlamında İsrail'in Soğuk Savaş Dönemi Ortadoğu Politikası**, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2004, s. 39.

toprak satın alma kanalıyla buraya yerleşmeye başlasalar da, bölge nüfusunun % 11'ine bile erişememişlerdi. Siyonist hareketin başlamasından evvel Osmanlı idaresi altındaki Filistin nüfusunun yüzde 6 ila 7'sini Yahudilerin meydana getirdiği ele alınır ise, ilk Yahudi yerleşimi olan Mig ve Yisrael'in kurulduğu 1870 senesinden İngiliz Mandası'nın kurulduğu 1922 senesine kadar geçen 52 senelik dönemde Avrupa'dan göç edip bölgeye gelen Museviler'in bölgedeki Yahudi nüfus oranını yalnızca % 4 oranında çoğalttıkları söylenebilir. 1870 yılında 13.000 civarında olan Filistin'deki Yahudilerin sayısı 1922 senesinde yapılmış olan nüfus sayımı verilerine göre, 83.000'e erişmişti.⁶⁶

Manda Yönetimi'nin egemen olduğu 1922–1947 seneleri arasındaki 25 senelik dönem süresince bölgeye yerleşmiş olan Yahudilerin rakamındaysa önceki döneme oranla mühim bir artış sergilemiş ve 1922 senesinde nüfusun % 11–12 gibi bir çoğunluğuna sahip olan Yahudiler, 1946 yılında toplam nüfusun % 31 civarında bir bölümünü meydana getiriyordu. Aynı zamanda Yahudiler değerinin kat ve kat üzerinde ücretler vererek Filistin deki yerli halktan rahat bir şekilde toprak satın alabilmişlerdi.

1922 tarihinde Filistin topraklarının % 3'üne Yahudiler sahipken, 1947 senesine gelindiğinde bu oran %7'ye çıkmıştır. Bahsedilen bu artışa dair bir rakam vermek gerekilirse, 1922 senesinde Filistin topraklarının 751.192 dönümü Yahudilerin elinde bulunuyorken, bu rakam 1947 senesinde 1, 73 milyon dönüme çıkmıştır.⁶⁷ Tüm bu sayılara bakılarak, İngiliz mandası Yahudi kolonizasyonunun şüphe götürmez bir oluşumu olduğu, İngiliz polis ve ordu kuvveti olmasaydı Arapların bölgelerindeki Siyonist oluşumun önüne geçebileceği ileri sürülebilir. Manda sürecinde yaşanılmış olan bu mühim değişime bölgede yaşayan Filistinli ahalinin tepki vermemesi beklenemezdi. Bilhassa 1932–1936 seneleri arasında Filistin'e yönelik Yahudi göçünün mühim derecede çoğalması ve yalnızca bu dönemde yaklaşık 174.000 Yahudi'nin bölgeye göç etmesi manda idaresine karşı Arap isyanlarının patlak vermesinin en önemli sebeblerinden biriydi.⁶⁸

⁶⁶ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, s. 128.

⁶⁷ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze...**, s. 129.; <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/israilin-iskal-altindaki-topraklardaki-yerlesimleri> (Erişim Tarihi: 20.12.2017)

⁶⁸ Lütfullah Karaman, **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İstanbul 1996, s. 55.; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004. s.155-156.

1936–1939 yılları arası geçen süreçte Manda İdaresine karşı süren ayaklanma bir yandan Filistin milliyetçiliğinin tohumlarını ekerken diğer yandan da Manda İdaresini Yahudi göçünü kolaylaştırma hususunda geri adım atmaya mecbur bıraktı. Arap isyanı ve İkinci Dünya Savaşı tehlikesi İngilizleri Arap taraftarı bir politika seyretmeye itmişti ve İngiliz hükümeti bir manada bölgeyi Yahudi devletine çevirmenin bir İngiliz politikası olmadığını ilan eden 1939 yılındaki Beyaz Bildirisi’ni açıkladı. Buradan hareketle, Arapları rahatlatacak şu kararlar çıkmıştı; gelecek beş sene içerisinde Yahudi göçünü 75.000 ile sınırlandırılacak, 10 sene içerisinde de bağımsız bir Filistin devleti oluşturulacak ve Yahudilere yönelik toprak satışına kısıtlama getirilecekti.

Ancak plan Siyonistler tarafından “*mandanın bir ihlali*” olarak görülmesine karşılık, Siyonist lider David Ben-Gurion’un sözleriyle somutlaştığı üzere Yahudilerce doldurulacak bir boşluk meydana getirmesi ve illegal Yahudi göçlerinde büyük artışlara sebep olması dolayısıyla uzun süreçte Araplardan çok Yahudilerin işine yarayacaktır.⁶⁹

Beyaz Bildiri’nin arkasından Yahudiler bir yandan silahlı yeraltı teşkilatlarına ağırlık vererek bir manada 1948 savaşını elde edecek silahlı gücün altyapısını bu süreçte inşa ederken, diğer yandan da 1947 senesinde taksim planının kabul edilmesini sağlayacak ve XX. asrın ikinci yarısı süresince İsrail devletinin hamiliğini üstlenecek ABD.’nin dostluğunu kazanmaya yöneldiler.⁷⁰

Beyaz Bildiri’nin arkasından manda yetkililerine karşı radikal Yahudi yeraltı teşkilatlarının başlattığı yıpratma savaşında İngilizler mühim kayıplarla karşı karşıya kalmaktaydı. Bunun yanında, Filistin’de meydana gelen olaylar sebebiyle Arapların desteğini elde etmiş olan Rusların Ortadoğu’daki nüfusunu artırmaya başlaması, savaş esnasında bir hayli zarar gören İngiliz iktisadının Filistin probleminin yükünü kaldırmakta zorlanması gibi gelişmelerin bir sonucu olarak İngiltere, mandater yönetimde başarısızlıklarını kabul ederek Filistin problemini 2 Nisan 1947 tarihinde Birleşmiş Milletler’e (BM) devretmek zorunda kaldı.

⁶⁹ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, s. 129.

⁷⁰ Lütfullah Karaman, **Uluslararası İlişkiler Çıkılmazında Filistin Sorunu**, s. 56. ; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004. s.163 vd.

b. Yahudi Göçleri ve Nedenleri

M.Ö. 1000’li yıllar İbranilerin Filistin’e ilk geldiği tarihler olarak görülmektedir.⁷¹ Yapılmış olan bu zorunlu göç Irak’ın güneyinde bulunan Ur bölgesinden küçük sayıdaki bir kabileyle gerçekleşmiş ve bu kabile “İbraniler” olarak adlandırılmıştır..

İbraniler bu bölgeye ilk geldiklerinde tam manasıyla bir Yahudi inancına sahip değillerdi. Yapılan bu göçün liderliğini de İbrahim Peygamber yapmıştır. İbrahim Peygamberle birlikte gelen az sayıdaki bir grup Nablus bölgesine yerleşmiştir. Sayılarının az olması hasebiyle yerli Kenanilere bir korku kaynağı oluşturmamayan bu göçmenler onlarla aynı kökene sahipti. Bu nedenle aralarında bir sorun oluşmadı.

İbranilerin üç büyük atası olarak kabul gördükleri Hz. İbrahim, oğlu İshak Peygamber ve onunda oğlu olan Yakup Peygamber Kenan şehrinde göçebe bir hayat tarzını sürdürmüşlerdi. Bu grup kurak geçen dönemlerde güney tarafı olan Nil deltasına kadar inerler, mevsim değişip Kenan toprağı nemlendiği zaman da yeniden kendi bölgelerine dönerlerdi. İbrahim Peygamber sonunda ailesi ile birlikte Hebron bölgesine yerleşti. İbrahim Peygamberin vefatından sonra oğlu İshak Peygamber topluluğun başına geçmiştir. Ondan sonra da liderlik 12 oğlu olacak olan Yakup Peygambere geçti. Akabinde Yakup Peygambere *İsrail* adı verildi ve kavim daha sonraları İsrailoğulları şeklinde anıldı.⁷²

M.Ö. 1656 yılında İsrailoğulları Filistin bölgesinden Mısır’a gelip burada 406 yıl hayat sürdürdüler. Bu bölgede Firavun II. Ramses’in baskılarından kaçarak Musa Peygamber’in liderliğinde tekrar Filistin dolaylarına gitmek için yola koyuldular lakin Hz. Musa Filistin’e varmadan yolda vefat etmiştir.⁷³

⁷¹ Günay Tümer-Abdurrahman Küçük, **Dinler Tarihi**, Ankara 1987, s. 211 vd.

⁷² Uğur Çevik, **Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri**, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2010, s. 4-5; Mim Kemal Öke, **Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar**, s. 33 vd.

⁷³ Musa’nın ölümü ile ilgili bilgilere Tevrat’ın beşinci bölümü olan Tesniye’de yer verilmiştir. bkz., E. Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur’an Dili I/15**, İstanbul 1979, s. 1650.; Mohammad Arafat, **İsrail’in Kuruluşu ve Afrika Politikası**, s. 7-8.

İsrailoğullarını Filistin⁷⁴ civarına yönelten ise Musa Peygamberin yardımcılarının ve ünlü komutanlardan Yeşu⁷⁵ (Yuşa) idi. Ancak Filistine girmeleri basit olmamış, Filistin halkı ile uzun bir zaman mücadele etmek mecburiyetinde kalmışlardır. Süreç boyunca belli başlı İsrail kabileleri de kendi içinde bir takım çekişme ve kavgalar içerisinde olmuşlardır. Sonunda tüm İsrail kabileleri Hz. Davut'u başlarına kral yapıp Filistin'de hep istedikleri bir Yahudi devleti kurmaya muvaffak olmuşlardır.⁷⁶

Hz.Davut krallığı döneminde Kudüs şehrini zapt ederek burayı ilk Yahudi ülkesinin başşehri yapmıştır. Hz.Davut yıllar boyunca süren bir krallığın ardından ölmeden evvel oğullarından Hz. Süleyman'ı seçerek onu kral tahtına çıkarmıştı.⁷⁷ Hz.Süleyman kendi döneminde Krallığı iktisadi ve siyasi açıdan oldukça büyük ilerlemeler kaydettirerek güçlü bir devlet konumuna yükseltti. Kudüs bölgesi İbranilerin kutsal bir şehri haline gelerek burada ilk Yahudi mabedi Hz.Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir.

Hz. Süleyman'ın M.Ö. 930 senesinde ölümünden sonrası da oluşan Yahudi krallığı da dağılmıştır. Yani kurulmuş olan ilk İsrail ülkesi yetmiş sene ancak hüküm sürmüştü. Bahse konu olan bu ilk Yahudi krallığının dağılması ile birlikte iki ayrı Yahudi Krallığı meydana geldi. Bunlardan birisi Filistin'in kuzeyinde 12 İsrail kabilesinin ancak 10 tanesini kapsayan ve başkentleri Samaria (Samiriye ya da Nablus) olan İsrailiye Krallığı ya da Devleti idi. Bir diğeri ise güney civarında, Yahuda ile

⁷⁴ Günümüz Ürdün-Mısır topraklarına sınır olan ve İsrail işgali altında bulunan bölgedir.Tevrat'da "Kenan Diyarı" olarak geçmektedir. bkz., İ. Ethem Aydın, **Elmalı Muhammed Hamdi Yazır'ın "Hak Dini Kur'an Dili" Adlı Eserinde Yahudilikle İlgili Bilgilerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi**, (Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2014, s. 30-31.

⁷⁵ Yuşa: Hz. Musa, ölmeden önce İsrailoğullarının başına lider olarak bıraktığı kişi olup İslam geleneğinde Yuşa B.Nun olarak geçmektedir. İsrailoğulları'nın kutsal topraklara göçünde Yuşa Onlara hem liderlik hem de peygamberlik yapmıştır. bkz., Ahmet Çelebi, **Mukayeseli Dinler Tarihi Açısından Yahudilik**, İstanbul 1978, s. 51.

⁷⁶ Ö. Faruk Harman, **DİA /IX**, s.22-23.

⁷⁷ Ahd-i Atık'e göre Hz. Davud, 30 yaşında kral olmuş ve kırk yıl altı ay (bu sürenin 7 yıl altı ay'ı Hebron'da, otuz üç yılı'nda Kudüs'te geçmiştir.) saltanatta kaldıktan sonra 71 yaşında vefat etmiş ve Kudüs bölgesinde defnedilmiştir .bkz.,Ö. Faruk Harman, **DİA /IX**, s.22-24.

Bünyamin kabilelerini kapsayan ve başşehri Kudüs olan *Judaea -Yahuda Krallığı* idi. Bu krallığın başında ise Hz.Davut'un soyundan gelen birisi bulunmaktaydı.⁷⁸

İsrailiye Krallığı yaklaşık iki asır ve Yahuda Krallığı da üç buçuk asır civarı hayat sürdü. İsrailiye Krallığı M.Ö. 722 yılında Asurluların saldırısına maruz kaldı. Asurlular tüm krallığı işgal ederek, Yahudileri farklı coğrafyalara sürüp onlardan boşalan topraklara muhacirler getirdiler. Yahudi Krallığı ise M.Ö. 586 tarihinde Babillilerin işgaline maruz kaldı. Babil hükümdarı Buhtunnasır⁷⁹ tüm Kudüs'ü ve Yahudilerce kutsal sayılan Süleyman Mabedini yakıp yıkarak tüm Yahudileri Babil tarafına götürmüştür.⁸⁰ Yahudilerin buradaki mahkumiyeti yetmiş sene kadar devam etmiştir. Tevrat'ta yer alan birçok efsane ve hikayenin yaşanılan bu esaret anında meydana çıkarıldığı öne sürülmektedir. Pers Kralı Keyhüsrev⁸¹ Babili alınca, Yahudilerin Filistin bölgesine dönmelerine izin verilmiş ve özellikle Kudüs'e yerleşmiş olan malum Yahudi toplulukları, Pers hükümdarı olan II. Dara⁸² döneminde refah ve özgürlüklerine sahip özerk bir idareye ulaşmışlar ve yıkılmış olan Süleyman Mabedini yeniden yapma olanağını yakalamışlardır. M.S. 70 senesinde Roma İmparatoru olan Titus, Kudüs bölgesine gelerek kutsal mabedi tekrardan yıkıp Yahudilerin çoğunu öldürmüştür. Titus'un zulmünden kaçmayı başarabilen Yahudiler dünyanın dört bir yanına dağılmışlar ve bu durum "Diaspora" şeklinde adlandırılarak literatüre girmiştir.⁸³

⁷⁸ Uğur Çevik, **Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri**, s. 5. ; Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", **DİA/XLIII**, s.190-191.

⁷⁹ Buhtunnasır; Babil Kralı olup Yahuda Krallığına son vererek Kudüs'ü yakmış ve Yahudiler için kutsal sayılan Süleyman mabedini yıkmıştır. bkz., <http://www.filozof.net/Turkce/tarih/tarihi-kisilikler-sahsiyetler/11742-buhtunnasir>. (Erişim Tarihi:01.12.2017); Cengiz Batuk, "Nemrud", **DİA/ XXXII**, s. 555.

⁸⁰ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988**, Ankara 2017, s. 8-9.

⁸¹ Kaynaklarda Kurus veyahüt Cyrus olarak da geçmektedir. I. Dara'dan önce krallık yapmıştır.M.Ö. 559 tarihinde Pers krallığının başına geçmiş ve Babil diyarından sürülen Yahudilerin Filistin'e geri dönmelerine ve Beytü'l-Makdis mabed'inin yeniden inşa etmelerine izin vermiştir. bkz., Fuat Aydın, **Genel Hatlarıyla Yahudilik**, İstanbul 2004, s.54.

⁸² Asıl adı Ochus olarak bilinen II.Darius/Dara M.Ö. 423-424 yıllarında Pers İmparatoru idi. Rivayetlere göre Dara, bir savaşta İskender tarafından öldürülmüştür, bir başka rivayete göre de savaştan kaçmaya çalışırken ölmüştür. Dara, Klasik edebiyatımızda adı en çok zikredilen Pers hükümdarlarından biri olmuştur. İskender'le olan efsanevi savaşları, tacı ve tahtıyla dillere destan olmuş bir hükümdar oluşu ile de hem Türk hem de İran edebiyatına konu olmuştur.; bkz.,<http://www.edebiyol.com/dara-kimdir.html>.(Erişim Tarihi:20.12.2017)

⁸³ Uğur Çevik, **Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri**, s. 5.; Fuat Aydın, **Genel Hatlarıyla Yahudilik**, İstanbul 2004, s.22-23.

Halife Hz. Ömer⁸⁴ 638 yılında İslam Orduları Bizanslılara karşı zafer elde ederek Filistin toprağı Müslümanların hükümranlığı altına girmiş ve o tarihten itibaren Filistin İslam toprağı olarak 1948 tarihinde İsrail'in resmen kurulduğu ana kadar bu özel statüsünü muhafaza etmiştir.⁸⁵ Yine tarihmize bakılacak olunur ise Filistin toprakları 1517 senesinde padişah Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı hükümranlığına girmiş ve 1917 de Osmanlı ordularının çekilişiyile birlikte maalesef elimizden çıkmıştır.⁸⁶

Dünyanın her yönüne dağılmış olan Yahudilerin (Diaspora) milli bir bilinçaltında birleşmeleri, yani Siyonizm hareketinin doğması on dokuzuncu asrın ikinci yarısında Avrupa'da hızlı bir şekilde artış gösteren milliyetçilik hareketleriyle direkt olarak alakalı olmuştur. Avrupa'daki milliyetçilik akımlarının git gide kuvvetlenerek Yahudiler üstünde biri olumlu, diğeri olumsuz olmak üzere birbiriyle çelişkili gözükken iki tesir ortaya çıkarmıştır. Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçilik hareketleri, daha önce Avrupa'ya dağılmış bulunan Yahudileri de milliyetçilik konusuna sevk etmiştir.

Ortaya çıkan bu milliyetçilik akımı fazlasıyla din-kültür eksenli olarak kendisini göstermiştir. Yahudiler değişik ve farklı ülkelerin bireyleri olmuşlardı. Bu nedenle, Yahudiler de sahip oldukları milli kültürünü incelemeye tabi tutmuş ve onu geliştirmeye başlamışlardır. Antik Yahudi kültürünün analizi ise, Yahudiler de dini eksenli milli duyguların uyanmasına, bu bağlamda gözlerini Kudüs şehrinin kurulmuş olduğu ve

⁸⁴ Hz.Ömer: İkinci İslam Halifesidir. (634-644). Müslüman olmadan önceki hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur. Rivayetlerde uzun boylu ve iri yapılı olarak geçmekte olup en meşhur lakabı “Faruk”tur. “Hak ile batılı birbirinden ayıran” anlamındaki bu lakabı kendisine Peygamber efendimizin yada Müslümanlar tarafından verildiğı düşünülmektedir. (İbn Sa’d,III, 270-271) İslam tarihinde ise “Emirü’l-Mü’minin” tabiri ilk kez Hz. Ömer için kullanılmıştır. Sünni uleması, onun Hz. Ebu Bekir’den sonra müslümanlar’ın en faziletlisi ve halife olarak hilafet makamına en uygun kişi olduğu konusunda hemfikir kalmışlardır. Şii uleması ise Hz. Ali’nin hilafetiyle ilgili ilahi bir emir bulunduğunu, Hz. Ömer’in Ebu Bekir ve Ebu Ubeyde ile birlikte bu emre karşı geldiklerini ve Peygamberin cenazesi henüz kalkmamış iken hilafeti Hz. Ali’den haksızca gasbettiklerini ileri sürmüş ve ilerde Hz. Ebu Bekir’in Ömer’i halife tayin etmesini de açıkça eleştirmişlerdir. Sünni kaynaklar Hz. Ebubekir’in Hz Ömer ile yaptığı istişareler sonucu Onu tayin ettiğini ve Hz Ömer’in yönetimde gösterdiği adalet ile de bu kararın ne denli isabetli olduğu ispatlanmış olmaktadır diye belirtmişlerdir. Hz. Ali de Hz Ömer'in halifeliğini kabul etmiş ve ona bağlı kalmıştır. Hz. Ömer döneminde yoğun fetihler gözükmemektedir. Bu fetihlerde Yahudi toplulukları için de çeşitli önlemler almıştır. İslam orduları onun zamanında Sasani İmparatorluğu’na bağlı Irak, İran, Azerbaycan ile Bizans’a bağlı Suriye, el-Cezire, Filistin ve Mısır’ı İslam ülkesine bağlayarak zenginlik ve refah seviyelerini artırmış ve Müslümanlığın yayılmasını sağlamışlardır.; bkz., Ö.Mustafa Fayda, **DİA/XXXIV**, s.44-46.

⁸⁵ İsmail Tokalak, **Yahudiliğın Kökenleri ve Küresel Gücü**, İstanbul 2014, s. 78.

⁸⁶ Uğur Çevik, **Ortadoğı Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri**, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Edirne 2010, s. 4-5; Mim Kemal Öke, **Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar**, s.5-7.

İbrani Kralı olan Hz. Süleyman'ın yaptırmış olduğu kutsal mabede çevirmelerine neden olmuştu. Bundan dolayıdır ki, Siyonizm, akımı bir açıdan Avrupa'daki milliyetçilik akımının bir eseri olarak doğdu.⁸⁷ Nitekim Avrupa da ortaya çıkan milliyetçilik dalgası aynı zamanda her ülkede anti-semitizmi yani Yahudi karşıtlığını tetikleyen güç de olmuştu.

Eski zamandan beri Yahudileri sevmeyen bu milli toplumlarda, Yahudi aleyhtarlığı (antisemitizm) birdenbire şiddetli bir hal aldı. Bu ülkelerden bir tanesi de Avrupa'da milliyetçilik hareketlerinin etkisinde az kalan ve sınırları içerisinde 3 milyon Yahudi'yi barındırmakta olan Rusya'ydı.⁸⁸ O tarihlerde Yahudilere Rusya da ikinci sınıf insan muamelesi yapılıyordu ve Yahudiler bulundukları kentlerde diğer Rus hakları ile etkileşime giremelerine izin verilmemiş "getto" adı verilen ayrı bölgelerde hayat sürüyorlardı.⁸⁹

1881 senesinde Rus Çarı olan ikinci Aleksandr'ın katledilmesi üzerine Yahudiler bu olayın sorumlusu görüldü ve Rusya'da çok sert bir Yahudi düşmanlığı ile pogrom⁹⁰ adı verilen saldırılar başladı. Bu olay da Yahudilerin topluluklar şeklinde farklı ülkelere zorunlu olarak göç etmelerine neden olmuş, gruplar halindeki bu göçlerin adına ise "aliyah" adı verilmiştir.⁹¹

⁸⁷ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988**, s. 10.

⁸⁸ Uğur Çevik, **Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri**, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2010, s. 4-5.; Mim Kemal Öke, **Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar**, s. 6-7.

⁸⁹ Getto: Şehir merkezlerinden uzak genellikle dış mahallelerde Yahudiler için oluşturulmuş gözetim altında olan yerlerdir. Bu yerler yerli halk ve merkezden izole edilmiştir. bkz., Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004. s.14-15.; Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010, s. 30-31.

⁹⁰ Pogrom: Dinsel, etnik veya çeşitli siyasi nedenlerle toplumda hedef gösterilen bir gruba karşı yapılan şiddet içerikli eylemlerdir. Bu eylemler malum grubun evlerini ve ibadethanelerini yakıp yıkmaya, toplu ve bireysel tecavüzlere maruz bırakılmalarına kadar gitmektedir. bkz., Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004. s.72-73.; Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, (nşr., Sevinç Altınçekiç), İstanbul 2011. s. 193-194.

⁹¹ Göç anlamına gelen "Aliya" kelimesi aslında köken olarak ibrance "yükseliş" anlamına gelmektedir. Bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, (nşr., Atilla Dirim), İstanbul 2012, s.194-195.; İsmail Tokalak, **Yahudiliğin Kökenleri Ve Küresel Gücü**, s. 79.

B. I. DÜNYA SAVAŞI SONUÇLARI VE ÜLKELERİN GENEL DURUMUNA BAKIŞ

Birinci Dünya Savaşını sona erdiren anlaşma ve bunların doğurduğu sonuçlara bağlı olarak özellikle mağlup devletlerde meydana gelen, iktisadi, siyasi ve askeri vakalar, dünyanın yeni bir çatışmaya daha yol aldığını sergiler haldeydi. Emperyalist olan devletler, kendi aralarında savaş halindeyken, beraber veya ayrı olarak Rusya ve Ulusal Bağımsızlık hareketleriyle de uğraşmak mecburiyetindeydiler. Kendi içlerindeki güvenli olmayan ve tamamen ulusal çıkara dayanan ilişkiler, taşımış olduğu yüksek çatışma eğilimiyle dünyayı yeni ve kanlı bir harbe itiyordu. Avrupa ve Uzakdoğu'daki siyasi ilişkiler, uluslararası sürtüşmelerin yaratmış olduğu denetimsiz bir kuvvet ile ısınmayı devam ettiriyordu.⁹²

Uzun bir sürece yayılmış olan I. Dünya Savaşı 1918 yılının 29 Eylül'ünde Bulgaristan, Ekim ayının 30'unda, Osmanlı Devleti ve 11 Kasım 1918 tarihinde Almanların teslim oluşuyla birlikte nihayet bu kanlı mücadele sona ermiştir.⁹³ Birinci Dünya Savaşı bitmiş lakin savaşın sebepleri daha da ağırlaşmış olarak meydanda durmaktaydı. Oldukça kısa sürmüş olan kutlamalar sonrasında savaştan galip çıkanlar, geride kalanların yıkıntılarından başlı başına yeni bir dünya oluşturmak için Paris'te bir araya geldiler. Oldukça düşük savaş kazanımları, tamamen birbirleriyle çelişkili evvelden verilen sözler, gerilim kapsayan karmaşık istekler; dünya seviyesinde sıkıntılı bir ortam meydana getiriyordu.⁹⁴

Rus Çarlığı yıkılarak yerine kurulan Sovyetler Birliği ayrı bir dünyaya yönelmiş ve Rus Çarlığına yatırılmış olan İngiliz ve Fransız sermayelerinin bütünü kaybedilmişti. Osmanlı Devleti de yıkılmış lakin Anadolu'da ulusal haklarına duyarlı yeni bir devlet oluşturulmuştu. Basit bir şekilde elde edilmiş olan Düyun-u Umumiye kazançları, kapitülasyon hakları ve hukuki ayrıcalıklar Avrupa'nın elinden gitmişti.⁹⁵ Macaristan ve

⁹² Kadir Kasalak, *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı ABD İlişkileri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, *Atatürk Yolu Dergisi* S. 2014, Güz 55, s. 108-109.; Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)** II, 2004, s. 165.

⁹³ Edward j. Erickson, *Size Ölmeyi Emrediyorum! I. Dünya savaşı'nda Osmanli Ordusu*, (nşr., Tanju Akad), İstanbul 2003, s.270-278.; T.C. Başbakanlık devlet arşivleri genel müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 131, **Birinci Dünya Harbi II**, İstanbul 2013, s.128 vd.

⁹⁴ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)** II, s. 168.

⁹⁵ Edward j. Erickson, *Size Ölmeyi Emrediyorum! I. Dünya savaşı'nda Osmanli Ordusu*, (nşr., Tanju Akad), İstanbul 2003.; T.C. Başbakanlık devlet arşivleri genel müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 131, **Birinci Dünya Harbi II**, İstanbul 2013, s. 50 vd.

Almanya’da tıpkı Rusya’dakine benzeyen sosyalist ayaklanmalar meydana gelmiş, Budapeşte’de dört ay süreyle idarede kalan Bolşevik bir hükümet oluşturulmuştu.⁹⁶ İtalya’da idareye gelen ve karmaşık sözler veren Faşist karakterdeki hükümetin ise ne yapacağı belirsizdi. Japonya ise kendi başına buyruk bir yayılmacı politikanın içerisindeydi. İngiltere’de işsizlik baş göstermiş ve işsiz sayısı 2, 5 milyonlu rakamları aşmış ve aristokrat zenginlerin, “*varlıklarına el koyacağından korkmuş olduğu*” İşçi Partisi⁹⁷, İngiliz tarihinde ilk kez hükümette yer almayı başarmıştı. Fransa da, tarım ve ticaret problemleri devam eden bir çözümsüzlük süreci içerisine girmekteydi. Savaşın mağlup bir şekilde çıkmış olan ülkelerin vaziyeti 1914 tarihinden daha iyi bir durumda bulunmamaktaydı. Kısacası Savaşa sebebiyet veren problemler giderilemediği gibi, daha detaylı bir çatışmayı içerisinde bulunduracak hallerde çoğalmıştı. Silah bırakılmasına bırakılmış lakin savaş tam anlamıyla daha bitmemişti.⁹⁸

Dört sene devam etmiş olan savaş boyunca ortalama olarak silah altına alınan Fransızların % 10’u, Almanların % 9, 8’i, Osmanlılar’ın % 8,7’si İtalyanların % 9, 5’i ve İngilizlerin % 5, 1’i ölmüştü.⁹⁹ Savaş sırasındaki yaralıların rakamı ise 10 milyonu geçmekteydi. Adeta Avrupa’nın kanını dondurmuş olan bu savaş, katılan ülkeleri yıkıma iterek Avrupa’nın dünya genelindeki üstünlüğünden fazla bir iz bırakmamıştı. İsveç, Norveç, Hollanda ve İsviçre bu harbe girmemeyi becerebilen birkaç Avrupa ülkesiydi ve bunlar harbin yıkımından kendilerini uzak tutabilmişti.¹⁰⁰

Birinci Dünya Savaşı sonrasında kendisini galipler masasında gören 32 devlet, bu savaşın ganimetlerini bölüşmek üzere adeta ellerine ovuşturarak bir araya geldi. Almanya’ya verilecek yeni siyasi şekil çözülmesi gereken ilk problem olarak 7 ay

⁹⁶ T.C. Başbakanlık devlet arşivleri genel müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 131, **Birinci Dünya Harbi II**, İstanbul 2013, s.3, 202.

⁹⁷ İşçi Partisi, 1890’da James Keir Hardie liderliğinde oluşturulan’’ Labour Union’’(İşçi Birliği), ile başlayıp ardından İşçi Sendikaları, Çiftçi Birlikleri, Sosyalistler ve Whig Partisinin sol kanadının oluşturduğu bir kadro; Whig ve Tory Partisinin halktan koptuğunu öne sürerek, Britanya’da, Sosyalist bir düzen kurmak amacıyla 27 Şubat 1900’da bugün ki “ İşçi Partisi’’nin temellerini atmışlardır. Britanya siyasetinde sol ana merkezde yer alan bir parti olup yarı bağımsız ve halen Büyük Britanya’ya (İngiltere) bağlı İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda da birlik yanlısı politika izlemektedir.

Bkz.,<https://britanyabilgi.blogspot.com.tr/2016/10/birlesik-krallkta-isci-partisi.html>.(Erişim Tarihi:20.12.2017); G. Tütüncü., **Birinci Dünya Savaşı’nda İngiltere’de Siyasal Ortam ve İngiliz İşçi Partisi**, II.Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir 2015.

⁹⁸ Burak Çınar, *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Jeopolitiğinin Rolü*, **Akademik Bakış** VIII/15, Kış 2014, s. 46.

⁹⁹ <https://ofpof.com/tarih/1-dunya-savasi-sonrasi-ortaya-cikan-korkunc-bilanco>. (Erişim Tarihi:20.12.2017)

¹⁰⁰ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s. 171.

boyunca tüm taraflarıyla masaya yatırılarak tartışıldı. Bu problemin en büyük soru cümleleri ise ; Almanya birbirinden ayrılmış küçük eyaletlere mi bölünecek yada Alman topraklarının ne kadarı bölünüp iktisadı nasıl yok edilecekti?¹⁰¹

Nihayetinde Almanya için karar, 28 Haziran 1919 tarihinde Versailles'da verilecekti.¹⁰² Almanya, 1871 tarihinde İmparatorluğunu ilan etmiş olduğu Versailles Şatosu Aynalar Galerisi'nde bu defa, kendisine verilmiş olan ağır cezaları kabullendiği anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı. Almanya'nın topraklarından bir kısmı kamuoyu yoklaması göz önüne alınmak üzere değişik şekillerde dağıtımı yapıldı. Alsace-Lorraine ve Saar havzasındaki maden yataklarının on beş senelik işletme hakkı Fransa'ya, Schleswing'in bir kısmı Danimarka'ya, Doğu kısmı bölgesiyse ve Danzig Polonya'ya verildi.¹⁰³

Silezya bölgesi, Polonya, Çekoslovakya ve Almanya arasında pay edilmiştir. Böylelikle Polonya, Baltık Denizine inen yolu kazandı. Eupen, Maledy ve Moresnetise Belçika'ya bırakıldı.¹⁰⁴ İktisadi ve mali kaynaklarının neredeyse tümü elinden alınarak buralardaki Alman gelirlerine el koyuldu. Ordusu ise ağır silahlara sahip olmaksızın yüz bin kişiyle sınırlandırılmaya tabi tutuldu ve dışarıdan silah alınması yasaklandı. Deniz kuvvetleri bölümü dağıtılarak, tersanede yapımı süren bütün gemiler imha edildi, üniversite ve spor kulüplerinde askeri hususlarda alaka gösterilmesi kati suretle yasaklandı. Tüm bunların yanı sıra Almanya savaşın suçlusu kabul edilerek, ödenmesi güç ve imkansız olan savaş ödeneklerine yani tazminatlara çarptırıldı.¹⁰⁵

¹⁰¹ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi..;** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, **Yüzüncü Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu**, (nşr., A. Akengin- S. Koçaslan), Ankara 2015, s. 8,12.

¹⁰² Versailles: Paris Barış konferansında görüşülen ilk antlaşma olup, Almanların yenilgisi üzerine İtilaflar ile Alman'ya arasında 9 Temmuz 1919'da imzalanmıştır. Bu süreçte Almanların daha fazla direnmemesi ve Versay Antlaşmasını kabul etme nedenlerinden biri de ABD. Başkanı Wilson'un ortaya attığı prensiplerdir. Çünkü bu prensipler gereği yenen devletler yenilen devletlerden toprak almayacak ve mağlup devletlerin ödün vermeyeceği ilkeleri antlaşmanın onayında etkili olmuş, buna rağmen galip devletler ilerleyen dönemlerde Almanya'ya büyük yaptırımlar uyguladılar. bkz.,Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, İstanbul 2012, s. 116 vd.

¹⁰³ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s.172.

¹⁰⁴ Tevfik Yener, **II. Dünya Savaşı Ansiklopedisi- Savaşı Hazırlayan Sebepler Ve Savaşın Başlangıcı**, İstanbul 1985, s.27.

¹⁰⁵ Burak Çınar, **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Jeopolitiğinin Rolü**, s. 48. ; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, İstanbul 2012, s. 116 vd.

Almanya'nın haricinde, Bulgaristan'ın savaş öncesinde kazanmış olduğu toprakların bütünü, Sırbistan ve Yunanistan'a devredildi. Polonya Almanya'dan sonra Avusturya'dan da toprak aldı. Anadolu haricindeki Türk topraklarından; Irak, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Filistin İngiltere'nin hamiliğine ve Güney Tiroller de Avusturya'nın elinden alınarak İtalya'ya bırakıldı. Galip gelen ülkeler çok arzu ettikleri, siyasi çıkarlara dayanan harita yenilemeyi yaygın bir hale getirdiler.¹⁰⁶

Lakin Paris'le Londra arasında bulunan çelişkili durum giderilememiş, İngiltere'nin Ortadoğu'da bulunan petroler üstünde söz sahibi olmasından kaygı duymakta olan Fransa, İtalya'yla beraber savaş sonunda adeta dilimlenmiş pastadan yeteri kadar pay almamış olduklarına inanıyordu. Bu esnada Almanya, Fransa'nın umut içinde beklemiş olduğu savaş tazminatlarının ödemesini gerçekleştiremeyince Fransa'ya gün doğmuş alacaklarını kuvvet kullanarak almak istiyor ve bunu meşru bir zemine oturtmak için de tasarı geliştirdiyordu. Fransa bu gerekçelerle 1923 senesinde düzenlemiş olduğu askeri bir operasyonla Ruhr'u zapt etmek istedi lakin diğer müttefiklerinden almış olduğu tepkiler sebebiyle başarı sağlayamadı.¹⁰⁷

Bahsi geçen dönem de Almanya'nın siyasi ve iktisadi durumunun gittikçe kötüleşmesi üzerine yaklaşık 500 bin Alman bu sebeplerden dolayı açlıktan ölmüştü. Hayat kaynakları tıkanmış olan Almanya, bedel ödetme pahasına acımasızca bir iktisadi ablukaya alınmıştı.¹⁰⁸ Bunalıma giren Almanya'da bir sosyalist ayaklanma meydana gelmesi üzerine İngiltere, Fransa'nın karşı çıkmasına rağmen Almanya üstünde bulunan bu baskının düşürülmesine karar verdi.¹⁰⁹ Tüm bu gelişmelerle birlikte 16 Ekim 1925 tarihinde İsviçre'nin Locarno şehrinde İngiltere, Fransa, İtalya, Belçika, Polonya ve Almanya gibi devletler bir araya geldi. Bu toplantıya Almanya ilk defa yıkılmış bir devlet değil de diğer devletlere eşit devlet olarak davet edilmişti ve bu toplantının diğer

¹⁰⁶ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s. 173.

¹⁰⁷ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s. 175.

¹⁰⁸ Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri**, T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s. 9-10.

¹⁰⁹ Almanya 'ya uygulanan ağır yaptırımların devam etmesi halinde Almanya'nın Sovyet etkisinin altına girme ihtimali İngiltere'yi yeni önlemler almaya doğru sevk etmişti. Bkz., Tefik Yener, **II. Dünya Savaşı Ansiklopedisi- Savaşı Hazırlayan Sebepler Ve Savaşın Başlangıcı**, İstanbul 1985, s.6-7.

bir gerçek sebebi de Almanya'nın Sovyetler Birliğine yakınlaşması karşısında duyulmakta olan kaygıydı.¹¹⁰

Yaşanan bu gelişmelerin ve savaşın en kazançlı ülkesi ise Amerika Birleşik Devletleriydi. Savaştan doğan ticari kazanımları, iktisadi büyüme ve dış ülkelere açılma imkanlarını doğru bir şekilde değerlendirmişti.¹¹¹ Savaştan galip gelen ve mağlup olan Avrupalı devletler, Amerika Birleşik Devletlerine karşı borçluydu. Amerika adeta dünyanın kredi sağlayan bir bankası haline gelmişti. Pasifik'teki etkinliğini artırıp mevcut bölgenin en önemli caydırıcı kuvveti halini alarak ülke'deki imalat ve servet çoğalması, refah seviyesi yüksek genel bir toplumsal varlık meydana getirmişti.¹¹²

Birinci Dünya Savaşının akabinde Uzakdoğu'da da mühim gelişmeler yaşanmaktaydı. Sanayi kuvvetini devamlı çoğaltan Japonya yeni pazar arayışlarını kararlı bir biçimde devam ettiriyordu. Bu durumdan en çok rahatsız olan ülke Çin'de Sun Yatsen'in liderliğinde Sovyetler Birliği'nin yardımını alan ulusçu bir hareket gelişmekteydi. Vietnam'da bağımsızlık taraftarı teşkilatların sayıları ve kuvvetleri çoğalıyordu.¹¹³

Amerika Birleşik Devletlerinin Pasifik'teki artan varlığı ve kuvveti Japonya ve Amerika arasındaki siyasi ilişkilerin gerilemesine sebebiyet veriyordu. Uzakdoğu pazarlarına sadece metal, pamuk ve yağ ticaretiyle girebilen Amerika, Japonya'nın ipek sattığı tek pazardı. Amerika Birleşik Devletleri elindeki bu kozu kullanmaktan çekinmemekle birlikte Japonya, Amerika'nın Pasifik'te yayılmasına; Amerika'da Japonya'nın Çin üzerindeki emperyal politikasına karşıydı.¹¹⁴

Buna karşın İngiltere ve Fransa ise sanayi ve mali kuvvetinden çekinmiş oldukları Amerika Birleşik Devletlerinin Çin'e hakim olmasını istemiyorlardı. 1919 yılı Paris barış görüşmelerinde, Japonya'nın Çin'i koruma isteğini destekleyerek Amerika Birleşik Devletlerinin Çin'e girmesini bir bakıma engellemişlerdi. Amerika Birleşik

¹¹⁰ Yavuz Özdemir, **Bir Savaşın Bilinmeyen Öyküsü**, Erzurum 2003, s. 69.

¹¹¹ Tayfun Talıptaş, **1. Dünya Savaşı Sonrası İtilaf Devletleri'nin Orta Doğu Politikaları İle ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi'nin Karşılaştırılması**, Harp Akademileri K.lığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 27.

¹¹² Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s. 176.

¹¹³ Tayfun Talıptaş, **1. Dünya Savaşı Sonrası İtilaf Devletleri'nin Orta Doğu Politikaları İle ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi'nin Karşılaştırılması**, s. 29.

¹¹⁴ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s. 177.

Devletleri ordusu ve bilhassa donanması o zamanda Japonya'yla savaşı göze alabilecek kuvvete sahip değildi. Nitekim 1917 senesinin Aralık ayında yaklaşık 70 bin kişilik Japonya ordusu, Kore ve Mançurya'nın Sovyetler Birliğinin eline geçmemesi adına Kuzey Sibirya'ya giriş yaptı. Bu tarihten iki ay sonrasında da İngiliz, Fransız ve Amerika kuvvetleri Kuzey Rusya'ya karşı bir çıkarma gerçekleştirdi. Birbirlerine güvenmemelerine karşılık bu dört ülke Sovyetler Birliği karşısında birleşti.¹¹⁵

Çin'de, Japonya'ya destek veren İngiltere, borçlu bulunduğu Amerika Birleşik Devletlerince, borç ödemeleri hususunda baskı görmeye başlayınca vermiş olduğu desteği geri çekmek zorunda kaldı. 1922 senesinde Washington'da yapılmış olan görüşmelerde, İngiltere Amerika Birleşik Devletlerinin isteklerini bütünüyle kabul etti. Bu gelişme İngiltere ve Japonya birlikteliğini bitirdi ve Amerika Birleşik Devletlerini Çin pazarındaki en güçlü paya sahip ülke konumuna getirdi.

Çin üstündeki emperyalist çekişme durmamış ve buna bağlı olarak ülkede 1925-1927 senelerinde kuvvetli bir ulusçu devrim gelişti. Yarışma içerisindeki büyük kuvvetler, her zaman olduğu gibi ulusçu hareket karşısında birleşmişti.¹¹⁶

Çin'de merkezi bağımsız bir ulusal devletin oluşturulmasından korkan Amerika Birleşik Devletleri, Japonya'nın Uzakdoğu'daki eylemlerini göz ardı etmeye başladı. Ulusal devrim korkusu, üstü kapalı baskı politikalarını bir kenara attı ve emperyalizm, barış maskesini çıkartmış Japonya da bu durumu kullanarak ulusal kuvvetlerin etkili olduğu Nanking'i bombaladı.¹¹⁷ Amerika Birleşik Devletleri eylemlerini İngiltere'yle beraber sürdürdü. Japonya birlikleri, stratejik bölgeleri ele geçirmek için Şantung bölgesi ve 1931 senesinde de Mançurya'yı ele geçirdi.¹¹⁸

¹¹⁵ Tayfun Talıptaş, **1. Dünya Savaşı Sonrası İtilaf Devletleri'nin Orta Doğu Politikaları İle ABD'nin Büyük Orta Doğu Projesi'nin Karşılaştırılması**, s. 29.

¹¹⁶ Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, s. 179.

¹¹⁷ Tefik Yener, **II. Dünya Savaşı Ansiklopedisi- Savaşı Hazırlayan Sebepler Ve Savaşın Başlangıcı**, İstanbul 1985, s. 3.

¹¹⁸ Mançurya: Japonya'nın II. Dünya Savaşı öncesi 1931 yılında işgal ettiği Çinin kuzeydoğu bölgesidir. 1905 yılındaki Rus-Japon Savaşı'nın temel nedeni yine bu stratejik bölgeydi. Japonya Rusya'yı yenerek bu bölgeye hakim oldu ve 1931 de tamamen işgal edince BM. (Cemiyet-i Akvam) tarafından kınandı ve Japonya buna tepki olarak 1932 yılında Birleşmiş Milletlerden ayrıldı. II. Dünya Savaşı Sonrası bölge önce Rusya sonra da tekrar Çin hakimiyetine girmiştir. Bkz., Ahmet Kavas, **"Japonya"**, **DİA/XXIII**, s.573.

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere Mançurya'nın ele geçirilmesine, bu girişiminin bir Rusya – Japonya savaşına sebebiyet vereceği fikriyle ses çıkarmadı. Lakin gerek Rusya'nın askeri kuvveti ve gerekse doğuya yapmış olduğu yığınak vasıtası ile Japonya'nın Ruslara karşı yapacağı muhtemel saldırıyı engelledi. Bu defa da Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere Rusya'ya saldırmadığından dolayı Japonya'ya karşı bir tavır sergiledi. Japonların tekstildeki bu ataklarından rahatsız olan İngiltere etkili karşılık vermek isterken; Amerika Birleşik Devletleri, o dönem için askeri alanda sürtüşmelere girmek istemediği için gelecekteki muhtemel gelişmeler adına donanmasını dünyanın en kuvvetli donanması haline getirecek atılımlara girdi.¹¹⁹

Japonya oluşan bu duruma, Pasifik'teki çıkarlarını tespit eden ve 1934 senesinin Nisan ayında yayınlamış olduğu “Amov bildirisi”yle cevap verdi. Hemen arkasından da 1922 senesinde imzalamış olduğu Washington Deniz Sözleşmesini iptal etmiş olduğunu resmen ilan etti.¹²⁰ Birinci Dünya Savaşı sonunda dünyanın hemen hemen her tarafında yaşanan; iktisadi, siyasi ve askeri vakalar, dünyanın yeni bir savaşa doğru ilerlediğini açıkça sergiliyordu.

C. II. DÜNYA SAVAŞI SÜREÇLERİNE GENEL BAKIŞ, ALMANYA'YI SAVAŞA SÜRÜKLEYEN GEREKÇELER VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

II. Dünya Savaşı esnasında Türkiye'nin dış politikasının ana hedefi, bu savaşa dahil olmadan her halükarda Türkiye'nin toprak bütünlüğünü ve güvenliğini muhafaza etmektir. Türk Dış Siyasetinin yön belirleyicileri, yabancı askeri unsurları Türkiye'nin doğal sınırlarından uzak tutarken, Türk askeri unsurlarını da yabancı sınırlardan uzakta tutmaya meğilli bir tarafsızlık politikası izlediler. Türk Devlet yetkililerinin buradaki amacı, kanla sulanmış ülkenin topraklarından ne bir karış vermek, ne de başka bir ülkeden bir karış daha toprak edinmektir. Ülkeyi savaşa itecek maceracı bir politika izlenmemiş, aksine daha gerçekçi olan, olası bir “Müttefik” veya “Mihver” devletlerinin zaferine karşın ağırlıklı olarak Türkiye'nin güvenlik ve toprak bütünlüğünü sağlamayı daha uygun bulmuşlardır.¹²¹ I. Dünya Savaşı sonuçlarını adil bulmayan ve kendilerine

¹¹⁹ Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri...**, s.108.

¹²⁰ Ali Kınca, *Japon Kalkınması: Tarihsel Süreç Ve Politikalar*, 9 Eylül Üniversitesi, **Araştırma ve İnovasyon Dergisi**, Sayı: 6, ISSN: 2148-1113, 2016, s. 79.

¹²¹ Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası / I**, s.7-8.

yediremeyen başta Almanya olmak üzere Mihver Bloğu'nda yer alan İtalya ve Japonya'nında öncülük ettiği devletler II. Dünya Savaşının kapılarını aralamaya çalışmaktaydılar. 1 Eylül 1939 yılında Almanya'nın şok saldırısı ile Polonya'nın batısı ve sonrasında anlaşmalı olarak Rusya'nında doğu bölgesini işgal etmesi ile Polonya ikiye bölünmüş ve II. Dünya Savaşı başlamış olmaktaydı.¹²² Hitler ezeli rakip olarak gördüğü Fransızlar'ın yenilgisini unutmamış kısa bir süre sonra Haziran 1940'da başta Renault ve Citroen fabrikalarını bombalayarak Paris'i işgal etmiş ve Fransa saf dışı kalmıştı. Fransa ve İtilaf Devletleri'nin I. Dünya Savaşı sonrası Almanlara Paris yakınında bulunan Şark Ekspresinin 2419 numaralı vagonunda imzalatığı Versailles Antlaşması'nın önemine binaen daha sonra bu vagon Fransızlar tarafından müzeye konmuştu. Fakat Hitler bu aşağılanmayı Almanya adına hiç unutmamıştı. Emrindeki SS birliklerine Fransız müzesinde sergilenen vagonu Compeigne Ormanına tekrar getirmelerini ister ve I. Dünya savaşı'nda aleyhlerinde imzalamak zorunda kaldıkları antlaşmanın yerine bu sefer aynı yerde Almanya lehine ateşkes antlaşmasını imzalamış ve Nazi istekleri doğrultusunda Fransa da Vichy Hükümeti'ni kurdurmayı başarmıştı. Hitler'in Eyfel Kulesi önündeki resmi de bu psikolojik üstünlüğünün bir vesikası niteliğinde olmuştur. Tarihi Vagon, antlaşma imzalandıktan sonra Almanya'ya götürülmüş, Naziler teslim olmalarına yakın aynı hezimetini bir daha yaşamamak adına bu vagon'u ateşe vermişlerdir. Almanların savaş başlangıcındaki şok saldırı ve işgalleri Eylül 1940 yılında Üçlü Pakt olan "Mihver Bloğunu" oluşturdu (Almanya-İtalya-Japonya). Ardından Slovakya, Macaristan, Romanya ve Bulgaristan da Mihverler'e katıldı. 1941 yılında Japonlar Pearl Harbor Limanı'nı bombalayınca ABD'de savaşa fiili olarak katılmış oldu. ABD'nin savaşa katılması ve İngiltere'nde bu yönde ona öncülük etmesi ile Naziler güç durumda kaldı. Her cephede geri çekilmeye zorlanan Naziler, müttefikler'in 1944 yılında Paris'e girmesi ile psikolojik çöküntü içine girdiler. Hitler alınan yenilgiler üzerine Nisan 1945'te intihar etti, ardından 7-9 Mayıs 1945 tarihinde Naziler Müttefik ve Sovyetler'e teslim oldu. ABD ise hala teslim olmamakta direnen Japonya direnişini kırmak için 6 Ağustos 1945'te Hiroşima'ya ve 9 Ağustos'ta Nagazakiye Atom Bombası atarak¹²³ yaklaşık 250 bin kişinin yaşamını kaybetmesine neden olmuş ve ardından Sovyetler'inde Mançurya'yı işgal etmesi

¹²² Bkz., EK-16 (2 Eylül 1939 tarihli İkdâm Gazetesi).

¹²³ Bkz., EK-16 (7 Ağustos 1945 tarihli The New York Times Gazetesi, 10 Ağustos 1945 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Japonya'yı kayıtsız şartsız teslimiyete götürmüştü. Son olarak Japonya'nın teslimiyeti ile böylece dünyada görülen en acı ve yıkıcı savaşlardan biri olan II. Dünya Savaşı nihayet sonlanmış bulunuyordu.¹²⁴ Savaş'ın tüm süreçlerinde Hem Almanya hem de müttefiklerin kendi yanlarına çekmeye çalıştıkları Türkiye için taraf ülkelerin diplomasi ve basını aracılığı ile çeşitli propaganda faaliyetlerine girilmişti. Örneğin Avrupa da II. Dünya Savaşı'nın etkili propaganda dergisi olan "Vanguard"nın 1943 yılındaki yayınında İsmet İnönü'ye övgüler yağdırılmış, sportmen kişiliği, satranç oynaması, at üstündeki resmi ile dergide yer alıp usta binici ve savaşçı komutan imajı verilmesi, modern ve mütevazı bir aile yapısı, ülke deki demokratik girişimleri desteklemesi gibi yönleri ön plana koyulmuştu.¹²⁵ Almanya ise daha çok I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunda görevli olan ve Türklerle iyi ilişkiler kuran Alman Subay ve diplomatlarını göndererek Türkiye'yi yanlarında tutmak istiyordu. Türkiye göz boyayıcı bu propagandanın farkına varmış ve savaşta tarafsızlığı bu açıdan, orta ölçekli ve daha genç sayılacak bir devletin bağımsız bir güç olarak kendisini muhtemel saldırılardan koruyup, büyük güçler arasında bir denge unsuru olma yolunu açmıştır. Türkiye, Müttefikler tarafından Şubat 1943 Adana Konferansı, Kasım 1943 Tahran Konferansı ve Kasım-Aralık 1943 Kahire Görüşmelerinde savaşa katılması için açıkça çağrıldı. Türkiye ise II. Dünya Savaşı'na teçhizatının yetersiz olduğu gerekçeleri ile bu çağrıya olumlu cevap vermedi. Yalta Konferansı'nda (4-11 Şubat 1945) belirtilen *1 Mart 1945 tarihine kadar Mihver Devletler'e karşı savaş ilan eden ülkelerin BM üyeliğine kabul edilebileceğine* yönelik madde gereği Türkiye, 23 Şubat 1945 yılında Almanya ve Japonya'ya karşı ilkesel olarak savaş açmış ve BM üyeliğe hak kazanmıştır.¹²⁶

Sonuç olarak Türkiye savaştan uzak kalarak toprak bütünlüğünü ve güvenliğini korumayı başarmış, denge unsuru ön planda tutulan bu dış politikanın baş mimarları da İnönü ve ona yakın olan tecrübeli devlet adamları olmuştur.

a. 1923-1945 Türk-Alman İlişkileri

Birinci Dünya Savaşı sonucunda yıkılmış olan Alman ve Osmanlı imparatorluklarının kaybolmaya yüz tutmuş diplomatik ilişkileri yine aynı halklar

¹²⁴ <https://www.usmmm.org/wlc/tr/article.php>. (Erişim Tarihi: 11.01.2018).; **EK-16** (8 Mayıs 1945 tarihli Ulus Gazetesi).

¹²⁵ Geniş bilgi için bkz., " *Vanguard'da İsmet İnönü* " **Tarih ve Toplum Dergisi XXXVIII/ 228**, Aralık 2002, İstanbul 2002, s. 30-33.

¹²⁶ Yüksel Yentürk, **II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası ve Denge Siyaseti**, s. 59-65.

tarafından yeni kurulmuş olan Türk-Alman devletleri ikili ilişkileri şeklinde başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerinde kurulmuş olan Türkiye, cumhuriyet rejimine geçişle birlikte devlet ve toplum yaşamında radikal değişikliklere gitmiş, mühim inkılap ve kalkınma hareketlerine girişmişti. Yapmış olduğu bu köklü değişikliklerin başarıyla neticelenmesi için ülke dahilinde olduğu gibi uluslararası arenada da barış ortamına gereksinim duymaktaydı. Bu sebeptendir ki bu yeni cumhuriyet Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" prensibiyle hareket edip inkılapları başarıya kavuşturmuş, tüm dünyaya kendini kabul ettirmiştir.¹²⁷

Eski tarihlerdeki yakın ilişkilerin var olduğu zamanları yeniden inşa etmek ve iki devlet arasındaki kopmuş olan ilişkileri tekrardan onarıp sağlamlaştırmak için 3 Mart 1924 tarihinde Türk – Alman Dostluk Antlaşması yeniden imza altına alındı.¹²⁸ Türkiye ile dostluk anlaşmasını gerçekleştirmek için Alman İdarecilerin Ankara'ya yollamış olduğu Dr. Freytag, görüşmeleri başarılı bir biçimde bitirdi. Böylelikle Türkiye ve Almanya arasındaki eski samimi ilişkiler yeniden canlanmaya başlıyordu.¹²⁹ İki ülkenin, geçmişten süregelen dostluğun devam hali, kendi çıkarları açısından son derece mühim olmuştur.¹³⁰

Alman Devleti, anlaşma metninin giriş kısmında, Türkiye ile arasındaki barış ve dostluk vurgusunun belirtilmesini özellikle istedi. Anlaşmanın diğer maddelerinde uluslararası hukuka uyumlu olarak diplomasi ve konsolosluk münasebetlerinin tekrardan tertip edileceği belirtildi. Antlaşma 15 gün içinde İstanbul'da bulunan delegelerin onayıyla birlikte yürürlüğe girmiş olacaktı. Türkiye'ye gönderilecek

¹²⁷ Fatma İçöz, **II. Dünya Savaşı ve Yunus Nadi**. T.C. 9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006, s. 29.

¹²⁸ Cemil Koçak, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)**, Ankara 1991.; Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s. 328. Yavuz Özgüldür, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)**, Ankara 1993, s. 63-65.; Soner Polat, **Türkiye-Almanya İlişkileri**, <https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-almanya-iliskileri-soner-polat-kose-yazilari-eylul>. (Erişim Tarihi: 13.12.2017).

¹²⁹ Almanya'nın I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasına müteakip 1918 senesinde ilan edilmiş olan Cumhuriyet rejimi ve 1933 senesinde Nazilerin iktidara gelmesine kadar geçen zaman dilimi Almanya da "Weimar Cumhuriyeti" olarak geçmiştir. Weimar Cumhuriyeti: Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik olarak çıkan Almanya da feshedilen monarşik yönetimin yerine kurulan Cumhuriyet rejimi yılları bu adla tanımlanmıştır. 1918 yılında kurulan bu sistem 1933'te Hitlerin yönetime gelmesi ile son bulmuştur. bkz., Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s. 23.

¹³⁰ Haydar Çakmak, **Türk Dış Politikası 1919-2012**, İstanbul 2012, s. 72.

diplomat ve vazifeliler, anlaşmanın onanmasından sonra görevlendirilecek ve böylelikle tekrardan Türk-Alman diplomatik ilişkileri resmen kurulacaktı.¹³¹

Almanya bu antlaşmayla kuracak olduğu politik ve ticari ilişkilerin yanında uluslararası sahada yalnızlığından da kurtulmuş olacaktı. Türkiye ve Almanya arasında başlanan bu resmi ilişkiler sürecinde Almanya'da çok güç dönemler yaşanmaktaydı. Bir taraftan savaş sonunda bozulmuş olan iktisadının içinde bulunduğu güçlükler, diğer taraftan da Fransa'ya ödenmiş olan ağır tazminat borçlarının Alman sanayisine getirmiş olduğu yükler artmıştı. Bu problemler yüzünden ülke içindeki huzursuzluklar aşırı boyuta erişmişti.¹³²

Müttefikler Türkiye ve Almanya'nın ilişkisini, ayrıca Versailles'e kısıtlayıcı bir madde ekleterek olması gereken ikili ilişkilerin şeklini belirtmişti. Belirtilen madde ile Almanya'nın Türkiye'ye askeri teçhizat, silah vermesini ve Türk Askeri'nin eğitilmesi için teknik heyet ve subay yollamasını kesinlikle yasaklamıştı.¹³³ Versailles Antlaşması maddeleri ile İtilaf'lar her şeyden evvel Türk limanları ve istasyonlarındaki Alman mallarını kendi ülkeleri lehine kontrol altına almayı denediler. 12 Mart 1924 tarihinde yapılmış olan "konsolosluk ve dostluk" anlaşması imza altına alınıncaya kadar geçen zaman, genel bir şekilde her ulus'ta iç siyaseti pekiştirme olarak kabul edilebilir ve galip ülkeler tarafından kesilmiş olan ilişkilerin tekrardan oluşturulmasına çalışıldığı süreçlerdir.¹³⁴

Bilhassa Türkiye de batı tarzında idare, iktisat ve ilim kurumlarının yeniden yapılandırılması, Almanya için 1920'li senelerin ortalarından beri Türkiye ile ilişkilerinin yeniden canlanmasında önemli rol olmuştur.¹³⁵ Görevli uzman kişilerin yollanmasıyla iktisadi, ilmi ve kültürel diyalogları pekiştirme olanağı meydana geldi.

¹³¹ Haydar Çakmak, **Türk Dış Politikası 1919-2012**, s. 75.

¹³² Osman Akandere ve Hasan Ali Polat, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Almanya'nın Türkiye'ye Baskısı ve Savaşın İçine Çekme Gayretleri" **Birinci Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu**, Konya 2009, s. 5.

¹³³ Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s. 54 vd.

¹³⁴ Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014, s. 34

¹³⁵ Kemal Turan, **Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin..**, s. 53-79.; Rıfat Önsoy, **Türk-Alman İktisadi Münasebetleri**, İstanbul 1982, s. 18-31.; Mehmet Özkan, s. 28. Pierre Renouvin, **Birinci Dünya Savaşı**, s. 59

Savaştan sonraki ilk senelerde Türkiye ile ilişkiler, şüphesiz ki yeni meydana gelen Almanya dış siyasetini etkileyecek bir görünüm arz etmemekteydi.¹³⁶

1924 ve 1932 yılları arasında Türkiye’de bulunan Alman Büyükelçisi Rhudolf Nadolny¹³⁷ yazmış olduğu hatıratında Almanya’nın kendi Büyükelçilik döneminde Türkiye politikasını şu şekilde özetlemektedir: “*Dikkatimi ve uğraşlarımı, iktisadi ve idareye çevirdim. Bu sahada düşündüğüm hedeflere erişebildim. Ama politik sahada daha az şanslıydım. Elbette ki Türkiye’de politik alakamız pek yoktu. Lakin yurdumuzun halini iyileştirmek için Türkiye’yi kombinasyona çekmeye çalıştım.*”

Almanya ve Türkiye arasında 3 Mart 1924’te imza altına alınmış olan Dostluk Antlaşması ve 12 Ocak 1927 tarihli Ankara’da imza altına alınmış olan ikili İkamet Anlaşmaları başlatılan diplomatik ilişkilerin mühim bir basamağını meydana getirmektedirler. Bu anlaşmayla Türk ve Alman haklarının karşılıklı bir şekilde her iki ülkenin topraklarında hangi hukuksal koşullar ve garantiler altında gerçekleşeceği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca 16 Mayıs 1929 tarihinde Ankara’da imzalanmış olan Hakem ve Uzlaşma Antlaşmasıyla Türk – Alman diplomatik ve iktisadi ilişkileri sağlam bir zemine oturtuldu.¹³⁸

Almanya ve Türkiye Hükümetleri arasında 28 Mayıs 1929’da imzalanan Karşılıklı Konsolosluk Anlaşması ile de diplomatik münasebetler geçmişte kurulan ilişkilerin yoğunlaşmasına bir katkı daha sağladı. Buna ek olarak yine iki ülke arasında, Suçlu insanların İadesi Antlaşması 3 Eylül 1930’da Almanya da imza altına alındı.¹³⁹ Türk ve Almanlar arasındaki politik ve ticari anlaşmalar her iki ülke arasındaki münasebetlerin artmasına imkan sağladı. Türklerin Almanya’daki ticari çalışmaları esnasında oldukça mühim görevler yüklenen Türk Ticaret Odası 1928 senesinde Berlin’de faaliyete başlamıştır. Ticaret hacmi git gide büyüdü. Bilhassa 1929 senesi

¹³⁶ Osman Akandere ve Hasan Ali Polat, *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Almanya’nın Türkiye’ye Baskısı ve Savaşın İçine Çekme Gayretleri*, s. 6.

¹³⁷ Rhudolf Nadolny ;1924-1933 yılları arası Almanya’nın Ankara da ki Büyükelçisidir. Ankara da ilk Büyükelçilik binası yapımına başlamış ve Batılı ülkelere tepki almasına rağmen Türkiye ile yakın münasebetler kurmak istediğini açıkça göstermiştir. bkz., Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı’nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s.66.

¹³⁸ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, İstanbul 2001, s. 85.

¹³⁹ Türkiye ve Almanya arasındaki bu anlaşma ile kişilerin karşı ülkede suç işledikten sonra kendi ülkesine kaçarak yargılanmaktan kurtulmasının yarattığı hukuki sorunları da bertaraf etmiştir. bkz., Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı’nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s.56-57.

Alman istatistikleri göz önünde bulundurulduğunda Türkiye tarafından Almanya'ya 75.6 milyon mark ihracat yapılmış, aynı sene içerisinde Almanya'nında Türkiye'ye 72.5 milyon mark dolayında ihracat yaptığı gözükmemektedir. Gittikçe büyüme arz eden bu ticaret hacmi 27 Mayıs 1930 gününde Başkentte yeni bir Türk – Alman Ticaret Anlaşması'nın imza altına alınmasına olanak sağlamıştır.¹⁴⁰

1933 senesi Türk-Alman ilişkilerinde mühim bir dönüm noktası olarak sayılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1933'te var oluşunun onuncu senesini kutlar iken, Almanya'da ise Adolf Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisi iktidara gelmişti. 1929 yılı Ekonomik Bunalımı tüm dünyada demokrasileri zayıflatarak, daha ulusalcı ve devletçi idare algılarını kuvvetlendirmiştir.

Bu sebeple Türkiye'de idare daha devletçi bir anlayış sergilerken, Almanya'da Hitler liderliğinde faşist bir yönetim oluşturulmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda yıkılmış olan Almanya İmparatorluğu, Hitler ile birlikte Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan düzeni, bir başka söyleyişle Versay anlaşmasının şartlarını kendi lehine değiştirmek için harekete geçti. Birinci Dünya Savaşı'nda galip devletler arasında olmasına rağmen bu galibiyetle tatmin olmayan İtalya da Almanya'nın tarafında yer aldı.¹⁴¹

Hitler, Almanya'nın amaçlarına ve hedeflerine erişebilmesi için, politik ve ekonomik çerçeveden kuvvetli olmak gerektiğini bilmekteydi. Hitler, bir yandan da iktisadi ve politik bakımdan uluslararası düzlemde kendisine bir destek aradı ve bu istediği desteği de İtalya'da bulmuş olmaktadır.¹⁴²

Hitler, 1933 senesinden itibaren Alman iktisadını canlandırıp hayat verecek zengin hammadde ve doğal kaynaklara sahip olan Avrupa'nın doğusu ve Türkiye tarafına yönelmeyi hedeflemiştir. Hitler bu hedefe ulaşmak adına Birinci Dünya Savaşı

¹⁴⁰ Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, s. 55.

¹⁴¹ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, s. 88.

¹⁴² Tefik Yener, **II. Dünya Savaşı Ansiklopedisi- Savaşı Hazırlayan Sebepler ve Savaşın..**, İstanbul 1985, s.57.

öncesinde başlayan müttefiklik ve savaş içerisinde artan Türk-Alman dostluğunu tekrardan canlılık kazandırma arayışlarına girdi.¹⁴³

Bu kapsamda Alman Askeri personeli Türkiye'ye sık sık ziyaret adı altında görüşmelere gelmişlerdir.¹⁴⁴ Bu askeri heyetleri meydana getiren subaylar ise genel olarak Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de bulunan , Türk Kültürünü iyi tanıyan, Türkçe konuşabilen ve Türk subaylar ile samimi arkadaşlıklar kurmuş olan personelden seçilmekteydi.¹⁴⁵

Hitler iktidara geldikten sonra Nazilerin felsefesini özümsemeyen ve onlarla işbirliğini reddetmiş çok sayıda Almanya daki bilim insanı Türkiye'ye gelmek için resmi müracaatlarda bulunmuşlardır.¹⁴⁶ Bu bilim insanlarının cemiyet başkanı onların çalışma alanı ve eğitim hayatları hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuş, gelecek kişilerin siyasete bulaşmayacakları, Türkiye kanunlarına tabii olup alanlarında yeterlilik gösterecekleri ve Türkçe öğrenecekleri hususunda garantiler vermektedir.¹⁴⁷ Türkiye gelen bilim insanlarından yararlanarak ileriye dönük modern eğitim doğrultusunda geniş kapsamlı bir üniversite reformu yapmıştır. Yapılacak olan üniversite reformu için Türk bilim insanları ve eğitimcileri de bu dönüşümde Alman eğitimcilerinin yanında bulunmuş ve süreçteki tecrübelerden deneyimler kazanmışlardır.

Almanya dan gelen bilim ve öğretim üyeleri , Türkiye de alanlarında çalışmak üzere beş senelik bir sözleşme imzalamışlardır.¹⁴⁸ Hitler 1933 senesinde iktidara

¹⁴³ Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s. 75.

¹⁴⁴ Alman Propaganda Bakanlığı biriminin kontrolünde devam ettirilen Türk-Alman dostluğu yayma faaliyetleri tarihteki örneklerle başvurularak sürdürülmüştür. Dostluğun tarihçe kaynağı Prusya Kralı olan II. Friedrich dönemine kadar götürülmüş (1740-1786), Alman komuta ekibinden Moltke, V. Der Goltz ve Liman Von Sanders gibi önemli kişilerin I. Dünya Savaşı'nda Türkiye'deki faaliyetleri övülerek anlatılmıştır. bkz., Yavuz Özgüldür, **Türk Alman İlişkileri**, Ankara 1993, s. 63-65, 70-78,91-93; Cemil Koçak, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)**, Ankara 1991, s. 46-47.

¹⁴⁵ Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, s. 57; Mehmet Yılmazata, **Alman Arşiv Belgelerine Göre Hitler Rejiminin Türkiye'deki Faaliyetleri (1933-1945)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 37 vd.

¹⁴⁶ Geniş bilgi için bkz., Ek-3 (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi); Sezen Kılıç, **Türk Basınında Hitler Almanya'sı**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2009, s. 26

¹⁴⁷ Geniş bilgi için bkz., Ek-3 (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi 030-10-116-810-2)

¹⁴⁸ Almanya'da Nazilerin baskıcı politikalarından kaçan bilim adamı ve akademisyenler Zürih'te bir araya gelmeye karar vermişlerdi. Bu grup patolog Philip Schwartz' ın ön ayak olması ile "Alman Bilim Adamları Danışma Merkezi" derneğini kurmuşlardı. Türkiye deki eğitim reformunun farkında olan bu

gelince, birçok ülke kaygı duydukları bu yeni rejime tepki gösterip Almanya ile olan ilişkilerini askıya almasına ve Alman ürünlerini boykot etmesine karşın, Türkiye ile Almanya arasındaki ticaret aksine git gide artmıştır.

Hitler Almanya'sı ile Türkiye arasında yapılan ilk ticaret anlaşması, 10 Ağustos 1933'te Berlin'de imza altına alınmıştır. Bu antlaşma, Türkiye namına İktisat Bakanı olan Celal Bayar ve Almanya namına Dışişleri Bakanlık Müsteşarı olan V. Bülow tarafından imza altına alınmıştır.¹⁴⁹

Türkiye'yle Almanya arasında yapılmış olan ikinci ticaret antlaşması ise 15 Nisan 1935 tarihinde tekrar Berlin'de imza altına alınmıştı. Bahse konu bu antlaşmalar ile Büyük Alman şirketlerinin Türkiye'ye açmış olduğu krediler vasıtasıyla Türkiye'nin Almanya ticaret hacmi devamlı artmıştır.¹⁵⁰ 1937 yılı Mayıs ayında Berlin Büyükelçisi Hamdi Arpağ'ı kabul etmiş olan Hitler, Türkiye ile dost ve yakın ilişkiler inşa etmek istediklerini ifade etmiştir. Bu kabul edişte Hitler, Hamdi Arpağ'a her ne kadar Almanya'nın politik bir beklentisinin olmadığını belirtmiş olsa da, bu durum pek gerçeği yansıtmamaktadır. Adolf Hitler'in Türkiye'yle yakın ilişkiler kurmasındaki gerçek amaç, çıkması yüksek olasılık olan II. Dünya savaşı'nda Türkiye'yi, yine I. Dünya Savaşı'nda müttefiki olduğu gibi Almanya'yla birlikte hareket etmesini sağlamaktır. Bu yolla yeni cepheler açılacak ve üzerindeki yükü yayararak daha geniş alanda hareket serbestliği kazanacaktı.¹⁵¹

1938 senesinde Türkiye'nin mali açıdan ihtiyaç duyduğu kredi için Almanya'ya görüşme isteği aktarılmış ve iki ülke arasında anlaşma ön görüşmeleri başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin isteğini kabul etmiş olan Almanya, görüşmeler için, İktisat Bakanı olan Dr. Funk'u Türkiye'ye gönderdi. Yapılan detaylı görüşmelerden sonra

merkez, mümkün olduğu kadar çok sayıda Alman Bilim Adamı ve eğitmeni Türkiye'ye göndermeye çalışıyordu. Temmuz 1933'te P. Schwartz Türkiye'ye gitti, burada Profesör Malche, Eğitim Bakanı Reşid Galip ve Türk hükümetinin başka yüksek memurlarıyla bir araya gelerek, mümkün olduğu kadar çok daha fazla kadro alabilmek için çeşitli görüşmelerde bulundu. Türk üniversitelerine gelen görevli Alman eğitimcileri, Alman kültürü ve eğitim anlayışını benimsetmek için önemli uğraşlar vermişlerdir Bkz., Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s.52-53.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost..**, s. 166-174.; Ek-3(Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi).

¹⁴⁹ Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s.249-250. Gündüz Ökçün, **Türkiye'nin Taraf Olduğu Milletlerarası Anlaşmalar Rehberi (1920-1961)**, s. 80.; Süleyman Seydi, **Zor Yıllar 1939-1945**, Ankara 2006, s. 4-9;

¹⁵⁰ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, s. 103.

¹⁵¹ Celalettin Yavuz, **Atatürk ve Almanya**, Ankara 2010, s. 128.

Funk ile Türk İktisat Bakanı olan Şakir Kesebir, Ankara’da, 10 Ekim 1938 tarihinde Almanya’nın Türkiye Cumhuriyeti’ne 150 milyon mark kredi açma anlaşması üzerinde mutabık kalmışlardır. Akabinde 16 Ocak 1939’da Berlin’de her iki ülkenin heyetleri arasında imza altına alınan bu anlaşma Türkiye’ye sanayi ve askeri alanda kullanılmak üzere verildiği belirtilmiştir. Almanya’yla ticaret yapmak bu dönemde Türkiye ekonomisi ve kalkınması için yararlı olmaktaydı. Almanya ile ticari münasebetleri tamamen kesmek ise ülkenin menfaatlerine ters düşmekteydi. Türkiye sahip olduğu jeopolitik ve stratejik konumu nedeniyle, dönemin iki güçlü devleti olan Almanya ve İngiltere için çok önemli bir ülkeydi ve bu sebepten Türkiye, dış politikası gereği Almanya ile İngiltere arasında mantıklı bir denge politikası izliyordu.¹⁵²

1938 senesinden itibaren ülkeler arası gruplaşmaların artmasıyla Almanya’nın Avrupa da izlediği sert politikaları ve askeri hareketliliği tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye’yi de endişelendirmeye başlamıştır. Dönemin iyi yetişmiş bürokratlarından olan Doktor Refik Saydam Cumhurbaşkanı İnönü tarafından başbakan olarak düşünülmüyordu. 1939 yılı içinde dünya unutulmayacak bir savaşa doğru sürüklenirken Refik Saydam’a başbakanlık teklif edilmiştir. İşin önemi ve sorumluluklarını bilen deneyimli devlet adamı Saydam, İnönü’ye verdiği şu cevapla ancak teklifi kabul edebileceğini söyler “*paşam, ben bu milleti yeniden harbe sokamam, başbakanlık görevini ancak harbe girmemek şartı ile kabul edebilirim,*” Refik Saydam ,uzun yıllar savaşın çilesini çeken bir ülkeyi gerekmedikçe tekrar o acı günlere ve maceraya düşürmek istememektedir. İnönü bu isteğe karşı olumlu cevap verince teklif kabul edilmiştir¹⁵³. Mevcut politikalarla Avrupa ülkelerinin yakın bir savaşın kıyısında olması Türkiye Cumhuriyeti’ni mecburi olarak İngiltere, Fransa ve Rusya ile ittifak arayışlarına sokmuştur.¹⁵⁴ Bu ittifak arayışları 1939 yılından sonra Türkiye-Almanya ilişkilerinin gergin bir hale gelmesine neden olmuştur. Bunun üstüne Almanya, Türkiye’yi tamamen kaybetmeden tekrardan yakın münasebetler kurmak ve böylece Türkiye’nin kendisine karşı İngiltere ile Fransa’nın yanında yer almasını önlemek üzere önemli bir diplomat olan Franz Von Papen’i 18 Nisan 1939’da Ankara’ya büyükelçi olarak tayin etti. Hitler

¹⁵² Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, s. 105 vd.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost..**, s. 409 vd.

¹⁵³ M. Yahya Metintaş-Mehmet Kayıran, **Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye’nin Dış Politikası (1939-1942)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, XXI/I, ELAZIĞ 2011, s. 289-313.

¹⁵⁴ Cumhuriyet Halk Partisi Araştırma ve Yayın Bürosu, **Dış politika**, (Yayın No:25) Ankara 1961, s. 6-8. ; Ek-12. (Milli Kütüphane Arşivi).

bu dönemde Ankara'ya özel bir ilgi ve önem verdiğinden işinde böylesi uzman bir diplomatı Ankara Büyükelçiliği görevine getirmekten de kaçınmamıştır.¹⁵⁵

Franz Von Papen Türkiye'ye geliş nedenleri dahilinde büyükelçilik vazifelerini devam ettirmiş, tüm diplomatik hünelerini sergilemesine rağmen lakin Türkiye'yi bir türlü Almanya'nın yanında II. Dünya Savaşı'na girmeye ikna edememiştir.¹⁵⁶ I. Dünya Savaşı'nın ders ve tecrübelerini göz ardı etmeyen Türk devlet yöneticileri, aynı hatayı tekrar etmemişlerdir. 1940 senesi sonuyla 1941 senesi başlarında Almanya ve İtalya kuvvetlerinin Balkanlar'daki önlenemeyen ilerleyişi ile Almanya'nın baskı ile Bulgaristan'ı yanına çekme teşebbüsleri, Türkiye'nin dış siyasetini zor duruma sokmuştu. Bunun üzerine Türkiye ve Bulgaristan arasında bir görüşme yapılarak 17 Şubat 1941 tarihinde ortak bir bildiri yayınlandı. Bu bildiride Bulgaristan ile karşılıklı bir şekilde saldırmazlık teminatları verilmiş, dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerine vurgu yapılmıştır.

Türkiye den istediği katkıyı ve olumlu cevabı alamayan Almanya, diplomatik baskılar sonrasında Bulgaristan'ı 1 Mart 1941 tarihinde kendisi ile birlikte savaşa katılmaya ikna etti.¹⁵⁷

Hitler'in yaşam alanı içinde saydığı Ortadoğu da dikkat çekici gelişmeler yaşanmaktaydı. 1941 senesi Nisan ayında Irak'ta farklı siyasi vakalar cereyan ediyordu. Alman yanlısı Raşid Ali Geylani yapılan bir hükümet darbesi ile yönetime geçti. İngiltere bu durumu çıkarlarına aykırı bularak Raşid Ali Geylani'ye karşı müdahalede bulundular. Geylani, karşısında İngilizleri görünce Almanya'dan acil yardım talep etti. Bunun üstüne Türkiye Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'yla görüşme yapan Von Papen, Almanya'nın Türkiye üstünden gizli bir şekilde Irak Hükümetine asker ve teçhizat

¹⁵⁵ Nazi Almanya'sı Türkiye' nin stratejik rolünü kavradıkça kendi saflarında tutmak için en etkili ve büyük önem atfettiği görev olan Ankara Büyükelçiliğine Franz Von Papen'i atadı. Papen Birinci Dünya Savaşı'nda anlaşmalar gereği Osmanlı ordusunda binbaşı rütbesi ile görev yapmış olmasının avantajıyla Türk ordusunun üst düzey yönetici ve komutanlarıyla yakın ilişkiler içindeydi ve bu ilişkileri gerektiğinde kullanmasını çok iyi başarıyordu. Bunun yanında çok sayıda üst düzey Türk Siyasetçi ve Bürokratla da iyi ilişkiler geliştirmişti. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost...**, s.127-129.; **EK-10** (BCA).

¹⁵⁶ Bkz., **EK-10** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

¹⁵⁷ Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, s. 59; Mehmet Yılmazata, **Alman Arşiv Belgelerine Göre Hitler Rejiminin Türkiye'deki Faaliyetleri (1933-1945)**, (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2014, s. 37 vd.

sevkiyatını yapma talebini iletmiştir. Türkiye bu isteğe karşı olumsuz cevap verince, razı olması için Almanya, Batı Trakya ile Ege adalarından toprak verme vaadinde bulundu ama Türkiye bu vaadi gerçekçi bulmadı ve yine de kabul etmedi.¹⁵⁸

Almanya'nın bu ret cevabına karşı hamlesi ise kuvvetlerinin Bulgaristan'a girmesinin ardından tank namlularının Edirne'ye doğru tutması ile Nisan 1941 tarihinde Yugoslavya ve Yunanistan'ı da işgal etmesi Türkiye'yi daha da telaşlandırdı.

Kendisine karşı politik bir tavır takınmasını istemeyen Hitler, Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazmış olduğu bir mektupla Türkiye'nin Alman çıkarlarına karşı durmaması ve karşısındaki müttefiklerle birlikte hareket etmemesi şartı ile Türkiye sınırlarının en fazla 85 kilometre kadar yakınında bulunabileceğini bildirerek Türkiye'ye saldırılmayacağını güvencesini vermiş buna cevap olarak da İnönü aynı diplomatik dilde satır aralarına koyduğu "Türkiye'ye yönelik bir tehdit olmadığı müddetçe bu durumun dikkate alınacağını ama aksi durumda her halükarda kendi çıkarlarının gözetileceğini de belirtmiştir".¹⁵⁹

Yaşanan gelişmeler üzerine Türkiye ve Almanya 18 Haziran 1941'de Ankara'da "Dostluk ve Saldırmazlık Paketi"ni imzalamışlardır.¹⁶⁰ Üç maddeden oluşan anlaşmada ülkeler; birbirlerinin dokunulmazlığına ve bütünlüğüne saygı duyarak doğrudan ya da dolaylı her türlü aleyhte hareketten kaçınmayı, gelecekte ortak çıkarlarla ilgili tüm sorunların dostça halledilmesini ve anlaşmanın imzalandığı gün yürürlüğe girerek on yıl geçerli olmasını kabul etmişlerdir. Almanya Türkiye ile de uzlaşmaya vardıldıktan üç gün sonra en kritik hamlesini yaparak 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ne Barbarossa Harekatı'nı başlatmıştır.¹⁶¹ Türkiye böyle bir Alman-Sovyet çatışmasında dönemin koşulları gereği üstü kapalı da olsa Almanya'yı desteklemiştir. Çünkü müttefiklerin Türkiye'nin yanında yer alma zorunluluğu daha da artarken Sovyetler

¹⁵⁸ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, s. 107.

¹⁵⁹ Mektup üzerine Cumhurbaşkanı İnönü'nün verdiği cevapta anlamlı olmuştur. Hitler üstü kapalı bir ima ile Türk dış politikasına şantaj yolu ile yön vermeye çalışmış, İnönü'de aynı diplomatik incelikte saldırı olması durumunda Türkiye'nin her halükarda topraklarını koruyacağını vurgusunu satır aralarında belirtmiştir. Baskın Oran, **Türk Dış Politikası I**, s. 108.

¹⁶⁰ Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, s. 63.

¹⁶¹ Barbarossa Harekatı: Nazilerin 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyet topraklarına başlattığı en kapsamlı askeri harekattir. Bu hareket ile II. Dünya Savaşının doğu cephesi açılmış ve eski Müttefik olan Sovyetler Almanya'dan pek beklemediği bir saldırı yaşamıştır. Bkz., Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s. 68.

Birliği'nin Türkiye'nin egemenlik haklarına yönelik Boğazlarla ilgili talepleri kesintiye girecek ve dış politikada ters düşölmek istenmeyen Almanya ile münasebetler yerli yerine oturmuş olacaktır. Bu bağlamda tarafsızlık politikası bir avantaj ortamı yakalamıştır.

Nitekim bu süreç aynı zamanda dış politika kararlarının gözden geçirilmesi için de iyi bir fırsat yaratmıştır. Başlayan bu yeni dönemle birlikte Almanya ve Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye birlikte saldırma çekinceleri de (Polonya Sendromu)¹⁶² yok olmuştur.¹⁶³ Avrupa daki stratejistlerde bu durumu şöyle izah etmişlerdi,Türkiye'nin bu savaşdaki beklentisi “Son Alman askerinin son Rus askeri üzerine düşmesidir.” Böylelikle iki ülkenin de baskısından kurtulmuş olunacaktı. Diğer taraftan Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne yapacağı şok bir saldırı planı, ağır sanayisi daha çok çeliğın hammaddesi olan krom'a ihtiyaç duyan bir süreci başlatmıştır. Bu durum o dönemde dünyanın önemli krom ihracatçı ülkesi olan Türkiye ile Almanya arasındaki ticari boyutlu ilişkilerin öneminin artması, müttefik devletlerin de mevcut durumdan kaygı duyması anlamına gelmekteydi.

Türkiye'nin ise iç ve dış politikası gereğı bu durumu kullanmaktan çekinmemesi yerinde görölmektedir. Müttefikler ise muharip tarafların bu savaştan yıpranarak çıkacaklarına dair hesaplar yapmaya başlamıştır.¹⁶⁴ Savaşın koşullarında meydana gelen bu denge siyasetinde Türkiye bazen dış politikada güç durumunda kalmasına rağmen Almanya'ya yine de ticari ve insani desteğini sürdürmüştür.¹⁶⁵

Bu duruma örnek olarak 1942 yılı başlarında Karadeniz'e açılan 6 adet U19 Alman denizaltısının 3'ü ilerleyen zamanlarda Ruslar tarafından batırıldı geri kalan 3 tanesini ise Rusların eline geçmesin diye aldıkları emirle kendileri Karadeniz'in derin

¹⁶² Polonya Sendromu: İkinci Dünya savaşı'nın başlangıcı olan Almanya'nın polonya'yı işgali ile batı tarafının Almanlar, doğu tarafının Ruslar tarafından pay edilmesi hadisesi olup genç Türkiye Cumhuriyeti yöneticilerinin bir taraftan Almanya ve diğer yandan Rusya baskısı altında kalma ve saldırıya uğrama kaygısıdır. Lakin bu kaygılar Türkiye'nin savaşta tarafsız kalması ile boşa çıkmıştır. Bkz., Kamuran Gürün, **1939'dan Günümüze Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, s. 235-242.

¹⁶³ Kamuran Gürün, **1939'dan Günümüze Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, s.125 vd.

¹⁶⁴ Kemal Turan, **Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi**, s.110.; Gündüz Ökçün, **Türkiye'nin Taraf Olduğı Milletlerarası Anlaşmalar Rehberi (1920-1961)**, s. 80.

¹⁶⁵ Hüner Tuncer, **İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950)**, İstanbul 2012, s. 74.; Banu El, **Franz Von Papen' in Ankara'daki Büyökelçilik Yılları** , T.C. Kocaeli üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., s.129-131.; Bülent Karataş, **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, Ankara 2014, s. 34 vd.

sularında batırmışlardı. Buradan kurtulan 400 civarı Alman askeri 10 Eylül 1944'te Karadeniz sahiline çıkıp Türkiye'ye sığınmışlardır. Bu askerler Konya'nın Beyşehir ilçesine götürülerek kendileri için hazırlanan Manastırlılar hanı ve askeri kışlaya yerleştirilerek gözetim (eterne) altında tutulmuşlardır. Sığınmacılar en iyi şekilde ağırlanmış herhangi bir izolasyona tabi tutulmamış, halk ile iletişim kurulmuş, hatta savaş ekonomisinin getirdiği ağır yüklere rağmen ilçe halkı yiyecek ve içeceklerini paylaşmıştır. Bu durum alman askerlerinin hatıralarında ve çektiği fotoğraflara düştükleri not da şöyle teyit edilmiştir: *"Türkler bize sahip çıktı"*. Batırılan U19 denizaltı komutanı Ludwig Gauner'da şöyle bir ifade kullanmıştı: *"Almanya'nın dünyada hiç iyi bir izlenimi olmadığı zamanda Türkiye'ye sığınan ve burada sıcak bir yuva, arkadaşlık, güven ortamı bulan U19 mensupları namına Türk Halkı'na teşekkürlerimizi iletiriz"*¹⁶⁶

Görüldüğü üzere Türkler her dönem her millettten kendisine sığınan kim olursa olsun güç durumda kalsa dahi yardımcı olmuş ve bu yardımlar takdirle karşılanıp minnet duyguları içinde Türklere saygı duyulmasını sağlamıştır.¹⁶⁷ II. Dünya Savaşında her cephede yenilgi alan ve kendi askeri yetkililerinin ifadesiyle hiç kimsenin Almanya'ya iyi bir yaklaşım sergilemediği dönemde kendisine sığınan Alman askerlerini Karadeniz de Ruslara esir vermeyerek sahip çıkan Türkiye'nin tarihi misyonundaki bu vakur ve asaletli tutumu günümüz Almanya'sına hatırlatmakta fayda olup dış politikada bazen Türkiye aleyhine yaptığı yanlışlardan dönme erdemini de göstermesini bekleme haklılığımız doğal olacaktır. Buraya kadar yapılmış olan açıklamalardan da görülecektir ki; Almanya'nın tarihi serüveni ve ilişkileri Türkiye ile hep inişli çıkışlı bir süreç seyretmekle birlikte İkinci Dünya Savaşı sonunda ise ilişkiler adeta serbest düşme biçiminde seyretmiştir.¹⁶⁸

b. Hitler Diktatörlüğü ve Nazi İdeolojisinin Almanya'ya Hakim Olması

İnsanlık yakın tarihinin en büyük katliamına imza atmış olan Naziler, yapmış oldukları bu insanlık suçuna rağmen kendi zamanlarında iktisadi ve teknolojik gelişme

¹⁶⁶ Hüdai Ateş, Almanya'ya "Enterne Naziler" belgeseli ile yanıt, (2016) <http://www.haber7.com/konya/2028688-almanyaya-enterne-naziler-belgeseli-ile-yanit> (Erişim Tarihi: 11.12.2017).

¹⁶⁷ Ömer O. Umar, **İngiliz Mandası Döneminde Filistin'e Yahudi Göçleri**, İstanbul 2011, s. 139.

¹⁶⁸ Soner Polat, **Türkiye-Almanya İlişkileri**, <https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-almanya-iliskileri-soner-polat-kose-yazilari-eylul-2017> (Erişim Tarihi: 13.12.2017).

bakımdan adeta bir devrim yapmışlardır. Zamanın teknolojik gelişiminin arkasında o dönemin Almanya sanayisi, bilim ve mühendislik alanındaki bilgi birikimi etkili olmuştur. Aynı biçimde İkinci Dünya Savaşı sonrasında başta Amerika ve Sovyetlerin süper güç şeklinde ortaya çıkması da Hitler Almanya'sının alt yapısından yararlanması sonucundan meydana gelmiştir.¹⁶⁹

Savaştan yenik çıkan Almanya'nın ağır sanayisi ,mimari, mühendislik bilgi ve birikimi tümüyle galip devletlere kalmış, özellikle Alman füze sistemlerini deneyen ekibin başındaki mühendisler Amerika tarafından alınmış, kazanmış olduğu tecrübe ve bilgiler ile Nasa'nın temellerini atarak uzaya başarılı seyahatler yapmışlardı. Aynı şekilde Sovyetler de Alman mühendisliği ve teknolojisinden yararlanarak ilerlemesini sağlamıştır.

Almanların teknoloji ve mühendislik alanındaki bu başarısı Hitler ve ekibinin uzun vadeli politikaları ile hız kazanmıştı. Hitler yönetime gelişinin hemen akabinde öncelik olarak Alman iktisadının düzenlemesini amaçlamıştır. Gerek Birinci Dünya Harbinden mağlup ayrılmasının, gerekse de 1930 senesindeki genel iktisadi buhranın sonrasında Alman iktisadi önemli problemler içerisindeydi. Yaşanmış olan yüksek enflasyon, aşırı boyutlara ulaşmış olan işsizlik ve tüm bunlara bağlı bir şekilde endüstrideki kapasite düşüklüğü, Hitler'in seyrettiği iktisat politikalarıyla kısa zamanda kontrol edilmiştir.¹⁷⁰

Hitler'in iktidara gelmiş olduğu 1933 senesini seyreden senelerdeki Alman iktisadında gözlenmiş olan gelişmeler, çoğu kez Hitler'in olağanüstü başarısı olarak kabul edilmiş ve bu durum halkın onun güdümünde olan partisine yönelmesini sağlamıştır.

Hitler'in iktidarın bütün kontrolünü ele geçirmesinin hemen akabinde bütün sendikalar lağvedilmiş, tüm iş görenler bir "*işçi birliği*" çatısı altında toplanarak, işçi ödenekleri genel bütçeye devredilmişti.

¹⁶⁹ Mehmet Yılmazata, **Alman Arşiv Belgelerine Göre Hitler Rejiminin Türkiye'deki Faaliyetleri (1933-1945)**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014, s. 37.

¹⁷⁰ Yavuz Özgüldür, **Türk Alman İlişkileri**, Ankara 1993, s. 124.

Ücretteki artışlar ve bunun çıktısı olan grev ihtimalinin kalkmış olduğu iktisatta, doğal olarak bir istihdam artışı meydana getirmiştir. İşgücü maliyetinin düşmesi iş hayatındaki barış ve istikrarda işgücü isteğini çoğaltmış bu vesilelerle teknolojik ve askeri sahalarda büyük yatırımlar yapılmıştır.¹⁷¹

Almanya vatandaşlarının gündelik gereksinimleri genel manada Nazi Partisi tarafından düzenleme altına alınmıştı. Naziler Almanların genç erkekleri için Hitler Gençliği, Alman kızları için ise Genç Bayanlar Birliği oluşturmuştu. Gençlerin bu kulüplere üye olması mecburi tutulmaktaydı.¹⁷² Alman halkı için kurulan Volkswagen gibi şirketler ise imal edilen ürünlerini ihraç etmek yerine Alman halkına ucuz bir şekilde satıyordu. Sportif çalışmalar için neredeyse her kasabaya bir yüzme havuzu açılarak atletik sporlar desteklenmiş ve bu gelişmelerin sonucu olarak 1936 Yaz Olimpiyatları Almanya’da yapılmıştı. Bu şekilde refah seviyesinde gözle görülebilen iyileşmeler ve ekonomik kalkınmalar halkı Nazi Partisine yönelme ve adeta bağımlı hale getirmiştir.

Savaşa girildikten sonra Alman halkı’nda kamuoyu yönlendirmeleri için Joseph Goebbels tarafından Propaganda Bakanlığı oluşturulmuştur. Nazileri böyle bir noktaya getiren durum ise 1929 Dünya İktisadi bunalımının en fazla etkisi altına aldığı ülkelerden birisi olan Almanya gerçeği idi. Zaten ağır savaş borçlarını ödemekte olan ihracata dayalı Alman iktisadı çok ağır zararlara uğramış, işsizlik oranı bir hayli artış göstermiş ve bu bunalımda Naziler kendilerini adeta kurtarıcı olarak halka göstermeyi başarmışlardı.

Halkın ilgiside her değişen hükümetle beraber daha radikal yönelimlere kaymaktaydı. Böylesi bir ortamda Hitler ve NSDAP 1933 yılı seçimlerinde koalisyonda bulunmayı başardı. Cumhurbaşkanı Paul Von Hindenburg’un atamış olduğu kabine 3 NSDAP Bakanı ve Hitler’in başbakanlığında bir Nazi-Muhafazakar koalisyonu görüntüsünü aldı. Akabinde erken seçim ilan edildi ve Prusya eyaletindeki SPD hükümetini vazifeden aldırdı. Oylarını çoğaltarak çıktığı seçimlerden sonra Hitler,

¹⁷¹ Mehmet Yılmazata, **Alman Arşiv Belgelerine Göre Hitler Rejiminin Türkiye’deki Faaliyetleri (1933-1945)**, s. 39.

¹⁷² Hitler’in korkunç eğitim sistemi. Bkz., <https://www.cnnurk.com> > yaşam > diğer. (Erişim Tarihi: 10.12.2107)

parlamentoda Machtergreifung'u¹⁷³ ilan ederek bütün kuvvetleri elinde toplayıp başbakanlık makamında güçler birliğini meydana getirdi.¹⁷⁴

Bu süreçle birlikte Nazilerin siyasi arenada önü açılmış olmaktadır. Nazizm'in doğuş felsefesine bakıldığında, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin amblemi olan Gamalı Haç önemli ideolojik bir semboldür.¹⁷⁵

1918 yılında Birinci Dünya Harbinden mağlup olarak ayrılan Almanya'da imparator II. Wilhelm'e taht bırakılarak Cumhuriyet rejimi kurulmuştu. Kurulmuş olan bu yeni Alman Cumhuriyetinin adı Weimar Cumhuriyetiydi.

Seçime dayanan bu yeni idare şekli, Almanlar için daha evvel alışık oldukları monarşi idaresinden farklı, daha demokratik bir tecrübeydi. Seçimler sonrasında değişik siyasi yapılar parlamentoya girdi. Bu esnada Birinci Dünya Harbinin getirdiği büyük alt-üstlüklerle, haksızlıklar ve savaştan mağlup ayrılmanın vermiş olduğu manevi eziklik de ilave edilmişti. Naziler bu şartlarda savaşı takip eden işsizlik, yoksulluk ve enflasyondan demokratik kuruluşların, komünistlerin ve yeteneksiz siyasilerin yükümlü olduğunu ileriye sürüyorlardı.¹⁷⁶

Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasında İtilaf Devletleri tarafından sömürgeleri ve askeri gücü dağıtılarak bunun yerine "Reichswehr" adı verilen ve sadece gönüllü kişilerden meydana gelen küçük ölçüde bir kara ve deniz askeri birliği bulundurmasına

¹⁷³ Machtergreifung: Nazi Almanya Lideri Hitlerin, iktidarıyla birlikte tüm güçleri elinde tutarak ülke politikasının tek hakimi olmasıdır. bkz., Sezen Kılıç, **Türk Basınında Hitler Almanya'sı**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.

¹⁷⁴ Sezen Kılıç, **Türk Basınında Hitler Almanya'sı**, Ankara 2009, s. 28.

¹⁷⁵ Hitlerin kendi ifadesi ile; "*Gamalı Haç'ta, üstün ırkların zaferi uğrunda savaşmak gibi kutsal görevi ve yine yararlı çalışma fikrinin başarısı için mücadele etmenin gerekli olduğunu teşhis etmiştik. Bu fikir, Yahudi aleyhtarı idi ve ilelebet böyle kalacaktır*". "Svastika" (Gamalı Haç) kelimesi Sanskritçe kökenli bir kelime olup iyi olmak, mutlu olmak anlamına gelmektedir. Svastika'nın dört kolu, dört kozmik gücü yani ateş, su, hava ve toprağı simgelemektedir. Eski Doğu-Batı kültürlerinin çoğunda iyilik ve mutluluk anlamında kullanılmıştır. Svastika'yı Nazilerin referans kitabı yapan isim "Madame Blavatsky"dir. Blavatsky, yazmış olduğu ve Nazi İdolojisinin temelini oluşturan kitabı "The Secret Doctrine"dir. (1888). Kitabında her sembolü insanlığın bir evrim aşamasıyla özdeşleştirmişti. Yedi ırk insanlık tarihinde önemli roller üstlenecekti. İnsanlığı karanlıktan ışığa taşıyacak ve insan evriminde yeni bir dönem açacak olan nesil "Aryan" adını taşıyordu. Gizemli güçleri olan Aryan ırkının sembolü ise Svastika'ydı. İşaretin Nazi amblemi olması fikri ise dış hekimi olan Dr. F. Krohn'a aittir. Krohn Svastika'yı 45 derece çevirip, kırmızı zeminde, beyaz bir dairenin içine koydu. Hitler sembolü beğendi ve Ağustos 1920'deki Salzburg kongresinde bu sembolü partinin amblemi yaptı ve bu tarihten sonra da maalesef iyilik ve mutluluğu temsil eden bu işaret zihinlere acımasız II. Dünya Savaşı'nı ve beraberinde acıları hatırlatır oldu. Bkz., Adolf Hitler, **Kavgam**, (nşr., Ergün Aydın), s. 211-212. ; <http://trend.mynet.com/nazilerin-gamali-hacinin-12000-yillik-gizemli-tarihi> (Erişim Tarihi: 20.11.2017).

¹⁷⁶ Sezen Kılıç, **Türk Basınında Hitler Almanya'sı**, s. 29.

izin verilen Almanya, savaşın sonunda bir çeşit aşamadığı bu politik ve askeri bunalım sebebiyle daha da zor halde kaldı.

Böyle bir durumda ortaya çıkan Naziler, almış olduğu yenilginin verdikleri ezikliği üstlerinden atamayan ve iktisadi hali iyice bozulmuş olan Alman vatandaşına iş, ekmek , toplumsal refah, yaşam standartları yüksek bir hayat ile hayallerindeki büyük bir Almanya vaadinde bulundular. Halkı buna inandırıp özgüvenlerini sağlamak amacı ile de Almanların diğer ırklardan daha üstün bir ırk olduğunu ve başlarına gelmiş olan bütün mevcut kötülüklerin yükümlüsünün başta ekonomilerini sömüren Yahudiler olmak üzere; Çingeneler, Komünistler, Almanya'nın büyümesini istemeyen muhalifler ve Sosyal Demokratlar olduğunu ifade ediyorlardı.¹⁷⁷

Hareketin öncüsü olan Adolf Hitler'in çocukluk yıllarına bakıldığında bir çok travma görülmektedir. Kardeşlerinin ölümü, yalnız kalan diğer aile üyeleri ve annesinin içinde bulunduğu hayat şartları ile kendisini onlara karşı sorumlu tutması, çok istediği güzel sanatlar akademisine kabul edilmeyişi ve derslerindeki başarısızlıklar, ailenin geçim ve ekonomik sıkıntıları kavgam kitabında da bahsettiği gibi onu adeta kamçılayarak küllerinden doğmasına ve kendine olan güvenini sağlayarak daha üst düzey başarılar için onu hayata karşı bilemiştir.¹⁷⁸

Yaşadığı bu travmalarla büyüyen Hitler askerlik görevini yaparken küçük rütbeli ama çalışkan bir askerdir.¹⁷⁹ Almanya savaştan yenik çıkıp ordusu dağılınca Hitler,

¹⁷⁷ Mehmet Temel, **II. Dünya Savaşı Öncesinde ve Savaş Yıllarında Türk Dış Politikası**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991, s. 29 vd.

¹⁷⁸ Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanya'sı Örneği**, s. 96-98.

¹⁷⁹ Adolf Hitler; 1889 tarihinde Avusturya'da doğdu. 13 yaşında babasını kaybeden ve zor günler geçiren Hitler, eğitim hayatı boyunca çok başarı gösterememiştir, bu nedenle yeteneği doğrultusunda ilerlemeye karar veren Adolf, ressamlık için Viyana Güzel Sanatlar Akademisi sınavına girmiş ancak kabul edilmemiştir. 1912 yılında Almanya'nın Münih şehrine yerleşmiş ve I. Dünya Savaşı'nın çıktığı sırada gönüllü olarak orduya yazılmış gösterdiği başarılar sonucu ordu'da onbaşı rütbesine yükseltilmiş ve bu rütbe'de çok nadir görülen iki tane madalya almıştır. Almanların savaştan yenik çıkması üzerine arkadaşlarıyla bir araya gelerek siyasette ilk adım sayılacak olan Alman İşçi Partisi'ni kurdu ve partinin başına geçti. Daha sonra partinin ismini değiştirerek Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi yaptı. Partinin üyelerine ise kısaca Nazi denildi. Kendisine Führer (lider) lakabı verildi. 1930 Eylül ayında yapılan seçimlerde Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi seçimleri kazanarak iş başına geldi. Almanya büyük bir ambargo altındaydı ve Parti kendini Almanya'nın kurtarıcısı olarak gösterdi, ilerleyen dönemde yaptığı hizmetlerle Almanya büyük bir kalkınma içine girdi. 1932 yılında Hitler, Şansölye (Cumhurbaşkanı) seçildi akabinde siyasi rakiplerini ortadan kaldırarak ülkenin tek lideri oldu. Bkz., <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/adolf-hitler-nazi-ideolojisi-ve-ii-dunya-savasi.>; Davut Dursun, **Almanya**, DİA/II, s. 516-517.; Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II.**

Alman İşçi Partisi adında bir siyasi partiye girerek 1921 senesinde bu partinin önderliğine kadar geldi. Liderliğe gelir gelmez ilk icraat olarak partinin ismini Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi olarak değiştirdi. Parti, aşırı milliyetçi ve sosyalist bir yapı sergilemekteydi. Siyasette aşırı Alman milliyetçisi, iktisatta ise sosyalist bir devletçi iktisat programı kanıksanmıştı. Zamanla Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi kısa olarak “Nazi Partisi” şeklinde isimlendirildi.¹⁸⁰

Partinin üyeleri askeri üniforma giymekte, tıpkı asker gibi hareket etmekte ve Hitler’in ordusunun bir mensubuymuş gibi bir tutum sergilemekteydiler. Hitler’in 1921 senesinde kurmuş olduğu ve 1925 senesinde tekrardan örgütlemiş olduğu Sturmabteilung¹⁸¹ (Fırtına Bölüğü), kısa adıyla SA yani Nazi Hücum Kıtası kendilerinden olmayanları ve onlar gibi hareket etmeyenleri de sindirmek için şiddette başvurdular.

1929-1932 seneleri arasında bütün dünyayı etkisi altına almış olan Büyük Buhran Almanya’yı da önemli derecede sarsmıştı. Sonrasında oranı %20’leri bulan işsizlik Nazilerin ortaya çıkmasına fırsat doğurarak halkın umudu olduklarının mesajlarını vermeye başlamalarına neden olmuştu. Ülkedeki kötü ekonomi ve hayat şartları Nazi ideallerinin tekrardan canlanmasını sağladı ve böylelikle halkın desteğini alan Nazi Partisi ilk büyük başarısını 1930 yılındaki seçimlerde elde etmişti.¹⁸²

Hitler, ülkesini Avrupa’nın en büyüğü ve efendisi yapma arzusunu kimselerden saklamıyordu.¹⁸³ Ülkesi gelişim gösterdikçe ve halkın gündelik hayatı iyiye gittikçe Nazilerin fikirlerinin benimsenmesi Almanların arasında artarak yer edinmeye başlamıştı.

Dunya Savaşında Nazi Almanya’sı Örneği, T.C. KHO. Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s.43-44.

¹⁸⁰ [http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/adolf-hitler-nazi-ideolojisi ..](http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/adolf-hitler-nazi-ideolojisi-..); Davud Dursun, “Almanya’”, DİA., s. 516-517.

¹⁸¹ Sturmabteilung (SA): Kısaca fırtına birliği olarak adlandırılmış yarı askeri gönüllülerden oluşmuş bir birimdir. Giydikleri üniforma kahverengi olduğundan “Kahverengi Gömlekliler” de denmektedir. Hitler zamanla birliğin faaliyetlerini kendisine tehdit saymış ve başındaki komuta heyetini “Uzun Bıçaklar Gecesi” diye isimlendirdikleri gecede SS ve Gestapo elemanları tarafından öldürtmüş ve birlik tamamen Hitlerin kontrolüne geçmiştir. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost..**, s. 542-543.; Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi..**, s. 45 vd., Avner Levi, **Türkiye Cumhuriyetinde Yahudiler**, İstanbul 1992, s. 116.

¹⁸² Mehmet Özkan, **II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri..**, s.17.

¹⁸³ **Ek-6.** (BCA)

Lakin iktidara tek başına güçlü bir şekilde gelmelerine imkan sağlayacak olan yeterli oyu henüz bulamamışlardı. 1932 yılı seçimlerinde ise Naziler'in aldığı oylar biraz gerilim sergilese de bazı ulusalcı liderler Hitler'i denetim altına alabileceklerini tahmin ederek onun başbakan olması hususunda anlaşma yoluna gittiler. Oluşan mevcut durum içinde belki kendisinin de öngöremediği ve tarihteki en büyük diktatör olacak olan Adolf Hitler'i 1933 senesinde Almanya Cumhurbaşkanı Paul Von Hindenburg Başbakan olarak resmen atadı.¹⁸⁴

Ç. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE TÜRK-YAHUDİ İLİŞKİLERİ

Türklerin Tarih sahnesinde Yahudilerle ilk karşılaşması hakkında kaynaklarda farklı tarih ve coğrafyada münasebetlerin olduğuna dair görüşler mevcuttur. Bunlardan ilki; Hz. İbrahim döneminde “Tuva” Türkleri'nin varlığı ve Yahudilerle ilk münasebetlerinin gözüktüğü, Hz İbrahim'in eşlerinden birinin Tuva Türklerinden olduğu rivayet edilmektedir. İbrani kaynaklarında Hz İbrahim'in oğullarından Yafes'in Türk atası, Sam ise İbranilerin atası olarak görülmektedir. Başka bir görüş ise, Büyük İskender Mısır ve Filistini ele geçirince (MÖ.332) o bölgedeki Yahudiler'den bazılarını İzmir'e yerleştirdiği ve bu vesile ile Türk-Yahudi ilişkilerinin bu tarihte görüldüğü iddiası mevcuttur. Bunlara ilaveten bazı islam kaynaklarında Türkler'den Kalkan yüzü manasına gelen “Kanturaogulları” olarak bahsedillen topluluk ile karşılaştıkları, ve bu topluluktan aynı zamanda Hz. Ömer döneminde (634-644) islam fetihleri yapılırken, İslam Halifesi Hz. Ömer Arap ordularına; “Türkler ile (Kanturaogulları) karşılaşıldığında onlar size dokunmadıkça sizde dokunmayın” şeklinde bir sözünün olduğu rivayet edilmektedir.¹⁸⁵ İlerleyen dönemde VII-XI. yüzyılları arasında bugünkü güney Rusya bölgesinde varlığını sürdüren ve Musevi'liği benimseyen ilk Türk Devleti olan Hazarlar (630-965/1030) ile Yahudi toplumunun münasebetlerinin olduğu varsayılmaktadır.¹⁸⁶ Ardından Bizans İmparatorluğu döneminde baskı gören Yahudilerin hoşgörülü ve adaletli saydıkları Selçuklu coğrafyasına gelip yerleştikleri görülmüştür. Daha sonra Avrupa'ya dağılan Yahudiler bir süre sonra bulundukları

¹⁸⁴ Sezen Kılıç, **Türk Basımında Hitler Almanya'sı**, s. 35.; Vakit Gazetesi, 26 Haziran 1941, S.8424, Ankara 1941.; Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanya'sı Örneği**, T.C. KHO. Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018, s.43-44.; <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/adolf-hitler-nazi-ideolojisi>.; Dursun, s.516-517.

¹⁸⁵ Abdülkerim Özaydın, “*Türk*”, **DIA/ XLI**, s.475.

¹⁸⁶ Ahmet Taşağıl, “*Hazarlar*”, **DIA/ XVI**, s. 116-120.

bölgelerden sürgün edilince Osmanlı İmparatorluğu tarihi misyonuna uygun olarak onlara sahip çıkmıştır.¹⁸⁷

Osmanlı Devletinin Yahudilerle ilk münasebetleri 1324-1326 yıllarında görülmektedir. Orhan Gazi Bursa'yı fethettiği zaman, Bizans idaresinde Bursa'da yaşamakta olan Yahudiler, Osmanlı Devletini kurtarıcı olarak görmüşler ve Orhan Bey'in Bursa'yı fethinde kendi gelecekleri için mühim bir destek sağlamışlardır. Bu yardımları karşılığında da Orhan Bey burada kalmalarına izin vermiş, şehir yaşantısını canlandırmak için, Suriye ve Edirne'den sarraf, darphane uzmanları, zanaatkarlar getirmiş ve Yahudi tebanın kutsal saydığı "Etz Hayim"¹⁸⁸ Sinagogu'nu inşa etmelerine müsaade etmiştir.¹⁸⁹

Daha sonra 1453'te İstanbul'un fethiyle Fatih Sultan Mehmet İstanbul'da yaşayan Yahudilere ayrıcalıklar vermiştir. Böylelikle Avrupa'dan ve Anadolu'dan gelen Yahudiler iktisadi bilgi ve yetenekleri sayesinde İstanbul'un ticaret merkezi olmasına ve devletin kalkınmasına katkı sağlamışlardır. Yahudiler Osmanlı Devleti'nde ayrıma uğramadan önemli görevlerde bulunmuşlar bunlara örnek olarak Yavuz Sultan Selim, babası II. Beyazıtın da doktoru olan Josef Amon'u saray hekim başısı gibi önemli bir göreve getirmiştir. Osmanlı Devleti 19'ncü asrın ikinci yarısına kadar topraklarında yaşamak isteyen Yahudilerin talebelerini hiçbir zaman geriye çevirmemiştir. Avrupa'da başlayıp antisemitizmin etkisiyle 1290'da İngiltere, 1392 Fransa, 1492 İspanya, 1497'de Portekiz ve daha sonra Orta Çağ'dan bu yana Yahudilere karşı ön yargısı olan Rusya da Çar II. Aleksandır'ın öldürülmesinden sorumlu tutularak binlerce Yahudi katledilmiş, binlercesi ise sürgün edilmişti. İspanya kraliçesi nam-ı diyar kirli İsabella'nın 31 Mart 1492 tarihinde bütün Yahudilerin ya dinlerini değiştirmesi yada ülkeden atılmaları için ferman yazması, bu ülkede yaşamakta olan Yahudileri oldukça güç bir halde bırakmıştır.

¹⁸⁷ Özlem Akı, **Cumhuriyetten Günümüze Çanakkale Yahudileri**, (T.C. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2014, s. 30-35.

¹⁸⁸ Genelde Evrenin omurgasını oluşturan ve hayatta var olan her şeye etki eden "Kozmik Ağaç yada Hayat ağacı" anlamında ki "Etz Hayim" kendisinden insanların var olduğu "ilk insan" olan (Adam kadmon-Hz Adem) biçiminde tasvir edilmektedir. En eski tarihlerde yapılmış olan sinagoglardan biri de bu isim ile İzmir de bulunmaktadır. bkz., Salime Leyla Gürkan, **Yahudilik**, İstanbul 2008, s. 165-166.

¹⁸⁹ Mehmet Erdem, **Türkiye-İsrail Askeri İşbirliğinin Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkileri**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s. 4.

Bu ferman üstüne üç yüz bine yakın Yahudi kısa bir süre içinde İspanya'yı terk etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu hal karşısında bütünüyle yok olma haline gelen İspanya Yahudilerine dönemin Osmanlı Sultanı II. Bayezid'in izni ile Osmanlı Devleti kapılarını açmış ve kaptan-ı derya Kemal reisi görevlendirerek onları getirtmiştir.¹⁹⁰

Yahudilerin Osmanlı Devleti'ne yönelmiş olmalarında Avrupa ülkelerinde maruz kalmış oldukları kötü muamele kadar, Osmanlı Devleti içerisinde karşılaştıkları hoşgörü ve kendilerine tanınan olanaklar da etkili olmuştur. Kurtuluş Savaşı esnasında Rum ve Ermenilerin tersine tarihteki bu vefaya karşılık olacak ki Yahudiler, istisnalar hariç Anadolu da işgalci güçlerle işbirliğine girmemiş ve ayaklanmamışlardır.

İki toplum arasındaki ilişkilere bakıldığında, İsrail'in kurulmuş olduğu 1948 senesine gelinceye değin Yahudilerin Türkiye ile olan ilişkisi ilk olarak “sığınmacı”, sonrasında “tebaa” ve sonunda Tazminattan Cumhuriyet'e giden zaman diliminde “yurttaş” biçiminde olmuştur.¹⁹¹

Tarihi süreçler içerisinde çeşitli nedenlerle sürgünler yaşayan bu millet için 1897 yılında toplanmış olan Yahudi kongresinde, Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerinin kolaylaştırılması, Yahudi ulusal kimliğinin kuvvetlendirilmesi ve bu hedefler kapsamında bir takım devletlerden gereken onayların alınması için uğraş gösterilmesi kararları alınmıştır.¹⁹²

Yukarıda bahsedilen kararlar kapsamında Yahudi lobisinin önderlerinden olan Herzl, mali sıkıntılar çeken Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'e Osmanlı Devletinin borçlarının ödenmesi karşılığında Filistin'in kendilerine sunulmasını teklif etmiştir. Yahudilere her dönem kucak açmış olan Osmanlı bu süreçte iktisadi ve siyasi bunalımda olmasına karşılık bu teklifi reddetmiştir. Çünkü bunun altında yatan gerçek neden Yahudilerin bu bölgede siyasi ve politik kazanımların peşinde olması ve zamanla kurulacak bu devletin İngiltere yada Rusya'nın uydusu olarak Osmanlı'yı bu coğrafyada etkisiz kılma kaygısıydı. Teklifin reddine ilaveten Filistin'e yapılacak olan Yahudi göçlerine de sınırlandırmalar getirilmiştir. Osmanlı Devleti topraklarının

¹⁹⁰ Mehmet Erdem, **Türkiye-İsrail Askeri İşbirliğinin Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına..**, s. 20. ; Ömer O. Umar, **İngiliz Mandası Döneminde Filistin'e Yahudi Göçleri**, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S.190, İstanbul 2011, s. 108-109.

¹⁹¹ Yusuf Ziya Bölükbaşı, **Türkiye-İsrail İlişkileri**, (Ed., Murat Ercan), **Değişen Dünyada Türk Dış Politikası**, Ankara 2011, s. 198-199.

¹⁹² Berna Süer- Ayşe Atmaca, **Arap-İsrail Uyuşmazlığı**, Ankara 2006, s. 13.

paylaşılmasıyla nihayete eren Birinci Dünya Savaşı ile birlikte, Yahudiler de beklemiş oldukları fırsatı yakalamış; İngilizler bu bölgede çıkarlarını koruyacak bir müttefike, Yahudiler de güçlü bir dış devletin desteğini elde etmiş oluyordu.

Nihayetinde Herzl'in İngiliz hükümeti tarafındaki girişimleri bir sonuç vermiş, İngiliz idarecileri ikna ederek Filistin'in bir İngiliz mandası durumuna sokulup ve bir Yahudi vatani haline getirilmesi hususunda bu devletten söz almıştı.¹⁹³

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Arthur James Balfour imzasıyla yayımlanmış olan Balfour Deklarasyonunda, *"Majestelerine ait kabine, Filistin'de bulunan Yahudi vatandaşları için bir ulusal vatan oluşturulmasını uygun görmektedir ve bu amacın oluşması için her çeşit uğraşı verecektir"* denilmekteydi. Her ne kadar deklarasyonda, Yahudiler için ulusal bir vatan oluşturulmasının, bu yurttaki hayat süren ve Yahudi olmayan toplumların medeni ve dinsel hakları konusu hakkında bir görüş olmazsa da, burada Yahudilerin kimlik ve siyasi hakları ön plana çıkartılmıştır.¹⁹⁴ Bu deklarasyon 1918 senesi içerisinde sırasıyla Fransa, İtalya ve dönemin dünya siyasetine etki eden Amerika Birleşik Devletleri tarafından da kabul edilerek destek görmüştür.¹⁹⁵

Nitekim İngilizlerin de göz yummasıyla Filistin'e Yahudi göçleri gittikçe çoğalmaya başlamıştır. Göçlerle beraber Yahudi yerleşimcilerin destek aldığı bir takım fonların teşviikiyle bu bölgede kademeli olarak toprak sahibi olunmaya başlandı. Arapların kendi topraklarında kiracı haline düşmeye başlamasıyla beraber Yahudiler ve Araplar arasında tansiyon artmaya ve sıcak çatışmalar kaçınılmaz hale gelmeye başlamıştır. Çatışmaların çoğalması ve Arapların tepkileri sonrası İngiltere Arap dünyasını tamamen küstürmemek adına 1939 senesinde yayınlamış olduğu "Beyaz Belge" ile Filistin'e Yahudi göçlerini sınırlamıştır. Bu karar üstüne bu kez tepki gösteren Yahudiler olmuş ve belge Balfour Bildirisi'ne karşı bir ihanet olarak görülmüştür.¹⁹⁶

¹⁹³ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi I**, s. 250.

¹⁹⁴ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, **"İsrail'le İlişkiler"**, (nşr., Baskın Oran), **Türk Dış Politikası I-1919-1980**, İstanbul 2001, s. 636.

¹⁹⁵ Selahattin İbas, **"Arap-İsrail Sorunu"**, (nşr., Türel Yılmaz ve Diğerleri), **Orta Doğu Siyasetinde İsrail**, Ankara 2005, s. 60.

¹⁹⁶ White Paper (Beyaz Belge): İngiltere'nin yönetiminde bulunan Filistin topraklarının Yahudi yerleşimcilere açılması ve Arapların buna karşı sert tepki göstermesi sonucu yayınladıkları Arap

İşin içinden çıkamayan İngiltere, Filistin sorununu Birleşmiş Milletlere yollayınca genel kurul, problemi gündeme almış ve Filistin Özel Komisyonu oluşturulmuştu. Komisyonca teklif edilmiş olan azınlık ve çoğunluk planları görüşülerek Filistin'in Arap ve Yahudiler arasında bölünmesini temel alan plan çoğunlukla kabul edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyet'i bu noktada Araplarla beraber hareket ederek taksim planına aleyhte görüş bildirmiştir. Türkiye, Filistin'i bölme planının bölgedeki problemi daha çok tetikleyeceğinden ve çatışmaları bir nihayete erdirmeyeceğinden çoğunluk planın aleyhinde oy vermiştir. Diğer bir neden ise geçmişte Yahudileri sürgün eden Rusların bölgede çıkarları gereği bir İsrail devleti oluşturulmasına destek vermesi Türkiye tarafından kuşkuyla karşılanmış ve yeni kurulacak olan bu devletin bir Rus uydusu olacağı endişesi ülkemizin Araplarla beraber hareket etmesine sebep olmuştur. Ülkemizin Araplarla beraber hareket etmesi Arap ülkeleri tarafından iyi karşılanmış ve bir Müslüman dayanışması olarak kabul edilmiştir.¹⁹⁷ Yukarıda belirtilmiş olan çekinceleri nedeniyle Ülkemiz Filistin'in bölünmesine karşı çıkmıştır. Rusların İsrail devletinin kurulmasını destekleme nedeniyle İngiltere'nin bu bölgeden çekilmesinin hızlanması ve meydana gelecek boşluğu kendisinin doldurmak istemesidir.¹⁹⁸

İsrail devletinin ilan edilmesiyle beraber Arap devletleri İsrail'e karşı savaş ilan ederek 1948 Arap-İsrail Savaşı'nı başlatmıştır. Savaşın başlamasıyla beraber Birleşmiş Milletler harekete geçmiş, iki tarafında ateşkese gitmeleri ve diyalog kurlmaları teklifinde bulunmuştur. Sonrasında sorunun çözümü için Birleşmiş Milletler 12 Aralık 1948 tarihinde Amerika, Türkiye ve Fransa dan meydana gelen Filistin Uzlaştırma Komisyonu'nu oluşturmuştur. Ülkemiz bu bağlamda konjonktürel şartlardan dolayı Araplardan uzaklaşmaya başlamıştır. Çünkü Araplar komisyonun oluşturulması aleyhinde oylarını kullanırken Türkiye bu oyu lehte kullanmıştır. Yani Türkiye Arapların istemediği bir komisyona evet demişti.¹⁹⁹

Bu durum Arap-Türk ilişkilerinde güven ve kırılmanın başlangıcı olarak daha sonra ortaya çıkmış sayılıyordu. Türkiye'nin bu tutum değişikliğinin ardında Truman

kamuoyunu yatıştırmaya yönelik bir belgedir. Belgeye göre Filistin topraklarına gelen Yahudi göçleri sınırlandırılacaktı. Bkz., Berna Süer-Ayşe Atmaca, **Arap-İsrail Uyuşmazlığı**, s. 28.

¹⁹⁷ Geniş bilgi için bkz., **EK-8** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

¹⁹⁸ Selahattin İbas, **"Arap-İsrail Sorunu"**, s. 62.

¹⁹⁹ Berna Süer - Ayşe Atmaca, **Arap-İsrail Uyuşmazlığı**, s. 29.

Doktrini'nin ilanı ve Marshall Planı'nın yürürlüğe girilmesinden sonra dış siyasetinin önceliklerinin değişim göstermesi ve Batı'ya daha yakın bir çizgiye doğru yönelmesinin payı büyüktü.²⁰⁰ Ülkemizin Filistin Uzlaştırma Komisyonu üyeliği, Arap ülkeleriyle uzun seneler devam edecek diplomatik bir soğumanın başlangıcını meydana getirmiştir. Ülkemiz, komisyon üyeliği boyunca, bilhassa Filistin'in bölünmesi görüşmeleri esnasında yoğunlaştırdığı Arap taraftarı siyasetten vazgeçip, tarafları uzlaştırmayı hedefleyen, sorunu bertaraf edecek bir yaklaşım içerisine girmişti.²⁰¹

Başlangıçta İsrail devletinin oluşturulması ülkemiz açısından endişeyle karşılanmıştır. Yahudilerin soykırımı maruz kaldığı dönemlerde perde arkasından olsa da ABD onları desteklemiş ve Türkiye'nin Yahudileri topraklarına kabul etmesi veya transit geçişleri konusunda yardımcı olması hususunda telkinlerde bulunmuştur.²⁰² İsrail devleti ilan edilir edilmez Amerika Birleşik Devletlerinin ve daha sonra Batı ülkelerinin İsrail'i tanımaya başlamasıyla birlikte Türkiye'nin bu yeni devlete bakış açısı bir nebze değişmeye başlamıştır. Bilhassa Sovyetlerle alakalı endişeleri ortadan kalkarak İsrail'in bir Rus uydusu olmadığı izlenmiştir. İsrail'in bağımsızlığını ilan etmesinden çok kısa bir zaman sonra 30 Haziran 1948 tarihinde Türkiye ile İsrail arasında bir posta anlaşması yapılmıştır. İmzalanan posta anlaşması Araplarca protesto edilince, Ankara Hükümeti, İsrail'de on binin üstünde Türk vatandaşının hayat sürdüğünü vurgulayıp anlaşmanın sadece beşeri sebeplerle yapılmış olduğunu belirtmiştir.²⁰³ İsrail, ülkemizle ilişki içerisine girmek için istekli olmasına karşılık Türkiye özellikle Müslüman dünyasından gelecek tepki nedeni ile hemen bu ilişkiyi oluşturmaya yanaşmamıştır. Ülkemiz, kuruluşundan yaklaşık bir sene sonra 28 Mart 1949 tarihinde İsrail devletini *defacto*²⁰⁴ şeklinde görerek İsrail'i tanıyan ilk Müslüman devlet olmuştur. Ülkemizin

²⁰⁰Marshall planı-Truman Doktrini: II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'nın Sovyet Rusya'daki Komünizm rejiminin yayılmasını engellemek ve bu yolla Sovyetler'in diğer ülkeler üzerindeki etkilerini de yok etmek amacıyla kendi sistemi içerisinde bu ülkelere gerekli gördüğü mali ve askeri desteği sağlama planıdır. Bu amaç ile 1947'de ABD Başkanı Truman tarafından duyurulan doktrin dahilinde 300.000.000 dolar Yunanistan ve 100.000.000 dolar da Türkiye'ye askeri yardım yapılmıştır. Bu yardımı memnuniyetle kabul eden Türkiye, beklediği mali ve iktisadi faydayı göremedi. Çünkü üretimi durdurulmuş ve daha dışa bağımlı hale gelen bir ekonomik sistem ortaya çıkmıştı. bkz., Veysel Çetin, **Bir Diplomat ve Siyaset Adamı Olarak CevatAçıkalın**, (İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Malatya 2017, s.142,145,154.

²⁰¹ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, **"İsrail'le İlişkiler"**, s. 640.

²⁰² Bkz., **EK-5**, **EK-7** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

²⁰³ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, **"İsrail'le İlişkiler"**, s. 640.

²⁰⁴ Defacto: Pratik olarak gerçekte var olan ve gerçekliği bilinen, ancak bahse konu bu gerçekliğin hukuki ve meşru olarak bir alt yapısının olmayışı ve tanınmayışıdır. İsrail'in Filistin topraklarındaki ilk varlığı da

İsrail'i tanımasında Filistin Uzlaştırma Komisyonu Türkiye temsilcisi Hüseyin Cahit Yalçın'ın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye vermiş olduğu rapor mühim bir belge niteliği taşımıştır. Bahse konu raporda, İsrail'in komünist bir ülke olmasının son seviyede zayıf olduğu vurgulanmış, ülkemizin yeni kurulan bu devleti kısa zamanda tanınması gerektiği ifade edilmiştir.²⁰⁵

Ülkemizin yeni kurulan bu devleti tanımasından sonra 1 Kasım 1949 tarihi TBMM'nin açılış töreninde bir konuşma yapan İsmet İnönü bu ilişkileri şu şekilde değerlendirmektedir: *“Yeni doğmuş olan İsrail Devletiyle politik münasebetler açılmıştır. Bu devletin Yakın Doğu'da bir barış ve istikrar faktörü olacağını ümit ediyoruz.”*²⁰⁶ Cumhurbaşkanı İnönü'nün İsrail'i tanıma kararını almasından yaklaşık bir sene sonra 9 Mart 1950 günü iki devlet arasında elçiler seviyesinde diplomatik ve siyasi ilişkiler başlamıştır.²⁰⁷ Geçmişten günümüze İsrail için bulunduğu coğrafyada güvenlik ve ticari ilişkiler başta olmak üzere Türkiye ile iyi ilişkiler sürdürme hususu dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır.

bu şekilde meydana çıkmıştır. Bkz., Ünal Tüysüz, **Türkiye-İsrail İlişkileri (2002-2013)**, (Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), Trabzon 2014, s. 9 vd.

²⁰⁵ Türel Yılmaz, **Türkiye-İsrail Yakınlaşması**, Ankara 2001, s. 7-8.

²⁰⁶ Ünal Tüysüz, **Türkiye-İsrail İlişkileri (2002-2013)**, s.10-11.

²⁰⁷ Çağrı Erhan ve Ömer Kürkçüoğlu, **“İsrail’le İlişkiler”**, s. 642.

II. BÖLÜM

NAZİLERİN II. DÜNYA SAVAŞI'NDA YAHUDİLERE UYGULADIĞI BASKI POLİTİKASI

A. HITLER'İN NİHAİ ÇÖZÜM PROJESİ (FINAL SOLUTION)

Naziler, Yahudi toplumunu egemenlikleri altındaki bölgelerde tümüyle bertaraf etme planları kapsamında “*Nihai Çözüm (Final Solution)*” adını verdikleri yöntemi kullanmışlardır.²⁰⁸ Nazi Almanyası önderlerinin “Nihai Çözümü” İkinci Dünya Savaşı öncesi planlarına aldığı varsayılsa da bunu tatbik etmeye tam olarak ne vakit karar verdikleri hususu ise bilinmemektedir. Soykırım veya kitlesel Yahudi imhası, seneler önce başlayan ve git gide şiddetlenen ayrımcı tedbirlerin bir çıktısıydı.²⁰⁹ Adolf Hitler idaresinde Yahudilere karşı şiddet ve ayrımcılık, kademeli bir şekilde yürürlüğe konulmuştu. Naziler 1933 senesinde yönetimi ele geçirdikten itibaren, devletin de destekli ırkçılığı, bütün Yahudileri toplumdan sistematik olarak soyutlamayı ve Almanyadan söküp atmayı hedefleyen, Yahudi karşıtı yasaları, iktisadi boykotları ile adına Kırık Camlar Gecesi dedikleri (Kristallnacht) katliamı planlı bir şekilde gerçekleştirmişlerdir.²¹⁰

Yahudi nüfusunun en fazla olduğu ülke olan Polonya'nın 1939 senesi Eylül ayında Nazilerce işgal edilmesinden sonra Yahudi karşıtı siyaset, hapsetme ve nihayetinde Avrupalı Yahudilerin katledilmesine kadar gitmiştir.²¹¹ Naziler ilk olarak Generalgouvernement²¹² ve çevresine yakın bölgelerde Yahudileri kontrol altında tutmak adına toplama merkezleri olan gettolar oluşturdular.²¹³ Polonyalı ve Batı

²⁰⁸ Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanyası Örneği**, s. 68-85.; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, s. 4,13,19.

²⁰⁹ Saul Friedlander, **Nazi Almanyası ve Yahudiler...**, İstanbul 2016, s. 27.

²¹⁰ Alim Davarcı, **Alman İlk ve Ortaöğretim Tarih Ders kitaplarında Metodoloji ve Türk İmaju üzerine Bir Araştırma**, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 59. ; Ömer Yağcı, **Nazi Kampları**, İstanbul 2004, s. 39.

²¹¹ Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 204, 273, 534.; Svetlana Aleksiyeviç, **Nazi İşgalinde Sovyet Kadınlar**, (nşr.,Serpil Güvenç-Hilal Ünlü) İstanbul 2002, s.12, 245.

²¹² Alman sivil hükümetince idare edilen ve Polonya'nın orta doğusunda kalmış olan bir bölge. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.194-195, 533.

²¹³ Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, s.14-15.

Avrupalı Yahudiler izdiham içerisinde yaşamaya mecbur bırakıldıkları ve yeterince yiyecek bulunmayan sağlıklı şartlardaki bu gettolara sürgün edilmişler.²¹⁴

Rusya'nın 1941 senesi Haziran ayında Almanlar tarafından yapılan işgal girişiminden sonra, ölüm ekipleri şeklinde davranan SS ve gezici Polis ekipleri tüm Yahudi gruplarını hedef alan kitlesel ölüm operasyonlarını yönetmeye başladılar.²¹⁵ Gizli Nazi örgütleri gibi çalışan SS ve polis kuvvetleri 1941 senesinin sonbaharında gezici gaz kamyonetlerini toplu ölümler için dolaşıma soktular. Karbon monoksit gazını hava sızdırmaz bölmelere pompalayacak biçimde araç egzoz boruları tekrardan yapılandırılarak, motordan çıkan basınçlı hava ile kasalara verilen zehirli gazla “*Şimdi banyo yapacaksınız*” yalanı ile panelvan kamyonetler içine doldurulmuş olan esirleri havasız bırakarak öldürüyordu. Zehirli gaz dışında devam eden kurşuna dizme operasyonları da bu acımasız ölümlerin tamamlayıcı olan bir parçasıydı.²¹⁶

Sovyetler Birliği'nin işgale başlanmasından bir ay sonra Hitler, güvendiği yardımcılarının biri olan SS şefi olan Heinrich Himmler'i işgal içindeki Sovyet topraklarının bütün güvenlik problemlerinden sorumlu kişi olarak vazifelendirdi.²¹⁷ Aynı zamanda Hermann Goering'de SS Generali olan Reinhard Heydrich'i “*Yahudi sorununa tam çözüm*”ü tatbik etmek için kısa bir zaman diliminde hazırlıkları tamamlama işi ile görevlendirdi.²¹⁸

Bunun yanı sıra 1941 yılı sonbaharında Himmler, Lublin bölümünün SS ve Polis Şefi olan General Odilo Globocnik'i General Gouvernement'teki Yahudileri sistemli

²¹⁴ Saul Friedlander, **Nazi Almanya'sı ve Yahudiler...**, s. 34.; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004. s.14-15.; Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 30-31.

²¹⁵ Hitler, Avrupa ile savaşırken kendisine gördüğü en güçlü rakip İngiltere'dir. İngiltere'nin güçlü donanma mevcudiyeti ve olası bir kara savaşında Rusya İngiltere'ye destek verebilir endişesi ile önce doğuyu kontrol altına alıp sonra batı ile savaşma düşüncesi Hitleri Rusya'ya yönlendirmiştir. Almanlar savaşın başlangıcında Yıldırım Ordu saldırıları ile büyük başarılar elde etmiş ve Rusya coğrafyasında başta Yahudiler olmak üzere bir çok ölümlere neden olmuştur. Hitler İşgal ettiği her yerdeki Yahudileri Almanya'nın önündeki engel olarak görmüş bu nedenle onları temizleyip saf Aryan ırkı oluşturmaya çalışmıştır. Bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 257-258.

²¹⁶ Saul Friedlander, **Nazi Almanya'sı ve Yahudiler...**, s. 42.; Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 39 vd.; Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, İstanbul 2017, s. 45.

²¹⁷ Hitler, Himmler'e bu coğrafyada kalıcı olacak bir Alman egemenliğine yönelik muhtemel tehditleri fiziki olarak bertaraf etmek üzere, geniş yetkiler vermişti. Bkz., Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 43; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 565-566.

²¹⁸ Mehmet Yılmazata, **Alman Arşiv Belgelerine Göre Hitler Rejiminin Türkiye'deki Faaliyetleri (1933-1945)**, s. 59.

bir şekilde katledilmesi için pratik bir plan tatbik etmekle görevlendirdi. Daha sonra uygulanmasına karar verilen bu plana “Reinhard Operasyonu” ismi verildi.²¹⁹ Kitlesele cinayetden başka herhangi bir amacı olmayan ve adeta üç imha merkezi olan toplama kampları, Treblinka, Belzec, Sobibor gibi ölümcül mekanlar Reinhard Operasyonu’nun bir parçası olarak Polonya topraklarında oluşturuldu.²²⁰ Sayılan kampların dışında kalan Majdanek kampı’da General Gouvernement’te yaşamakta olan Yahudiler için belirli aralıklarda sebebsiz bir ölüm yeri olarak faaliyet göstermiştir.²²¹

Bu kamplarda SS’lerin gaz odalarında yaptığı önemli katliamlardan biri’de çalışma kamplarında’ki fiziki yeterliliğini kaybetmiş ve çalışamayacak durumda olan mecburi esir işçi on binlerce Yahudi’yi yok etmesidir. Bunlara ilaveten SS ve polis kuvvetleri, yoğunluğu Yahudi olan lakin birkaç bin Roman ve Çingene de olmak üzere yaklaşık yüz elli iki bin insanı Lodz’un ortalama 30 mil kuzeybatısında, Chelmo imha merkezindeki gaz kamyonetlerine bindirerek katlettiler.²²² Bu ölüm şekilleri ile yetinmeyen Himler, daha etkili bir imha için 1942 yılının baharında, Auschwitz-Birkenau kamplarının tam teşekküllü bir ölüm merkezi olmalarını kararlaştırdı. SS yöneticileri bu kamplarda bazı Avrupa ülkelerinden getirilen yaklaşık bir milyon Yahudi’yi gözünü kırpmadan öldürdüler.²²³

Alman SS ve polis kuvveti ilerleyen dönemlerde ölüm merkezlerinde yeni yöntemler denemiş, zehirli gazla tutukluları oksijensiz bırakarak veya kurşuna dizmek suretiyle ortalama iki milyon yedi yüz bin Yahudi’yi öldürdü.²²⁴ Tüm bu boyutlar bir araya toplandığında, “Nihai Çözüm” yöntemi bütün Avrupa Yahudilerinin gazla, kurşuna dizme, yakma, aç bırakma ve diğer şekillerde katledilmesine sebep olmuştu. Naziler Hemen hemen altı milyon Yahudi’yi erkek, kadın ve çocuk olmak üzere, başka

²¹⁹ Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 36-37.

²²⁰ Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 49.

²²¹ Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 536.

²²² Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 536.; Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 38.

²²³ Auschwitz II.(Birkenau) Kampı; Ana kamp olan Auschwitz I’ den yaklaşık 3 km uzaklıkta kalan köyde kurulan kampın Almanca ismidir. 1941 yılının kış aylarında savaş esirleri için planlanmış 100 bin kapasiteli bir kampdır. Bu kampın inşa çalışmalarında zorla çalıştırılan 9 binden fazla Sovyet esiri yetersiz beslenme, aşırı soğuk ve bulaşıcı hastalıklar sebebiyle hayatını kaybetmiştir. 1942 yılına gelindiğinde Yahudilerin toplu imhası için iki gaz odası eklendi, ardından 1943 yılında dört büyük krematoryum’un inşasına başlandı. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 528 vd.; Saul Friedlander, **Nazi Almanyası ve Yahudiler...**, s. 65.

²²⁴ Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, s. 17.

bir ifadeyle, İkinci Dünya Savaşı'ndan evvel Avrupa'da hayatını devam ettiren Yahudilerden üçte ikisini Holokost²²⁵ esnasında öldürmüşlerdir.²²⁶

B. YAHUDİLERİ TOPLUMDA DEŞİFRE ETME VE MAL VARLIKLARINA EL KOYMA

Siyasetçi Chamberlain'in öne sürdüğü ve bütün Avrupa Cermenlerine hitap eden "Cermen Birliği" fikri Almanlar içerisinde beklenilden daha fazla bir karşılık bulmuştur. Oluşturulan Cermen Birliği'nin başında olan Heinrich Class,²²⁷ hem Yahudi düşmanlığını körükleyen önyargılardan hem de ırkın doğal yasalarından bahsetmiştir.²²⁸ Bu düşmanlığın dini manadaki kapsamına Yahudi ırkı hususunda, çoğunlukla Almanya ve Avusturya da Yahudi düşmanlarınca yazılmış olan, ancak öteki Avrupa ülkelerinin ve Amerika Birleşik Devletlerinin yazarlarının da katılmış olduğu adeta nefret kusmakta olan bir yayın furyası meydana gelmiştir. Pancermen Birliği'nin başını çeken Heinrich Class, Yahudilerin içerisinde hayat sürdüğü topluluklarla kaynaşıp bir olmalarının doğal ırk yasaları açısından imkansız olduğunu belirtmiş ve Yahudi probleminin çözümlenebilmesi için, onlara kamu vazifesi verilmemesi, seçme ve seçilme haklarının ellerinden alınması, hukuk, eğitim, tiyatro yöneticiliği gibi ilgili sahalarda vazifelendirilmemeleri, toprak satın alma veya kiralamalarından men edilmesi, iki kat vergi alınması gibi tuhaf tekliflerde bulunmuştur.²²⁹

1938'de başlayan sistematik ayrıştırma politikası gereği Yahudilerin ekonomik varlıkları yavaş yavaş ellerinden alınmaya başlandı. Yahudileri toplum içinde Ayırt

²²⁵ Büyük felaket ve toplu imha anlamındaki Holokost, II. Dünya Savaşı'nda Nazilerin Yahudilere uyguladığı kitle infaz ve ölümlerin diğer bir adı olmuştur. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.549-550.

²²⁶ Fulya Çelik, **Emir Kırırcık'ın "Büyükelçi" ve Elhe Wiesel'in "Gece" Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Ögeler: Bir İmgebilim Çalışması**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2014, s. 66.

²²⁷ Yaşanan bu olayların tertip ve ana fikri Henrich Class'a aitti. Hitler, iktidara yerleşince, Reichstag [Reichstag: Almanya da Hitlerin iktidara gelinceye kadar parlamentonun toplandığı yönetim yerinin ismidir. bkz., Banu El, **Franz Von Papen' in Ankara'daki Büyükelçilik Yılları**, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006, s.70-71.] onursal üyesi yapılan, Heinrich Class'ın, fikirlerinin büyük bir kısmını gerçekleştirmiştir. Alaaddin Şenel, **İrk ve İrkçilik Düşüncesi**, Ankara 1993, s. 102 vd.

²²⁸ Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 21, 121, 226, 565.; Alaaddin Şenel, **İrk ve İrkçilik Düşüncesi**, s.101 vd.; Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanya'sı Örneği**, s. 55-59.

²²⁹ Alaaddin Şenel, **"İrk ve İrkçilik Düşüncesi"**, s.102.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 226, 397.

etme işlemlerinin daha rahat yapılabilmesi için kimliklerine zorla“J, Sara” yada “Israel” kelimeleri eklenecekti.²³⁰ Gittikçe kötüleşen hayat şartları ve keyfi uygulamalar toplumdan soyutlanan Yahudilerin kısmi tepkisine neden olmuştu. Bu tepkilere bir örnek olarak, Almanya’nın sınırdışı ettiği 17 bin civarı Yahudi’nin Polonya tarafından kabul edilmeyişi ile sınırda sıkışan ve çoğunun dondurucu soğuklardan öldüğü kafilenin içinde anne ve babası’ nında bulunduğunu öğrenenen ve zorla başka bir yere gönderilmesini sindiremeyen Herschel Grynszpan adlı 17 yaşındaki genç bir Yahudi, Paris’teki Alman elçilik sekreterini intikam için vurunca bu suikast Almanlar için bahane olmuş bizzat propaganda bakanı Joseph Gobbels tarafından Nazi gençliğinin Yahudilere karşı kışkırtılması neticesinde 9 Kasım gecesi başlayıp 13 Kasım 1938 tarihinde sona eren şiddet olaylarında Yahudilere ait 200 civarı sinagog yakılmış, mezarlar tahrip edilmiş, yaklaşık 7.500 Yahudi ev ve dükkan camları kırılarak elverişsiz hale getirilmiştir. Olaylar sonucunda 91 Yahudi ölmüş, içinde yaralıların da bulunduğu 30 bine yakın erkek tutuklanarak erkek toplama kamplarına götürülmüştü. Bu şiddet olaylarında dikkat çeken bir diğer husus da planlanmış olarak itfaiye ve polisin çıkan olay ve yangınlara müdahale etmemesi olmuştur. Alman Nazi Hükümeti çıkan olayların sorumlusu olarak Yahudileri hedef göstermiş ve Almanya daki Yahudi cemaatine yüklü miktarda bir tazminat çıkarmıştır. Bu olaylar bahane edilerek Yahudilerin işyerlerine ve malvarlıklarına el konulmuş ve onları Alman toplumundan soyutlamaya başlamışlardır. Olaylarda kırılan ev ve iş yeri camlarının gece ışıldaması vesilesi ile Naziler bu olaya “Kristal Gece” adını vermişlerdir.²³¹

Kültürel ve fiziki yozlaşma arasında bir bağlantının varlığını savunan Hitler, çağdaş sanata da harp ilan etmiştir. İmha etme faaliyetlerine sanatla başlayarak, mimari ve insanla devam ettiren Hitler, yaklaşık 74.000 akıl hastasını katletmiştir.²³² 1933 senesinde çıkarmış olduğu kanunla hasta olanlarla sağlıklı olanların ayrılmasını istemiştir. Verem taramasında elde ettikleri bulguları gezici olan halk sağlığı ekipleri halkı sağlıklı ve hasta şeklinde kategorilere ayırarak fişlemişlerdir. Burada dikkat çeken

²³⁰ Kimliklere bu tanıtıcı notların eklenmesinin amacı Yahudi’liği çağrıştıran isimlerin olmasıdır. “Jews” Yahudiler anlamına gelmekte, bu nedenle kelimenin baş harfi olan “J” kullanılmış. Sara, Hz. İbrahim’in eşi olup Hz. İshak’ın da annesidir bu vesile ile Yahudiler tarafından geçmiş soyu olarak kabul görmekte ve “İsrael”de Yahudi inanişine ait bir kelime olduğundan Naziler tarafından Yahudiler’in daha rahat ayırt edilmesi için kimliklerine eklenmek istenmiştir. Bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 325-326.

²³¹ Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s. 267-268.

²³² Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s.163 vd.

husus ise bu taramayı yapan doktorların çoğunlukla Nasyonal Sosyalist Parti üyesi olmasıydı.²³³ Bu raporların objektif ve sağlıklı bir veri sunması ise pek doğru gözükmemekte olup tamamen ayrıştırma, asimile ve sonrasında yapılacak toplu imhalar için düzenlenmiş planlı, taraflı ve bir amaç için yapıldığı ap açık ortaya çıkmıştı.²³⁴

Yukarıdaki paragraflarda da belirtilmiş olduğu üzere, Hitler, ırkçı fikirlerini tatbik etmeye koyduğu zaman bu hususta yalnız değildir. Onun fikirlerini özümsemiş olan Pek çok Alman bilim adamı da bu konu da kendisine yardımcı olmuştur. Beyin yıkama politikası ile halkta Yahudi düşmanlığını artırmak amacıyla yerel ve bölgesel haber mercilerinde, Komünizm ile Yahudiliği birleştiren olumsuz yayınlar da sosyal medya üzerinden tertip edilmiştir. 1936 senesinde Propaganda Bakanlığı tarafından yayımlatılmış olan benzeri haberlerin akışı ve sayısı haber mercilerinde'de artırılmıştır. "Serseri Yahudi veya ezeli Yahudi, Küçük Savaş" gibi Yahudi düşmanlığını artırıp yaymak amacıyla hazırlanmış filmlerde²³⁵ Yahudi doktor, mühendis, kimyager, mimar gibi mesleklerde olmaması gerektiği hususunun gerekçeleri Almanlara anlatılmış böylece Yahudi düşmanlığı özümsetilmiştir.²³⁶

Adolf Hitler kendisiyle beraber nihai çözüm dedikleri bu yok etme programını yapacak olan taraftarlar istemiş ve Alman ari ırkının üstünlüğü teorisiyle bu süreçte, Yahudi, Macar, Roman, Rus, Çingene, Polonyalı, Yugoslav gibi aşağı ırk ve ulus saymış olduğu on iki milyon insanı katlettirmiştir. Bu durum, soylu Cermen, Aryan ırkçılığı fikrinin acımasızlığını ortaya koyan ve günümüzde medeni bir ulus olmakla övünmekte olan Almanların asla akıllarından çıkarmamaları gereken karanlık tarihleridir.²³⁷

²³³ Necla Mora, *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*, İstanbul 2009, s.30.

²³⁴ Fulya Çelik, *Emir Kıvrıcık'ın "Büyükelçi ve Elie Wiesel'in "Gece" Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Öğeler: Bir İmgebilim Çalışması*, s. 59-60.

²³⁵ <https://www.google.com.tr/search?q=Serseri+Yahudi+veya+ezeli+Yahudi,+K%C3%BC%BC%C3%A7%C3%BCk+Sava%C5%9F+filmleri&tbm>. (Erişim Tarihi:08.10.2017)

²³⁶ Tuba Taşlıcalı, *Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanyası Örneği*, s. 70-71.; Necla Mora, *Alman Kültüründe Düşman*, 30-31.

²³⁷ Alaaddin Şenel, *Irak ve Irkçılık Düşüncesi*, s. 103.

C. ANA TOPLAMA KAMPLARI, AMAÇLARI, HAYAT ŞARTLARI VE KAYBEDİLEN YAŞAMLAR

Toplama Kampları; dünyayı adeta ateşe veren Nazi yönetimi tarafından İkinci Dünya Savaşının başlangıcından itibaren tertib edilmiş, bilhassa Yahudileri ve toplumda alt ırk grubu saydıkları Çingeneler, akıl hastaları, eşcinseller, asosyal vb. insanları toplayarak, çeşitli ağır fiziki yeterlilik gerektiren işlerde çalıştırıp ardından elverişsiz hale gelen bu insanları toplu ölümlere maruz bıraktıkları yüksek güvenlikli özel sahalardır.²³⁸ Nazi birlikleri bu anlamda yapılan ilk toplama kampı olan Dachau'yu Hitler'in 1933 senesinde iktidara yerleşmesinin hemen arkasından oluşturmuşlardır. Savaşın bitimine kadar, 22 ana toplama kampının yanında, 1.200 Aussen komando yerleşkesi (dış komuta kontrol alanları) ve sayısı binleri geçen ana kampların şubesi biçiminde işlev gören daha dar kapasiteli kamplar oluşturmuşlardır.²³⁹

1945 senesinde, Müttefik güçleri Dachau Kampı, Bergen-Belsen Kampı, Buchenwald Kampı, Sachsenhausen Kampı, Auschwitz Kampı ve diğer alanlardaki bu toplama kamplarını²⁴⁰ ele geçirdiği zaman, dünya buralarda bulunan cesetlerin ve yarı ölü gibi gözüken insanların içinde bulunduğu insanlık dışı durum ve tablo karşısında şok yaşamıştır. İnsanları “öteki olmaları” sebebiyle veya köle işçilikte kullanmak gerekçesiyle kamplarda haps etmiş olan Nazilerin bu hayretler uyandıracak suçlarının ardında yalnızca acı hatıralar kalmıştı.²⁴¹

Toplama kampları, bilhassa Yahudi kökenli insanları ve öteki grupların kitlesel bir şekilde imha edilmesi amacıyla yapılmış tarihteki diğer esir kamplarından farklılık gösteriyordu. Bir toplama kampına hapsedilmek, insanlık dışı kuvvetle çalıştırılmaya, korkunç işkencelere, açlığa, hastalıklara, keyfi gaddarlıklara, hastalıklara ve sebepsiz katledilmelere maruz kalmak manasını taşıyordu. Bütün bu korkunç işkenceler sonucunda kamplarda milyonlarca Yahudi katledilmiştir. Başlangıçta, toplama kamplarının ilk esirlerini Nazi rejiminin politik muhalifleri meydana getiriyordu. Lakin

²³⁸Toplama kampları hakkında geniş bilgi için bkz.Fatma Yılmaz, **Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**, Ankara 2008, s. 57. ; Necla Mora, **Alman Kültüründe Düşman**, s. 31-45, 63.

²³⁹Geniş bilgi için bkz. **Ek-10.**; Melek Çolak, **II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye (1939- 1945)**, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S. 27,(Güz 2010), Ankara 2010, s. 82-83.

²⁴⁰ Kamplar hakkında geniş bilgi için bkz., Necla Mora, **Alman Kültüründe Düşman**, s. 31-45, 63.

²⁴¹Alaaddin Şenel, “**İrk ve Irkçılık Düşüncesi**”, s. 106.

ilerleyen dönemlerde Yahudiler, Romanlar, Sintiler, Yehova Şahitleri, adi suçlular, Naziler tarafından ‘asosyal’ olarak belirtilen alkolikler, fahişeler, yardıma muhtaçlar, eşcinseller, çingeneler ve benzeri gruplarda toplanıp, Nazilerin ırka dayanan ve tasnif ideolojisi dahilinde kamplarda esir edilmeye başlandı.²⁴² Kamplar amaçları ve faaliyetlerine göre değişik kategoriler altında toparlanmıştı bunlar; mecburi çalıştırma kampları, esir kampları, ıslah kampları, transit kampları, kadın ve getto kampları şeklinde sınıflandırılmıştır.²⁴³

Naziler kendilerine yönelik olası tehlikeleri önlemek adına kendilerince koruyucu nezaret yada önleyici tedbir anlamında (Schutzhaft) suçlu olma ihtimali olan insanları hapsedme yetkisini, 28 Şubat 1933 günü Reichstag Yangını²⁴⁴ Kararnamesi ile almışlardır. Kabul edilen kararneme ile Nazilerin keyfî tutuklamalar ile muhalif ve Yahudi kökenli insanları kontrol altında tutmalarının meşru yolu da açılmış oluyordu.

Alınan kararların uygulanması ve denetlenmesi işi, SS ve resmi polis gücünün başında bulunan Heinrich Himmler’in idaresi altında idi. Kararname kapsamında yakalanan kişiler için yapılan kamplar, teşkilatlı ve merkezi olarak idare edilen bir kamp sistemine gitmekte olan yolda adeta bir başlangıç oldu.²⁴⁵

Toplama kampları kaçışları engellemek için yüksek voltajlı elektrik verilmiş dikenli tellerle çevrili, yüksek gözetleme kuleleri ve muhafızlarla çevrilmiş barakalardan meydana geliyordu. Kampta bulunanlar aşırı kalabalık barakalarda adeta istiflenerek ranzalarda uyumaya ve hayatlarını sürdürmeye çalışıyorlardı.²⁴⁶ Çalıştırma kamplarında bulunan tutsak insanlar zorunlu olarak günde en az on iki saat süresince ağır fiziki dayanıklılık gerektiren işlerde çalıştırılmakta, çoğu zaman giysiden yoksun,

²⁴²Mehmet Taş, “Avrupa’da Irkçılık, Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler”, Ankara 1999, s. 83.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 546-548.

²⁴³Fatma Yılmaz, “Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı”, s. 69.

²⁴⁴Reichstag Yangını: 27 Şubat 1933 yılında Alman Parlementsosunun olduğu yerde çıkan şüpheli yangın olayıdır. Yangın sonucu parlamento tamamen kül olmuş, şüpheli sayılan Hollanda asıllı bir komünist üzerinden Hitler ve Naziler bu bahane ile genelleme yaparak kendilerine muhalif tüm komünist vekilleri ve şüpheli tüm Yahudileri tutuklattı. Hitler bu yangının Alman ırkına karşı yapıldığını savunarak Cumhurbaşkanı’ndan bu olaylarla mücadele için bir kanun çıkartarak olağanüstü yetkilere sahip oldu. Çıkarılan kanun ile muhaliflerin karşı propagandası da yasaklanmış olmakta ve bu yolla Naziler ülkenin tek hakimi olmuştur. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 546-547.

²⁴⁵Tuba Taşlıcalı, **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanyası Örneği**, s. 82-84.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.270, 541.

²⁴⁶Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 16-39.

çok az yemek verilerek ve devamlı bir şekilde bedeni ceza ile işkence tehdidi içinde hayatlarını idame ettiriyorlardı.²⁴⁷

Naziler İşlerine yaramayan özellikle çalışamayacak duruma gelen mahkumlardan daha rahat kurtulmak maksadıyla özellikle vitaminsiz gıdalar sunarak gıdasızlıktan ölmeleri bekleniyordu.²⁴⁸ Hasta olanlar, yaşlılar ve aşırı iş temposuna ayak uyduramayanlara gaz verilerek, çeşitli ölümcül ilaçlar enjekte edilerek ya da kurşuna dizilerek öldürülüyorlardı. Nazi doktorlarının toplu imhalar için yapmış olduğu tıbbi deneyleri sonrasında imal edilmiş olan Zyklon²⁴⁹A ve B kitlesel imha gazı, gaz odalarına doldurulan yüzlerce kişinin bir defada öldürülmesine neden oluyordu.²⁵⁰

Tutuklulardan bazıları ise insanı hayretlere düşüren ölümcül bilimsel deneylerde denek olarak seçime tabi tutuldular. Çoğu denekler bu seçim aşamasında yaşamını yitiriyordu. Bunların yanında “Muselmanner” durumuna gelen hükümlülere bekleyen korkunç kader de ilave ediliyordu. Muselmanner kavramı; yetersiz beslenmeyle adeta yaşayan ölü şekli olan, yuvarlak omuzlu iskelet biçimine gelmiş olan tutuklulara verilmiş ad olarak ifade edilmekteydi. Muselmanner çoğu zaman imha ya da infaz edilmeden önce kendisi ölüyordu.²⁵¹ Gerek Nazi rejiminin Yahudi siyasetinde gerekse de toplama kamplarının ekonomisinde mecburi çalıştırma sistemi mühim bir rol oynamaktadır.

İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasına müteakip, Nazi savaş iktisatının gereksinim hissettiği muazzam iş gücü, mecburi çalıştırma tatbikinin önemini artırırken, Naziler savaşın kaybedileceğini görünce “Nihai Sonuç” formülünü hızlı bir şekilde devreye koyarak imha etme süreci hız kazanmış ve böylelikle Yahudilerin işçi konumu da ehemmiyetini kaybetmiştir. 1941 senesinde, onların ölene dek çalıştırıldıkları insanlık dışı mecburi bir çalıştırılma şekli ortaya çıkarılmıştı. Hem çalıştırılma hem de yok etme fonksiyonu gören Auschwitz Kampı ve Majdanek kamplarında, esirler kampa getirilir

²⁴⁷Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s. 273-274.

²⁴⁸Mehmet Taş, “Avrupa’da Irkçılık, Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler”, s. 89.

²⁴⁹Yahudilerin toplu imhası için Nazilerin kullandığı “Zyklon Gazı” aslında bir dezenfekte maddesidir. Kapalı alanda yaymış olduğu buhar ölümlere neden olmaktadır. IG Farben Fabrikalarına bağlı yan şirketlerinden biri olan “Degesch” firması tarafından üretilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası IG Farben şirketinin dönem müdürleri olan 23 kişi 1947 yılında Nürnberg Mahkemeleri’ndeki davalar kapsamında yargılanmış bunlardan 12 kişi 8 yıl hapis cezası almış lakin 1951 yılına gelindiğinde hepsi serbest bırakılmışlardır. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.535-536.

²⁵⁰Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 39-40.

²⁵¹Fatma Yılmaz, “Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı”, s. 70.; Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s. 274-275.

getirilmez çalışabilenler ve çalışamayanlar şeklinde sınıflandırılıyordu. Çalışabilecek halde olmayanlar direkt olarak gaz odalarına gönderilirken, çalışabilecek halde olanlar SS gözetim ve denetimi altında öldürülesiye kadar çalıştırılıyor veya çalışamayacak duruma geldiklerinde bir şekilde öldürülüyorlardı.²⁵² Auschwitz de, Yahudi tutuklular Monowit ismi ile anılan çalışma kampı ve fabrikalarda çalıştırılmak zorunda bırakılıyordu. Bunların yanında bir kimya şirketi olan G. Farben gibi özel firmalara adeta kiralık bir eşya olarak verilmekte yada SS'in kendine ait olan devlet kontrolündeki fabrikalarında çalıştırılıyorlardı.²⁵³

Burada toplatılan kamp sistemi kurbanlarının ve ölüm yürüyüşlerinde yaşamlarını kaybedenlerin net rakamını tahmin etmenin maalesef imkanı yoktur. Uzman kişilerin sunmuş olduğu güvenilecek en son sayılara göre bu kamplarda Avrupa'nın göbeğinde insanlık dışı şartlar içerisinde köle işçilik, açlık ve sağlık sorunları neticesinde hayatlarını kaybedenlerin sayısı beşyüzbin ile yediyüzellibin kişi arasında değişmektedir. Yahudi soykırımının genel toplamına bakıldığında ise bu rakam toplam 6 Milyon kişinin üstünde insanın öldürüldüğü varsayılmaktadır.²⁵⁴

Tüm bunların yanında, Avrupa'daki Alman kontrolünün olduğu yerlerde de binlerce küçük kamp ve bunlara ilintili bir şekilde yaklaşık 1.200 toplama kampı kurulmuştur. Bunlardan başlıcaları; Arbeitsdorf, Auschwitz, Bergen-Belsen, Buchenwald, Dachau, Flossenbürg, Gross-Rosen, Herzogenbosch, Kaunas, Krakow-Plaszow, Madjanek, Mauthausen, Mittelbau-Dora, Natzweiler-Struthof, Neuengamme, Ravensbrück, Riga-Kaiserwald, Sachsenhausen, Vaivara, Varşova ve Wewelsburg kamplarıdır.²⁵⁵

“Yahudi Sorununun Kesin Çözümü” yani Nazilerin Yahudi ırkını yok etmeye dair yapmış olduğu sistemli faaliyetleri dahilinde kurulmuş olan ilk imha kampı “Chelmo Kampıdır.” Bu kampı çok geçmeden üç tane daha yeni kamp inşası takip etti, Bunlar;

²⁵²Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost*, s.528-529.

²⁵³Kamer Söylemez, *“Almanya'nın Mülteciler Politikası ve Irkçı Saldırıları”*, İstanbul 1994, s. 77.; Ebru Akgül, *Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği*, s.70-74.

²⁵⁴Mehmet Taş, *“Avrupa'da Irkçılık, Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler”*, s. 91.; Michael Brenner, *Kısa Yahudi Tarihi*, s. 281.

²⁵⁵Kamer Söylemez, *“Almanya'nın Mülteciler Politikası ve Irkçı Saldırıları”*, s. 79.; Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost*, s.528-529.

Belzec, Treblinka ve Sobibor kamplarıdır.²⁵⁶ Bu kamplar, Nazi istilas ı altında bulunan ve Polonya’da hayat sürmekte olan yaklaşık 3 milyon Yahudi kökenli insan ın yok edilme başlangıcının sinyali olan operasyon “Reinhard”²⁵⁷ kod adı dahilinde kurulmuştu. Bunlara ilaveten Auschwitz-Birkenau ve Majdanek toplama kampları kapsamında iki imha kampı daha oluşturuldu. Oluşturulan Altı imha kampı da Polonya’nın eski topraklarında bulunuyor ve yalnızca kitle katliamı üzerine faaliyet gösteriyorlardı. Polonya haricinde, pek çok bakımdan Polonya’daki altı imha kampıyla benzerlikler sergileyen en az iki kamp daha bulunmaktaydı. Bunlar Litvanya’da bulunan Jung Fernhorf ve Belarus’ta ki Maly Trostineş’tir.²⁵⁸ Bütünü de son teknoloji ile organize edilmiş olan imha kamplarının diğ er bir yönü ise fabrika çalışma sistemine olan benzerliğı ile tüyler ürperten boyutlardaydı.²⁵⁹

Tutukluların daha rahat nakledilmesi için Chelmo, Belzec Treblinka, Sobibor, Auschwitz-Birkenau ve Majdanek kamplarının yapım aşamasında hepsinin de demiryolu hatlarının yakınında bulunulmasına özen gösterilmişti.²⁶⁰ Kamp yerleri de planlı olarak bilhassa Alman ve uluslararası kamuoyunun ilgi sahalarının haricinde bulunan, uzaklardaki Polonya’nın sessiz kırsal bölgelerinde olmalarından dolayı seçilmişti. Başta Yahudiler olmak üzere, çoğ u insanın sistemli bir şekilde öldürölmesi amacıyla kurulmuş olan ilk imha kampı olan Chelmo’da 1941 yılının Aralık ayı ve 1944 yılının Haziran ayları arasında kampa götürölren yaklaşık 152.000 kişı kamyon kasalarında egzoz gazına maruz bırakılarak öldürölldü.²⁶¹

Belzec İmha Kampı ise 1942 Mayıs ayında kurularak 1943 yılının Ağustos ayına kadar faaliyetine devam etti. 600.000 üzerinde Yahudi, Belzec’te bulunan gaz odalarının acımasız ortamında öldü. Katliamlar, mahkumların ölümü göze alıp isyan

²⁵⁶Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s. 278-279.

²⁵⁷Reinhard: Nazilerin İkinci Dünya Savaş ında Polonya genel Valiliğı’ndeki Yahudileri yok etmenin daha doğrusu yakarak öldürölme planlarına verilen gizli operasyon ismiydi. bkz., Ebru Akgöl, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeğı**, s. 36.

²⁵⁸ <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/nazi-toplama-kamplari-1021> (Erişim Tarihi:10.09.2017)

²⁵⁹ Bununla beraber, özel geliştirilmiş gazla zehirlleme tesisleri ve krematoryumlarıyla Auschwitz-Birkenau diğ erlerinden farklı olarak yüksek bir teknolojiye sahipti. Yahudilerin katledilmiş olduğı yer altında bulunan gaz odalarından tutun da ölülerin yakılmış olduğı 1 ve 2 numaralı krematoryumlara çıkan asansörler bile yapılmıştı. Kitle imhalar için zaman kaybedilmeksizin altı imha kampı daha kısa bir zaman zarfında yapıldı.bkz., Ebru Akgöl, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeğı**, s. 40-43.

²⁶⁰Geniş bilgi için bkz., **Ek-14**.

²⁶¹Mehmet Taş, **“Avrupa’da İrkçılık, Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler”**, s. 92.; Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s. 272-273.

ettiği günden kampın çalışmalarına son verdiği 1943 Ekim ayına kadar sürdü. 1942 yılında faaliyete geçirilen diğer bir infaz kampı olan Sobibor'da bulunan gaz odaları içinde yaklaşık 250.000 kişi yaşamını yitirdi. Treblinka'daki imha kampı da Temmuz 1942 ve Kasım 1943 tarihleri arasındaki sürede faaliyet göstermiştir. 1943 senesi Ağustos ayında meydana gelmiş olan isyanda kamptaki tesislerin önemli bir kısmı tahrip edildi.

Kampların içlerindeki en büyük ölüm merkeziyse hem toplama hem de çalışma kampı olarak çalışan Auschwitz-Birkenau kampıydı. Auschwitz-Birkenau imha kampında ortalama 1,5 ile 2 milyon arasında insanın katledildiği tahmin edilmektedir.²⁶² Kamplarda imha işlerinde zorla çalıştırılan ve ayrıcalıklı grup sayılan Yahudi Sonderkomando²⁶³ çalışanları içinde bulundukları şartlara isyan ederek Birkenau kampındaki 4 numaralı krematoryumu ateşe vermişlerdi. Naziler bu isyanı çok sert bir şekilde bastırdılar ve bu olay ibretlik olsun diye ayaklanmaya kalkışan hemen hemen herkesi öldürerek diğer mahkumlara gözdağı vermişlerdir.

Kamplarda 250 Polonya uyruklu ve 600 Sovyet savaş esiri üstünde yapılan ilk gazla zehirlenme deneyleri 1941 yılının Eylül ayında tatbik edildi. 1942 senesi Mart ayında çalışmaya geçen bu imha kampı, Nazilerin almış olduğu yenilgiler üzerine çalışmalarına 1944 Kasım ayında son vermiştir. Auschwitz-Birkenau'daki öldürülen yaklaşık on kişiden dokuzu Yahudi kökenliydi. Kurbanlardan arta kalanlar ise önemli oranda Polonyalılar, Çingeneler ve Rus savaş esirlerinden meydana gelmekteydi. Majdanek'deki Kamp ise gaz odalarıyla birlikte 1942 senesi Ekim ayında çalıştırılmaya başlandı. Majdanek Kampı, Auschwitz-Birkenau ile aynı biçimde faaliyet sergiliyor, aynı anda bir toplama ve çalışma kampını da içerisinde bulunduruyordu. Kamp, tahmini olarak 60.000 ile 80.000 arasındaki Yahudi'yi katlettikten sonra 1943 senesinin sonbaharında kapatılmıştır.²⁶⁴

²⁶²Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 40-43

²⁶³Sonderkomando: Toplama kamplarına getirilen yeni esirleri karşılamak, onları gaz odasına götürüp yaşamlarına son vermeleri ve ardından cesetlerini krematoryumlarda (Fırın) yakmakla görevlendirilmiş zorunlu çalıştırılan ayrıcalıklı Yahudi esirlerdir. bkz., Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 43.

²⁶⁴Kamer Söylemez, **"Almanya'nın Mülteciler Politikası ve Irkçı Saldırıları"**, s. 80.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.528 vd.

Ölüm kamplarında Yahudilerin toplu bir şekilde öldürülmesinde yoğun olarak kullanılmış olan metot gaz odalarıdır. Yahudiler gaz odalarına direkt olarak toplu bir şekilde yönlendiriliyor, arkasından kampta çalışan personel tarafından kapılar kapatılıyor, burada (Beze, Sobibor ve Treblinka) ya egzos gazı veya Zyklon A veya B zehirli gazları (Majdanek ve Auschwitz-Birkenau) kamplarda oluşturulan gaz odalarının içerisine verilerek yaşamları son buluyordu. Bir başka metotsa gaz verme kamyonlarının kullanılmasıydı.²⁶⁵ Gaz verme kamyonlarının kullanılmış olduğu Chelmo’da, tutuklular kamyonlara dolduruluyor ve kamyonun içerisine verilen egzos gazıyla havasız bırakılarak öldürülüyorlardı. Bunların dışında kalan üçüncü korkunç metod ise, Yahudilerin ve diğer grupların (Rus ve Polonyalı esirler gibi) toplu bir şekilde kurşunlanarak öldürülmesiydi. Majdanek’de, Kasım 1943 tarihinde gerçekleştirilmiş olan toplu infazlarda bir gün içerisinde yaklaşık 17.000 ile 18.000 Yahudi katledilmişti.²⁶⁶ Ayrıca Lublin bölümünde buna benzer başka bir durum sonrasında “Erntefest” (Hasat Festivali) olarak isimlendirilen toplu infaz olaylarında 40.000’in üstünde Yahudi öldürüldü.²⁶⁷

Kurban kişiler imha kamplarına tıka basa doldurulmuş trenlerde erişiyor, arkasından da toplu olarak ölüm rampası olan varış bölümüne yönlendiriliyorlardı. Burada, Alman SS görevlileri ve zaman zaman da Nazilerden daha korkunç olan Ukraynalı muhafızlar tarafından eşyaları ve kıyafetleri alınıyordu.²⁶⁸ Esirler trene binmeden evvel kendilerine yeni iş olanakları ve daha iyi hayat sahalrı sağlamak maksadıyla doğruya doğru götürülecekleri söyleniyordu ve pek çoğu kurban da bu vaatlere inanarak alabildikleri en değerli eşyalarını yanlarına alıyordu.²⁶⁹

Yoğun olarak imha kamplarında, kampa varışın hemen sonrasında erkekler ve kadınlar birbirinden ayrılıyor. Kamp’a getirilen esirlere kadın erkek ayrımı

²⁶⁵Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s. 272-273.

²⁶⁶Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, s. 54-58.; Ebru Akgöl, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 38.

²⁶⁷Erntefest: Polonya’nın doğu kısmında bulunan Lublin şehrinde Nazilerin Yahudilere uyguladığı toplu infaz ve imha politikasının adı olup Alman kültüründe “Hasat Festivali” olarak isimlendirilmiştir. bkz., Necla Mora, “**Alman Kültüründe Düşman İmgesi**” s. 47.

²⁶⁸Naziler’in Ukrayna’ya girmesi ile Hitler yanlısı yönetim ve kamplarda çalışan muhafızlar Nazilerin gözüne girmek için tutuklulara karşı daha sert tedbirler almıştır. Bkz., Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s.247-248.; Ebru Akgöl, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 75, 120.

²⁶⁹Fatma Yılmaz, “**Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**”, s. 109.

yapmadan uygulanan ilk işlemlerden biri saçlarının derinden kesilmesi idi. Naziler bunu hijyen ve sağlık koşulları gereği yaptığını söylese de asıl gerçek saç tellerinin hepsi tekstil, kumaş ve ayakkabı keçesi yapımı gibi çeşitli alanlarda kullanılmıştı. Hem toplama hem de imha kampı şeklinde çalışan Majdanek ve Auschwitz çalışma kampları için uygun fiziki yeterlilikteki tutuklular SS görevlilerince seçiliyordu.

Yaşlı, kadın ve çocuklar gibi çalışamayacak halde olanlarsa direkt gaz odalarına yollanıyor veya kamp hastanesinde kurşuna diziliyordu. Çalışabilecek halde olanlarsa birkaç ay içerisinde ağır çalışma koşullarında yıprandıklarından, eğer o zamana kadar ölmemişlerse, er veya geç gaz odalarına gönderilmekte veya rastgele infazlarda öldürülmekteydiler.²⁷⁰

a. Auschwitz Ölüm Kampı

Polonya’da bulunan Krakov şehrinin 60 kilometre güneybatısındaki Auschwitz, 1940 senesinin ilkbaharında yapılmıştır. Eylül 1941’de toplama kampına komuta eden Rudolf Höss, tutukluların katledilmesi için zehirli Zyklon B gazı temin edilmesini istedi. Esasında bir dezenfekte maddesi olan Zyklon B; kapalı sahada yaymış olduğu buhar neticesinde dakikalar içinde toplu ölümlere neden olmaktadır. Auschwitz toplama kampı veya başka bir ismiyle ölüm kampında yaklaşık 1,5 milyon kişi yaşamını kaybetmiş²⁷¹ hayatta kalabilmeyi becerenler ise 27 Ocak 1945 tarihinde Rus askerleri tarafından kurtarılmıştı.²⁷²

Sovyet birliklerinin yaklaşık 230 askeri, kampı hürriyetine ulaştırırken yaşamını yitirmişti. Zorunlu ölüm yürüyüşüne çıkarılan kamptaki 60 bin civarı tutuklu insandan yaklaşık 7.500’ü zaten bir ölü durumundaydı ve onlar uzun süre devam edecek olan bu zor yürüyüşe katılamadı.²⁷³ Dünya kamuoyunun Auschwitz’te yaşanan süreçleri öğrenmesi hemen mümkün olamadı. Kamptan kurtarılanlarla alakalı ilk haberi İngiliz yayın kuruluşu olan BBC’nin Almanca servisi tarafından 1945 yılı Nisan ayının ortalarında aktarıldı. O günde kurtarılmış olan isimlerden biri de Anita Lasker isminde olan Yahudi asıllı vatandaş yaşananları şu şekilde aktarıyordu:

²⁷⁰Necla Mora, “Alman Kültüründe Düşman İmgesi” s. 51.

²⁷¹Bernard Lewis, *Semitizm ve Anti-Semitizm*, s. 278.

²⁷²Ebru Akgül, *Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği*, s. 63.

²⁷³Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve Holokost*, s. 540.

“Kampa yeni kişiler getirildiği zaman başlarında bir doktor ve komutan vardı. Tutuklular herkesin gözleri önünde sınıflandırılıyorlardı. Yaşları ve sağlık halleri soruluyor, yeni gelenler ise ne olup bittiğinden habersiz bir şekilde sağlık problemlerini söyleyip gerçekte kendi ölüm fermanlarını imzalıyorlardı. Özellikle yaşlı ve çocuklar ne olduğunu bile anlamıyordu. Sağ tarafa ayrılanlar hayatta kalırken, sol tarafa ayrılanlar gaz odasına yollanıyordu ...”²⁷⁴

Auschwitz’e getirilmiş olanların hepsine gaz verilerek öldürülmüyordu. Hayvan taşımacılığı için kullanılmakta olan vagonların içerisinde aşırı bir şekilde sıkıştırılarak kampa getirilmiş olan bu insanlar, Nazilerin terminolojisi ile *“tasnif”* ediliyordu. Kimin gaz odasına yollanacağı kimin yollanmayacağına başta Josef Mengele²⁷⁵ olmak üzere SS’ in diğer doktorları karar veriyordu. “Auschwitz’in Azraili” olarak isimlendirilen Josef Mengele’de bu isimlerin başında geliyordu. Mengele, *“tasnif”* görevinin yanında kampta aralarında özellikle çocukların da bulunduğu çok sayıda insanın üstünde vahşet dolu sözde bilimsel deneylerini de gerçekleştiriyordu. Acımasız olan J. Mengele savaş bitince önce Arjantin’e ardından Paraguay ve oradan da 1978 senesinde bir deniz kazasında öldüğü Brezilya’ya kaçtı.

Kamptan Ruslar tarafından kurtarılmış olan Anitta Lasker bu cani hakkında şu şekilde ifadelerde bulunuyor: *“Doktor Mengele orada bir takım deneyler tatbik ediyordu. Kadınlar, deneylerin yapıldığı Auschwitz’in ünlü 10’uncu bloğuna getiriliyor ve bu deneylerde kobay olarak kullanılmak için kısırlaştırılıyordu... İkizlerle alakalı da yapılmış olan deneyler bulunmaktaydı. Dilleri bütünüyle dışarı doğru çekilip koparılıyordu, burun delikleri de zorlanarak açılıyordu.”²⁷⁶*

BBC’nin Alman servisine kamptan kurtulmayı başaran diğer bir kişi olan Charlotte Gruno’da olayları şu şekilde aktarmıştır: *“Tasnif” ismi verilen işlem her hafta yapılmaktaydı. Saatler süren anonslar yapılıyor ve insanlar uzun zaman boyunca o korkunç blokların önünde bekletiliyordu. Arkasından doktor geliyor, onların başında da*

²⁷⁴ Saul Friedlander, **Nazi Almanya’sı ve Yahudiler...**, s. 79.

²⁷⁵ Josef Mengele: II. Dünya Savaşı esnasında toplama kamplarındaki Yahudileri bir denek olarak kullanan Nazi Doktorudur. Uyguladığı acımasız deneyler nedeni ile “Ölüm Meleği” olarak da isimlendirilmiş ve yaklaşık iki milyon kişinin ölümüne sebebiyet verdiği tahmin edilmektedir. bkz., Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 41.

²⁷⁶ Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski’nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 64.; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.528.

Doktor Mengele bulunuyordu, el hareketleriyle hangi kişinin yaşayacağına hangisinin öleceğine karar veriyordu. Sonra insanlar 1, 2, 3 diye numaralandırılıp 25'inci bloğa getiriliyorlardı. 25'inci blok ölüm bloğuydu."²⁷⁷

Auschwitz kampında tutuklu esirlerin hangilerinin ölüm bölümüne yollanıp yollanmayacağına karar veren Doktor Mengele ve Nazilere bağlı SS kuvvetleri tarafından yaklaşık bir milyon yüz bin kişi katledilmiştir. Suçlular Sovyet Kızıl Ordusu ilerlerken yapmış oldukları suç izlerini ortadan kaldırmak için bu gaz odalarını 1944 senesinin sonlarında bombalayarak yok etmeye çalıştılar. Tutuklu bulunanlar da kamplardan tahliye edildi ve batıya doğru göçe mecbur bırakıldı. Aşağı Saksonya Eyaleti'ne getirilmiş olan Charlotte Grunov ve Anitta Lasker, 1945 senesinin Nisan ayında İngiliz askerleri tarafından kurtarılan şanslılardandı. Auschwitz kampı, korkunun ve Nazilerin en geniş toplama ve imha etme kampıydı. Burada kusursuz bir biçimde işleyen korkunç bir Nazi işkence sistemi geliştirilmişti.²⁷⁸ Kitlese katliamların planlayıcısı, sürecin hızlı bir şekilde işletilmesi ve tüm imha işlerinin yol-yönteminden sorumlu birim olan Reichsicherheitshauptamt (RSHA)²⁷⁹ başında olan esrarengiz isim de Adolf Eichmann'(1906-1962)di.²⁸⁰ Bu özel birim SS yapılanmasının bir nevi terör estiren enstrümanı olup adeta nazilerin perde arkasındaki derin devleti olmuştur.

b. Dachau Kampı

Dachau kamp'ı Adolf Hitler liderliğindeki Nazi Almanya'sının 22 Mart 1933 tarihinde kurmuş olduğu ilk model dikkat çeken ve içindeki kötü şartlara tutukluların uyum sağlamasına yönelik çalışmaların yapıldığı kamptır. Dachau, siyasi suçluları hapsetmek amacıyla yapılmış olsa dahi Heinrich Himmler, Holokost esnasında

²⁷⁷Saul Friedlander, **Nazi Almanya'sı ve Yahudiler..**, s. 82.

²⁷⁸Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s.273-276.

²⁷⁹RSHA: Merkez Güvenlik Dairesi olarak Nazi yönetimi tarafından 1939 yılında kurulan RSHA, Nazilerin kitle imha planlarının oluşumunu ve yönetimini takip eden ana birim olmuştur. Bir nevi Nazi derin devleti görevini gören birim, çoğu zaman dışişleri bakanlığının onayına gerek duymadan kendi başına kararlar almıştır. Eichmann yönetimindeki Gestapo şubesi de bu birime bağlı olarak çalışmış ve Yahudilerin toplu imha planlarını yürütmüştür. bkz., Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.260-267.

²⁸⁰ Adolf Eichmann (1906-1962): 1939 yılında Nazi yönetiminin oluşturduğu RSHA(Güvenlik) Dairesinin sorumlusu olmuştur. Almanya hakimiyeti altındaki tüm Yahudiler'in toplatılıp sistematik bir şekilde yok edilmesinin planlarını yapmıştır. Savaş sonrası Vatikan yardımı ile Arjantin'e kaçmasına rağmen yıllar sonra İsaıl gizli servisi Mossad tarafından 1961 yılında yakalanıp İsraile getirildi ve işlediği suçlardan dolayı yargılanıp 1962'de idam edildi. bkz.,Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.566.; Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr.,Hür Güldü), s.169-176.

Avrupa'nın belli başlı yerlerinden toplanmış olan 45 bin Yahudi ve Çingene'yi katlederek onlara burayı adeta mezar etmiştir. Kampta bulunan esir insanlar, ülkede bulunan inşaatlarda, yol yapımı ve silah üretiminde çalıştırılmış, hatta ölülerin yakılacağı fırınlar olan “Krematoryumlar” bile yine buradaki tutuklulara yaptırılmıştır. Net bir rakam bilinmese de yaklaşık 33 ülkeden, toplamda 200 bine yakın insanın bu işkence kampında hapsedildiği tahmin edilmektedir.²⁸¹

İlerleyen dönemlerde esirlere adeta bir denek gözüyle bakan Alman Nazi doktorlarının yapmış olduğu tıbbi deneylerde kullanılmış olan mahkumlar vahşetin pençesine artık iyice düşmüşlerdi. 1944 tarihine gelindiğinde ise kamp öylesine kalabalıklaşmış ve hayat şartları zorlaşmıştır ki bir yatakta sekiz insanın uyuyacağı duruma ulaşılmıştır.²⁸² Sabah sayımı esnasında mahkumlar saatlerce ayakta kıpırdamadan bekletilip ya da avluda coplanıp kurşuna dizilmek suretiyle öldürülmüştür. Kaçmaya kalkışanlarsa gözetleme kulelerindeki askerlerce katledilmişlerdir.²⁸³

İkinci Dünya Savaşının sona ermesi ve bu harbin Nazi Almanya'sının çöküşüne neden olmasıyla beraber Nihayet 1945 senesinin ilkbaharında kampın kapıları Amerikalı askerler tarafından açılarak hayatta kalan mahkumlar hürriyete erişmişlerdir.²⁸⁴ Büyük acılara maruz kalan esirler kurtarılmış ve Nazi suçluları mahkemeye çıkarılıp gerekli olan cezalara çarptırılmışlardır.²⁸⁵

c. Ravensbrück Kadın Kampı

Nazilerin plan ve kontrolündeki toplama kamplarının içinde göze çarpan Ravensbrück²⁸⁶, kadınlar için yapılmış olan en büyük toplama kampı olarak tanınmaktadır. Yüz kırk bine yakın kadına adeta cehennemi yaşatan Ravensbrück,

²⁸¹Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, s.280.

²⁸²Serkan Ertan, **Almanya'da Irkçılık ve Antisemitizm**, s. 64.

²⁸³Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 66.

²⁸⁴Saul Friedlander, **Nazi Almanya'sı ve Yahudiler I-Zulüm Yılları (1933-1939)**, s. 85.

²⁸⁵Serkan Ertan, **Almanya'da Irkçılık ve Antisemitizm**, s. 67.

²⁸⁶Ravensbrück; Berlin'e seksen beş km. uzaklıkta Brandenburg sınırları içerisinde olan Schwedsee Gölü kıyısındaki, Hitler'in belki de en sadık yandaşı ve dostu olan Heinrich Himmler'in sahibi olduğu 170 dönümlük arsa alanıdır. Bkz., <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/ravensbruck-kadin-toplama-kampi-1023>; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 287-288.

1939 yılında kurulmuştur.²⁸⁷ Başta Polonya, Macaristan, Romanya, Fransa, Arnavutluk ve Sovyetler Birliğinden olmak üzere toplam 40 farklı ulustan kadın mahkumlar bu kampa getirilmişti. Farklı ülkelerden gelen farklı dilleri konuşan bu tutsak kadınların kamptaki ortak dilleri sadece direnerek hayatta kalmaya çalışmak olmuştur.²⁸⁸

Git gide artmakta olan kamptaki kadın nüfusu içerdeki şartları zorlaştırmış ve daha da sağlıksız koşullar ortaya çıkmıştı.²⁸⁹ Kamptaki tatbiklerden birisi de akıl almaz metotlar kullanıp kadınlar üstünde birebir canlı tatbik edilen tuhaf tıbbi deneylerdi. Kamptaki Nazi doktoru Carl Clauberg, esir kadınlara kısırlaştırma deneyleri uygulamış ve sonuçları üzerinde çalışmıştı. Çeşitli ilaçları tatbik etmek için tutsakların yaralarının içerisine bakteri, cam parçaları, mikrop yerleştirildiği daha sonraki Nürnberg Duruşmalarında ispat edilmişti. Kadınların tutsak edildiği ve zorla çalıştırıldığı bu kamplar Alman devleti tekellerinin emrine verilmişlerdi.²⁹⁰

Silah, kimya, tekstil alanlarında bir parça ekmek karşılığı günde en az 12 saat süresince çalıştırılmakta olan kadınların en fazla yaptıkları iş ise SS (Schutzstaffel) subaylarının eşlerine kürkler, mantolar ve onların çocuklarına kıyafetler dikmekti. Çalışma şartları çok kötü olduğundan kadınlar başta tüberküloz olmak üzere değişik hastalıklara yenik düşüyorlardı.

Naziler bu şartlarda günde en az 12 saat iş gören kadınlara 9 aylık bir ömür süresi biçmişlerdi. Bazen de sergilenmek için dışarıya çıkartılan ve yol yapımında kullanılan dev bir beton silindir kadınlara çektilirildi. On iki kadın kırbaçlanıp koca bir silindiri çekmek mecburiyetinde bırakılıyordu. Tarlada, taş ocaklarında, işletmede, hayatın her alanında çalışmalara itiraz edenler kırbaçlanıp hücre cezasına çarptırılıyorlardı. Bu ceza da en az 5 günden başlayıp 3 aya kadar değişiklik gösterebiliyor, karanlık hücre, ekmek-

²⁸⁷Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 287-288.; Ebru Akgül, **TadeuszBorowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 40-44, 56.

²⁸⁸Svetlana Aleksiyevi, **Nazi İşgalinde Sovyet Kadınları**, (nşr., Serpil Güven-Hilal Unlii), İstanbul 2002, s. 280-284.

²⁸⁹Kampta kalan kadınların mektuplarından geçen ifadeler..“250 kişi kapasitesi olan barakalarda 500 kişi kalıyoruz. Her taraf, her şey kir pas içerisinde. Bitleniyoruz, açlıktan ölüyoruz. Yemeklerin içerisinde insan sağlığına zarar veren her şey var. Temizlik gereksinimimizi gideremiyoruz, yatak ve giysilerimizi üç ayda bir değiştiriliyor. Bağırmlar, dayak ve işkenceler, yeni yeni cezalar, alınıp götürmeler...” Ebru Akgül, **TadeuszBorowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 67.

²⁹⁰Saul Friedlander, **Nazi Almanya'sı ve Yahudiler...**,s. 95.

su hücresi, işkence hücresi gibi değişik biçimde oluşturulan bodrum kattaki 78 adet hücre içerisinde cezalandırılıyorlardı.²⁹¹

Kadın varlığının git gide artmasından sonra barakalar yetmeyince onlar için bezden çadırlar kurulmaya başlandı. Çadırlarda kalanların önemli çoğunluğu da 1944-1945 yıllarındaki dondurucu soğuklar nedeniyle hayatlarını kaybetmişlerdi. Kampa sevkler sürerken her sevk binlerce ölüm demekti. İdamlar, kurşuna dizmeler, gaz odaları ve daha akla hayale sığmayan işkence metotları da cabasıydı.²⁹²

Bütün bu infaz yöntemleri yetmeyince esirlerin daha kolay imhası için fırınlar yapılmaya başlanmıştı. Nihayetinde kamptaki krematoryumlar (kamptaki esirlerden kurtulmak için yapılan ölü yakma fırınları) 1943 senesinde açılmıştı.²⁹³

Sovyet Kızıl Ordu'nun ilerleyişiyle 1945 senesi Mart ayında Ravensbrück'teki idam sahaları, gaz odaları ve fırınlar bir kez daha devreye girdi. Sadece bir ay içerisinde yaklaşık 2400 kadın öldürüldü. SS'ler 27 Nisan 1945'e gelindiğinde kampı boşaltmışlardı. Ağır hasta olan yaklaşık 2 bin kadın, 200 erkek ve kamp çalışanı zorunlu bir ölüm yürüyüşüne çıkartıldı. 30 Nisan 1945 günü Nazilerin zorla ölüm yürüyüşüne çıkarttıkları bu esirler Ruslar tarafından kurtarılmışlardır.²⁹⁴ Kurtarılanların büyük bir bölümü daha sonra Naziler yargılanırken Hamburg ve Nürnberg Duruşmalarında onların aleyhlerinde tanık oldular. Kamp, Ruslar tarafından hakimiyet altına alınıp tutsaklar kurtarılmaya kadar binlerce kadın ve çocuk acımasızca öldürülmüştü.²⁹⁵

Savaşın sonra bir daha aynı acılar yaşanmasın diye kampın girişine ve krematoryumların (fırınlar) önüne zincirler çekilerek ölen insanlar anısına güller ve mumlar bırakılmıştır.

²⁹¹Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, s. 69. ; Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 287 vd.

²⁹²Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 287,445.

²⁹³Fırınlarda yakılan kadınların külleri ise kamp'a yakın olan Schwedsee gölüne dökülürdü. Şimdilerdeyse bir daha açılmamak üzere önü zincirlerle kapatılan ve kapısına güller, mumlar bırakılmış olan bu fırınlar zamanın en dehşet verici tanıklarındandır. Geniş bilgi için bkz.Saul Friedlander, **Nazi Almanyası ve Yahudiler.., (1933-1939)**, s. 97.

²⁹⁴Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 478-479, 514.

²⁹⁵Ebru Akgül, **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı..**,s. 70.

III. BÖLÜM

NAZİ ALMANYA'SI SOYKIRIMINA MARUZ KALAN YAHUDİLER VE ONLARI KURTARMA MÜCADELESİ VEREN TÜRK DİPLOMATLAR

A. ATATÜRK'ÜN SİLAH ARKADAŞI PARİS BÜYÜKELÇİSİ BEHİÇ ERKİN'İN HAYATI VE SİYASİ ÇALIŞMALARI

Büyükelçi Mehmet Behiç Erkin, 5 Nisan 1876 günü İstanbul'da doğdu.²⁹⁶ Erkin daha küçük yaşta iken annesi Nadire Hanım babası Cemil Bey'den ayrılmıştır. Bu boşanmanın akabinde Behiç Bey'e çocukları olmayan halası Saide Hanım ve Basra Valisi görevinde bulunan eniştesi Hidayet Paşa özenle ona bakmış adeta çocuklarıymış gibi yetiştirmişlerdir.²⁹⁷ Erkin'in büyük dedesi olan Osman Bey, Tokat şehrinde doğmuş daha sonra İstanbul'a gelerek Yeniçeri Ocağına girmiş ve çeşitli askeri görevlerde bulunmuştur.²⁹⁸ Behiç Erkin çocukluk dönemlerinde, Hidayet Paşa'nın vazifesi sebebiyle sık sık yer değiştirmek mecburiyetinde kalmıştır.

1886 senesinde Eniştesi olan Hidayet Paşa'nın vazifesi sebebiyle Erzincan'a gelmesi üzerine Erzincan Askeri Rüştiyesi'ne (Askeri Ortaokul) yazılmıştır.²⁹⁹

Hidayet Paşa'nın tekrar tayin olması üzerine Erzincan'dan ayrılarak 27 Haziran 1887 günü İstanbul'a geldi. İstanbul'da yaşadıkları zaman Behiç Erkin belirli bir süre Soğukçesme Askeri Rüştiyesinde eğitimini sürdürmüştür. Hidayet Paşa'nın tekrardan Basra'ya atanmasıyla Behiç Erkin'in eğitim hayatı bir aksama dönemine giriyor ve Basra'da bulunduğu süre içinde çok arzu ettiği askeri okul eğitimine yollanmamış fakat bu süre zarfında bahriye subaylarından özel ders almıştır.³⁰⁰

Hidayet Paşa'nın ölümünden sonra halasıyla tekrardan İstanbul'a dönen Behiç Bey yarıda kalan eğitimini tamamlamak için 1893 yılında tekrar Askeri Rüştiye'ye yazılır ve 1894 yılında mezun olduktan sonra Askeri İdadi okuluna kayıt yaptırmıştır. Buradaki başarıları neticesinde Harp Okulu birinci sınıfına girmeye hak kazanmıştır.

²⁹⁶Emir Kıvırcık, **Cephaye Giden Yol**, İstanbul 2008, s.14-15.

²⁹⁷Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, Ankara 2009. s. 11.

²⁹⁸ Erkin, *Hatırat*'ında Babası Cemil Bey'in Bahriye Mektebi son sınıfından ayrılarak atandığı memuriyet hayatında Basra Kaymakamlığı'na kadar yükselmiş ve bu görevine müteakip burada vefaattığını belirtmiştir. Bkz., Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**., s. 1-10.

²⁹⁹Dilaver Dinç, s. 11-12.

³⁰⁰Emir Kıvırcık, **Cephaye giden..**, s. 17.

Böylelikle Behiç Bey, Harp Okulundaki eğitimine 5 Mayıs 1896 günü başlamış³⁰¹ ve 25 Aralık 1898 yılında Piyade sınıfından Mülazım-ı Sani (Teğmen) rütbesi ile Harbiye den mezun olmuştur. Behiç bey askeri öğrencilik yıllarında Sultan Apdülhamit aleyhinde yazıları olan Fransızca bir gazeteyi arkadaşları ile takip etme ve İngilizlere yakınlığı iddia edilen şeyh Cemaleetin Afgani ile tanışması nedenlerinden dolayı soruşturma geçirmiş, gazeteyi okuduğu ıspatlanmayınca ve de şeyh Afgani'den uzak durması neticesinde beraat etmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda Behiç Bey emrindeki subayların siyasete karışmasını doğru bulmamış ve onları sadece askerlik mesleği ile meşgul etmiştir. Askerin siyasete girişi ve kamplara ayrılmasının acı örneğini Balkan Savaşları'nda açıkça görmüş ve bunu daha sonra çeşitli mecralarda dile getirmişti. 1908 Mayıs ayında İttihat ve Terakki gazetesinde yayınlanan bir yazı nedeniyle, cemiyete üye zannedilmiş ancak hiçbir zaman bu cemiyet'e üye olmamıştır. O üye olunması gereken tek yerin "Ülkenin Ordusu" olduğu fikrini hep savunmuştur.³⁰²

Bu hususta Mustafa Kemal Bey'de, Behic Bey'e gönderdiği bir mektupta "*Askeri, siyasetle uğraşmaktan men için kanun maddeleri yapmışlar. Ben iki sene evvel tesadüfen bulunduğum bir kongrede "askeri bırakınız" dediğim için mürteci oldum, idama mahkum edildim*" sözleri ile aynı fikirde olduklarını belirtmiştir.³⁰³ Behiç Bey hatıralarında Harp Okulundayken Sultan Apdülhamit önlem olarak gerçek silah ve toplarla eğitim yapmayı yasaklamış bunun yerine faal olmayan eski mavzer silahlar ve toplar üzerinde eğitim verilmiştir. Aynı dönemde İttihat ve Terraki Cemiyeti Apdülhamit aleyhine faaliyet göstermekte iken kendisinede katılması hususunda teklif götürülmüş ama bu cemiyetten uzak kalmayı tercih ettiğini belirtmiştir.³⁰⁴ Harbiye mezuniyetinin akabinde Erkan-ı Harp (kurmay) sınıfına alınmıştır.³⁰⁵ 29 Kasım 1901 tarihinde Harp Akademisinden dokuzuncu olarak kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun

³⁰¹Harbiye Mektebinde Behiç Erkin zadegan (üst) sınıfına başladığı zaman bu sınıfta kırk öğrenci bulunmaktadır. Aynı sene içerisinde iki yılın derslerini birden alarak, tek bir notu dahi kırılmadan eğitimi başarıyla tamamlamış, sınıfındaki kırk öğrenciden yalnızca o ve Süreyya Paşa kurmay subay olmayı başarmıştır. Zadegan sınıfı, II. Apdülhamit dönemi Harbiye içinde açılan ve ilk mezunlarını 1892 yılında veren daha çok padişah damatlarının ve nüfuzlu kimselerin askeri eğitim gördükleri ayrıcalıklı bir sınıftı. Behiç Erkin başarılarından dolayı buraya girmeye hak kazanmıştı. Bkz., Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 31-36.; Dilaver Dinç, Behiç Berkin ve Devlet Demir..., s. 12.

³⁰²Emir Kıvırcık, Cepheye giden..., s. 38-42.

³⁰³Emir Kıvırcık, Cepheye giden..., s. 93.

³⁰⁴Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**..., s.48-60.

³⁰⁵Levent Birsin, **Behiç Erkin (Hayatı Ve Siyasi Faaliyetleri)**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2011, s. 7.

olduktan sonra, çekilen kura sonrasında; merkezi Selanik-Manastır olan 3'üncü Ordu'ya tayin edilmiştir. Tayini çıkarıldıktan sonra 12 Şubat 1902 günü Midilli Mutasarrıfı (vali) Reşit Paşa'nın kızı Behiye Hanımla evlenmiştir.³⁰⁶

Behiç Bey 13 Nisan 1902 günü Selanik'e gelerek 3'üncü Ordu Komutanı Müşir Hayri Paşa ve kurmay heyetini ziyaret etmiştir.³⁰⁷ Selanik'te bulunan 15'nci Topçu Alayı 7'nci Bölüğüne 13 Nisan 1902 tarihinde staj yapmak için katılmış ve geçici olarak Avrethisar İlave Alay öğretmenliğine atanmıştır. Eğitimiyle vazifelendirildiği bu redif (yedek) taburlarının hali perişan durumdadır ve bu hal Behiç Bey'i rahatsız etmektedir. Atandığı alayda iki okullu subaydan biri olan Behiç Bey görevini tam ve eksiksiz bir biçimde yaparak çalışkanlığı ve disipliniyle komutanlarının takdirini elde etmiştir. 29 Haziran 1902 günü beşinci rütbeden Mecidi Nişanı ile taltif edilmiştir.³⁰⁸

13 Temmuz 1902'de yeniden esas görev yeri olan 15'inci Topçu Alayının 7'nci Bölük Komutanlığına atanmıştır. 13 Mart 1903 günü Selanik'te bulunan 17'nci Nişancı Taburu 2'nci Bölük Komutanlığına atanarak, bu vazifesinin yanı sıra asli vazifesinin uhdesinde kalmak üzere Selanik'te vuku bulan Bulgar isyanını bastırmak için geçici bir biçimde kurulan İlave Tabur Komutanlığına tayin olunmuştur.³⁰⁹ 13 Ekim 1903 tarihinde merkezi Yunan sınırı Kayalar'da mevcut 1'inci Orduya bağlı Hassa 6'ncı Süvari Alayı'nın Selanik'teki 5'inci Bölük Komutanlığına ataması çıkmış akabinde 8 Mart 1904 gününde Kurmay Kolağalığına (Kıdemli Yüzbaşı) terfi edilmiş, 13 Nisan 1904 gününde Selanik'teki 17'nci Nizamiye Tümeni Kurmaylığına tayin olunmuştur.³¹⁰

Behiç Bey'in çalışkanlığı, başarılı oluşu ve disipliniyle komutanları tarafından takdir edilmiş, Onun bu başarısı ve güvenilirliğinden dolayı pek çok ek vazife verilmiştir. 13 Kasım 1904'te var olan vazifesine ek olarak, 3'üncü Ordu sorumluluk bölgesinde kalan İstanbul-Selanik demiryolu İltisak (Birleştirme) Hattı Müfettişliği

³⁰⁶Emir Kıvırcık, **Cephaye giden...**, s. 20-22.

³⁰⁷Emir Kıvırcık, **Cephaye giden...**, s. 23.

³⁰⁸Emir Kıvırcık, **Cephaye giden...**, s. 25-26.

³⁰⁹Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu...**, s. 13.; Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, İstanbul 2017, s.7 vd.

³¹⁰Levent Birsin, **Behiç Erkin (Hayatı Ve Siyasi Faaliyetleri)...**, s. 8 vd.

vazifesi verilmiş ve 31 Ağustos 1908 tarihine kadar yaklaşık dört sene boyunca bu vazifesini başarıyla sürdürmüştür.³¹¹

Behiç bey, Eylül 1907 tarihinde Binbaşı rütbesine terfi ettirilerek, 17'nci Nişancı Tabur Komutanlığına tayin olunmuştur. İstanbul-Selanik İltisak Demiryolunun önemli bir bölümünün yükümlülüğü atandığı taburda olması nedeniyle Demiryolu Kuvayı Muhafıza Müfettişliği vazifesini asli vazifesi uhdesinde sürdürmüştür.³¹²

Behiç Erkin'le Mustafa Kemal Atatürk'ün dostlukları, Mustafa Kemal'in 1907 senesinde Kolağası rütbesiyle Şam'da konuşlanmış olan 5'inci Ordudan 3'üncü Ordu Erkan-ı Harbiyesine atanması ile başlamıştır. Selanik'te Nuri Conker, Behiç Bey ve Mustafa Kemal paşa aynı sokakta ikamet etmişler, kısa zaman diliminde samimi dost olmuşlar ve yaşamları boyunca sık sık görüşmüşlerdir.³¹³ İlerleyen yıllarda İstanbul'da meşrutiyet yönetimine karşı çıkan grupların başlattığı 31 Mart isyanını bastırmak için Selanik'ten 1909 yılında gönderilen Hareket Ordusundaki komutanlardan olan Mustafa Kemal ve Behiç Erkin, Beyoğlu'ndaki Lebon Pastanesi'nin karşı sokağında ev kiralarak, bir süre birlikte kalmışlardır.³¹⁴ Burada oluşan samimi dostlukları Atatürk ilerleyen yıllarda sık sık dile getirecekti. Behiç Bey'de Atatürk için Hatırat'ında “*“Büyük halaskar Atatürk hakkında her memlekette her lisanda çok yazı yazıldı. Benim kalemim bu büyük dahiyi yazmağa musait değildir, yeltensem belki bir hata işlemiş olurum”* diyerek ona olan saygısını dile getirmiştir.³¹⁵ Mustafa Kemal ile Behiç Bey'in yolları 13 Eylül 1911 gününde Mustafa Kemal'in Trablusgarp'a atanmasıyla belli bir süre ayrılmıştır. Mustafa Kemal Selanik'te pek çok tatbikatta birlikte olduğu, aynı çadırı paylaştığı, sabahlara kadar Osmanlı Devletinin nasıl kurtulacağı hususunda düşüncelerini paylaştığı yakın arkadaşı Behiç Bey'e 2 Nisan 1912 günü Trablusgarp'tan bir mektup yollayarak, mektubunda Behiç Bey'e olan saygısını, samimiyetini ve İtalyan işgaline karşı yerli halkı organize ederek onları Derne'de nasıl zorlayıp geri püskürttüğünü yazmıştır. Mustafa Kemal'in dört ay sonra Behiç Bey'e yazmış olduğu başka bir mektupta ise Selanik'teki arkadaşlıklarını “*kardeşlik hayatı*” biçiminde ifade

³¹¹Behiç Bey bu süre zarfında sorumluluğunu aldığı hatların iyileştirilmesi ve inşasındaki başarılarından dolayı dördüncü seviyeden Mecidi Nişanı ile takdir olunmuştur Emir Kıvırcık, **Cephaye..**, s. 26.

³¹²Emir Kıvırcık, **Cephaye giden..**, s.27.

³¹³ Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu..**, s. 15.

³¹⁴Arzu Erdoğan, “*Behic Erkin*”, **Tempo Dergisi**, CMLXXV, İstanbul 2006, s.40.

³¹⁵Behiç Erkin, “*Ataturk'ün Selanik'teki Askerlik Hayatına Ait Hatıralar*” **Belleten**-Ekim 1956, XX/ 80, Ankara 1956, s. 599-601.

eder ve Behiç Bey’le olan dostluğunu, “*o günlerin tekrar yaşanması ne kadar büyük saadet olur*” şeklinde yazarak samimiyetini özlemini ortaya koyar. Bundan başka Mustafa Kemal bu mektubunda, bu şekil giderse Osmanlı Devleti idarecilerinin memleketi zamanla esir, rezil ve sefil bir hale koyacaklarını teşhis ederek gelecekte koskoca Osmanlı Devletinin ne hale düşeceğinin öngörülerinide dile getirmiştir.³¹⁶

Behiç bey Harbiye yıllarında İttihat Terakki Cemiyetinden uzak kalmayı tercih ettiğinden olacak ki bir dönem Enver Paşa tarafından pasif görevler verilmişti. İlerleyen dönemde I. Dünya Savaşı sürerken Enver Paşa Behiç bey’in başarılarını görmüş “Turancılık” politikası kapsamında Azerbaycan’a gönderilmiş ve burada Jandarma-Polis teşkilatının oluşturulmasında önemli görevler almıştı, lakin Mondros imzalanınca yurda dönmek zorunda kaldı.³¹⁷ Ülkeye dönen Behiç bey koca imparatorluğun içine düştüğü bu müşkül durumdan kurtarmak adına yoğun bir faaliyetin içine girmiş, Atatürk’le yakın temasa geçerek “Bir karış daha Şimendifer” parolası ile Demiryollarının sorumluluğunu üstlenmiş, İstiklal mücadelesinde cepheye önemli lojistik destek veren, Emekli Sandığı ve Milli İstihbarat Teşkilatının Kuruluşunda imzası olan büyük devlet adamlarından biri olmuştur. 1926 yılında İstanbul milletvekili seçilip aynı yıl Bayındırlık Bakanı olarak vazifelendirildi. Akabinde kendi isteği ile 1928-1939 yılları arası Budapeşte Büyükelçiliğine atanmış, yakın dostundan ayrılacak olan Atatürk bu görevi istemeyerek onaylamıştı. Behiç Bey Hatıratı’nda Budapeşte de bulunduğu yıllarda Atatürk ile olan anılarına geniş bir şekilde değinmiştir. Atatürk yakın dostu ve dava arkadaşını Budapeşte de iken unutmamış birbirlerinden hep haberdar olmuşlar, 1 Mart 1936 da Behiç Bey’in kızı ve damadının Sipahi Ocağı’nda katıldığı bir yemekte Atatürk kendilerini görünce hemen masasına davet etmiş ve babası Behiç Bey’e bir telgraf yazmak üzere kalem kağıt isteterek “*Bu akşam Sipahi Ocağında Atatürk bize iltifat ettiler, çok memnunuz, ellerinizden öperiz.*” Şeklinde dikte ettirmişti. Aslında telgraf daha uzunmuş lakin Behiç Bey’in kızı kendisine sorular sorulacak diye çok heyecanlanmış ve bu kadarını okunaklı yazabilmişti.³¹⁸

Atatürk’ün hastalığı ilerlerken Behiç Bey 3 Eylül 1938 günü Atatürk’ün en yakınındaki kişilerden biri olan Salih Bozok’tan aldığı “Hastalığın ümitsiz bir duruma

³¹⁶Emir Kıvrıkcı, **Cepheye giden..**, s. 90–93.

³¹⁷Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 48-60, 134-135.

³¹⁸Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 387.

doğru gittiği’’ haberi üzerine hemen Türkiye’ye gelip 10 Eylül 1938 günü Dolmabahçe Sarayına giderek son kez yıllarca cephelerde omuz omuza mücadele vermiş olduğu silah arkadaşı, yakın dostu ve devletin kurucusu olan Cumhurbaşkanı Atatürk’ü hasta yatağında ziyaret etmişti. Dışişleri Bakanlığının yayınladığı bir emirde savaş öncesi kritik gelişmeler nedeni ile Arupa da görevlendirilen tüm elçilerin görevi başına dönmesi gerektiği belirtilmişti. Behiç Bey bu ziyaretlerden sonra aldığı emir üzerine Macaristan’a geri gitmiş ve kısa bir süre sonra Atatürk’ün vefat haberini önce İngiliz Elçisi Knox’tan almış ve kendi ifadesi ile“ *Bu kara haber, hayatımda duyduğum acıların en büyüklerinden biri oldu*’’³¹⁹ demişti. Atatürk’ün uluslararasıdaki saygınlığı tüm elçilerin Behiç Bey’e gelip taziye ziyaretlerinde bulunması ile perçinlenmiş oluyordu. En çok alakadar olan ABD. Elçiliği 12 gün boyunca matemlerini göstermek adına bayrağını yarım çekmişti. Budapeşte Belediyesi *Atatürk* yazılı çerçeveleri duvarlara asmış ve yaslarını göstermek üzere tüm kamu kuruluşları ve halkı siyah renkli matem bayraklarını asmaya davet etmişti. Behiç bey’e cenazeye katılması için izin çıkmamıştı çünkü Avrupa daki gelişmeler bir hayli ciddi vaziyet almıştı. Cenazeye katılamayan Behiç Bey damadını arayarak en büyük ve en güzel bir çelenk gönderilmesini ve üzerine “*Behiç Erkin’den Atatürk’üne*” şeklinde yazılmasını rica ederek kader arkadaşına karşı olan son vazifesini de yerine getirmiş olmaktaydı.³²⁰

II. Dünya savaşı başlamasına yakın Paris Büyükelçiliğine görevlendirildi burada Yahudileri Nazilerden kurtarmak adına büyük çabalar sarfetmiş ve bu uğraşılardan rahatsız olan Naziler’in ısrarı ile 1943’te Türkiye’ye dönmüştür. Türkiye’ye gelince İnönü’nün isteği üzerine 1946’ya kadar Çankırı Milletvekilliğini yaptı. 1947’de merkezi Paris de bulunan güney demiryolu şirketinin Türkiye deki meclis idare reisliğine seçilerek bu görevini şirketin kapandığı 1957 yılına kadar sürdürdü. Bu görevlere ilaveten Türk-Fransız Kültür Cemiyeti, Eski Muharipler Cemiyeti, Avrupa ve Dünya Federasyonu Fikri Yayma Cemiyetleri üyeliğini de yapmıştır. Asker, bürokrat, milletvekili, bakan ve büyükelçi olarak Türk Ulusu’na hizmette bulunan ve adını tarihin sayfalarına altın harflerle yazdıran Behiç Erkin, 11 Kasım 1961’de İstanbul da

³¹⁹ Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 412-415.

³²⁰ Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 414-416.

vefat etti. Vasiyeti gereği kendisini adadığı demiryollarının istiklal mücadelesindeki stratejik mevkiisi olan Eskişehir İstasyonu yanındaki alana defnedildi.³²¹

a. Behiç Bey'in İstiklal Mücadelesindeki Rolü ve Ulaştırma Bakanlığı Yılları

Birinci Dünya Savaşı esnasında en kuvvetli ordu ve donanmalarıyla Çanakkale Boğazından geçmek isteyen İngiliz ve Fransız güçlerini kahraman bir şekilde savunmalarıyla geri çekilmek mecburiyetinde bırakan Türkler, birlikte savaşa girmiş oldukları devletlerin yenilmesi sonrasında 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesini imzalamak mecburiyetinde kalmışlardır.³²²

Mondros dan takribi yedi ay sonra İngilizlerin yardım ve teşvikiyle Yunanlılar 15 Mayıs 1919 günü İzmir'e çıkarma yapmış ve Anadolu'ya doğru işgale geçmişlerdir. Bu esnada 19 Mayıs 1919 günü 9'uncu Ordu Müfettişliği vazifesiyle Samsun'a ayak basan Mustafa Kemal Paşa hemen çalışmalarına başlamış, İngilizlerin tepkisini alan bu çalışmaları nedeni ile İstanbul Hükümeti onu geri çağırması ama Atatürk Anadolu da kurtuluş hareketinin meşalesini yakmak adına hem çok sevdiği askerlik mesleğinden hem de hükümetin verdiği tüm görevlerden istifa ederek bir nevi sine-i millete dönmüştü. Mustafa Kemal Paşa zaman kaybetmeden giriştiği bu faaliyetlerin esas amacını, gerekçelerini, dayandığı temel esasları Amasya, Erzurum ve Sivas'ta gerçekleştirdiği kongrelerle Türk Halkı'na ve tüm dünyaya duyurmuştu.

Anadolu da büyük bir azimle bağımsızlık ateşini yakmak için çalışmaya başlayan Kuva-i Milliye hareketi, hedeflerinin ilk adımlarından biri olan Heyet-i Temsiliye'nin

³²¹Levent Birsin, *Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu...*, s. 23vd.; Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010.; Ziya Gürel, **Kurtuluş Savaşında Demiryolculuk**, Ankara 1984.; **EK-11** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

³²² Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918' de Osmanlı Devleti adına Rauf Bey, Hariciye Müsteşar'ı Reşat Hikmet ve İçişleri Bakanlığı müsteşarı Kurmay Yarbey Sadullah Bey ile İtilaf Devletleri adına İngilizlerin karadeniz Donanma Komutanı Amiral Calthorpe arasında imzalanmıştır. Anlaşma şartları çok ağırdı. Osmanlı neredeyse şartların hepsini kabul etmesine rağmen aksi küçük bir isteği bile kabul edilmiyordu. Wilson Prensiplerine atıfta bulunan Osmanlı heyeti bir sonuç alamamış ve Amerika'dan beklediği desteği de bulamamıştır. Osmanlı heyetinin isteklerini itilaflar kabul etmemiş imzalanmazsa İstanbul ile İzmir'in işgalinden kendilerinin sorumlu olamayacağını ima etmişlerdir. İstanbul Hükümetinin ısrar ettiği bir konu da Yunan ve İtalyan askerlerinin Osmanlı topraklarına gelmemesi bunun yerine gerekiyorsa Fransız-İngiliz askerlerinin yanında Osmanlı askerlerinin de bulunulması teklif edilmiştir. Osmanlı hanedanı aynı zamanda İstanbul'un durumu ve kendi geleceği hakkındaki belirsizliği öğrenmek istemiş ve bu nedenle İngilizlerden konu hakkındaki düşüncelerini öğrenmeye çalışmıştı. Anlaşmadaki 7. madde ile tamamen keyfi işgallerin önü açılmış ve Osmanlı Devleti itilafların yarı sömürgesi haline getiriliyordu. bkz., Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I**, Ankara 1997, s. 9-27.

oluşturulup akabinde Ankara'ya taşınmasından kısa bir zaman sonra, İstanbul 16 Mart 1920 günü Birinci Dünya Savaşı'nda galip gelen devletler tarafından çeşitli bahanelelerle işgale başlanmıştır.³²³

İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmesinden kısa bir zaman sonra 22 Nisan 1920 günü, İşgalci İngilizlerle işbirliğine giden Damat Ferit tarafından, İngiliz Yüksek Komiserliğine, tutuklanarak Malta'ya sürgün edilmesini istediği isimlere dair bir liste hazırlanmıştır. Listede işgale karşı çıkan ve boyun eğmeyeceğini belirten İstiklal Mücadelesini gerçekleştirecek en mühim kadro olan kahraman komutanların isimleri bulunmaktadır. Listede ismi en başlarda olanlardan bazıları ise; Mustafa Kemal, Behiç Erkin, Kazım Karabekir, İsmet İnönü, Kazım İnanç, Ali Fuat Cebesoy, Yakup Şevki Subaşı, Cafer Tayyar Eğilmez, İsmail Fazıl'dır.³²⁴

24 Nisan 1920 günü Harbiye Nezaretinden Üsteğmen İsmail Bey (Fanti namı ile tanınan Albay İsmail Bey), kendisi için tutuklama kararının verildiğini ve tertip alması hususunda Behiç Bey'i ikaz etmiş, devamında aynı gece Behiç Bey'in evi İşgalci Kuvvetler tarafından gece arama yapılarak, eve giriş-çıkışlar kontrol altına alınmıştır.³²⁵

Yaşanan bu zorluklara ve baskılara rağmen Behiç Bey aldığı görevleri başarı ile yerine getiriyordu. İstanbul işgal edildiğinde Atatürk, Anadolu'ya geçmesini istediği subayların listesini Behiç bey'e yolluyor, O'da bu subayları güvenli bir şekilde Anadolu'ya gönderiyor. Tesadüfün böylesine bakın ki, hem subay hem de silah sevkıyatı ve hatta Behiç Bey'in Anadolu'ya geçişinde ona yardım edenlerden biri de 2001 yılında İstanbul'da öldürülen Musevi kökenli iş adamı olan Üzeyir Garih'in³²⁶ babası diş doktoru Ezra Garih olmuş ve bu sayede Garih'in gösterdiği evlerde kalarak işgalci askeri istihbaratın aramalarına rağmen tutuklanamamıştır. Behiç Bey Garih'e

³²³Levent Birsin, **Behiç Erkin (Hayatı Ve Siyasi Faaliyetleri)**..., s. 8-9.

³²⁴Turgut Özakman, **Vahdetin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele: Yalanlar Yanlışlar ve Yutturmacalar**, Ankara 2007, s.346.

³²⁵ Behiç Bey yaşanması muhtemel bu durum için daha önce kendince bir önlem almıştı. Uzaktan bakınca evin üst kat penceresinde bulunan küçük saksı yoksa, işgalci askerler tarafından evi ya basılmış ya da gözetleniyor demektir. Bu aramalar esnasında İngilizler Behiç Bey'i bulmak adına birçok yakını ve arkadaşını sorgudan geçirmişler, hatta içlerinden bazılarını işkence ederek General Harrington'un Karargahı olan şuan ki Beyoğlu Öğretmenevi olarak kullanılan binanın bodrum katında hapsedmişlerdi. Bkz., Emir Kıvrıkcık, **Cephaye...**, s.173.; Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, İstanbul 2017, s. 20-21.

³²⁶Üzeyir Garih; 1929 İstanbul doğumlu Musevi asıllı bir Türk iş adamıdır. 2001 yılında İstanbul'daki Eyüp Sultan mezarlığında (Piyer Loti Tepesi) bıçaklanarak öldürülmüştür. Bkz., **Milliyet**, 26 Ağustos 2001.

“Bir çok Yahudi savaş esnasında Fransa’ya taşındı, ama siz burda kalmayı tercih ettiniz bu nedenle sizi takdir ediyorum.” dediğinde Garîh “Ben borcumu ödüyorum.”

Behiç Bey: *“Ne borcu?”*

“Atalarımın borcu efendim...Onlar İspanya dan sürgün edilince, Sultan Selim, Sultan Süleyman, atalarımın kucak açmıştı. Zor durumda bizi kurtaranlara ben şimdi sırtımı dönemezdim. Siz ne kadar bu ülkenin vatandaşı iseniz bende o kadar vatandaşıyım. Vatanım İşgal edilmiş, onu kurtarmak sizin olduğu kadar benim de görevim.” deyince Behiç Bey çok duygulanmış ve elini Garîh’in omuzuna koyarak *“Sağol dostum”* demiştir.³²⁷

Behiç Bey aynı zamanda o günlerde hasta olması nedeniyle de Anadolu’ya geçişi biraz gecikmiş, Atatürk’ün Anadolu daki mücadele için göndermesini istediği Yüzbaşı Kemal Karakaya, Yüzbaşı Mehmet Ali Kunt ve Yüzbaşı Abdullah Kunt aracılığıyla İstiklal Mücadelesi için Anadolu’ya gerekli olan insan ve silah sevkiyatını gerçekleştirmiş ve İngiliz güçlerince İstanbul da defalarca aranan Behiç Bey bu dönemde on bir ev değiştirerek saklanmayı başarmıştır.³²⁸

İstanbul daki görevini tamamladıktan sonra Behiç Bey, Hilal isimli vapurla milli kuvvetlere katılmak için Mudanya üstünden Bursa’ya gider.³²⁹Bursa İstasyonunda Behiç Bey’i Albay Bekir Sami Bey ve Kazım İnanç paşa karşılamışlardır. Bursa’ya gelişinin ertesi gününde Genelkurmay Başkanı İsmet Bey’den (İnönü) Anadolu’ya geçişinden dolayı memnuniyetlerini belirten ve Mustafa Kemal Paşa’nın hemen Ankara’ya gelmesini istediğini belirten bir telgraf alır.³³⁰

Behiç Erkin 06 Temmuz 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’yı ve İsmet Bey’i Ankara’da Ziraat Mektebinde, yine aynı gün Fevzi Paşa’yı da Milli Müdafaa Vekaleti’nde (Milli Savunma Bakanlığı) ziyarette bulunmuştur. Bu ziyaretler sırasında Genelkurmay Başkanı İsmet İnönü, Behiç Bey’e Genelkurmay İkinci Başkanlığı

³²⁷Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, İstanbul 2017, s. 20-21.

³²⁸Yüklenmiş olduğu bu vazife ve Anadolu daki ulusal direnişin taraftarı olması nedeni ile Damat Ferit tarafından İngilizlere sunulmak üzere hazırlanmış olan ve yakalandığı yerde idam edilmesi emredilenler listesinde Behiç Bey’de vardır. Bkz., Emir Kıvırcık, **Cephaye..**, s.174.

³²⁹Levent Birsin, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu..**, s. 23.

³³⁰Emir Kıvırcık, **Cephaye..**, s.175.

teklifinde bulunmuştur.³³¹ Karar vermek için düşündüğü sırada 10 Temmuz 1920 günü 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat Cebesoy'un babası olan Nafia Vekili İsmail Fazıl Paşa'yı ziyaretleri esnasında, İsmail Fazıl Paşa'dan Anadolu Demiryolları Genel Müdürlüğü teklifini alır.³³² Bu iki tekliften bir tanesini seçmek bir hayli güç olduğundan, Behiç Bey, bu vaziyetten bilgisi olan Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncesini almıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın *"Behiç Bey ben cephede ne yapılacağını biliyorum, siz de cephelere nasıl asker, mühimmat ve erzak sevkiyatı yapılacağını biliyorsunuz. Demiryolu en kıymetli sevkiyat silahımızdır. Siz cephelere askerimizi getirmekte muvaffak olun ki, ben de cephelerde muvaffak olayım. Demiryolları çok mühimdir, onu kabul et"* sözleri üstüne, kendi eğilimlerini de karşılayan bu düşünce üstüne Behiç Bey, Atatürk'ten bir ricada bulunur *"Efendim malum demiryolu çalışan ve işletenlerin çoğu yabancılar, hatta işletme dili de Fransızca, daha önce cepheye bir askeri sevkiyat esnasında Fransız makinist bana emir veremezseniz ancak emri çalıştığım şirket verir deyince bende yanına bir subay vererek emre uymazsa vurmasını söyledim. Makinist de bilerek yeterince odun ve kömür yüklememiş ve tren yarı yolda kalmıştı. Görevli subay da bir vagon dan söktüğü tahtaları yakarak treni yürütmüştü. Amacım bu durumları tekrar yaşamamak için demiryollarını millileştirip Türk çalışanlardan bir teknik ekip oluşturmak. Bu nedenlerle yabancı şirketler bakanlardan yada sizden bana engel olmanızı isteyeceklerdir. Her halukarda işime karışılmasını istemiyorum paşam"* der. Atatürk de *"Anlaştık Behiç Bey. Siz askerleri ve ihtiyaç duydukları teçhizatı cepheye sevk etmeyi başarın. Ben cephede neler yapacağımı çok iyi biliyorum."*³³³

Anadolu Şimendiferleri İşletme Müdürlüğü hattını inceledikten sonra net karar vermek üzere geçici olmak ve işine olabildiğince karışılmaması koşuluyla bu teklifi kabul etmiştir.³³⁴

³³¹Emir Kıvırcık, **Cepheye..**, s.176.

³³²Ümit Sariaslan, *"Ulusal Demiryolculuğumuzun Kurucusu Behiç Erkin"* **Tarih ve Toplum Dergisi**, Aralık 2002, XXXVIII/228, İstanbul 2002, s. 4-8.

³³³Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, İstanbul 2017, s. 33-37.

³³⁴Emir Kıvırcık, **Cepheye..**, s.176.

Behic Bey bu görevi kabul etmesini esasen şu şekilde açıklamıştır; *“Esasen demiryollarını millilestirmek ve işletme muamelatını Türkçe olarak yapmak, öteden beri benim için bir ideal olduğundan, bu düşünce de bu vazifeyi kabulüm için amil oldu.”* ³³⁵

Bunun üzerine Behiç Erkin 11 Temmuz 1920 gününde Anadolu Şimendiferleri (Demiryolu) İşletme Müdürlüğüne beş bin kuruş maaş ile atanarak vazifesine başlamıştır. Anadolu bağlantısının İstanbul ile fiili bir şekilde kesilmiş olması ve Anadolu-Bağdat Hattının başsız kalması nedeniyle hattın idaresi Ankara Hükümetince sağlanmaya başlamıştır. Bu kısıtlı hat daha ziyade Ankara-Polatlı-Eskişehir-Bilecik-Kütahya-Çay-Akşehir ve devamı olarak , işletme dili Türkçe olmayan, iş gören teknik personelin çoğunluğu gayrimüslimlerden meydana geldiği, tren ve diğer ekipmanlarının yedek parça sıkıntısı hat safada olan, cepheye sevkiyatın gizli bir biçimde yapılması gerektiği anda yeterli yakıtı bulamayan, eldeki yetersiz birkaç lokomotif ve katardan meydana gelmekteydi. Bunca eksikliğe rağmen bu hat istiklal mücadelesi devam ederken muhakkak işletilmesi gerekiyordu. Esasında bu hattı işletmek ve idame ettirmek Türkler için ikinci bir savaş manasına gelmekteydi.³³⁶

Çanakkale Savaşında da cepheye lojistik destek çok zor şartlar altında yapılmaya çalışılıyordu çünkü demiryolu ile ancak Edirne Uzunköprü’ye kadar gelinebilmekteydi. Uzunköprü istasyonu da çanakkaleye yaklaşık 130 km uzaklıkta kalıyordu. Bu istasyona gelen savaş teçhizatı ve diğer ikmal malzemeleri daha çok vefakar Türk Kadınları ve çocukları vasıtasıyla kağıt ya da yaya olarak zor, uzun ve meşakkatli bir yolculuk sonucunda cepheye ulaştırılmakta idi.

Behiç Bey bütün bu imkansızlıkların içinde bulunmuş, eldeki imkanlarla en iyi ve etkili bir lojistik destek hizmetini koordine etmeye çalışmıştı. Nihayetinde verilmiş olan bu görev son derece kritik bir vazifedir ve İstiklal Mücadelesine etki yapacak ehemmiyete sahiptir. Demiryoluyla alakalı çok acil ve çözümlenmesi gerekli problemlerle karşı karşıya kalacaktır.³³⁷ 15 Temmuz 1920 ile 14 Ocak 1926 tarihleri arasında iki dönem olmak üzere Anadolu-Bağdat Demiryolu Umum Müdürlüğü

³³⁵Emir Kıvırcık, **Cepheye..**, s. 178-179

³³⁶Ümit Sariaslan, **Ulusal Demiryolculuğumuzun Kurucusu Behiç Erkin -Demir Ağlardan Örümcek Ağlarına**, İstanbul 2004, s. 110.

³³⁷Yaşar Rota, *“Türk Demiryolculuğunun Oluşumu: Behiç (Erkin) Bey”*, Transport Aylık Ulaşım Dergisi, İstanbul 2009, S.61.

vazifesinde bulunmuştur.³³⁸ Behiç Bey “Demiryolu’nun Askerlik Açısından Tarihi, Kullanımı ve Teşkilatı” adlı eserinde İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya gibi ülkelerin demiryollarını inceleyip Osmanlı Devleti’nin demiryolları ile karşılaştırarak eksiklikleri belirlemeye çalışmıştır.

Ayrıca Balkan Savaşı yenilgisini demiryolları açısından incelemiştir. Tarihten gerekli düzeltici dersleri çıkaramayan bir ordunun yenilgisinin kaçınılmaz olduğu gerçeğini o yıllarda dile getirerek bu durumu da şöyle örneklemişti;³³⁹ *“1805 seferinde Polonya’da toplanan 7 kolorduya Napolyon yürüyüş emri vermiş ve yaklaşık 700 km.yi bulan bir mesafeyi kat etmek için 25-26 gün harcanmıştır. Oysa bugün bu hareketin trenlerle gerçekleştirilmesi için 48 saat yeterlidir. Balkan Harbi’nde müttefik devletlerin pek çok demiryolu hattına karşılık Osmanlı’nın sadece bir hattı vardı. Hep ulaşım yolları çok olan taraf sonucu elde etti. 1870 seferinde Fransızlar’ın ve 1912 seferinde Osmanlıların mağlubiyet nedenlerinden biri de ordu sevk silahının iyi hazırlanmamış ve iyi kullanılmamış olmasıdır. Hazırlıksızlık sürekli telaş ve aceleciliği getirir, bu da orduya ikinci bir zarardır.”*

Demiryolları Avrupa ve Osmanlı için o dönemin en stratejik ulaşım aracı, ordu içinse en önemli lojistik destek unsuru idi. Bu nedenle Demiryolları işletmesi için gereken modern teknik eğitim ve öğretim okulları açılmış, personelin halka karşı kibar olmaları ve saygınlığı açısından üniformalar yaptırılmış, ilk demiryolu müzesi açılmış, kütüphaneler kurulmuş, personel aileleri için pasolar, seyyar alışveriş birimleri ve lojmanlar yapılarak moral motivasyon ve iş veriminin en yüksek düzeye ulaşması amaçlanmıştır. Behiç bey’in 61 yıl boyunca tuttuğu, toplam 960 defterden oluşan günlükleri yıllar sonra torunu Emir Kıvırcık tarafından derlenerek “Cepheye Giden Yol” adlı eser meydana gelmiş ve burada daha çok Osmanlı’nın demiryolları konusunda düştüğü yanlışlara değinmiştir. Behiç Erkin’in yaptığı çalışmalar, 1933 yılında yakın arkadaşı Cumhurbaşkanı Atatürk’ün bir jestiyle ödüllendirilmiştir. Bu ödül

³³⁸Behiç Bey verilen vazifenin misyon ve vizyonunu kendisine öyle şiar etmiş olacak ki, 1961 yılında İstanbul’da vefat etmeden evvel vasiyetinde; İzmir-İstanbul-Ankara hatlarının birleştiği üçgen yer olan Eskişehir’deki Enveriye alanına defnedilmesini istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları’da ilk kurucusu olan Behiç Bey’e burada tarihi misyonuna layık bir anıt mezar yapmıştır. Bkz., Levent Birsin, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu...**, s. 23vd.

³³⁹ Behiç Bey Osmanlı döneminde demiryolları üzerine eser kaleme almış tek kişidir. Bkz., Emir Kıvırcık, **Cepheye...**, s.53-57.

Cumhuriyet'in 10. yılı kutlamaları için Onuncu Yıl Marşı yazılırken, Atatürk, bir dizeye müdahale ederek. 'Yurdun her bir tepesinde dumanlar tütüyor' cümlesinin yerine 'Demir ağlarla ördük, anayurdu dört baştan' dizesini koyarak Behiç Bey'e hitaben "Sizin emeğiniz bu mısra ile daha iyi dile getiriliyor" diyerek onu onurlandırıyor.³⁴⁰ Behiç Erkin'in devlet hizmetinde bulunduğu görevlere bakıldığında 1898 yılında mezun olduğu Harp Okulu ile başlayan askerlik hayatı ve bu görevin içinde sorumlu olduğu demiryolları hattı, 1926'da İstanbul Milletvekili iken bu görevinden Bayındırlık Bakanlığına atanması, 1928 de kendi isteği ile bizzat Atatürk tarafından Budapeşte (Macaristan) Büyükelçiliğine tayin edilmesi , II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile 1939-1943 arası mühim bir görev olan Paris Büyükelçiliğine İsmet İnönü tarafından atanması ve tüm bu görevleri esnasında aldığı inisiyatiflerle hep isminden söz ettiren önemli bir devlet adamı olmuştur.³⁴¹

b. Behiç Bey'in Yahudilere Sağladığı Türk Pasaportu ve Onları Nazilerden Kurtarıp Türkiye'ye Göndermesi, "Türk Schindler" Benzetmesi

Behiç Bey Demir yolları işletmesi sorumlusu iken çeşitli nedenlere İnönü Hükümeti ile sık sık sorunlar ve fikir ayrılıkları yaşamıştır. İçinde bulunduğu bu çıkmazlardan ve tartışmalardan uzak durmak adına Atatürk ile görüşmüş, yeni bir görevin gerekçelerini izah ederek yurtdışında kendisine verilecek herhangi bir göreve hazır olduğunu belirtmiştir. Atatürk bu isteği istemeyerekte olsa onaylamış ve 1928 yılında başlamış olduğu Budapeşte (Macaristan) Büyükelçilik görevini 1939 yılına kadar başarılı bir şekilde sürdürmüştür.³⁴² II. Dünya Savaşının yaklaşması nedeni ile

³⁴⁰www. Yolderiz gazetesi s.1 şub.2012. (Erişim Tarihi: 20.01.2018)

³⁴¹Ümit Sariaslan, "Ulusal Demiryolculuğumuzun Kurucusu Behiç Erkin" **Tarih ve Toplum Dergisi**, Aralık 2002, XXXVIII/228, İstanbul 2002, s. 4-8.

³⁴²Behiç Bey Macaristan Devleti nezdinde ağırlığı ve saygınlığı olan bir Büyükelçidir. Türk-Macar ikili ilişkilerini canlı tutmuş, özellikle tarım ve eğitim konusunda iki ülkenin etkileşimleri yüksek düzeye erişmiş ve bu çalışmaları sonucu Macar Devleti'nden liyakat nişanı almıştır. Behiç Bey aynı zamanda Macaristan da Türkiye'nin çıkarlarını ve saygınlığını yitirecek hiçbir gelişmeye de müsaade etmemiştir. Bunlara somut birkaç örnek olarak; Avusturya fahri başkonsolosu kendisini ve İtalya elçisini yemeğe davet etmiş, masada Behiç bey sol tarafa oturtulmuş, normalde İtalya elçisi daha kıdemsiz ve onun oturması gerekiyordu, başkonsolos durumu farketmiş özür dilemiş fakat Behiç Bey "Ev sahibi böyle münasip görmüş,aramızda teklif yoktur" cevabını vererek yerini değiştirmemiş ve bir daha bu zatın davetlerine katılmamıştır. İkinci örnek ise; Buda'nın kurtuluş yıldönümü anısına kilise tarafından yapılan ve papa 11. İnnocent aracılığı ile dikilecek bir heykelin ayağının altında bulunan tuğ ve hilalin olması Behiç Bey'i çok sinirlendirmiş " Hilal bütün şarkın alametidir ne buna nede bu heykelin altındaki resimlere tahammül edemeyiz" diyerek kısasa kısas ilkesi gereği bu vakanın gerçekleşmesi durumunda Macaristan'ı terk edeceğini bir daha Türk Elçisi'nin atanmayacağını ve Edirne İstasyonuna büyük bir Yeniçeri Heykelinin dikileceğini ve ayağının altına şimdilik ismini söylemek istemediğim değerli bir

kendisine duyulan ihtiyaç üzerine bizzat İnönü tarafından sunulmuş olan Paris Büyükelçilik teklifini zaruretten kabul etmiştir (1939). Bu dönemde Behiç bey'in baş katibi ilerleyen yıllarda Dışişleri Bakanlığı (1957-1960) yapacak olan Demokrat Partili Fatin Rüştü Zorlu olmuştur. Anılarında Behiç bey Zorlu'dan bahsederken Onun aslında iyi biri olduğunu o dönemde kayınpederi Tevfik Rüştü Aras hala Dışişleri Bakanı değildir ama Fatin Rüştü hazırladığı raporlarda bunu gözardı ettiğinde, Behiç bey bu raporları tekrar inceleyip son şeklini kendisi vererek Türkiye'ye göndermiştir. Elçilik çalışanlarının geneline bakıldığında alanlarında uzman olmayan sorunlu personel ve sayı olarak diğer elçiliklere göre yetersiz bir görünüm mevcuttur, Behiç Bey bu olumsuzlukları gidermek adına yoğun çabalar sarfetmiştir.³⁴³ Örneğin en iyi personel gözüken mahalli katiplerden biri olan Musevi asıllı vatandaşımız Leon Kandil Fransızcası çok iyi ve çalışkan biridir, lakin onun da kötü huyu akıl vermeye kalkışması idi, nazik ikazlardan sonra ancak konumunu bilmekteydi. Elçilik çalışanlarının bildiği şifreli kasaları değiştirip yeni bir şifre odası oluşturmuş ve sadece ilgili kişinin bu odayı kullanmasını sağlamıştır. Elçilik çalışanları bu olaya alınınca Behiç bey “ *Benim şahsi işim değildir, devlet işinde hatır cari olamaz*”³⁴⁴ deyip uygulamayı savunmuştur. Bunlara ek olarak Erkin anılarında bir önceki Paris Büyükelçisi olan Suat Davaz'ın burdan gitmek istemediğini bu nedenle ayrılırken kırılgan olacak ki hiçbir bilgilendirme notu bırakmadığı için herşeye sıfırdan başladığını, ayrıca Davaz'ın Fransız dış politikasını ve meydana gelen değişimleri iyi bir şekilde kavrayamadığını bu nedenle gönderdiği bilgi ve raporlar doğrultusunda II. Dünya Savaşı başlangıcında Türkiye-Fransa anlaşmasının yapılmasında etken olmuş, Behiç bey 1943 yılında Türkiye'ye döndüğünde ziyaret ettiği Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak'da Suat Davaz'ın bu anlaşmadaki rolünü teyit etmiştir.³⁴⁵ Sadece Paris'te bulunan Ateşemiliter Binbaşı Enver Aka ve yardımcısı Refik Tulga ile çok iyi anlaştığını ve kendileri ile daima temasta bulunduğunu belirtmiştir. Böyle bir durumda görevi alan Büyükelçi Erkin,

sembol (Saint Etienne tacı) koyacağını belirterek kiliseyi yapacağı bu işten asil tutumu sayesinde vazgeçirmeyi başarmıştır. Bkz., Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s.389-396.

³⁴³Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s.427-433.

³⁴⁴Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 430-431.

³⁴⁵Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s.427-434.

Paris'e vardktan kısa bir süre sonra II. Dünya Savaşı başlamış ve akabinde Fransa da Nazi işgalinden (Haziran 1940) nasibini almıştı.³⁴⁶

Fransa da Nazi güdümünde olan yönetim tarafından Yahudi kökenlilerin işlerinden çıkartılması, paralarına ve mal varlıklarına el konulması, göğüslerine bir yıldız, kollarına sarı bant takılarak toplumda deşifre edilmeleri ve toplama kamplarına götürülmesi gibi hadiselerde Behiç Erkin, Almanların I. Dünya Harbindeki başarılarından dolayı bir yabancıya çok ender olarak vermiş oldukları Birinci Derece Demir Haç madalyasının avantajını ve gücünü kullanarak Nazilerle münakaşalara girme pahasına pek çok Yahudi kökenli insanın hayatını kurtarmayı başarmıştır.³⁴⁷

Yahudiler Türk Elçiliği önünde pasaport ve vatandaşlık işlemleri için uzun kuyruklar oluşturmuş Behiç bey elçilik çalışanlarına bu hususta mümkün olduğu kadar inisiyatif alıp yardımcı olunmasını istemiştir. Elçilik çalışanlarının *"Efendim çoğu Türkçe bilmiyor ama akrabalarının Osmanlı coğrafyasında yaşadıklarını ifade ediyorlar"* sözlerine karşılık o zaman şu 6 kelimeyi ezberlesinler *"Ben Türküm, akrabalarım Türk Topraklarında Yaşüyor"* *"zaten Almanlar Türkçe bilmez böylelikle Türk Vatandaşlığı verip onları nazilerden kurtarmış oluruz"*, demiştir.³⁴⁸ Bu yöntemle on binlerce Musevi'ye Vatandaşlık hakkı sağlamıştı ama Naziler bu durumdan pek hoşlanmamış ve sürekli elçiliği takibe almayı başlamışlardı. Behiç bey hemen yakındaki bir mezbahaneye gider daha sonra 25 yıl boyunca görev yapacak "Andre" adında iri yapılı kuvvetli bir bekçiyi bularak kapıya koyar ve ona ani bir Nazi baskınında onları mümkün olduğunca oyalamasını isterken kendisi de bodrum katta bulunan kazan dairesinin başında bulunarak Yahudi kökenli vatandaşlara verdiği evrakları derhal yakarak imha edecekti.³⁴⁹

Geçerli vatandaşlık belgesi alanlardan bazıları bütün çabalara rağmen toplama kamplarına zorla götürüldüğünde Behiç Bey'de inadına bu Yahudileri kamplardan çıkartmak için elinden gelen uğraşı vererek Nazi yanlısı Fransız yetkililerinin kapısını çekinmeden çalar; *"Ülkenizde kalmak istemeyen Yahudi asıllı Türk vatandaşlarını bir trenle Türkiye'ye göndermek istiyorum"* der. Fransızlar bu isteğe olumsuz bakar ve

³⁴⁶Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 561.

³⁴⁷Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, İstanbul 2017, s. 7, 43, 79 vd.

³⁴⁸Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 23-24.

³⁴⁹Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s.167-168.

kesinlikle hayır derler, Behiç bey ise ömrü cephelerde geçmiş, her türlü imkansızlık içinde bir imkan yaratmaya çalışan subay olarak Fransa tarafına bir diplomatik nota verir ve Fransızlar tarafsız kalan Türkiye'yi karşılarına almamak adına Almanları bahane ederek *"Biz izin versek bile Alman topraklarında tren yine durdurulur"* derler. Behiç Erkin bey bu kez Vichy'deki SS teşkilatının en yüksek rütbeli komutanının yanına gider buradaki görevli de hayır deyince *"I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı sizinle müttefikti. Almanya savaşı kaybetti ve kaderin cilvesine bakınız ki, biz kendi topraklarımızda verdiğimiz mücadeleyi kazandık. Savaşın kazananı olduğumuz halde, Almanya kaybettiği için bizde kendimizi kaybedenler masasında bulduk. Şu anda, karşınızda hem savaştaki ortağınız, hem de Alman Hükümeti'nin I. dereceden Demir Haç madalyasıyla onurlandırdığı kişi olarak duruyorum. Bu nedenle bu emri vereceksiniz ve vatandaşlarımız Türkiye'ye gönderilecekler"*³⁵⁰ şeklinde bir cevap verir.

Yine başka bir tartışmada Nazilere; *"Koymuş olduğunuz bu kanunları Türk Yahudilerine karşı uygulayamazsınız. Çünkü benim vatanımda din, dil, ırk ayrımı bulunmamaktadır. Bizim vatandaşlarımızın belirli bir bölümüne belirli zorunlulukları dayatmak bizim kanunlarımıza aykırıdır"*³⁵¹ der.

SS Komutanı bu kararlı tutum üzerine tek bir şartla izin vereceğini belirterek belli bir zaman dilimine kadar ülkeyi terk etmelerini ister. Bu zaman dilimi daha sonra geçerli mazaretlerle 1943 tarihine kadar esnetilmiş ve 10 bin civarı Yahudi Kökenli insan bizzat Behiç bey'in uğraşı ile, diğer kalan 10 bine yakını da yine onun yönlendirmesi sonucu Avrupa daki Türk Konsolosluk ve diplomatlarının çabası ile toplamda 20 bin civarı Yahudi asıllı Türk vatandaşı Naziler'in öfkesinden ve ölüm saçan pençesinden kurtarılarak yeni bir hayata doğru yani Türkiye'ye getirilmişlerdir.³⁵²

Behiç Bey bu yardımlara ilaveten Fransa daki Naziler Yahudilerin malvarlıklarına el koymaya başlayınca O da Türk Dışişlerine bir mektup gönderip misilleme olarak *"Biz de Türkiye daki Fransız Vatandaşlarının malvarlıklarına el koyalım"* önerisini sunmuş ve birçok Yahudi için, *"Bu ev veya işyeri bir Türk'e aittir"* biçiminde belgeler düzenleterek hem mallarına el konulmasını önlemiş hem de toplama

³⁵⁰Emir Kıvrıkcı, **Büyükelçi**, s. 144-145.

³⁵¹Emir Kıvrıkcı, **Büyükelçi**, s. 62.

³⁵²Levent Birsin, s. 39.; Geniş bilgi için bkz. **Ek-4**, 7, 9 (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi) .

kamplarına gitmekten kurtarmıştır.³⁵³ Bir şekilde kamplara yanlışlıkla gönderilenler ise elçilik ve konsolosluğun insanüstü uğraşlarıyla bir süre sonra tek tek geri alınmıştır.³⁵⁴ Bu dönemde ilgi çekecek bir olay da Yahudi asıllı Fransa eski Başbakanı L'eon Blum'un Nazilerce toplama kampına götürülen subay olan oğlu ve arkadaşları için gelini vasıtasıyla Behiç Bey'e başvurmasıdır. Bu durum karşısında Behiç Erkin İnönü'nün onayını da alarak Fransa Başbakanına yardım elini uzatmaktan geri kalmamış, L'eon Blum'un oğlunu, arkadaşlarıyla birlikte temerküz kampından kurtararak Fransız gazetelerinin kendisinden "Olağandışı Büyükelçi" şeklinde bahsetmesini sağlamıştır.³⁵⁵

Behiç Bey bu olayı arkadaşlarına "Tarih tekerrür ediyor beyler" şeklinde aktarmıştır.³⁵⁶ Kanuni döneminde Fransa Kralı I. François Alman İmparatoru Şarlken tarafından esir alınınca François'ın annesi Kanuni'den yardım talebinde bulunarak oğlunu esaretten kurtarmıştı. Behiç bey'de bu durumu mesai arkadaşlarına gurur duyarak aktarıyordu.³⁵⁷ Naziler tarafından milyonlarca Yahudi soykırıma uğratılmak için trenlerle Auschwitz kampına götürülürken, Behiç Erkin, üzerlerine ay-yıldız astırmış olduğu, "Büyükelçi'nin vagonları" ismiyle anılmış olan trenlere bindirmiş olduğu yaklaşık yirmi bin Yahudi kökenli insanı aynı rayların ters yönünde, Nazi işgalindeki Avrupa ülkelerinden hayata, yani ülkemize göndermeyi başarmıştı. Fransa ülke olarak savaş bitiminde Behiç Erkin'i yaptığı fedakarlıklar için I. Dereceden Legion D'Honneur madalyası ile onurlandırmıştır.³⁵⁸

Naziler'in soykırım yaptığı tarihlerde ortaya çıkan ve Nazi yanlısı gözükten Alman iş adamı Oskar Schindler (1908-1974) yaklaşık 1200 Yahudi'yi kendi fabrikalarında işçi olarak göstermiş ve biraz da ucuz iş gücü avantajı ile kendi ticari menfaatlerine uygun çalıştırarak onları Nazilerden kurtarmıştır. Oysa Behiç Bey 20 bine yakın Yahudi kökenli insanı hiçbir ticari menfaat ve düşüncesi olmaksızın insanlık namına Nazilerden kurtarmış ama uluslararası arenada fazla yer görememiştir. Kurtardığı Yahudilerden o

³⁵³Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 51-55.

³⁵⁴Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, s. 83.

³⁵⁵Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 153-156; Geniş bilgi için bkz. **Ek-12**, Ankara Üniversitesi DTC. Kütüphanesi; <http://www.posta.com.tr/sonu-mutlu-biten-tek-soykirim-hikayesi-haberi-74810> (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

³⁵⁶ Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 123-124, 155.

³⁵⁷ Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 123-124, 155.

³⁵⁸ Hasan Yiğit, **Behiç Erkin**, s. 95.

dönemin canlı tanıklarından olan ve İstanbul'da yaşayan Robert Lazare Russo yaşananları ve Behiç beyin yardımlarını çeşitli mecralarda defalarca tasdik etmiştir.³⁵⁹

Bu konuda Behiç Bey'in torunu Emir Kıvırcık da, ' *Fransızlar Nazilerden çok Nazici olmaya çalışıp, soykırımda işbirliğini yaparken biz Türkler onları kurtarmaya çalıştık.*³⁶⁰ *Şimdi ise Fransız Parlamentosu'ndan böyle bir karar çıkıyor. Biz kendimizi tanıtamadığımızdan, tarihte yaptıklarımızı anlatamadığımızdan dolayı bu olanlar başımıza geliyor, çuvaldızı önce kendimize batırmamız gerekiyor.*' sözleri ile dedesi Behiç Erkin'in hak ettiği değeri uluslararası arenada göremediğinden haklı olarak yakınmaktadır.

Behiç Bey'in kurtardığı Yahudi kökenli insanlar adına Bay Yakar'ın ona yazdığı teşekkür mektubunun Türkçesi aşağıdaki gibidir. Bu mektubun orijinali Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Enstitüsü içinde yer alan İnkılap Tarihi Müzesi'nde bulunmaktadır.³⁶¹

Zata mahsustur 30.10.1942.

Vichy Büyükelçimiz Behiç Beyefendi Hazretleri'ne; Fransa'da uygulanan seyr-i sefer kanununa göre düzenli kayıtları olmayan biz Türk uyruklu Fransa'da oturan Musevilerin, Musevi Türk uyruğu isteğiyle durumu anlatmak için Cumhurbaşkanı ismet İnönü'ye alt Elçiliğin onayı ile yazdığımız dilekçenin Ankara 'ya gönderilmesi ve gösterilen uğraşlar konusunda Elçiliğinizin üstlendiği rolü memnuniyetle öğrendik.

Himayemizde bulunan ihtiyar, kadın, çoluk-çocuk, hasta ve fakirler ardı sıra dizilerek bütün kayıtlı olmayan Musevi dindaşlarımızın adına tüm kalbimizle hayır duası ettiğimizi saygılarımızla bildiririz. Tarih sayfalarında ender bulunan, içinde bulunduğumuz acıklı facia dönemi esnasında, bizim gibi perişan felaketzedelerin, zavallıların acılarını ve hanelerinin yükünü azaltmak ve yardım çağrılarımıza koşan yüce insan Behiç Bey; hayır işleri sahibi elbette ki mükafatı kazanır, mükafatı hak eder. Tanrı Büyükelçimize bütün aile efradı ile beraber iyi günler göstere, mutlu olsunlar. Amin ...

³⁵⁹ <https://www.m.sabah.com.tr/yasam/2012/06/13/nazi-kampindan-kurtulan-musevi-turk> (Erişim Tarihi: 03.12.2017) ; bkz., <http://www.sabah.com.tr/gundem/2011/05/29/turk-diplomatlarin-soykirimdan-kurtardigi-5-turk-yahudi> (Erişim Tarihi: 11.12.2017).

³⁶⁰ Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 20-32.

³⁶¹ Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 218-219.

Ulu Büyükelçimiz lütfen üstün saygılarımı kabul ediniz. Fransa'da yaşayan binlerce kayıtsız zavallı Musevi Türk Halkı adına...

*Bay Yakar.*³⁶²

Özet olarak; on bin civarında Türk Vatandaşlığını kaybetmemiş ve on bin civarında da Türk vatandaşlığını bırakıp Fransa vatandaşlığına geçmiş toplamda yirmi bine yakın Yahudi Kökenli Türk vatandaşı, Behiç Erkin'in ve diğer diplomat arkadaşlarının üstün gayretleriyle Nazilerin elinden kurtarılmıştır.³⁶³

c. Nazilerin Paris ve Vichy'deki Faaliyetlerinden Dolayı Behiç Bey'in Elçilik Görevinden Alınması İçin Türkiye'ye Yapılan Baskılar

Büyükelçi Behiç Beyin Yahudiler için yapmış olduğu kurtarma faaliyetleri artık Alman ve Vichy Hükümetinin nezdinde rahatsızlık boyutunu çoktan aşmıştı. Bu durum Türkiye üstünde daha fazla baskı kurmalarına neden oluyordu ve kesin bir dille Büyükelçinin buradan gitmesini istiyorlardı. Behiç Bey bu hususta birkaç kez Başbakan Şükrü Saraçoğlu ve İnönü ile tartışmış yinede onları ikna etmeyi başarmıştı. Almanlar Çanakkale Savaşı'ndan beri Behiç Bey'i iyi tanıyorlardı. Özellikle lojistik alanında verdiği destekten dolayı bizzat Limon Van Sanders ve Goltz Paşadan olmak üzere Alman Hükümeti tarafından toplamda beş adet birinci derece demir haç madalyası ile ödüllendirilmişti. Behiç Bey Nazilere karşı gerektiğinde hem bu madalyaların avantajını kullanmış hem de haklı olduğu konuda tartışmaktan çekinmemiştir.

Behiç Erkin vatandaşı saydığı Yahudileri Türkiye'ye göndermek üzere Naziler'den aldığı son tarih olan 31 Ocak 1943 gününü de geçerli mazaretler sunarak değiştirmeyi başarmıştı. Tahliye 31 Mart 1943'e gününe kadar uzatıldı, lakin bu tarih yetmeyince sonradan yine ertelenmişti. Behiç Bey 1942 yılından itibaren başlayıp özellikle 1943 senesinde çok yoğun bir şekilde Fransa dan- İstanbul'a Yahudi kabileleri tertip etmişti.³⁶⁴ Nazilerin milyonlarca Yahudi'yi ölüm kamplarında taşıdıkları esnada, Behiç Bey Yahudi dolu tren kabilelerini ters istikamette yaşama taşıma işlemlerini başlatması ve bir düzene sokması, bu olaya izin verdikleri halde kabullenemeyen Nazi

³⁶²Geniş bilgi için bkz., **EK-12** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi-Fon 030.10.10/yer:110.736.12)

³⁶³Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 21-25; Stanford J. Shaw, **Yahudi Soykırımı ve Türkiye**, (nşr., Fahir Armaoğlu), İstanbul 2013.s.11-45.

³⁶⁴Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 347, 366, 376.

yöneticilerinin Ankara'ya yapmış oldukları baskılar sonrasında 1943 yılının Ağustos ayında Fransa'daki görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır.³⁶⁵

Fransa ile ilgili anılarında “*Herkes Paris’in, Fransa’nın sefasını sürerken ben cefasını çektim*” bütün bunları neden yaptım ne gereği vardı sorusuna ise “*vicdanım olan biteni kabul etmediği için, insan olduğum için*” şeklinde cevap vermiştir.

Fransa’dan ayrılmadan Temmuz 1943 tarihinde bizzat Fransız devlet başkanı mareşal Petain tarafından yaptığı hizmetlere karşı Fransız şeref nişanı ile ödüllendirildi. Törende Petain, Behiç bey’e “*Hangi tarafın zaferine dua edeyim bilmiyorum, bir tarafta Almanlar bir tarafta Bolşevikler...İsmet İnönü’den ricam sulh masasında bana yardım etsin*” isteğini iletmiştir.³⁶⁶ Bu şartlar altında Türkiye’ye dönen Behiç Erkin, Fransa’daki görevi bırakmasına bırakmıştı lakin içi rahattı, çünkü üzerine düşen görevi yapmış, Avrupa’daki meslektaşlarına öncülük ederek onlarla birlikte 20 bine yakın Yahudi’yi Nazilerin elinden alarak sağ salım Türkiye’ye göndermeyi başarmıştı.³⁶⁷

ç. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Behiç Bey’in Münasebetleri

Behiç Bey ve İsmet İnönü’nün tanışıklıkları Çanakkale Savaşı’nın öncesine kadar gitmektedir. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte İsmet İnönü Başbakan ve Behiç Bey Demiryolları Genel Müdürü iken birkaç kez Atatürk’ün de müdahil olduğu Demiryolları İşletmesi hakkında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Behiç Bey Başbakan İnönü’nün Türklerin bu dönemde demiryollarını işletecek yeterli altyapısının olmadığı gerekçesi ile işletmenin tekrar yabancı şirketlere geri verilmesi gerektiği düşüncesine müdahale edip aksine kademeli olarak millileştirilmesinin zaruri olduğu cevabı verme cüretini sergilemişti: “*İsterseniz Türklerin de trenleri mükemmel bir biçimde işleteceğine dair size senet imzalayıp vereyim.*”³⁶⁸ sözü ilerleyen dönemde onun kendine olan özgüvenini ve haklılığını açıkça göstermiştir. Behiç bey daha önce sorumluluk alanı olan Demiryolları’na Başbakan İsmet İnönü ve o dönem maliye vekili olan Şükrü Saraçoğlu’nun müdahalelerini içine sindirememiş, direkt yakın arkadaşı Cumhurbaşkanı Atatürk’ün yanına giderek “*Efendim eğer emir buyurursanız kalayım, lakin maliye*

³⁶⁵Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 191 vd;

³⁶⁶Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 561-567.

³⁶⁷Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, s. 40

³⁶⁸Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 193.

vekili Saraçoğlu ile mücadeleye mecbur kalacağım. Başvekil’de (İnönü) onun tarafında, sizin başınızı ağartacağız’’ sözleri üzerine Atatürk de istediği görevi seçmesini istemiş, Behiç Bey Macaristan-Budapeşte Büyükelçiliği tercihinin yapmış ve 14 Mayıs 1928 tarihinde Nafia Vekaleti’nden (Bayındırlık Bakanlığı) istifa ettikten kısa bir süre sonra Budapeşte’ye gitmiştir. Atatürk bu atamaya pek taraftar olmamış ama Behiç bey’in ısrarı ve aralarındaki geçmişten gelen samimiyet vesilesiyle bu atamayı imzalarken “Beni dostlarımdan ayırıyorlar’’ diye İnönü Hükümet’i yetkililerine de sitemde bulunmuştur.³⁶⁹

Behiç Bey hatıralarında Atatürk ile olan dostluk bağlarının hep canlı kaldığı, birbirlerine karşı olan saygı ve sevgilerini hiç yitirmediklerini çok defa belirtmiştir. Atatürk’ün rahatsızlığı üzerine Eylül 1938’de Türkiye’ye gelen Behiç Bey Dolmabahçe Sarayında son kez yakın dostu ile görüşüp hasret gidermişti. Dolmabahçe’den ayrıldıktan sonra uluslararası arenada gelişen kritik olayları değerlendirmek üzere Ankara’ya İsmet İnönü’nünde yanına uğrayacağını söyleyince, Ali Fuad Cebesoy kendisine “Gitme, İnönü ile görüşürsen Atatürk kızar’’ sözü üzerine “ Gideceğim bunda Atatürk’ü gücendirecek bir durum yoktur, zaten Erkin soyadını bana vermekle müstakil fikirli biri olduğumu kendisi kabul etmiştir’’ şeklinde cevap vermiştir.³⁷⁰

Avrupa İkinci Dünya Savaşı’na doğru giderken İnönü, devlet meselelerinde her ne kadar bazen tartışmış olsa da Avrupa daki kritik ülkeler için Behiç Bey gibi değerli, tecrübeli bir asker ve diplomata ihtiyaç duymuştu. Bu vesile ile Behiç Erkin Dışişleri Bakanlığında almış olduğu emir ile 28 Aralık 1938 günü Budapeşte deki görevinden ayrılıp Ankara’ya gelmiş, Avrupa da verilecek olan Büyükelçilik görevi için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Saraçoğlu ile aynı gün görüşmelerde bulunmuştur.³⁷¹

Behiç Erkin’e bu görüşmede, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından Avrupa’daki siyasi karışıklık nedeniyle Almanya yada Fransa’ya büyükelçi olması konusunda bir teklifte bulunulmuştur. İsmet Paşa’nın sunmuş olduğu bu tercihlerden “Ben Almanca bilmem... Oysaki Fransızcam gayet iyidir, orada daha yararlı olabileceğime

³⁶⁹Emir Kıvırcık, Cepheye Giden Yol, s.349-350.; Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, s. 37.

³⁷⁰ Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. S. 412-413.

³⁷¹Dilaver Dinç, **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, s.40.

inanıyorum, ayrıca Almanlar beni Çanakkale savaşından bilirler; bir Türk Subayı'nın onlardan emir almasının uygun olmadığını Enver ve Talat paşanın da olduğu bir ortamda padişaha iletmiştim o yüzden beni sevmeyizler.” şeklinde yanıt veren Behiç Erkin Paris Büyükelçiliğini tercih etmiştir.³⁷²

Behiç Bey Fransa'daki görevi esnasında Yahudi kökenli insanlara Türk pasaportu sağlaması³⁷³ ve onları Naziler'den kurtarıp Türkiye'ye göndermesi üzerine zaman zaman Almanlar'ın İnönü'ye rahatsızlıklarını iletmeleri onu zor durumda bıraksa da Behiç Bey bu durumun gerekliliklerini daima savunarak İnönü'yü ikna etmiştir.³⁷⁴ Naziler'in Yoğun baskıları sonucu 26 Ağustos 1943 günü ülkeye dönüş yapan Behiç Bey gelir gelmez Florya'da bulunan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün vermiş olduğu akşam yemeğine iştirak etmiş yapılan değerlendirmelerden sonra dinlenmek için süre istemesine rağmen, İsmet İnönü bunu kibar bir dille reddetmiş ve hemen boş kalan Çankırı milletvekilliğine aday gösterilip devlet hizmetine devam edebildiği kadar devam etmesini isteyerek 6 Eylül günü bu görev için yemin etmek üzere mecliste olmasını rica etmiştir. Behiç Bey 1946 yılına kadar milletvekiliği görevine devam etti. 1947'de merkezi Paris'de bulunan güney demiryolu şirketinin Türkiye'deki meclis idare reisliğine seçilerek bu görevini şirketin kapandığı 1957 yılına kadar sürdürdü.³⁷⁵

Tarihi ilişkiler nazarından bakıldığında İsmet İnönü ve Behiç Erkin arasında öteden beri gelen sağlam dostluklar bulunmakta, bazen tartışmalara konu olmuş olsa dahi devlet terbiyesi ve mantıklı yaklaşımlar bu dostluğu hep korumuştur.

B. NUMAN R. MENEMENCİOĞLU (1944-1956)

Osmanlı Devleti'nde Maliye Nazırlığı görevinde bulunmuş olan Menemenlizade Rıfat Bey'in oğlu olan Numan Bey (1893-1958), Çukurova Karaisalı yöresinde XVII. yüzyıldan itibaren ayanlıkta bulunmuş ve zaman içerisinde Osmanlı idari sınıfına yükselmiş Menemencioğlu soyundan gelmektedir. Annesi ise Namık Kemal'in kızı

³⁷²Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 13.

³⁷³ Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., Ali Birinci), Ankara 2010. s. 567.

³⁷⁴Emir Kıvırcık, **Büyükelçi**, s. 128-134.

³⁷⁵Emir Kıvırcık, **Cephaye Giden Yol**, s. 359-360.

Feride Hanım'dır. Numan Menemencioğlu 1891 Bağdat doğumlu olmasına karşılık kimliğinde bu tarih 1893 olarak gözükmektedir.³⁷⁶

İptidai ve Rüştîye eğitimini Selanik'te, Terakki (ileri) eğitimini İstanbul'da, İdadi eğitimini Fransız Lisesinde, Yüksek Tahsilini ise Lozan Üniversitesi Hukuk Fakültesinde yapmıştır. Yabancı dil olarak Arapça, Farsça, Fransızca ve Almanca dillerine hakimdir. 1914 senesinde Viyana Sefareti 3. Katibi, devamında 2. Katibi, 1 Mart 1916 gününde Bern Sefareti maiyetine muvakkaten memur edilmiştir. İstanbul'un işgal edilmesi üstüne tüm hariciye görevlileri gibi O da açıkta kalmıştır. İlerleyen yıllarda 1 Kasım 1926 tarihinde Budapeşte Elçiliği Maslahatgüzarlığına, Haziran 1927'de Beyrut Baş Konsolosluğuna, 1928'de Hariciye I. Daire genel müdürlüğüne ve 1933 tarihinde Büyükelçi unvanı ile Hariciye Vekaleti Katibi umumiliği kısmına tayin olunmuştur. Diplomatlık görevine müteakip 5 Nisan 1937 gününde yapılmış olan bir ara seçim ile Aralık 1937 yılına kadar Gaziantep Milletvekili ve Hariciye Vekaleti siyasi müsteşarı olmuş,³⁷⁷ siyasi müsteşarlıkların lav edilmesi üstüne 2 Aralık 1937 gününden 9 Ağustos 1942 gününe kadar ikinci kez Hariciye Katibi Umumisi olmuş ve ardından 1942-1944 tarihleri arasında Başbakan Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde Dışişleri Bakanlığını görevini yürütmüştür. Bu görevi esnasında Kahire görüşmelerine katılmış ve Churchill'in ısrarla savaşa katılmamız için yaptığı baskılara karşı askeri teçhizatımızın yeterli olmadığı, İngiltere'nin söz verdiği askeri yardımı yeterince yapamadığı gerekçelerini öne sürerek ülkemizi savaş'tan uzak tutmuştur.³⁷⁸

II. Dünya Savaşı esnasında izlenen dış politikanın mimarlarından ve aynı zaman da Cumhurbaşkanı İnönü'nün en önemli yardımcılarında biri olmuştur.³⁷⁹ Bakanlık görevinin evvelinde ve sonrasında milletvekilliği ve büyükelçilik görevlerinde bulunmuş olan Menemencioğlu, başarılı bir Türk diplomat ve siyasetçidir. Bakanlık ve

³⁷⁶Numan Menemencioğlu'nun Özgeçmişi, http://www.wikizero.org/index.php?q=a_HR0cHM6Ly_90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTnVtYW5ftWVuZW1lbmNpb8SfbHU (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁷⁷T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Numan R. Menemencioğlu Özgeçmişi, http://www.mfa.gov.tr/sayin-numan-menemencioğlu_nun-ozgecmisi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁷⁸T.C. Dış İşleri Bakanlığı, Numan R. Menemencioğlu Özgeçmişi, http://www.mfa.gov.tr/sayin-numan-menemencioğlu_nun-ozgecmisi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁷⁹Edward Weisband, **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası**, s.7-8.

Yurt dışındaki görevleri esnasında Yahudilerin Nazi zulmünden kurtulması için yardımlarda bulunmuştur.³⁸⁰

Bakanlık yaptığı esnada Nazilerin adından söz ettiren Ankara Büyükelçisi Von Papen ile yakın dostluğu olmuş, Almanya'nın kollanmasına, Berlin Büyükelçisi Hüsrev Gerede ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu ile ‘‘Pantürkizim’’(Türk Birliği) fikirlerini benimsemiş ve Alman makamlarına bunu hissettirerek ülkemize olası saldırıların engellenmesine dayanan bir dış politikayla özdeşleşen Numan Bey, daha sonra 30 Kasım 1944 gününde Paris Büyükelçiliğine atanmıştır. Bu vazifesine ilaveten 13 Haziran 1949 gününde Lizbon Elçiliği vazifelerini de üstlenmiştir. 1956 senesi Kasım'ında görevinden emekliye ayrılmıştır. 1957 seçimlerinde Demokrat Parti'den İstanbul Milletvekili seçilmiş ancak bir yıl bu görevini sürdürebilmiş ve 1958 yılında Ankara'da vefat etmiştir. Numan Bey İkinci Dünya Savaşında izlemiş olduğu politikalar vasıtası ile gerek dışişleri gerekse Paris Büyükelçiliği yıllarında Nazi zulmüne karşı Yahudilerin yanında yer almış ve onların soykırımından kurtarılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.³⁸¹

Aşağıda Numan Menemencioğlu'nun Yahudi sorunu hakkında Başbakanlığa yazdığı bilgi notu bulunmaktadır:

• T.C. Hariciye Vekaleti.

Konsolosluk ve Muhtelif Hukuk D.U.M.

Ankara, 20 Ekim 1942

“Yüksek Başvekalet,

Almanya Büyük Elçiliği Vekaletimize müracaatla, işgal altında bulunan Hollanda, Belçika ve Fransa arazisindeki ecnebi Yahudilerin türlü vesilelerle tesbit edildiği veçhile Almanya aleyhinde çalışmakta olduklarından bahisle Reich Hükümetinin bu meşgul arazide ikamet eden Yahudi ırkına mensub bilcümle yabancı devletler tebasını, 1 Sonkanun 1943'te tahliye karar verdiğini, bu karardan başka Devletlere henüz haber verilmiş olmayıp yalnız oradaki Yahudi tebaamızın vaktinde işlerini tasfiye ederek kendiliklerinden memleketlerine mevzubahis tarihten evvel dönmelerini temin için ve sırf Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne bir cemile olmak üzere,

³⁸⁰Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 278-281, 569.

³⁸¹NumanMenemencioğlu'nunÖzgeçmişi, <http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTnVtYW5fTWVuZW1lbnNpb8SfbHU> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

daha evvelden keyfiyeti ihbar ettiklerini, bu Yahudiler anılan tarihe kadar çıkmadıkları takdirde 1Son kanun 1943'te umum meyanında mecburi tahliyeye tabi tutulacaklarını; Reich Hükümetinin bu tedbiri askeri sebeplerden dolayı ittihaz ettiğini ve yalnız bunun Türk tebaasına münhasır olmayıp bilcümle ecnebi devletler Yahudi tebaalarına şamil bulunduğunu şifahen tebliğ ederek tarafımızdan gereken tedbirlerin ittihazile bu hususda alakadar elçilik ve konsolosluklarımıza tebligat yapılmasını iltimas eylemiştir. Almanya sefareti tebligatına ilave olarak Musevi ırkından olan tebaamızın anılan meşgul araziye terk ettikleri takdirde muntazam pasaportla müracaatları ve memleketlerine avdet edeceklerini beyan etmeleri üzerine kendilerine derhal vize verilerek Alman arazisinden geçişlerinde mümkün olan kolaylıkların da gösterileceğini ifade etmiştir. Fransa'nın meşgul arazisinde oturan Yahudi ırkına mensup tebaamızdan durumları muntazam olanların adedi tahminen üç bin beş yüz kadar ve durumları muntazam olmayanlar da on bine balığ bulunmaktadır. Bu husus da ittihaz buyurulacak olan emir ve işarına müsaadelerini saygılarımla arz ederim''.

Hariciye Vekili

[İmza]

Menemencioğlu

Altında el yazısıyla düşülen kayıt:

21.10.1942'de arz edildi.

(Bulunduğu yer: BCA, Dosya: 420264, 30 .1 0.0.0/232.562.20)³⁸²

C. FİKRET ŞEFİK ÖZDOĞANCI (1942-1945)

Büyükelçilerimizden Fikret Özdoğancı, 1893 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. 1904 senesinde Mekteb-i Sultaniye'ye girmiştir. 1913 senesinde eğitimini tamamladıktan sonra Birinci Dünya Savaşına katıldı. Savaş bitiminde önce farklı liselerde daha sonra Galatasaray'da Fransızca ve Türkçe öğretmenliği yaptı. 1915 senesinde İsviçre'nin Neuchatel Üniversitesi'nde Hukuk eğitimi alarak yarıda bırakmış olduğu eğitimini tamamlamıştır. 1923 senesinde Dışişlerinde vazifeye başlayan Özdoğancı 1942-1945 seneleri arasında Paris Başkonsolosu olarak çok zor bir döneme

³⁸²Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.278-281.

damgasını vurmuştur.³⁸³ İkinci Dünya Savaşı yıllarında geçmişte Osmanlı tebası sayılan ve Türkiye Cumhuriyeti uyruğuna sahip olan Yahudilere ivedi bir biçimde Türk pasaportu çıkararak onları toplama kamplarına yollanmaktan kurtaran gözü kara efsane konsoloslardan biridir. Pasaportları hazırlarken Nazilerin dikkatini çekmemek için bulunduğu yerin ışıklarını kapalı tutmuş ve olası bir baskında evrakları imha etmek üzere bu çalışmaları kazan dairesinde yürütmüştür. Paristeki başarılı görevinin ardından ülkeye dönmüş ve 1956 yılında Tunus bağımsızlığını kazanınca 1956-1957 yılları arasında Tunus'ta maslahatgüzar olarak ilk temsilciliğimizi yapmıştır. Uzun yıllar Dışişleri Bakanlığında çeşitli vazifelerde bulunduktan sonra Addis Ababa Büyükelçiliği³⁸⁴ görevine tayin edildi (1957-1958). Bu görevde iken yaş haddinden dolayı emekliye ayrıldı. Güç bir dönemde verilen tüm görevleri başarı ile tamamlayan Fikret Özdoğanlı, 28 Nisan 1985'te İstanbul'da vefat etmiştir.³⁸⁵

Ç. CEVDET DÜLGER (1939-1942)

II. Dünya Harbi döneminin mühim bir bölümü ve Paris'in işgal edilmesi esnasında ülkemizin Paris Büyükelçisi Behiç Erkin, Başkonsolosu ise Cevdet Dülger'di. İşgal esnasında Paris'te olan Başkonsolos Cevdet Dülger şehirde meydana gelen gelişmeleri kapsayan ayrıntılı bir rapor yazmıştır. Nazilerin Paris'i işgal etmeleriyle alakalı olarak Başkonsolos Cevdet Dülger'in kaleme aldığı rapora bir ön bilgi olarak Büyükelçi Behiç Erkin'in hatıratında da işgalle alakalı bazı bilgiler bulunmaktadır.³⁸⁶ Behiç bey hatıratında yazmış olduğu vakalar Nazilerin Paris'i işgal etmelerinden bir iki hafta öncesine rastlamaktadır. Başkonsolos Cevdet Dülger de ilk olarak elçilikle birlikte gitmeyi istediye de Büyükelçi Behiç Bey Paris'teki Türk Halkı'nın korunması için başkonsolosluğu orada bırakmıştır. Arkasından da kendisi, müsteşar, başkatip, ikinci ve üçüncü katip, ataşemiliter, muavini, aileleri, mahalli katipler ve hizmetçileri ile birlikte

³⁸³Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 313, 406-407, 571.

³⁸⁴Addis Ababa: (Yeni Çiçek) Afrika da açılan ilk temsilciliklerimizden olup, bugünkü Etiyopya ve Afrika birliğinin başkenti olan bölge, farklı dini inanç ve kültürlerin bir arada yaşadığı yerdir. Bkz., <http://addisababa.be.mfa.gov.tr/Mission/Index> ;<http://tunis.emb.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>; <http://www.oktayaras.com/fikret-sefik-ozdoganci/tr/29021> (Erişim Tarihi: 13.11.2017)

³⁸⁵Fikret Şefik Özdoğanlı, <http://www.oktayaras.com/fikret-sefik-ozdoganci/tr/29021> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁸⁶Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.335, 559.

toplam 20 kişi iki katile halinde hazırlanmış olan araçlarla gece geç saat'te büyükelçiliği terk edip Tours şehrine geçmişlerdir.³⁸⁷

Bu süreçte Türkiye'nin Paris Başkonsolosu olarak Cevdet Dülger bulunmaktaydı. Dülger, 9 Ağustos 1939 günü Paris Başkonsolosluğu vazifesine atanmıştı ve 30 Nisan 1942 gününe kadar aynı vazifeyi devam ettirdi.³⁸⁸

Behiç Erkin'in hatıratında da belirttiği üzere Paris işgal edilmeden evvel maiyeti ile birlikte kentten ayrılmışlar, lakin ayrılırken de Türk vatandaşlarının himaye edilip korunabilmeleri için konsolosluğun burada kalmasını istemesi üzerine Cevdet Dülger böylelikle Paris'te kalmıştı. İlerleyen yıllarda Cevdet Dülger işgal esnasında Paris'teki Türk vatandaşlarının korunması ve şehirdeki Türk öğrencilerinin sevinde göstermiş olduğu olağanüstü hizmetlerden dolayı bir derece terfi etti.³⁸⁹

Dülger, 14 Haziran 1940 tarihinde Nazilerin Paris işgalini görmüş ve bu hususta da bir rapor hazırlamıştı. Dülger yazmış olduğu raporda Nazilerin Paris'i nasıl işgal ettiklerini yazmakla beraber bu hususta bir takım değerlendirmelerde de bulunmaktaydı. Dülger işgal hususunda değerlendirme de bulunurken: *"Fransa'nın aniden yıkılması beni ne kadar müteessir ettiyse de sevgili yurdumuz itibariyle de o kadar düşündürdü"* ifadesini kullanmaktaydı. Dülger açısından; Fransa'nın bu yıkılışı askeri bir yıkılma değil orduyu oluşturan tüm milletin savaşmak istemeyerek vatanını düşman istilasına bırakmasıydı.³⁹⁰

Dülger açısından Fransa'nın bu hızlı yenilgisinin nedeni toplumun iyi biçimde yetiştirilmemesi, ülkede birlik ve beraberlik fikrinin olmamasıydı. Cevdet Dülger Fransa'nın düşmüş olduğu bu halle alakalı bu değerlendirmeyi yapmakla beraber 1939-1940 yılları arasında oluşan savaşların askeri açıdan içtimai bağlamdan ele alınması, her ulusun vakit kaybetmeksizin bu harbin vermiş olduğu yetenekleri göz önüne alıp vatandaşlarını birlik düşüncesi çevresinde çok sıkı bağlarla birbirine ruhen bağlaması ve kendisini tehdit eden diğer milletlere karşı savunmak için onların sahip oldukları modern silahlarla ordu'nun yeniden teçhiz edilmesi gerekliliği gibi hususlar üzerinde

³⁸⁷Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., A. li Birinci), Ankara 2010, s. 454-457.

³⁸⁸Paris Başkonsolosluğu; <http://paris.bk.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx>(Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁸⁹Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, s. 474-475.

³⁹⁰Hüseyin, Kalemli, *Türkiye Paris Başkonsolosunun Raporuna Göre İkinci Dünya Savaşı Sırasında Almanların Paris'i İşgali*, **CTAD**, S. 24, Ankara 2016, s. 40-43.

durmaktaydı.³⁹¹ Dölger Naziler'e karşı ilk tepkisini 1941 yılında Paris de tutuklanan Yahudi asıllı Türk vatandaşları için vermiştir. O dönem bir üst makamı olan Vich Türk Büyükelçiliğine yazdığı bilgi notunda Paris'teki polis müdürünü arayarak tutuklu olan Yahudilerden bazılarını serbest bıraktırdığını belirtmiştir.İlerleyen dönemlerde Dölger inisiyatif alarak 121 yahudi asıllı vatandaşa Alman makamlarından Türkiye'ye dönüş için geçiş vizesi istemiş ve bunu almayı başarmıştır.³⁹² Paris Büyükelçiliğinde iken amiri konumunda olan Behiç Erkin'in de takdirini kazanmış olan başarılı diplomat 1974 tarihinde vefat etmiştir.

D. NAMIK KEMAL YOLGA (1940- 1945)

1914 Elazığ doğumlu olup İkinci Dünya Savaşı yıllarında Paris Büyükelçiliği'nde vazifeli iken yardım için kendisine gelen Yahudilere Türkiye pasaportu vererek onların Nazi kamplarına alınmalarını önleyen Türk Diplomatlarından biri olan Namık Kemal Yolga (1914-2001) bu hamleleriyle bir çok Yahudi'yi ölümden kurtarmıştır.³⁹³ Bu insani müdahaleler sonraki yıllarda onun "Türk Schindler'i" olarak tanınmasına vesile olmuştur. Namık Kemal Yolga 1940 senesinde Dışişleri Bakanlığı tarafından ilk yurtdışı vazifesi olarak Fransa'ya yollanmıştır. Altmış gün sonra Naziler Fransa'yı işgal ettiler ve bu ülkedeki Yahudileri Paris yakınlarındaki toplama kamplarına yollamaya başladılar. Bu esnada Yolga, Nazi şiddetinden kurtulmak için yardım bekleyen bir çok Yahudi'ye Türk vatandaşlığı verilmesi için yoğun çaba sarfetmiştir. Verilen Türk vatandaşlığı sonucunda, insanların evlerinden atılıp malvarlıklarına el konulması, toplumdan soyutlanmaları ve sonrasında toplama kamplarına götürülmeleri engellenmiş olmaktadır. Ayrıca Türk Pasaportu olmalarına rağmen bir defasında yanlışlıkla Naziler'in toplama kampına götürdüğü Yahudi asıllı Türk Vatandaşlarının peşine düşerek onları ölüm saçan kamplardan çıkartarak bizzat kendi arabasıyla güvenli bir eve taşımıştır.³⁹⁴

Namık Kemal Yolga, büyükelçi statüsünde; Roma, Karakas, Tahran ve Moskova'da vazifelerde bulunmuştur. Aynı zamanda 1960-1963 seneleri arasında

³⁹¹Behiç Erkin, **Hatırat (1876–1958)**, s. 475.

³⁹²Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s.365-368.

³⁹³Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 335, 348, 579.

³⁹⁴MARED, **Büyükelçi, Devlet Adamı Namık Kemal Yolga**, <http://www.mared.org.tr/Icerik/namik-kemal-yolga>(Erişim Tarihi: 13.11.2017).

Dışışleri Bakanlığı Genel Sekreterliği görevinde de bulunmuştur. Milli Güvenlik Konseyince seçilen danışma meclisi üyeliğinde bulunmuş ayrıca başarılarından dolayı Selahattin Ülkümen ve Necdet Kent ile beraber Dışışleri Bakanlığı tarafından hizmet plaketine layık görülmüştür. Yaptığı insani yardımlar neticesinde İsrail tarafından da Yolga'ya özel bir madalya verilmiştir.³⁹⁵

E. NECDET KENT (1941-1945)

1911 İstanbul doğumlu olan Necdet Kent, Galatasaray Lisesi'ndeki orta öğrenime müteakip New York Üniversitesi Kamu Hukuku dalında yüksek öğrenimini tamamlamıştır. 1937 yılında Dışışleri Bakanlığı'nda göreve başlayan Kent, belli bir süre Atina'da Konsolos yardımcılığı yapmış, 1941 - 1944 yılları arasında da Türkiye'nin Marsilya Başkonsolosluğu'na Muavin Konsolos olarak atanmıştır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Nazi baskısından kurtulmak isteyen Yahudilere Türk pasaportu veren diplomatlar arasında olup bir çok insanın yaşamını kurtarmıştır.³⁹⁶

Nazilerin işgal yıllarında Necdet Kent'in Fransa'da göstermiş olduğu kahramanlıklar sadece Nazi toplama kampına giden ve İçinde Musevi asıllı Türkler'in bulunduğu bir treni durdurmakla sınırlı değildi. Aynı zamanda Güney Fransa'da hayatlarını sürdüren ya da oraya kaçan, geçerli Türk pasaportu bulunmayan pek çok Musevi kökenli insana Türk Vatandaşlığı da sağlamıştır.³⁹⁷ Necdet Kent bir defasında, Gestapo karargahına gidip, Nazilerin kamptaki erkeklerin Musevi olup olmadıklarını anlamak için onları sokaklarda zorla çıırılçıplak soyulmaları zorunda bırakılmalarını protesto etmiştir. Nazi subayını azarlayarak, sünnetin bir kişinin Musevi olduğunu kanıtlamak için yeterli olmadığını söylemiştir. Bir akşam, Konsolosluktaki yardımcısı, o bölgede yaşayan Musevi asıllı Türk Vatandaşlarının Alman toplama kamplarına yollanmak üzere hayvan vagonlarına doldurulduklarını söyleyince Kent, bunun üstüne hemen Saint Charles tren istasyonuna gitmiştir. Nazilerle girdiği tartışmalar çıkmaza girmeye başlayınca kararlılığını göstermek içi trene kendisi de binerek içerisindeki tıka basa doldurulmuş 80 kişiyle birlikte yolculuk etmiş ve bir sonraki istasyonda Naziler

³⁹⁵<http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTmFtxLFrX0tlbWFsX1lvbGdh> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁹⁶Sabah Gazetesi, **Necdet Kent Kimdir?**<https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/necdet-kent-kimdir> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

³⁹⁷Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 9, 378, 379.

yanlırlık olduğunu söyleyerek hem özür dilemişler hemde 80 kişiyi serbest bırakmışlardır. Kent hatıralarında bu durumu şöyle açıklamaktadır“ *O akşama dair hatıralarımdan hiçbir zaman silinmeyecek olan tek şey, vagonlardan birinin üzerinde gördüğüm, ‘ Bu tren vagonuna 20 büyükbaş hayvan ve 500 kilo et konabilir’ uyarı levhasıydı.*”³⁹⁸

Necdet Kent Savaştan sonra Türkiye’nin New York Başkonsolosu olarak görev yaptı akabinde Bangkok (Tayland), Yeni Delhi (Hindistan), Stokholm (İsveç) ve Varşova’da (Polonya) büyükelçilik vazifelerinde bulunmuştur.³⁹⁹ 2001 yılında kendisine İsrail den gönderilen ve üstünde ‘ *Bir can kurtarmak dünyayı kurtarmak gibidir*’ yazılı özel bir madalya ile birlikte Türkiye den de en yüksek şeref madalyası olan üstün hizmet madalyası verilmiştir.⁴⁰⁰ Ayşe Kulin’in ‘ *Nefes Nefese*’ adlı romanına⁴⁰¹ konu olmuş bir karakter olan Kent aynı zamanda Coca Cola CEO’su Muhtar Kent’in babası olup, 2002 yılında İstanbul da vefat etmiştir.⁴⁰²

F. SELAHADDİN ÜLKÜMEN (1943-1945)

Türk diplomat Selahattin Ülkümen, 1914 senesinde Antakya’da dünyaya gelmiştir. Yükseköğrenimini bitirdikten sonra 1936 yılında Dışişleri Bakanlığı’nda vazifesine başlamış ve 1943 senesinde Rodos adasına Başkonsolos olarak tayin olunmuştur. İkinci Dünya Savaşı esnasında daha 30’lu yaşların başında iken ülkemizin Rodos başkonsolosu olan Selahattin Ülkümen, geçmişte Osmanlı kimliği taşıyan Yahudi tebaya ait insanların toplama kamplarına yollanmasını engellemiştir. Bu uğraşı ve kararlı davranışından dolayı “*Türk Schindler’i*” olarak anılan Türk diplomatlar arasında yer almaktadır. Yahudileri kurtaran gayri-Yahudilere verilen Uluslararası dürüstler unvanına sahiptir. Yahudiler, 1917 yılından 1943 yılına kadar Osmanlı koruması altında Rodos Adası’nda refah içinde yaşamlarını sürdürdüler. 1943 senesinde Alman işgali sırasında, adadaki Yahudi sayısı yaklaşık olarak 1700 civarındaydı. İçlerinde Türk, Yunan, İtalyan ve bir çok Akdeniz ülkesinden Yahudiler vardı. Nazi

³⁹⁸Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 378-380.

³⁹⁹Sabah Gazetesi, **Necdet Kent Kimdir?**<https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/necdet-kent-kimdir> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

⁴⁰⁰“Bizim Schindler’ler”, Hürriyet Gazetesi 15.05.2001 tarihli haberi.

⁴⁰¹Ayşe Kulin, **Nefes Nefese**, İstanbul 2002.

⁴⁰²Coca Cola yönetim kurulu başkanı (CEO) olan Muhtar Kent’inde babasıdır. Bkz., <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/muhtar-kentin-zor-karari-20682701> (Erişim Tarihi:10.12.2017)

işgalinden sonra Yahudi kökenli Yunan ve Türk vatanadaşlığı olan bir grup Korfu Adası'ndan ölüm kamplarına gönderildi, lakin Rodos Adası'nda Türkiye Başkonsolosu görevinde olan Selahattin Ülkümen, ilk başta yaklaşık 1700 kişinin bulunduğu Yahudi topluluğundan 42 insanın hayatını kurtardı.⁴⁰³

19 Temmuz 1944 günü Gestapo adadaki tüm Yahudilerin toplanmasını istedi. Sebep olarak ise onların geçici bir süre için daha küçük bir adaya yollanacaklarını söylediler ama hakikat öyle değildi. Aslında Auschwitz'deki gaz odalarına yollanacaklardı. Ülkümen Nazi karargahına giderek General Kleeman'a Türkiye'nin savaşta tarafsız olduğunu hatırlattı. Yahudi kökenli Türkler'in ve eşlerinin ki birçoğu İtalyan ve Yunan asıllıydı, serbest bırakılmalarını söyledi. İlk olarak bu isteği kabul etmeyen Kleeman, *"Nazi kanunları açısından Yahudi Yahudi'dir ve hepsinin toplama kampına gitmesi lazımdır"* yanıtını verdi. Ülkümen ise cevaben; *"Türkiye kanunlarına göre ise tüm vatandaşlar eşittir. Biz vatandaşları dini farklılıklarına göre ayırmıyoruz"* diye söyledi. Ülkümen, ayrıca Yahudilerin bırakılmaması halinde Türk Hükümeti'ne vaziyeti bildireceğini ve bunun da uluslararası bir kriz oluşturacağını belirtmesi üzerine böylelikle Kleeman tutukluların serbest kalmalarını kabul etti.⁴⁰⁴

Yine bu dönemde Yahudiler Rodos'dan çıkartılırken 800 yıllık yazma Tevrat'ları cami'de saklayan müftü Süleyman Kaşlıoğlu Holokost'tan kurtulup buraya dönebilen ve sayıları 170 civarı olan Rodos Yahudilerine sakladığı bu Tevratları itina ile teslim etmiştir. Yahudiler kutsal kitaplarına gösterilen bu saygı ve hoşgörü karşısında şaşkınlıklarına gizleyememişti. Yaşanan bu olaylardan sonra ve çeşitli siyasi sıkıntılardan dolayı Türkiye bir daha Rodos'a müftü tayin edememiştir.⁴⁰⁵

Türkiye'nin mevcut tutumu ve Rodos Başkonsolosu Ülkümen'in tavırları, Nazilerde intikam duygusu uyandırmıştı. Türkiye'nin Krom ihracatını kesmesi ve müttefiklerin yanına yer alıp Alman ittifakına savaş ilan etmesi ile Almanya gözdağı olarak Rodos'taki Türk konsolosluğunu bombardmana tuttu. Bombardıman, o sırada Ülkümen'in hamile eşi Mihrinnisa Hanımla iki görevlinin hayatlarını kaybetmesine

⁴⁰³Şalom Gazetesi, **Selahattin Ülkümen ve Rodos Müftüsünün Nazilere Karşı Mücadelesi** http://www.salom.com.tr/haberselahattin_ulkumen_ve_rodos_muftusunun_nazilere_karsi_mucadelesi.html (Erişim Tarihi: 13.11.2017); Geniş bilgi için bkz., **Ek-10**.

⁴⁰⁴Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 492-494.

⁴⁰⁵<http://bizimanadolu.com/archives/sanat/sanat120103.htm> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

sebepe oldu.⁴⁰⁶ Mıhrinnisa Hanım, ölmeyen evvel bir erkek çocuğu dünyaya getirmiştir.⁴⁰⁷ Ülkümen, 1944 yılının Ağustos ayında Nazi yönetimi tarafından Rodos'tan sınır dışı edildi. Savaşın geri kalan kısmında Naziler tarafından Pire'de tutuklu kaldı, 1945 yılında savaş tamamen sona erince Türkiye'ye dönmüştür.⁴⁰⁸ Yıllar sonra yayınlanan “Bilinmeyen Yönleriyle Bir Dönemin Dış İşleri” kitabında, aslında iyi insan olmanın kendisine yapılmasını istemediğı bir şeyin başkasına yapmamak olduğı prensibini vurgulamış ve kendi ifadesi ile “*Rodos'da yaptığım girişimler sonucunda, hayatları kurtulan vatandaşlarımın her vesile ile dile getirdikleri minnet duyguları, çileli meslek hayatımın, benim için en değerli manevi ödülü olmuştur.*”⁴⁰⁹ Dönemine damga vurmuş ve sonrasında da adından söz ettiren efsane diplomatımız 2003 yılında İstanbul da vefat etmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁶Corry Guttstadt, **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, s. 493-496.

⁴⁰⁷Rodos Konsolosluğumuz bombalanınca yaralanan Mıhrinnisa hanım hastaneye kaldırılmış fakat bölgedeki Nazi baskısı nedeni ile fazla ilgilenilmemiştir. Mıhrinnisa hanım vefat etmiş, öksüz kalan oğı Mehmet Ufuk Ülkümen yıllar sonra babası Selahaddin Ülkümen' e “*Annesiz kaldım yalnız büyüdüm, sende yalnız kaldın bunları bilseydin yine yapar mıydın, buna değer miydi?*” sorusuna “*Yine olsa yine yapardım, yapacak başka bir şey yoktu*” cevabını almıştır. bkz., <http://bizimanadolu.com/archives/sanat/sanat120103.htm> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

⁴⁰⁸Merkeze nakilleri hakkında ki 19364 nolu karar için bkz., **Ek-9** (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi).

⁴⁰⁹Selahaddin Ülkümen, **Bilinmeyen Yönleriyle Bir Dönemin Dış İşleri**, İstanbul 1993.

⁴¹⁰Hürriyet,09.06.2003.;http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpd2kvU2VsYWVhdHRpbl_DnGxrw7xtZW4(Erişim Tarihi: 13.11.2017).

SONUÇ

Nazi yönetiminde Almanlar, 1938 yılının Kasım ayında Yahudi soykırımına başlamışlardı. “*Toplumu arındırma*” ismi altında yapmış oldukları vahşette sadece Yahudiler değil, başka milletlerden insanlar da nasibini alacaklardı. Bu tarihte Almanya’da Yahudilerin evlerine, işyerlerine ve mabetlerine tertip edilen saldırılar “*Kristal Gece*” ismiyle tarihe geçmiştir. Yahudilerin bütün varlıklarına el konmasının yanı sıra hayatları da toplama kamplarında sona eriyordu. Bu dönemde Türk dış politikası Atatürk’ün geleneksel çizgisinden çok fazla bir sapma göstermeden dönemin vizyon ve misyonuna sahip diplomatların öncülüğü ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin toprak bütünlüğünün korunması, Avrupa Devletleri ile güçler dengesinin gözetilmesi, uluslararası arenada çıkarlarını koruyan ve kendinden ödün vermeyen, her türlü maceracı politik yaklaşım ve söylemlerden kaçınılması gibi belli başlı ilkeler dahilinde bir siyaset izlemeye çalışmaktaydı.

II. Dünya Savaşı esnasında Avrupa da görevli bulunan Türk Diplomatlar Yahudi kökenli insanları Nazi şiddetinden ve baskılarından kurtarmaya çalışırken başta Türklerin tarihi süreç içindeki mülteci misyonu, “Tarafsızlık” ilkemiz dahilinde ABD’nin yapmış olduğu telkinler, dönemin Türk Hükümeti’nde görevli olan Musevi tebaya yakın bürokratlar, ülkedeki varlıklı iş adamlarının sponsorluk ve yoğun çabaları sonucu oluşturulan Türk dış politikası ile devlet desteğini de yanlarına alarak aldığı insiyatiflerle yardım talebinde bulunan Yahudileri kurtarmak adına adeta gönül ve fikir birliği yapmışlardır. Savaşın başlangıcında Polonya’daki Auschwitz toplama kampı ile diğer kamplara pek çok farklı ulustan Yahudilerle beraber, Türk kimliğine sahip olan Musevi kökenli vatandaşlar da yollanıyordu. Diplomatlarımız bu toplama kamplarını tek tek gezerek daha önce Osmanlı topraklarında yaşamış olan Yahudi asıllı Türk Vatandaşlarını aramaya başlamış ve yaptıkları başarılı kurtarma operasyonları ile adlarını Tarih sayfalarına “Türk Schindlerler” olarak yazdırmışlardır.

İncelemeye tabi tutulan dönemde Yahudilere yardımcı olan bürokratlar; Başta Paris-Vichy Büyükelçisi Behiç Erkin, Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu, Marsilya Başkonsolosu Necdet Kent, Paris Başkonsolosluğu yapan Cevdet Dülger, Fikret Şefik Özdoğancı, Namık Kemal Yolga, ve Rodos Başkonsolosu Selahattin

Ülkümen'dir. Bahse konu diplomatlarımızın isimleri aynı zamanda Yahudi Müzesi şeref tablosunda da yer almıştır.

Bu diplomatlar arasında bulunan ve Atatürk'ün de yakın arkadaşı olan asker-diplomat Behiç Bey İstiklal mücadelesinde demiryollarından sorumlu yönetici olarak cepheye lojistik anlamda hayati katkılar sağlamış hem Almanların hem de Türk yetkililerinin takdirini kazanmıştır. Paris ve Vichy Büyükelçiliği görevleri esnasında Yahudileri Nazilerden kurtarma adına önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Yahudilere sağladığı pasaport ve vatandaşlık belgeleri ile Avrupa'daki diğer elçilerimize de örnek olmuş böylelikle yirmi bine yakın Musevi kökenli insanı yok olmaktan kurtarmıştır. Diğer bir diplomatımız olan Necdet Kent, 1941 ve 1944 seneleri arasında Marsilya ve Grenoble'da Konsolos Yardımcısı olarak vazifeliydi. Marsilya'dan toplama kampına gidecek olan bir treni durdurup içindeki Yahudiler'in Türk Kimliğini taşıdığını ispat ederek onları Nazilerden almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk başlarında Fransa'da yaşamakta olan 300 bin Yahudi'nin 10 bine yakını Musevi kökenli Türk Vatandaşıydı. Naziler, 1940 senesinde Fransa'yı ele geçirdiklerinde, Türk Vatandaşı Yahudiler henüz işgal edilmemiş olan Vichy şehrine kaçmıştı. Necdet Kent, kendi sorumluluk bölgesinde kalan ve ona sığınan Yahudi mültecilere önemli yardımlarda bulunmuştu. Paris'teki Müslümanların camileri bile o zamanlarda kimi Yahudilere, Müslüman olduklarına dair belgeler düzenleyip vermekteydiler.

Konsolosluk çalışanları ise Musevi vatandaşların belgelerini ve pasaportlarını hızlı bir şekilde hazırlamaya çalışıp Yahudi asıllı Türk Vatandaşlarını kurtarmak adına her gün üç kere gestapo karargahına gidiyorlardı. Bunun nedeniyse yakalanan Musevilerin, tren vagonlarına doldurularak sorgusuz bir şekilde Almanya ve işgal bölgelerindeki toplama kamplarına gönderiliyor olmasıydı. Necdet Kent, bu insanları kurtarma adına bir keresinde onlarla birlikte trene bindirilmiş ve itirazlarını burada da sürdürerek bu mücadelesi sayesinde hem kendisinden yanlış anlaşılma nedeni ile özür dilenmiş hemde o insanları yanına almasına izin verilmişti.

Naziler 1944 senesinin haziran ayında Rodos Adası'nı işgal etmişlerdi. O dönemde Rodos Türk Konsolosluğu vazifesini devam ettirmekte olan Selahattin Ülkümen, 2 bin kişilik Yahudi cemaatinden 42 Türk Yahudi ailesini Auschwitz kampına gönderilmekten kurtarmıştı. Yahudilere Türk kimliği veren Ülkümen ve daha

öncesinde Krom satışını durduran Türkiye'nin tutumu Almanlar da büyük bir intikam duygusu uyandırmış. Bunun üzerine Türk konsolosluğunu bombalamış olan Naziler hem Ülkümen'in 9 ay önce doğum yapan eşi Mihrinnisa hanım hem de iki konsolosluk vazifelisinin yaşamlarını kaybetmesine neden olmuş kendisini de Naziler 1945'e kadar Fransa'nın denizaşırı toprağı olan pierre'de gözetim altında tutmuşlardır.

Nitekim Avrupa da görevli olan diplomatlarımız II. Dünya Savaşı'nda etkin bir vazife üstlenmiş ve yapmış oldukları yerinde hamlelerle yaklaşık 20.000 Yahudi'nin hayatını Naziler'den kurtarmayı başarmışlardır. Tarihi kayıtlarda mevcut olan Türkler'in bu yardımseverlik ve hoşgörüsünü ancak günümüzde İsrail pek hatırlamak istememektedir.

Topraklarının çoğunu sistematik bir şekilde işgal ettiği Filistin halkına bu hoşgörü ve anlayışı tanımamakta olan İsrail, Birleşmiş Milletlerin 1967, 1983 ve 2017 sayılı kararlarını da uygulamamaktadır. 1982'deki Sabra-Şatilla mülteci kamplarındaki ölümler, 1987-1993 arası Filistin halkının toprakları için başlattığı I. İntifa'da (direniş), ve 2000-2005 arası süren ikinci intifa'da İsrail çok sert tedbirlere başvurmuş ve orantısız güç kullanarak çok sayıda ölümlere neden olmuştur. İlerleyen dönemlerde Kudüs'ü başkent ilan etmiş, Müslümanlar için kutsal sayılan Mescid-i Aksa'yı kuşatmış ve Cuma namazların da 45 yaş sınırlaması getirmiştir. Filistin etrafına güvenlik gerekçesi ile duvar örerek bu bölgeyi adeta açık bir ceza evi haline getirmesi ve radikal olan bazı güvenlik güçlerinin basit suçlamalarla Filistinlileri çekinmeden vurmaları tüm İslam alemi ile çoğu batı dünyası için üzüntü ve endişe verici olmuştur. Alınan bu katı tedbirler her iki kesimde radikal güçler doğurmuş, diplomasi ve iletişim yerini sertlik yanlısı politikalara bırakmıştır. Bahse konu olaylarda İslam dünyasının ve Arap liginin etnik ve mezhepsel tutumları nedeniyle bir birliktelik oluşturulamamış ve güçlü bir tavır sergilenemediğinden İsrail'in coğrafya hakimiyeti de doğal olarak bu boşlukta daha rahat olmuştur.

Türk tarihine bakıldığında Yahudiler için bahsi geçen acı dolu günlerde Türkiye hiçbir iktisadi ve siyasi çıkar gözetmeksizin Nazilerin dünyayı ateşe verdiği bir dönemde ve güç durumda kalmasına rağmen dünyanın unuttuğu Musevi halkına elini uzatmış ve pek çoğunu soykırımdan kurtararak hayatta kalmalarını sağlamıştır. Bahse konu bu tarihi örneğin öncesinde Yahudilerin bulunduğu bölgenin İslam ile ilk

tanışması 638 yılında Hz. Ömer zamanında başlamış, sonrasında Emeviler (661), Abasiler (750) Selçuklular, Zengiler (1071), Eyübbiler (1187), Memluklar (1259) ve 1516'da Osmanlı egemenliği ile tam 401 yıl huzurun hakim olduğu coğrafyada gösterilen hoşgörü ve yönetimin günümüzde İsrail tarafından hatırlanması/hatırlatılması ile üç din için kutsal sayılan bu topraklara barışı ve huzuru getireceği aşikardır.

Bahsi geçen tüm kritik ve yaşanılmış ibret verici tarihi vakalarda görüleceği üzere hayatları pahasına da olsa Türkler geçmişten günümüze tüm süreçlerde kendisine sığınan mülteci ve dünya mazlumlarının yanında yer almış ve onları kısıtlı imkanlarına rağmen korumuştur. Arşivlere bakıldığında geçmiş tarihlerde birçok aktör ülkenin emperyalizm adına özellikle Türk-İslam coğrafyasında işlediği insanlık suçları ve neden olduğu ölümleri günümüzde hiç hatırlamayıp ve bunları yapmamış gibi göstererek başka ülkelere malum suçları yüklemek kaydıyla dikkatleri üzerlerinden başka yöne çekerek perdelemektedirler. Tarihi arşivlerde kayıtlı bu belge ve bilimsel veriler de gösteriyor ki batı dünyası'nın ve hegemonyasındaki ülkelerin Türkler'e karşı çeşitli ideolojik, dini ve siyasi tutumlardan kaynaklanan önyargılı, mesnetsiz, bilimden ve gerçek belgeden uzak suçlamaları da çürütülmüş olmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Arşivler

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

MSB. Genkur. ATESE Arşivi

Milli Kütüphane Arşivi

Araştırma, İnceleme, Hatırat ve Tetkik Eserler

Arafat, M., **İsrail'in Kuruluşu ve Afrika Politikası**, Trabzon 2007.

Armaoğlu, F., **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995), I-II**, İstanbul 2010.

Armaoğlu, F., **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988**, Ankara 2017.

Arı, T., **Geçmişten Günümüze Ortadoğu, Siyaset, Savaş ve Diplomasi**, İstanbul 2004.

Arı, T., **Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi I**, İstanbul 2012.

Attias J. C. ve Benbassa, E., **Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, (nşr., Nihal Önal), İstanbul 2002.

Aleksiyevi, S., **Nazi İşgalinde Sovyet Kadınları**, (Nşr., Serpil Güven-Hilal Ünlü), İstanbul 2002.

Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, **Yüzüncü Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu**, (nşr., A. Akengin- S. Koçaslan), Ankara 2015.

Aydın, M., **Dinler Tarihine Giriş**, Konya 2004.

Aydın, F., **Genel Hatlarıyla Yahudilik**, İstanbul 2004.

Bölükbaşı, Y. Z., **Türkiye-İsrail İlişkileri**, (Ed., Murat Ercan), *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası*, Ankara 2011.

Brenner, M., **Kısa Yahudi Tarihi**, (nşr., Sevinç Altınçekiç), İstanbul 2011.

C. Guttstadt., **Türkiye, Yahudiler ve Holokost**, (nşr., Atilla Dirim), İstanbul 2012.

Çakmak, H., **Türk Dış Politikası 1919-2012**, İstanbul 2012.

Çelebi, A., **Mukayeseli Dinler Tarihi Açısından Yahudilik**, İstanbul 1978.

- Çağrı, E ve Kürkçüoğlu Ö., **İsrail’le İlişkiler**, (Ed., Baskın Oran), *Türk Dış Politikası Cilt I: 1919–1980*, İstanbul 2001.
- Dursun, D., **Almanya**, DİA/II.
- Erkin, B., **Hatırat (1876–1958)**, (nşr., A. Birinci), Ankara 2010.
- Erickson, E. J., **Size Ölmeyi Emrediyorum! I. Dünya savaşı'nda Osmanlı Ordusu**, (nşr., Tanju Akad), İstanbul 2003.
- Friedlander, S., **Nazi Almanya’sı ve Yahudiler I. Zulüm Yılları (1933-1939)**, İstanbul 2016.
- Fayda, M. Ö., **Ömer**, DİA/XXXIV.
- Farsi, M., **Tora/I**, İstanbul 2002.
- Gürkan, S. L., **Yahudilik**, İstanbul 2008.
- Gürkan S. L., **Yahudilik**, DİA/XLIII.
- Gürün, K., **1939’dan Günümüze Dış İlişkiler ve Türk Politikası**, Ankara 1983.
- Hitler, A., **Kavgam**, (nşr., Ergün Aydın), İstanbul 2006.
- Harman, Ö. F., **Davud**, DİA/IX.
- İbas, S., **Arap-İsrail Sorunu**, (Ed., Türel Yılmaz ve Diğerleri), **Orta Doğu Siyasetinde İsrail / I**, Ankara 2005.
- Karaman, L., **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İstanbul 1996.
- Kıvırcık, E., **Cepheye Giden Yol**, İstanbul 2008.
- Koçak, C., **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)**, Ankara 1991.
- Küçük, A. ve Tümer, G., **Dinler Tarihi**, Ankara 2002.
- Kürkçüoğlu, Ö., **Türkiye’nin Arap Orta Doğu’suna Karşı Politikası, (1945–1970)**, Ankara 2011.
- Lewis, B., **Semitizm ve Anti-Semitizm**, (nşr., Hür Güldü), İstanbul 2004.
- Levi, A., **Türkiye Cumhuriyetinde Yahudiler**, İstanbul 1992.
- Mora, N., **Alman Kültüründe Düşman İmgesi**, İstanbul 2009.
- Oran, B., **Türk Dış Politikası, I**, İstanbul 2001.
- Öke, M. K., **Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar**, İstanbul 1991.
- Özdemir, Y., **Bir Savaşın Bilinmeyen Öyküsü**, Erzurum 2003.
- Ökçün, G., **Türkiye’nin Taraf Olduğu Milletlerarası Anlaşmalar Rehberi (1920-1961)**, Ankara 1962.
- Önder, Z., **II. Dünya Savaşı’nda Türk Dış Politikası**, (nşr., Leyla Uslu), Ankara 2010.

- Önsoy, R., **Türk-Alman İktisadi Münasebetleri**, İstanbul 1982.
- Özakman, T., **Vahdetin, Mustafa Kemal ve Milli Mücadele: Yalanlar Yanlışlar ve Yutturmacalar**, Ankara 2007.
- Özgüldür, Y. **Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)**, Ankara 1993.
- Parlar, S., **Ortadoğu: Vaat Edilmiş Topraklar**, İstanbul, 2006.
- Paul Johnson, **Yahudi Tarihi**, (nşr., Filiz Orman), İstanbul 2011.
- Renouvin, P., **Birinci Dünya Savaşı**, (nşr., Teoman Tunçdoğan), İstanbul 1993.
- Renouvin, P., **Birinci Dünya Savaşı Tarihi (1914-1918)**, II, İstanbul 2004.
- Sarıkcıoğlu, E., **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, Isparta 2002.
- Seydi, S., **Zor Yıllar 1939-1945**, Ankara 2006
- Süer, B. ve Atmaca, A., **Arap-İsrail Uyuşmazlığı**, Ankara 2006.
- Söylemez, K., **Almanya'nın Mülteciler Politikası ve Irkçı Saldırıları**, İstanbul 1994.
- Şenel, A., **Irak ve Irkçılık Düşüncesi**, Ankara 1993.
- Taş, M., **Avrupa'da Irkçılık, Göçmenler ve Aşırı Sağ Partiler**, Ankara 1999.
- Tansel, S., **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar I**, Ankara 1997.
- Tanyu, H., **Tarih Boyunca Yahudiler ve Türkler I**, İstanbul 1979.
- Taylor, A. R., **İsrail'in Doğuşu, 1879-1947 Siyonist Diplomasinin Analizi**, (nşr., Mesut Karasahan), İstanbul 2000.
- Tokalak, İ., **Yahudiliğin Kökenleri Ve Küresel Gücü**, İstanbul 2014.
- Sarıaslan, Ü., **Ulusal Demiryolculuğumuzun Kurucusu Behiç Erkin-Demir Ağlardan Örümcek Ağlarına**, İstanbul 2004.
- Stanford J. S., **Yahudi Soykırımı ve Türkiye**, (nşr., F. Armaoğlu), İstanbul 2013.
- Tuncer, H., **İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950)**, İstanbul 2012.
- Tütüncü, G., **Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'de Siyasal Ortam ve İngiliz İşçi Partisi**, II. Uluslararası Tarih Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İzmir 2015.
- Turan, K., **Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi**, İstanbul 2000.
- Ülkümen, S., **Bilinmeyen Yönleriyle Bir Dönemin Dışışleri**, İstanbul 1993.
- Yağcı, Ö., **Nazi Kampları**, İstanbul 2004.
- Weisband, E., **İkinci Dünya Savaşı'nda İnönü'nün Dış Politikası**, (nşr., M. Ali Kayabal), İstanbul 2000.
- Yazır, E. H., **Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul 1979.

Yener, T., **II. Dünya Savaşı Ansiklopedisi- Savaşı Hazırlayan Sebepler ve Savaşın Başlangıcı**, İstanbul 1985.

Yılmaz, T., **Türkiye-İsrail Yakınlaşması**, Ankara 2001.

Yılmaz, T., **Orta Doğu ile İlişkiler**, (Ed., H. Çakmak), **Türk Dış Politikası 1919–2012**, Ankara 2008.

Yılmaz, F., **Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı**, Ankara 2008.

Makaleler

Akandere, O. ve Polat, H. A. , *İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Almanya'nın Türkiye'ye Baskısı ve Savaşın İçine Çekme Gayretleri*, Birinci Uluslararası Tarihi ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu, Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Türkoloji Enstitüsü, Konya 2009.

Aydın, M., *Diyalog Açısından Dinlerin Birbirlerine Yaklaşımı*, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, X/9-24, Konya 2000.

Çelik, M., *Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı*, Ankara Barosu Dergisi 2015/2, Ankara 2015.

Çolak, M., *II. Dünya Savaşı Yıllarında Macar Yahudileri ve Türkiye (1939- 1945)*, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S. 27, (Güz 2010), Ankara 2010.

Harman, Ömer, Faruk, *Yeni Ahit'te Din ve Din Anlayışı*, Dinler Tarihi Araştırmaları II Sempozyumu, (20–21 Kasım, Konya 1998), Ankara 2002.

Türkkaya, A., *Filistin Sorununun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, XXV/3, Eylül 1970.

Yüksel, E., *Din Fenomeni*”, İstanbul Üniversitesi İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 0/I, İstanbul 1999.

Tezler

Akgül, E., **Tadeusz Borowski'nin Sanatında Toplama Kampı Gerçeği**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010.

- Aydın, İ. E., **Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın “Hak Dini Kur'an Dili” Adlı Eserinde Yahudilikle İlgili Bilgilerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2014.
- Balcı, A., **Filistin Sorunu Bağlamında İsrail'in Soğuk Savaş Dönemi Ortadoğu Politikası**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2004.
- Berberer, H. M., **Soykırım Suçu**, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2007.
- Birsin, L., **Behiç Erkin (Hayatı Ve Siyasi Faaliyetleri)**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2011.
- Çelik, F., **Emir Kıvrıkcı'nın “Büyükelçi” Ve Elie Wiesel'in “Gece” Adlı Eserlerine Yansıyan Antisemitik Öğeler: Bir İmgebilim Çalışması**, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2014.
- Çevik, U., **Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri**, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2010.
- Çetin, V., **Bir Diplomat ve Siyaset Adamı Olarak Cevat Açıkalın**, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2017.
- Daşbadem. İ., **Geçmişten Günümüze Yahudi Mezheplerinin Mesih Anlayışı ve Mesih Hareketler**, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2008.
- Alim Davarcı, **Alman İlk ve Ortaöğretim Tarih Ders kitaplarında Metodoloji ve Türk İmajı üzerine Bir Araştırma**, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Konya 2006.
- Dinç, D., **Behiç Berkin ve Devlet Demir Yollarının Kuruluşu**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009.
- Erdem, M., **Türkiye-İsrail Askeri İşbirliğinin Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Etkileri**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- El, B., **Franz Von Papen' in Ankara'daki Büyükelçilik Yılları**, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli 2006.

- Ertan, S., **Almanya’da Irkçılık ve Antisemitizm**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi Ankara 2012.
- İçöz, F., **II. Dünya Savaşı ve Yunus Nadi**, T.C. 9 Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2006.
- Karataş, B., **İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye, Sovyetler Birliği, Almanya İlişkileri ve Von Papen Suikastı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2014.
- Kaygısız, H., **Filistin’e Yapılan Yahudi Göçleri (1881–1917)**, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kilis 2014
- Kerimli, K., **Soykırım, Modernite Ve Karşı-Hafıza**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015.
- Kılıç, S., **Türk Basımında Hitler Almanya’sı**, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.
- Özkan, M., **II. Dünya Savaşı’nda Türk-Alman Krom, Silah Ticareti ve Kredi İlişkileri**, T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.
- Talıptaş, T., **I. Dünya Savaşı Sonrası İtilaf Devletleri’nin Orta Doğu Politikaları İle ABD’nin Büyük Orta Doğu Projesi’nin Karşılaştırılması**, Harp Akademileri K.lığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.
- Temel, M., **II. Dünya Savaşı Öncesinde ve Savaş Yıllarında Türk Dış Politikası**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1991.
- Taşlıcalı, T., **Psikolojik Harpte Politik Psikoloji Uygulaması II. Dünya Savaşında Nazi Almanya’sı Örneği**, T.C. KHO. Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2018.
- Tüysüz, Ü., **Türkiye-İsrail İlişkileri (2002-2013)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2014.
- Yıldız, H., **Ortadoğu’da Dinler Üzerine Bir Araştırma (Yahudilik-Hristiyanlık-İslamiyet)**, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2008.

- Yılmazata, M., **Alman Arşiv Belgelerine Göre Hitler Rejiminin Türkiye'deki Faaliyetleri (1933-1945)**, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.
- Yentürk, Y., **II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Dış Politikası Ve Denge Siyaseti**, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

Sürelî Yayınlar

- Çınar, B., “*Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Jeopolitiğinin Rolü*”, **Akademik Bakış Dergisi**, VIII/15, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi - Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü-Calalabat-Kırgızistan
- Erkin, B., “*Atatürk’ün Selanik’teki Askerlik Hayatına Ait Hatıralar*” **Belleten**-Ekim 1956, XX/80, Ankara 1956.
- Göktepeoğlu, E., “*Uluslararası Hukukta Ve Türk Hukukunda Soykırım Suçu*”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, XIX/19, Ankara 2014.
- İnat K. ve Telci İ., “*Türkiye’nin İran, İsrail ve Suriye Politikası 2010*”, (Ed., Burhanettin Duran ve Diğerleri), **Türk Dış Politikası Yıllığı 2010**, Ankara 2011.
- Kalemlî, H., “*Türkiye Paris Başkonsolosunun Raporuna Göre İkinci Dünya Savaşı Sırasında Almanların Paris’i İşgali*”, **CTAD** (Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi), S. 24, Ankara 2016.
- Kasalak, K., “*Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı ABD İlişkileri*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, **Atatürk Yolu Dergisi**, Ankara 2014.
- Kıncal, A., “*Japon Kalkınması: Tarihsel Süreç Ve Politikalar*”, 9 Eylül Üniversitesi, **Araştırma ve İnovasyon Dergisi**, VI/ISSN: 2148-1113, S.6, İzmir 2016.
- Metintaş M. Y. ve Kayıran M., “*Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye’nin Dış Politikası (1939-1942)*”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, XXI/I, Elazığ 2011.
- Sarıaslan Ü., “*Ulusal Demiryolculuğumuzun Kurucusu Behiç Erkin*” **Tarih ve Toplum Dergisi**, Aralık 2002, XXXVIII/228, İstanbul 2002.

Rota, Y., “*Türk Demiryolculuğunun Oluşumu: Behiç (Erkin) Bey*”, **Transport Aylık Ulaşım Dergisi**, S.69, İstanbul 2009.

Umar, Ö., “*İngiliz Mandası Döneminde Filistin’e Yahudi Göçleri*”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.190, İstanbul 2011.

Gazeteler

Akşam

Cumhuriyet

İkdam

Ulus

Vakit

New York Times

The Palastine Post

İnternet Kaynakları

Fikret Ş. Ö., <http://www.oktayaras.com/fikret-sefik-ozdoganci/tr/29021>(Erişim Tarihi: 13.11.2017).

Mared, **Büyükelçi, Devlet Adamı Namık Kemal Yolga**, <http://www.mared.org.tr /Icerik/namik-kemal-yolga> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

NumanMenemencioğlu'nunÖzgeçmişi,<http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTnVtYW5fTWVvZW1lbmNpb8SfbHU>, (Erişim Tarihi: 13.11.2017)

Paris Başkonsolosluğu; <http://paris.bk.mfa.gov.tr/MissionChiefHistory.aspx> (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

Polat, S.,*Türkiye-Almanya İlişkileri*, <https://www.aydinlik.com.tr/turkiye-almanya-iliskileri-soner-polat-kose-yazilari-eylul-2017> (Erişim Tarihi: 12.11.2017).

Sabah Gazetesi, *Necdet Kent Kimdir?* <https://www.sabah.com.tr/galeri/turkiye/necdet-kent-kimdir>. (Erişim Tarihi:13.11.2017).

Şalom Gazetesi, *Selahattin Ülkümen ve Rodos Müftüsü'nün Nazilere Karşı Mücadelesi*,
http://www.salom.com.tr/haber96109;selahattin_ulkumen_ve_rodos_muftusun
un_nazilere_karsi_mucadelesi.html. (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

http://bizimanadolu.com/archives/sanat/sanat120103.htm (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

T.C. Dış İşleri Bakanlığı, *Numan R. Menemencioğlu Özgeçmişi*, (Erişim Tarihi:
13.11.2017). http://www.mfa.gov.tr/sayin-numan-menemencioğlu_nun-ozgecmisi
tr.mfa. (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

http://www.kas.de/wf/doc/kas_31811-1522-12-30.pdf?120808133109(Erişim Tarihi:
12.11.2017).

http://www.Yolderiz gazetesi s.1 şub.2012. (Erişim Tarihi: 20.01.2018)

http://www.dw.com/tr/5-maddede-almanya-t%C3%BCrkiye-ili%C5%9Fkileri/a-38875731
(Erişim Tarihi: 12.11.2017).

http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp
a2kvTmFtxLFrX0tlbWFsX1lvbGdh(Erişim Tarihi: 13.11.2017).

http://www.wikizero.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dp
a2kvU2VsYWWhhdHRpbl_DnGxrw7xtZW4 (Erişim Tarihi: 13.11.2017).

https://www.m.sabah.com.tr/yasam/2012/06/13/nazi-kampından-kurtulan-musevi-turk
(Erişim Tarihi: 03.12.2017).

http://www.uzumbaba.com/belgeseller/tarihi_gazeteler/19431945/tarihi_gazeteler_1943
-1945.htm (Erişim Tarihi: 03.12.2017).

http://www.listelist.com/unutulmaz-gazete-mansetleri/ (Erişim Tarihi: 03.12.2017)

http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/nazi-almanyasi-nasyonel-sosyalist-almanya.
(Erişim Tarihi:01.12.2017).

https://www.cnnturk.com › yaşam › diğer. (Erişim Tarihi: 10.12.2107)

http://www.edebiyol.com/dara-kimdir.html.(Erişim Tarihi:20.12.2017).

https://ofpof.com/tarih/1-dunya-savasi-sonrasi-ortaya-cikan-korkunc-bilanco. (Erişim
Tarihi:20.12.2017).

https://britanyabilgi.blogspot.com.tr/2016/10/birlesik-krallkta-isci-partisi.html.(Erişim
Tarihi:20.12.2017).

http://trend.mynet.com/nazilerin-gamali-hacinin-12000-yillik-gizemli-tarihi. (Erişim
Tarihi: 20.11.2017).

https://www.google.com.tr/search?q=Serseri+Yahudi+veya+ezeli+Yahudi,+filmleri&tb
m. (Erişim Tarihi:08.10.2017)

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/muhtar-kentin-zor-karari-20682701> (Erişim Tarihi:10.12.2017)

<http://tunis.emb.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (Erişim Tarihi:13.11.2017)

<https://www.usmmm.org/wlc/tr/article.php>. (Erişim Tarihi: 11.01.2018)

EKLER

EK-1 A-Türkiye-Fransa-İngiltere arasında Ankara da yapılan üçlü yardım anlaşması hakkında. (1939) (MSB. Genkur. ATESE Arşivi)

T. C.
B A Ş V E K Ä L E T
N E Ş R İ Y A T V E M Ü D E V V E N A T D A İ R E S İ
M Ü D Ü R L Ü Ğ Ü
Sayı :

Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa
Cumhuriyeti ve İngiltere Kırallığı arasında
Ankarada imzalan üç taraflı yardım muahede-
sile merbutlarının tasdikine dair kanun

Kanun No: 3738

Kabul tarihi 8.XI.1939
Neşri tarihi 9.XI.1939

BİRİNCİ MADDE - Türkiye Cumhuriyeti ile Fransa Cumhuriyeti ve İngiltere Kırallığı arasında 19 ilk teşrin 1939 tarihinde Ankarada imzalan üç taraflı karşılıklı yardım muahedesile merbutatı, bu husustaki hükümlerine tevfikan meriyete girmek üzere tasdik edilmiştir.

İKİNCİ MADDE - Bu kanun neşri tarihinden itibaren meridir.

ÜÇÜNCÜ MADDE - Bu kanunu tatbika İcra Vekilleri Heyeti me-

Yazan
F.K.

murdur.

8.II teşrin.1939

Aslına uygundur.

Mukabele
edenler
K.E.

10. Kızılay

B.T.

T. C.
BAŞVEKALET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı:

7
5618

25. TEŞ.EV.1030

Genelkurmay Başkanlığına

Fransız ve İngilizlerle hazırlanan karşılıklı yardım muahede -
desine müzeyyel Askerî mukaveleyi Başvekil Dr. Refik Saydamla birlikte
imzalamak üzere Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmağa salâhiyet
verildiği hakkındaki İcra Vekilleri Heyetinin kararnamesi sureti gön-
derilmiştir.

Hariciye Vekillğine ve Genelkurmay Başkanlığına yazılmıştır.

6. n.

Başvekil yerine

Müsteşar,

N. F. K.

H.
26-1-1039-939

T. C.
Genelkurmay Başkanlığı
M. A. K. D. B.
89763
26-10-39

16817 4. Kz.
26-10-939

Gnkur. H.	Y.
Subes:	III
Tarih:	26. X. 229
No.:	

(167)
20 Haziran 1943 - 122
(119-128)

GİZLİLİK DERECESİ Enkur. ATASE Bk. l. g. m. 20 Haziran 1943 - 122
IN YAYIMI İLE Adı Gidi
Gizlilik Derecesinden Derecesine İndirilmiştir
Tasarruf Dışı

T. C. ATASE: 3207-397/Arşiv sayılı emrin

Genelkurmay Başkanlığı
Malzeme Tahakkuk ve Takip Bürosu
Müdürlüğü
Kısım: ...4...
Sayı: 777...

ANKARA
10 / Haz / 1943

ADISÖYADİ: NAKİ ÖZCEER
RÜTBESİ: Ög. Bnb.
GÖREVİ: Bul. Aras. ve İik. İpl. Ks. A.

Ozü:

G N K U R
A T A S E
A R Ş İ V İ

ZATA MAHSUS

Harakât Yar Başkanlığına

7/ Haziran/943 gün ve III.Ş.Ks.4 21096 sayılı yazı-
ya:

Adana görüşmeleri gereğince İngilizlerden Adana ~~la~~
listesile istenen Kara Ordusu, Donanma ve Hava kuvvetle-
rimizin Akaryakıt ihtiyacı ile bu maddelere ait Mevzuat
ilişik olarak sunulduğunu saygı ile arz ederim.

Malzeme takip Bürosu Md.
Kur; Yb.

1
cedvel

21096 15.4
10 Haziran 1943 - K. M. -
10/VI

Enkur. H. Y. B. Bk.
Tarih: 10.6.43
No: 777

Cevaplarda Ş. nin isim, tarih ve No. nın yazılması lâzımdır.

EK-3A- Almanya da çalışan 40 profesör ve doktorun Nazi baskısından kurtulup Türkiye'de çalışmak istediklerine dair OSE Musevi Sıhhiye Cemiyeti Fahri Başkanı Prof. Albert Einstein'den Atatürk'e gelen mektup. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

UNION DES SOCIÉTÉS "OSE"
POUR LA PROTECTION DE LA SANTÉ
DES POPULATIONS JUIVES

COMITÉ D'HONNEUR

Prof. A. EINSTEIN, *Président*.
Prof. A. BESREDKA, *Vice-Président - Paris*.
Prof. RADCLIFFEN. SALAMAN, *V.-Président - Londres*.

SOCIÉTÉS AFFILIÉES

ALLEMAGNE.
ANGLETERRE.
DANTZIG.
ÉTATS-UNIS.
LETTONIE.
LITHUANIE.
POLOGNE (T. O. Z.)
ROUMANIE.

פארכאנד פון די געזעלשאפט
פארן "ד"ש"ן געוונטשן

TÉL.:

PARIS (XVII), LE 17 September, 1933
4, Rue Roussel

Shkhat ut
Maarif v'Kultur
9-10-913

Your Excellency,

As Honorary President of the World Union "OSE" I beg to apply to Your Excellency to allow forty professors and doctors from Germany to continue their scientific and medical work in Turkey. The above mentioned cannot practise further in Germany on account of the laws governing there now. The majority of these men possess vast experience, knowledge and scientific merits and could prove very useful when settling in a new country.

Out of a great number of applicants our Union has chosen forty experienced specialists and prominent scholars, and is herewith applying to Your Excellency to permit these men to settle and practise in your country. These scientists are willing to work for a year without any remuneration in any of your institutions, according to the orders of your Government.

In supporting this application, I take the liberty to express my hope, that in granting this request your Government will not only perform an act of high humanity, but will also bring profit to your own country.

I have the honour to be,

Your Excellency's obedient servant,

A. Einstein

(Prof. Albert Einstein)

His Excellency
The President of the Cabinet of Ministers
of the Turkish Republic.

Adresse Télégraphique: "OSE" 4, RUE ROUSSEL - PARIS
3) asan bu sarige go
40 a yehipshar msh

1) Teflifu... Kammizemyle...
2) Burelari bu zafu sarak zore...

Diş Tabibi
SAMY, M. GUNZBERG
 MÉDECIN DENTISTE
 GRAND'RUE DE PÉRA 355 (ISTİKLÂL CADDESİ)
 TEL. PÉRA 095.

30/9/933

Paristen 17 Eylül 1933 tarihiyle Türkiye Cumhuriyeti
 Başvekâleti Celilesine

Pfessör Alber Aynsıtayın imzasiyle gönderilen
 mektubun tercemesidir :

Efendimiz hazretleri

Cihangümul OSE musevi sihiye cemiyetinin fahri reisi sıfatıyla Almanya-
 dan çıkmış olan kırk pfessör ve doktorun fenni ve tıbbî meşgüliyetleri-
 ni Türkiyede devam ettirmelerine mücade buyurulması için zati samilerine
 müracaat ve reca ediyorum.

Arzettiğim doktorlar halen orada cari olan kanunlardan dolayı bundan böyle
 Almanyada çalışmayacaklardır. Bu zevatın kısmı âzamı geniş tecrübe ve malû-
 mat sahibi ve ilmi meziyetleri haiz bulundukları cihetle yeni bir memleket
 de yerleştikleri taktirde pek büyük faideler temin edebileceklerdir.

Cemiyetimiz müracaat eden bir çokları arasından kırk kadar tecrübeli müte-
 hassıs ve pek yüksek alimleri tefrik etmiş ve bu istidamızı bunların
 memleketinizde yerleşerek icrayı sanat etmelerine mücade buyurulması için
 müracaat etmekte bulunmuştur. Bu ilmü fen adamları hükûmetinizin emirlerine
 tevfiikan her hangi bir müessesenizde hiç bir ücret talep etmeksizin bir
 sene müddetle çalışmak arzusunda bulunmaktadırlar. Bendeniz bu müracaatı
 terviç suretiyle bu talep ve istidayı hükûmetinize taktim etmeğe yalnız
 pek yüksek insanî bir iş gördüğümü değil, aynı zamanda memleketinize de
 bir menfaat temin etmiş olacağımı ümit eylediğimi kemali serbestiyle arz
 ve ifadeye mücaseret eder ve bilvesiyle ubudiyetkârane tazimlerimi taktim
 eylerim efendim hazretleri.

030	10			116	810	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-3C-

Diş Tabirî
SAMY M. GUNZBERG
MÉDECIN DENTISTE
GRAND'RUE DE PÉRA 358 (ISTİFAL CADDESİ)
Tél. PÉRA 885.

30.9.933

Türkiye Cumhuriyeti Başvekâleti Celilesine arz olunur :

Efendim hazretleri

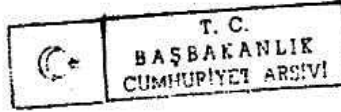
Bir ay evvel Pariste bulunduğum sıralarda dünyanın her noktasında şubeleri olan meşhur OSE namındaki sihhî musevî cemiyetinin meşhur professör Aynşitayinin riyasetinde bulunan Paris ve Londra şubeleri müracaatla Almanyanın en yüksek fakültelerinde bulunmuş ve tababetin her şubesine mensup professörler ile bir çok mütahassıs büyük doktorların maiyetlerinde çalışan genç muavinler bundan böyle Türkiyede çalışmak için Türkiye cumhuriyeti hükûmeti nezdinde vasıta olmaklığımı bendenize teklif etmişlerdi. Bunun üzerine bendeniz böyle mühim bir mesele hakkında Türkiye cumhuriyeti sefarethanesine ve resmi şekilde müracaat etmek lazımgeldiğini kendilerine ifade etmiştim. Fakat tarihlerde görüldüğü gibi Türk hükûmetinin bu gibi yüksek insanî müracaatları din farkını nazarı dikkate almayarak daima terviç edageldiğini düşünerek arzettiğim bu heyete tanınmış mütahassıs bir çok professör ve doktorların Türk hukûmetine iki ve ya üç sene fahriyen hizmet etmek ve muallimlik suretiyle talebe yetiştirmek ve bu müddet zarfında hukûmetin tensip edeceği yerlerde yalnız talim ile meşgul olarak sanat icra etmemek şartıyla çalışmaları ve bu müddet zarfında türkçe öğrenmeğe gayret etmeleri ve üç sene sonra Türkiye kanunlarına tabi olarak Kollokyom denilen mezuniyet imtihanı geçirdikten sonra sanat icra edebilmeleri şartlarına muvafakat eyledikleri taktirde Almanyadaki siyasi buhrandan dolayı insaniyet namına Türk hükûmeti nezdinde vasıta olabileceğimi de ilâve etmiştim.

Bu kerre Professör Aîher Aynşitayin riyasetinde bulunan bu cemaat bizzat Aynşitaynin imzasıyla başvekâleti celileye yazdığı resmi İngilizce istidaiyi benim vasıtamla taktim için namı acizeneme göndermiştir.

030	10			116	810	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-3D-

Diş TABİBİ
SAMY M. GUNZBERG
MÉDECIN DENTISTE
GRAND'RUE DE PÉRA 356 (İSTİKLÂL CADDESİ)
TEL. PÉRA 686.

İstidanın tercemesi merbuttur. Lütfen bu istidanın tetkikiyle müracaatı vakıa hükümetimizin menafii aliyesine taalluk ediyorsa ya doğrudan doğruya profesör Ayngitayna yahut gene bendenizin vasıtamla bir cevap verilmesini ve yahut hükümetin başka arzu ve şeraiti varsa bunların da ilâveten bildirilmesini hükûmetime bir hizmet edeceğimi zannederek arz ve istirham ediyorum. Muktezasının emrû irade buyurulması maruzdur efendim hazretleri.

Diş Tabibi
Samy Gunzberg
Beyoğlu, İstiklâl caddesi No.356

10-1-1933

Samy Gunzberg

030	10			116	810	3
-----	----	--	--	-----	-----	---

EK-4A- Avrupa dan Filistin'e giden Yahudilere transit geçiş izni verildiği için, Musevi Muhacerat Müdürü Ch. Barlas'ın Türkiye'ye teşekkür yazısı hk. (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi)

- 2 -

Yüksek Evamiri Devletlerine binaen Hariciye Vekâleti Celilesi birinci listede isimleri mnderic olan ksanın viza almaları zımnında Brreğ Konsolosluğuna tebligatı lazıme ifa eylemiğ ve bu teskilat sayesinde muntazam pasaportu haiz 230 aileden bir tek ferdi Türkiye Cumhuriyet topraklarında kalmamak ęartı ile transit olarak geçip Türk Milletinin ve Türk gekatının imessi-li olan Zata Devletlerine dn ve senahan olduğları halde mahalli maksutlarına azimet eylemiğlerdir. Ne bunlar ve ne de musevi milleti müstesna olan bu lutuf ve atıfet eserini asla unutmayacaklardır.

Şimdi yeniden Makamı Samilerini tasdi' ederek vakti olan mracaatımız kezalık muntazam pasaport ve İngiliz, Fransız vizalarını haiz olan ve esemileri Makamı Devletlerine takdim edilmiğ bulunan listelerin mevki muameleye çıkarılıp ait olduğları konsolosluklara talimat ita buyrularak bunların da Filistin'e transit olarak geçmelerine msadei celilelerinin ersan buyrulması istinhamından ibarettir.

Anıfen de arz ve beyana itisar eylediğim vechile yalnız hayatlarını kurtarmak için bu kadar meğk ve mezaime katlanmığ olan bu biarelerden hiç bir ferdin Türkiye Cumhuriyeti topraklarında kalmayıp en kısa bir müddet zarfında knilen Filistin'e azimet edeceklerine dair Makamı Samilerine yeniden te'minatı kat'ıye vermekle kendini bahtiyar ad ederim.

Gerçek nmı akteraneme ve gerekse ajansımız nmina Hakipyı Samilerine hudutsuz minnetdarlıklarınıza terdifen en yüksek tazinatı kalbiyelerimizi takdime msareat eylerim.

Felistin musevi muhaceret ęubesi Ajansı

Müdürü umumisi

Ch. Barlas

Park Oteli, İstanbul

030 10 99 641 7

2

EK-4B- Türkiye'ye dönen Yahudi asıllı Türk Vatandaşları'nın toplu vizesinin tıpkı basımı, (PAAA, R 99441, Fiche 7504),; Corry Guttstadt, Türkiye, Yahudiler ve Holokost, (nşr., Atilla Dirim), İstanbul 2012, s. 396.

Passport n° et date	Nom et Prénoms	Date et lieu de naissance	Photo
H2 26-1-44 ✓ F []	Salomon	Izmir 1876	
" " ✓ []	Ragel	Izmir 1926	
H4 26-1-44 ✓ A []	David	Istanbul 1899	
" " ✓ A []	Zumbul	Istanbul 1897	
" " ✓ A []	Eliya	Istanbul 1926	
" " ✓ A []	Harri	✓ Enghien 1932	
" " ✓ A []	Gi Cahitzyel	✓ Enghien 1934	
H3 26-1-44 ✓ F []	Anna	Izmir 1922	
H8 27-1-44 ✓ F []	Yoko	Izmir 1909	
f	Rafael	Istanbul 1902	

EK-5A- Musevi Yasef Altiner tarafından Er Yasef Parlakyıldız'a gönderilen ve Amerika Cumhurbaşkanı Roosveltin Türkiye'deki Musevilerle yakından ilgili olduğuna dair mektubu. Yer : 30-10-0-0 / 206 - 408 - 11 (BCA)

T. C.
M. M. V.
Askerlik Adliyesi Şubesi
Şube : 45/2924
Sayı :
Evrak :

Ankara

8 Nisan 1945

Öz : Türkiyedeki musevilerler amerika reiscümhuru yakından alâkadedir di. ye arkadaşına mektup yazan musevi yasef altiner H:

Başbakanlığa

İlişigi

1

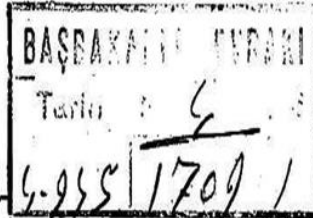
1-:Ankara Koyun pazarında saraçlar caddesinde dört numaralı Nesim Elyazar mağazasında müstahdem musevi Yasef altiner tarafından Merzifon As. ~~Ruska~~ hastahanesinde çalışan Er Yasef parlakyıldız'a gönderilen ve Amerika reiscümhuru Ruzveltin Türkiyedeki musevilerle yakından alâkadar olduğuna dair bulunan mektup sureti bağlı olarak sunulmuştur.

Bilgi için arzeylerim .

2-:Bilgi için Başbakanlığa ve Hariciye Bakanlığına arzedilmiştir.

M.M.Bekani

[Signature]

Sevgili kardeşim Yasef Parlak Yıldız

Göndermiş olduğun 22-2-945 tarihli kıymetli mektubunuzu aidiyetle aldım; Beni sorarsan handolun iyiyim Sana daima iyi olmanı Tanrıdan gece gündüz dua ederim. Elia Koene yazdığım kağıdı kendisine verdim mordo için sorarsan handolsun iyidir. Geçen gün Havraya geldi hatırlarını sordum çok iyiyim dedim. Şimdi kardeşim bak sana neler yazacağım. Amerikadan Ankara yahu difakirleri için 9 bin lira gelmiştir. ve bu parayı fakilere elbise ve ayakkabı için sarf edildi. Sonra Ankara'ya Ruzvelt tarafından bir mektup geldi Mektubun metni şudur.

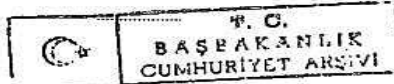
Bütün Avrupada öldürülen Yahudiler için 10 gün matem tutacak ve bir gün oruç yapılacak .Oruç günü 14.3.945 gününe raslayan Çarşamba günüdür. O gün Havraya gidip Akşama kadar teylim okunacak ve Allahdan keşim için hayırlı bir istiklal dileyeceğiz. Sonra Filistinde gelen bir mektuba nazaran Avrupada fırınlarda yakılan yahudiler için matem tutulması ve bir gün oruç tutulması istenilmektedir. Yine aynı günlerde matem tutulacak. Bu günden itibaren matem tutmağa başladık .Tabi sen x arkadaşları görüp bu mektubuyerir ve 10 gün oruç tutmalarını tenbih edersin; Ruzvelt öldürülen Yahudilerin sayısı 5,5 milyon olduğunu açığa vurmuştur. ne acı değilmi bu rakamları insan isitince adete gözleri sulaniyor. gayri ihtiyari ağlamağa başlıyor. şimdi sana bu satırları yazarken ne bileyim içimde bir hırs var bunların iktikamı ne zaman alacağız fakat harbin sonu yaklaşıyor. hesap günü hızla yaklaşmaktadır. Bu mektubum seni biraz üzümüştür, ne yapayım yazmamak elimden gelmiyor kardeşim. Rinden mektup geldi, gelecek posta da sana yollarım. Biraz işim olduğu halde için mektubu burada keseceğim x kusura bakma arkadaşlara çok selam seni hasretle kucaklayıp gözlerinden öperim.

Kardeşim Yasef Altuner

Suretin aynıdır.

EK-6A- Hitler kabinesi ile ilgili Avrupa basınında çıkan haberler hakkında Berlin Elçiliğimizden alınan güncel bilgi. (BCA)

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
..... nci Daire Umum Müdürlüğü
..... nci Şube

Matbuat Servisi:
No. 27

Ankara 193
Hulâsa

Avrupa
"Hitler" kabinesi hakkında dünya matbuatında görülen neşriyat, hülâsa olarak aşağıya nakledilmiştir

İtalyan matbuatı:

Hitler'in mevkii iktidara gelmesinin, faşizm fikrinin Avrupada ilerlemekte olduğuna bir delil teşkil ettiğini, İtalyan-Alman faşistlerinin Avrupada 100 milyondan mürekkep bir kitle haline geldiklerini beyan ederek izharı şadümanı ediyorlar.

Macar ve Çek matbuatı:

Yeni Alman kabinesi hakkında mütalâa beyan etmiş olarak yalnız vakayii neşriyle iktifa etmektedirler.

İngiliz matbuatı:

Hitler'in Başvekâlete gelmesini hoşnutsuzlukla karşılıyor ve bu bapta memnuniyetâizlik gösteriyorlar.

(Papen-Hüenberg)in (Hitler) ile anlaşabildiklerine taaccüp ediyorlar. Prusya Diyet meclisi feshedilmesi ve intihabatın marta taliki dolayısıyla Almanya dahilinde vukua gelmesi melhuz olan karışıklıklardan endişe ve (Von Neurath) ın yeni kabinede ipkasını haricî siyasette bir değişiklik olmayacağına bir delil addediyorlar. Mezkûr matbuat (Hitler) in hiç bir zaman kuvvetli bir Alman demokrasisini itaatı altına alamayacağı zannında bulunuyorlar.

030	10			231	555	6
-----	----	--	--	-----	-----	---

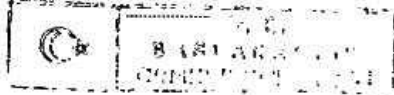
Türkiye Cümhuriyeti
Hariciye Vekâleti

nci Daire Umum Müdürlüğü

nci Şube

Ankara 193

Hulâsa 420

-II-

Fransız matbuatı:

)Hitler(in, Alman milliyetçi gurup reisleriyle birlikte Hükûmetin başına geçmiş olmasının neticeleri,şimdi- den kestirilemeyeceğinde ve bunun herhalde endişeyi calıp bir vaziyet ihdas etmiş olduğunda bütün gazeteler müttefiktir.

Fransız milliyetçilerinin değerli muharrirlerin- den Pertiax, "Echo de Paris" de yazdığı bir makalede,Fransız sosyalistlerinin ilk defa olarak Hükûmete iştirak etmeği, prensip itibarile; kabul ettikleri gün, Almanyada en koyu milliyetçilerin iktidar mevkiine gelmiş olmasını son derece dikkate gayen bir hadise olarak kaydetmektedir. Mumaileyh diger taraftan Rusya ve İtalyada diktatörlüğün hakim olduğu, İngilterede Avam Kamarasındaki 615 mebusdan 520 sine istinat eden ve sosyalistlere tamamen aleyhdar olan bir Hükûmetin iş başında bulunduğu ve Almanyada memleketi kuvvetle idare etmek isteyen Nazis'lerin iktidar mevkiine geldiği bir sırada Fransada sosyalistlere müteveccih bir Hükûmet teşekkül etme- sinin mahzurlarını ve tehlikelerini ve gayri tabiliğini teba- rüz ettirmektedir. Fransız sol cenah gazeteleri dahi endişe- lerini saklamamakta ve (Rhin) nehrinin öte tarafında mühim hadiselerin vukuu mümkün olduğunu zikretmektedirler.

030	10			231	555	6
-----	----	--	--	-----	-----	---

3

EK-7- 490 Yahudi kökenli Alman çocuğunun ve refakatlerinde bulunan 40 öğretmenin Filistin'e gitmek üzere Türkiye'den transit geçmesine izin verilmesi hk.

Yer : 30-18-1-2 / 92 - 85 - 5 (BCA)

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2
14265

Kararname

450 Alman tebaalı Yahudi çocuğunun ve refakatlerinde bulunan 40 Öğretmen ve mürebbiyenin Filistine gitmek ve seyahatleri elliğir kişilik kafileler halinde yapılmak ve kafilenin biri memleketimizden çıkmadan diğeri kabul olunmak suretile, 29/8/338 tarih ve 2/9498 sayılı kararnameden istisnaen, Türkiyeden transit olarak geçmelerine izin verilmesi; Dahiliye Vekilliğinin 17/8/940 tarih ve 35082 sayılı tezkere-sile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 25. AĞUSTOS 1940 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
N. R. Kayalın Fethi Özyar S. Akkan Ş. Akkaya S. Samsal
Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. İ. M. V.
A. Akkaya Günel A. F. Ceberoğlu K. Akkaya S. Akkaya
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.
B. Karadağ M. Akkaya A. Çetinkaya A. Akkaya

030 18 01 02 92 85 5

EK-8- Filistin'in İngiliz ve Yahudi istilasından ancak Türklerin yardımı ile kurtulabileceği hk.

Yer : 490-1-0-0 / 607 - 102 - 13 (BCA)

T. C.
Dahiliye Vekâleti
Müşurî Kalem Müdürlüğü

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

12/10/1936

3
274

C. H. P. Genel Sekreterliğine

13 T. Evvel 1936
4840

İngiliz boyunduruğu ve Yahudi istilâsından çok ızdırıp çıkan Filistin gençliğinin, yurdu-muza ve büyüklerimize karşı derin sevgi beslemekte ve kurtulmalarının ancak müdahalemizle kabil olabileceğine iman ederek, matbuatta dahil, her fırsat ve vesileden istifade ile bu sevgilerini alenen izar etmekten çekinmemekte ve son zamanlarda te-kerrür eden bu hadiseler yüzünden, mandater hükûmetin her hangi bir menfi zehabına meydan vermemek için, konsolosumuzun dışarı çıkmamakta olduğu Kudüs Konsolosluğumuzun iş'arından anlaşılmıştır .

Saygı ile arz ederim .

Dahiliye vekâleti vekili

III

14. X. 1936

T. Arıkan

Sosyama
E. M.

490	01			607	102	13
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK-9- Almanya ve Alman işgali altındaki memleketlerde çalışan Dışışleri Bakanlığı mensuplarının merkeze nakilleri hk.(BCA)

T. C.
Hariciye Vekâleti
Sicil ve Memurin D. U. M.

Ankara 194

Hulâsa

U. No.

H. No.

Lef:

K A R A R

19364

I-Almanya ve Alman işgali altındaki memleketlerde bulunan memurlarımızdan Berlin Büyük Elçiliği başkâtipleri Kemel Koç, Necdet Belbez, Samim İzzet Yemişcibaşı, ikinci kâtibi Mustafa Kayagil, üçüncü kâtibi Sait Sahipoğlu, Berlin başkonsolosu Basri Reşit Danışmand, kanğıları Hasan İstinyeli ve Efdal Deringil, Hamburg konsolosu Galip Evcan, Kanğıları Galip Mübarek Eldem, Viyana başkonsolosu İsmail Hakkı Okday, muavinkonsolosu Hikmet Naci Hatipoğlu, Prag başkonsolosu - Basri Rızan, muavinkonsolosu Cemal Arsal, Tiryeste başkonolosu Talat Rauf Tokgınar, Belğrat başkonsolosu Saffet Ürfi Betin, muavinkonsolosu Kâzım Akman, Kopenhag konsolosu Firuzan Selçuk, Milano başkonsolosu Fuat Nebil Ertok, Rodos konsolosu Selahattin Ülkümen, Peşte Elçiliği başkâtipleri Abdülahat Bîrden, Kenan Gökart ve Kemal Sayıt - I/9/944 tarihinden itibaren dereceleriyle merkeze nakledilmişlerdir.

2-Bu kararın yürütülmesine Dışışleri Bakanı memurdur.

25 Nisan 1945

CUMHURBAŞKANI

Başbakan

Dışışleri Bakanı Vekili

030 11 1 1176 10 17

EK-10- Alman Büyükelçisi Von Papen'in Almanya'ya giderken İstanbul'dan Nazi Teşkilatı Başkanı Kresten Mevs ile görüşmesi hk.(BCA)

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube : H.S.

Husul :

Umumi : 1534

17 / 6 / 1939

H :

Başvekâlet Yüksek Makamına

420
170

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

1- Alman Büyük Elçisi Fon Papen'in Almanyaya giderken İstanbul'da Nazi teşkilatı reisi Kresten Mevs'e "beni bu vaziyette Türkiye'ye gönderdiler, halbuki ben gelinceye kadar herşey olup bitmiş, Berlinde bana vakit var dediler habercilerimiz şayanı takdirdir" şeklinde bir istihzada bulunduğu, Hitler'i tekrar Türkiye'ye dönmek için ikna edebileceğini zan ettiğini, manafih her ihtimal karşı Tarabyadaki sefarethanenin hazırlatılmasını söylediği haber alınmıştır, Bilgi olarak saygı ile arz ederim.

2- Başvekâlet Yüksek Makamına, Riyaseti Cumhur Umumi Kâtipliğine, Hariciye Vekâletine arz edilmiş ve Milli Em.Hz.Re isliğine yazılmıştır.

Dahiliye Vekili n.

[Signature]
[Signature]

19 - 6 - 1939

030 10 221 560 6

Karşılık yazılacak bitişe ait olduğu şubenin gün ve sayısının yazılması.

EK-11A- 20 bin civarı Yahudi'yi Nazi ölüm kamplarından kurtarmada diğer Türk Diplomatlarına öncülük eden Paris Büyükelçisi, Atatürk'ün silah ve fikir arkadaşı, DDY. Kurucusu ve Ulş. Bakanı (E) Alb. Behiç ERKİN

*(Fransa ve Türkiye arasında diplomatik ilişkiler; Türkiye'nin yeni elçisi Behiç Erkin Fransa'nın başkenti Paris'e vardı. Kendisine Dış İşleri Bakanı adına hoş geldin ifadeleri kullanıldı.)

Noteri

Y. No. 13945

C. No. _____

e Cumhuriyeti

RESEN VASIYETTEN RUCU SENEDİ

BİN DOKUZ YAZ ELLİ ÜÇ YILI KASIM AYININ
YIRMI YEDİNCİ GUNA GaNU. 27-II-953

Ben aşağıda imza ile mühürünü koyan ve T.C. kanunla-
rının bahsettiği hak ve selâhiyetleri haiz olarak ga-
lata tünel yanı billür sokak taptas hanı altında 4
No:da iş gören Beyoğlu Altıncı Noteri Münir Arer"
Dairede vazifem başında iken Beyoğlu.Teşvikiye,Teş-
vikiye palas 3 nolu mahalle vuku bulan talep ve dav-
ete meşguliyetim sebebiyle bizzat kendim gidemediğim-
den dairem baş Kâtibi H.Fevzi Sarıkaya'yı Vekil ola-
rak gönderdim.Ben dairesi Baş Kâtibi H,Fevzi Sarıkaya
aldığım emir ve mezuniyete binaen mezkur mahalle az-
Simetle yanıma gelenler ve kim oldukları şahitliğe
kanunen ehil Beyoğlu-Teşvikiye Kalıpçı sokak Villâ
apartıman 156-I no:da mukim Ahmed Sedat Aziz Erim
ile Şişli Abidei Hürriyet caddesi Koca mansur sokak
66 noda mukim Mehmet Sait Toydemir'in şahadetve beyan-
larından anlaşılan mezkur mahalde mukim ve ibraz et-
tiği Beyoğlu nüfus idaresinden alınma 15-I-936 tarih-
inde alınma resimli nüfus hüviyet cüzdanına nazaran
İstanbul,Beyoğlu,Şişli,Feriköy,Büyük dere caddesi
355 hane,I cilt,34 sahife,de nüfusça kayıtlı ve 1292
yılında İstanbul'da Nadire ile Cemil'den olma MEHMET
BEHİÇ ERKİN Bana müracaatla resen vasiyetten rucu
senedi hakkındaki takrirlerinin resmi senede bağlan-
masını ve tasdik edilmesini istedi.Kendisinin kanuni-
ehliyeti haiz olduğunu anladım.Arzusu tarafımdan kabu-
l olunarak yukarıda isim ve adresleri yazılı şahit-
ler yanında şu şekilde söze başladı:-Her türlü,Cebir,
tehdit ve tesir altında bulunmayarak tam bir şuurla
Beyan ederimki,Beyoğlu Altıncı Noterliğinde 27-3-94
tarihinde 4526 numara ile tanzim ettirmiş olduğum
vasiyetimden bu kerre rucu ettim ve iptal eyledim:

Noter kâğıdıNümune : 1

Danga Matbaası

EK-11C- TC Devlet Demiryolları İşletmesi eski Genel Müdürlerinden Behiç Erkin'in
naaşının Eskişehir civarında bulunan Enveriye Müsellesi içine gömülmesine izin
verilmesi. Yer : 30-18-1-2 / 165 - 35 - 17 (BCA)

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
6

K A R A R N A M E

794

Eski

Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi eski Genel Müdürlerinden Behiç Erkin'in naaşının, Eskişehir-Afyon demiryolu hattının Eskişehir tarafında Klm. 311+400 e 80 metre mesafede bulunan Enveriye Müsellesi içine gömülmesine izin verilmesi; Ulaştırma Bakanlığının 12/7/1962 tarihli ve 432/5543 sayılı yazısı üzerine, 1593 sayılı kanunun 211 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 6/ 8 /1962 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

Osman

165 35 17
01
18
130

Dosya No :
145-28

130

Başbakan
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Milli Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Milli Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Ticaret Bakanı
Sa. ve So. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çalışma Bakanı
Sanayi Bakanı
Ba. - Ya. ve Turizm Bakanı
İmar ve İskân Bakanı

EK-12A- Yahudi asıllı Fransa Başbakan'ın Subay olan oğlu ve onun arkadaşlarını Nazilerin esir tuttuğu toplama kampından kurtaran Büyükelçimiz Behiç Erkin için Fransa Başbakanı Leon Blum'un İnönü'ye gönderdiği teşekkür mektubunun orijinali Atatürk DTC. Fakültesi'nin içerisindeki İnkılap Tarihi Müzesi'nde bulunuyor. 1942 yılında yazılan mektup 1958 yılında müzeye konmuştur.

"Sayın Büyükelçi, Sayın Cumhurbaşkanı'ndan gelen güzel haberi bana iletme inceliğini göstermenizden dolayı en samimi teşekkürlerimi lütfen kabul ediniz. Ama aynı zamanda Sayın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye de en derin şükran duygularımı iletmenizi özellikle sizden rica etmeme izin vermenizi dilerim. Kendisine özel yaşam koşullarım konusunda yapmış olduğu hassas yardımdan dolayı borçluyum. Memnuniyetimi daha da arttıran şey ise kendisinin bu dostane müdahalesinin sadece oğluma yarar getirmesi değil aynı zamanda oğlumla beraber kampta kalan diğer arkadaşlarına da yaramış olmasıdır. Lütfen, Sayın Büyükelçi, en derin saygılarımı ve sıcak hislerimi kabul ediniz."

<http://www.posta.com.tr/sonu-mutlu-biten-tek-soykirim-hikayesi-haberi-74810>

(Erişim Tarihi: 11.12.2017)

22 February

Mr. Ambassador,

I beg you to accept my most sincere gratitude for the care that you have taken for making me aware of the great news given by Mr. President.

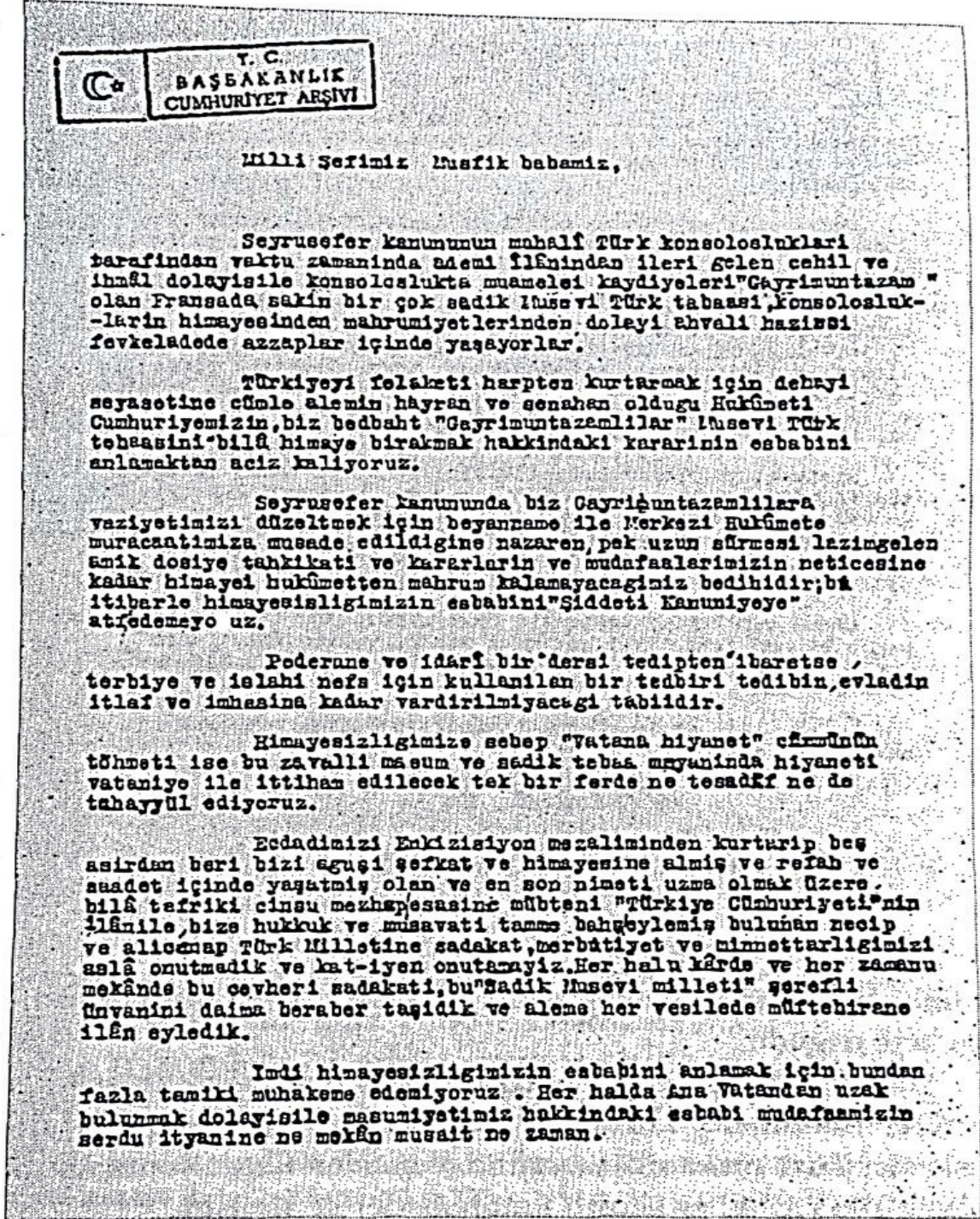
But I beg you, please let me say that I beg you especially to give to Mr. President, the expression of my most sincere gratitude. I owe him the most sensible relief that could have been brought to the condition of my personal life. And I also must add that, his friendly intervention has not only benefitted my son, but also all the shared friends of his camp that he shares ...

If you would accept, I beg you, Mr Ambassador, the insurance of my deepest and most sincere considerations.

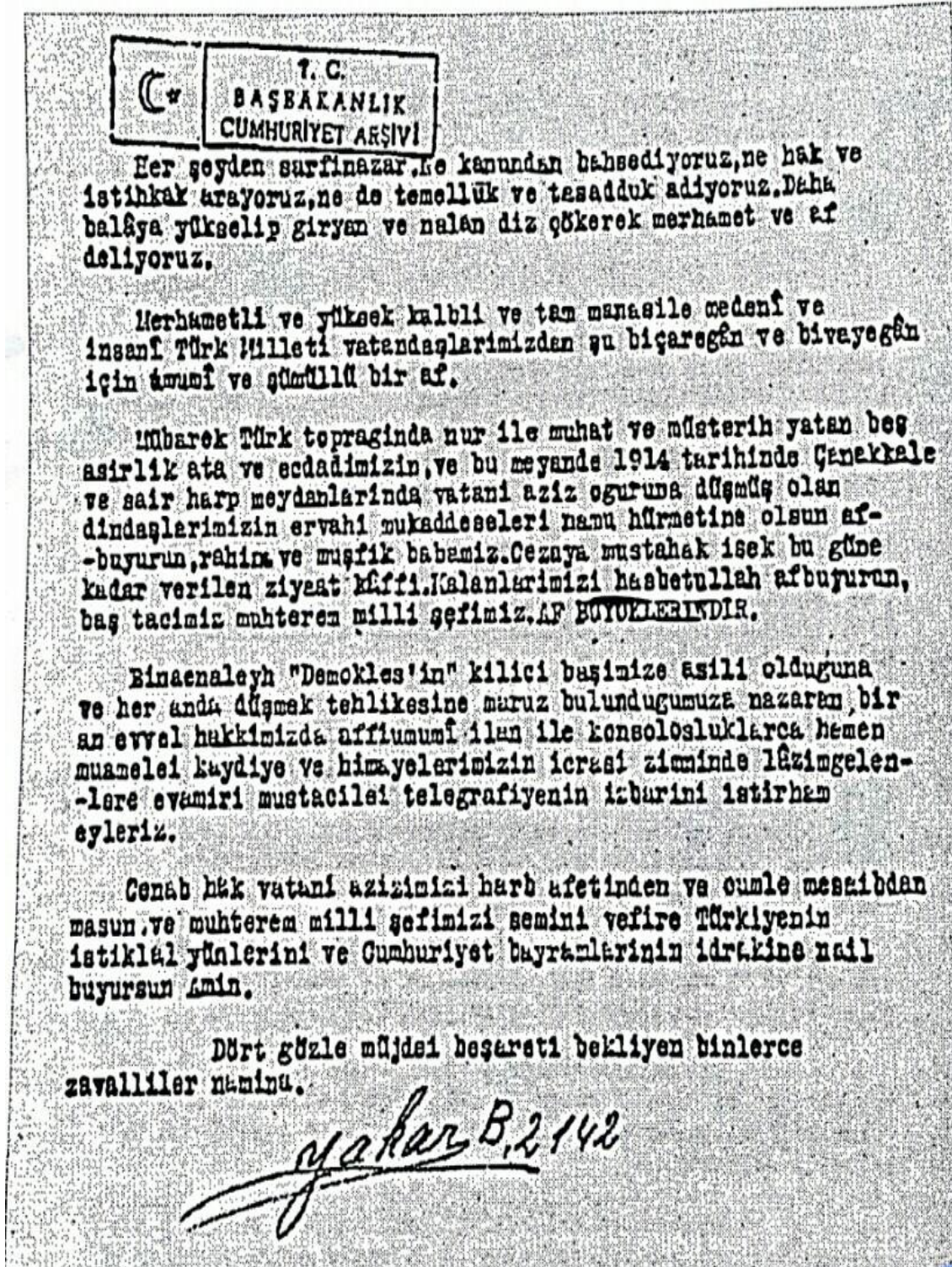
Leon Blum.

<https://mehmetcelebi.wordpress.com/2012/01/24/french-prime-minister-leon-blums-letter-to-the-turkish-ambassador-for-saving-his-son-from-nazi-concentration-camp-in-france-during-wwii>. (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

EK-12C- Yakar isimli bir Yahudi'nin İsmet İnönü'ye yazdığı mektup. (BCA:Fon 030.10.10/yer:110.736.12)

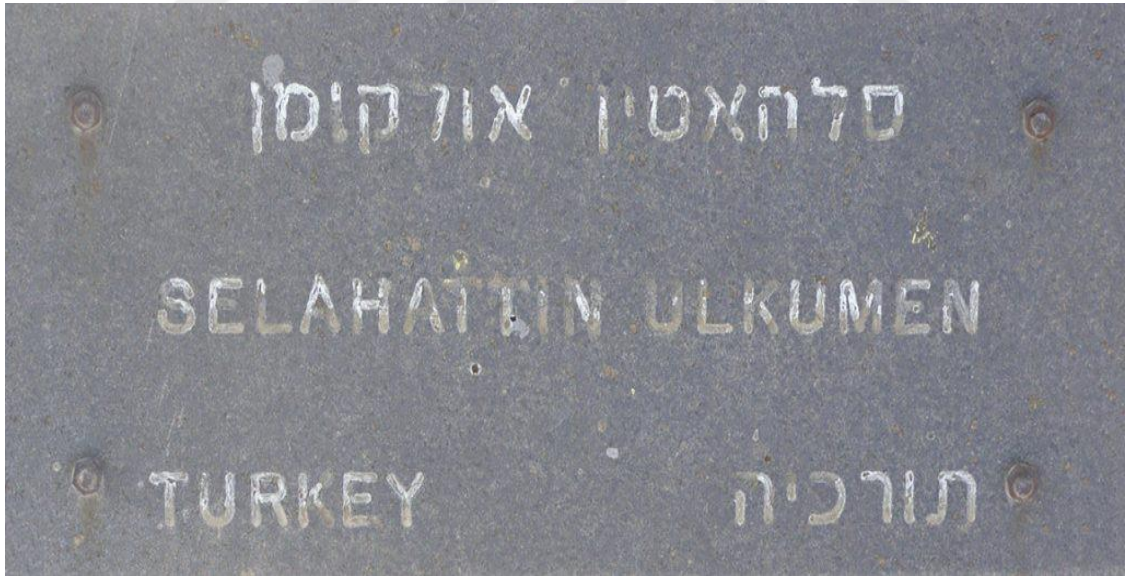
Yakar isimli Parisli bir yahudinin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazdığı mektup
(BCA: Fon 030.10.00/Yer: 110.736.12)

30.10.1942 tarihli dir. (Emir Kıvırcık, Büyükelçi, İstanbul 2007, s. 218.)

Mektup 17.2.1943 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından Başbakanlığa ve Cumhurbaşkanlığına iletilmiştir.

EK-13A- *Selahattin Ülkümen (1943-1945 Türkiye'nin Rodos Başkonsolosu) ve Alman uçaklarının konsolosluğumuzu bombalaması esnasında vefat eden eşi Mihinisa Hanım.*

* Yahudileri Nazilerin elinden kurtaran diplomatımız Selahattin Ülkümen anısına İsrail'de dikilen ağaç için hazırlanmış tabela.

<https://yerustu.com/selahattin-ulkumen-rodosta-nazilere-karsi-bir-turk> (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

EK-13B-

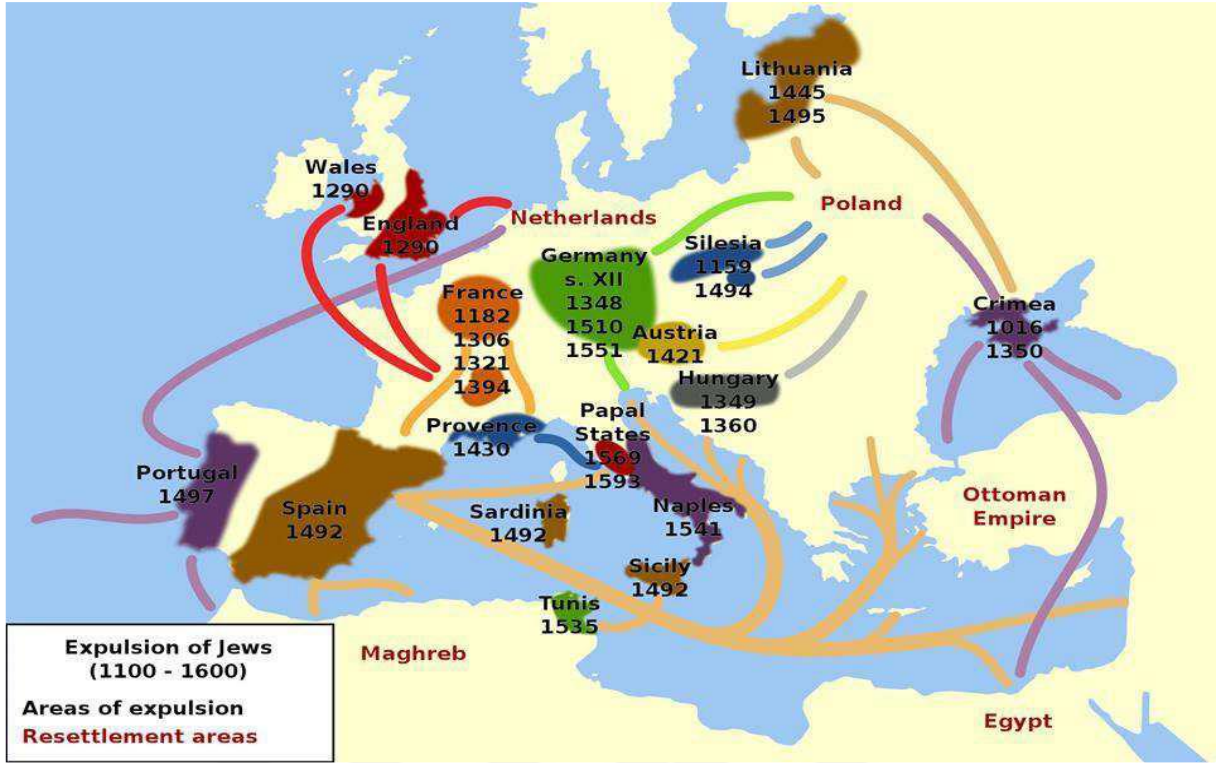
**Türkiye de bastırılan posta pulları yanında 1998 yılında Selahattin Ülkümen'in de yer aldığı, "Yahudilerin hayatlarını kurtaranların portreleri"nden oluşan posta pulları serisi İsrailde piyasaya sürüldü.*

<http://www.muze500.com/content/view/360/257/lang, tr/> (Erişim Tarihi: 11.12.2017)

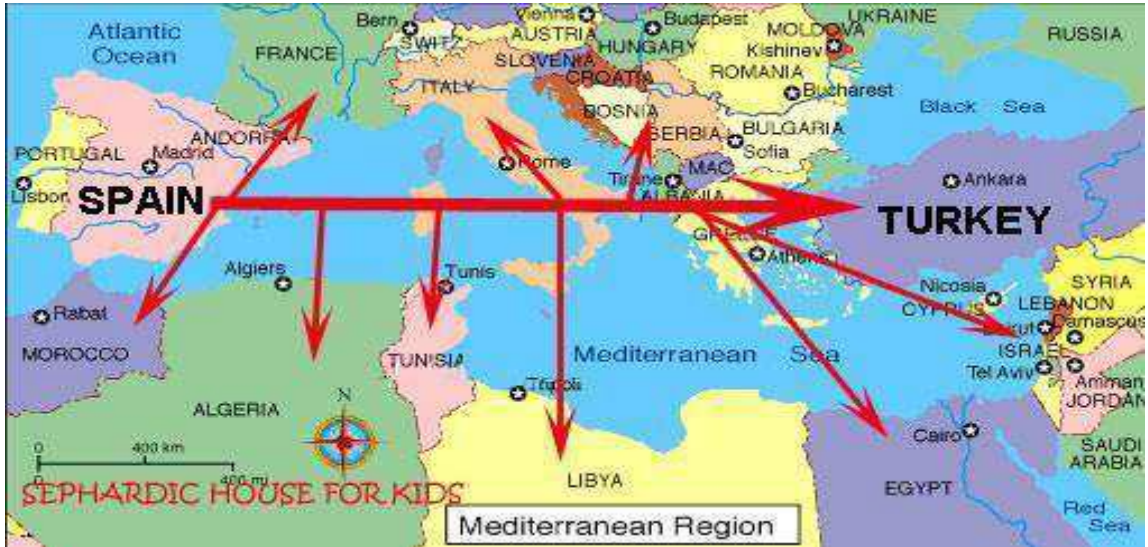
EK-14- Naziler'in Yahudiler'i esir ettiği Polonya'daki ana toplama kampı olan Auschwitz ve bu güzergah üzerinde olan demiryolu yakınındaki diğer kamplar.

EK-15- Tarihi süreçler içerisinde Yahudi göçleri.

Harita 1: Haritalar incelendiğinde genel olarak Kuzey Afrika dan başlayıp, Fransa, İtalya, Balkan Ülkeleri ve oradan da Osmanlı Devleti topraklarına doğru bir göç yolunun izlendiği görülmektedir. Osmanlı Coğrafyasında en fazla toplandıkları yer Selanik şehri idi. Diğer bir kısmı da Ege ve Akdeniz yönünde ilerleyerek Yunanistan tarafına gitmişlerdir.

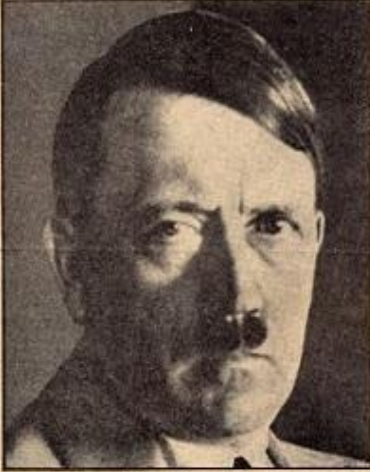
Harita 2: İkinci haritaya bakıldığında ise dönem itibari ile Yahudi nüfusunun en çok bulunduğu yerler İstanbul, Edirne, Bursa ve Çanakkale'dir. Bu şehirlerin özelliği ticaret hacminin yüksek olması ve Yahudilerin bu işlerde uzman olmaları bahse konu yerlerin cazibesini artırmıştır.

*Haritalar hk. bkz., Özlem Akı, Cumhuriyet'ten Günümüze Çanakkale Yahudileri, s. 30-35.

Page 10 THE DAILY MIRROR Monday, September 4, 1939

WANTED!

**FOR MURDER . . . FOR KIDNAPPING . . .
FOR THEFT AND FOR ARSON**

Can be recognized full face by habitual scout. Rarely smiles. Talks rapidly, and when angered screams like a child.

ADOLF HITLER
ALIAS
Adolf Schicklegruber,
Adolf Hittler or Hidler

Last heard of in Berlin, September 3, 1939. Aged fifty, height 5ft. 8½in., dark hair, frequently brushes one lock over left forehead. Blue eyes. Sallow complexion, stout build, weighs about 11st. 3lb. Suffering from acute monomania, with periodic fits of melancholia. Frequently bursts into tears when crossed. Harsh, guttural voice, and has a habit of raising right hand to shoulder level. **DANGEROUS!**

Profile from a recent photograph. Black moustache. Jaw inclines to left. Wide nostrils. Deep-set, menacing eyes.

FOR MURDER Wanted for the murder of over a thousand of his fellow countrymen on the night of the Blood Bath, June 30, 1934. Wanted for the murder of countless political opponents in concentration camps.
He is indicted for the murder of Jews, Germans, Austrians, Czechs, Spaniards and Poles. He is now urgently wanted for homicide against citizens of the British Empire.
Hitler is a gunman who shoots to kill. He acts first and talks afterwards. No appeals to sentiment can move him. This gangster, surrounded by armed hoodlums, is a natural killer. The reward for his apprehension, dead or alive, is the peace of mankind.

FOR KIDNAPPING Wanted for the kidnapping of Dr. Kurt Schuschnigg, late Chancellor of Austria.
Wanted for the kidnapping of Pastor Niemöller, a heroic martyr who was not afraid to put God before Hitler. Wanted for the attempted kidnapping of Dr. Benes, late President of Czechoslovakia. The kidnapping tendencies of this established criminal are marked and violent. The symptoms before an attempt are threats, blackmail and ultimatums. He offers his victims the alternatives of complete surrender or timeless incarceration in the horrors of concentration camps.

FOR THEFT Wanted for the larceny of eighty millions of Czech gold in March, 1939. Wanted for the armed robbery of material resources of the Czech State. Wanted for the stealing of Memeland. Wanted for robbing mankind of peace, of humanity, and for the attempted assault on civilization itself. This dangerous lunatic masks his raids by spurious appeals to honour, to patriotism and to duty. At the moment when his protestations of peace and friendship are at their most vehement, he is most likely to commit his smash and grab.
His tactics are known and easily recognised. But Europe has already been wrecked and plundered by the depredations of this armed thug who smashes in without scruple.

FOR ARSON Wanted as the incendiary who started the Reichstag fire on the night of February 27, 1933. This crime was the key point, and the starting signal for a series of outrages and brutalities that are unsurpassed in the records of criminal degenerates. As a direct and immediate result of this calculated act of arson, an innocent duke, Van der Lubbe, was murdered in cold blood. But as an indirect outcome of this carefully-planned offence, Europe itself is ablaze. The fires that this man has kindled cannot be extinguished until he himself is apprehended—dead or alive!

THIS RECKLESS CRIMINAL IS WANTED—DEAD OR ALIVE!

*(II. Dünya Savaşı'nın başlangıcında İngiliz gazete manşeti: Öldürmekten, İnsan kaçırmaktan, Hırsızlıktan ve Kundaklamaktan aranan Hittler veya diğer adı ile Adolf Schicklegruber-Hidler, Pervazsız suçlu aranyor, ölü yada diri!...)

“Türk milletinin tek bir arzusu vardır: Barış içinde kalmak. Türk toprağı taarruza uğrarsa millet bir tek insan gibi ayaklonacaktır,,

Türk milleti ve köylüsü, ezici yükleri asırlarca tek başına çekmiş, fedakârlık taleplerine merdce mukabele etmiştir

Yalnız bir takım kimseler

Hükûmetin müracaatlerine kulak tıkanmış ve geçen yıl gösterilen serbestliği ve güveni suiistimal etmiştir

[illegible]

Büyük Britanya ve Almanya ile dostluk münaseketlerimiz

**Prof. M. Ali Aynî'nin 74 üncü
dün Eminönü Halkevinde**

1. Hər şeydən əvvəl kəşfiyyat işləri
 başlanmalı, bütün qüvvələr cəmlənərək
 hər şeyin aydınlaşdırılması lazımdır.

Bazerkilimle Sükrü Saracınla

İlerini kesti

Kuruc İlan edildi

Batılılar da SÖZ 30 İLAZ —
Microfilm sırası mikroçiplerini ku-
şun, diğer Amerikan hükümetlerin
diletiyor.

www.uzumbaba

Borcunu vermiyenlerin malları buğünden

Bedenen çalıştırılacak olanlar, şehrimizdeki kamplarda toplandıktan sonra Erzurumdaki Aşkaleye sevkedilecektir.

Alman uçakları
Dün sabah Londra

arkadan çevirmek istiyor

8 inci ordu Homs bölgesine girdi

Stalingrad bölgesinin müdafileri

Bu emada, Generali, Gökmen kuvvetleri, marşet Tuncel Mülkem ugrı sayıl vordırnı ve Bonarale ve Goshelat köylerindeki tençere dıyanın bir kırımına pükürtnüştü.

General Leclerc kuvvetleri, şoldı

cumlarını pükürttü

İlmen gölü civarında
çövrülen bir Rus grupu
tamamen imha edildi

Yeni bir dünya yaratıyoruz.

Salı 22 Ağustos 1944

* (Japonya'ya atom bombasının atıldığı günün hemen ertesinde New York Times, "Yeni bir çağ başladı" içerikli haberle çıkmıştı. İkinci Dünya Savaşı devam ederken hayatını kaybeden ABD Başkanı Roosvelt'in yerine gelen Harry S. Truman'ın ilk icraatlarından biri de Japonya'ya atom bombası atmak olmuştu. ABD'de 1930'larda üretimine başlanan ve yaklaşık 2 milyar dolar harcanan atom bombası projesinin ilk uygulama alanı 6 Ağustos 1945'te Japonya'nın Hiroşima ve Nagazaki bölgeleri olmuştu. Japonya'ya atılan atom bombası bütün dünyada "şok" etkisine neden olmuştu. Dünyanın ilk kez şahitlik ettiği saldırı türü, ABD'nin ünlü gazetesi New York Times'da "Yeni bir çağ başladı" şeklinde haber yapılmıştı).

<http://www.listelist.com/unutulmaz-gazete-mansetleri/> (Erişim Tarihi: 03.12.2017)

San Francisco Konferansı Kapandı

Başkan Truman'ın dün verdiği tarihî söylev

Anayasa 50 milletin oy birliğile kabul edildi

Başkan Truman: "Bütün dünyada sulhu uzun zaman için kurmak ve korumak artık elimizdedir. Bu fırsatı kaçırmayalım,, diyor

Amerika Cümhuriyet Başkani Mx. Truman'ın konferans kürsüsünde gösteren bir foto montaj

San Francisco konferansı işini bitirirken

Dumbarton Oaks'ta geçen yıl temelleri atılan, iki ayda önce de San Francisco'da tamamlanması planlanan Birleşmiş Milletler teşkilatının anayasası, politikacılar ve bilimliler arasında uzun konuşma ve tartışmalar, sebat eduktan sonra, nihayet son şekli ile imzalanarak bir hale gelmiştir.

[illegible]

İmza töreni

Truman'ın nutkundan şayan; dikkat bir cümle: «Six barç, emniyet ve insanlığın terakkişi için büyük bir âlet yaptımız. Sayed bix bu âleti kullanmakta kusur gösterecek olursak burada toplanmazmız?» ugrunfa hayalâtımı fedâ edenlere ihanette bulunmuş olacağız.»

San Francisco 26 (O.W.I.) — Birleşik Milletler anayasası bu sabah Türkiye saatine 5:53 ile konferansın genel oturumunda oy birliğiyle tasvif edilmiştir. Konferans milletlerarası devletlerin konuşmalarını ve Güney komite-
nün tasvifini de oy birliğiyle tasvif et-
miştir. Konferansın bu oturumuna, İngiltere'nin Washington elçisi ve konferansın İngiliz temsilhâsi beyeti başkanı Lord Halifax iştirak ediyordu. 50 millet me-
murlarından 47'si konferansın açılış ve
— Arkasahâfe 3, Sü. 3.

Müttefikler Pasifikte yeni bir adaya çıktılar

Japon sanayi merkezlerine büyük hava hücumları devam ediyor

Bir Müsteflik usak gemisine hücum eden ve geminin güvertisine düşen Japon istihbar uçağının çıkardığı yangın söndürülürken
— Telgraf/ter 3 üncü sahifede

Sovyet şartları

Dostluk muahedmesini yenilemek için bizden Karsla Ardahan ve Boğazlarda imtiyaz istediler

Bu haberi veren Londra radyosu Türk - İngiliz Hükûmetleri arasında sıkı temasın muhafaza edilmekte olduğunu ilâve ediyor

Londra 26 (B.B.C.) — 5a. 23,45 —

Sovyetlerin, Türkiye ile aralarındaki dostluk muahedmesini yenilemek için ilerileri sürdükleri şartlar hakkında malumat alınmıştır. Şartlar'ın İstanbul muhabirine göre Sovyetler Boğazları idarede emtiyazlı bir mevki istedikleri gibi 1921'de Türkiye'ye verilen Kars ve Ardahan'ın idaresini de talep etmektedirler.

Siyasi bir muharrire göre Boğazlara aid her hangi bir değişiklik Montreux muahedesini imzalayanların hepsini alâkalandıracak bir iştir.

Türkiyenin bu gelişmeler hakkında Müttefiklere mütemadiyen haber vermekte olduğu bildirilmektedir.

İngiliz radyosu dünkü Elence yayımında haberi tekrarlıyarak İngiliz ve Türk hükümetleri arasında bu mevzu-daki sıkı temasın muhafaza edildiğini ilâve eylemiştir.

**Başkan Truman ile Dış
Bakanımız arasında
dünkü uzun mülâkat**

DOĞAN NADİ

Anglo-Saksonlar ve Sovyetler

Churchill ile Amerika 19
İşleri Bakanının verdikleri
demeçler

New-York 28 (s.a) — Amerikaga Rusiyya karşı bir hərbi sürtkiçməklə yolunda çıxarılan sayıları reddədən Amerikan İq işləri Bəkanı Mr. Harold İohann dilə verdiği bir mütəxəssis deməyə — Arxivə əhli 2, S. 2 de —

**Topraklarımıza
düşen iki
Rus uçağı**

Daha evvel paraşütə atılan pilotlar səfərin tələb ilə Sovyet atəşmili terliğine teslim edildilər

Suriyede durum

Adana 26 (Özel) — Bir kaç gün evvel Cerablusta Suriyelilerin Fransa ka-

Karlıyayın, Karlıyayın... erleriniz bir kışın auz karlılaşmaması için bu kışın karlıyayın. Karlıyayın, Karlıyayın... erleriniz bir kışın auz karlılaşmaması için bu kışın karlıyayın. Karlıyayın, Karlıyayın... erleriniz bir kışın auz karlılaşmaması için bu kışın karlıyayın.

Tütün Bankası

**Banka nizamnamesinin
kararları esasları**

Akşere ME (Telefonlu) — Kurulmuş Tütün Bankasının Nispetiye'de Tütün Bankası'na tahsis edilmiş hasırhanın tütün tüketicilerine göre, bankanın merkezi binasında bulundukları, sermayesi 30 milyon lira olacak ve ilerde 60 milyon lira çıkarılacaktır.

Tütün Bankasının bütün bölgelede de temsilcileri bulunacak, banka tüketicilere kredi verecek, çiftçilere işsizlik maaşları dağıtacak, Nispetiye'de hasırhanı, müteahhidi bulup işi verecek, tütün tüketicilerine gönderecektir.

Yeni romanımız
| **"Ciğerdelen,"**

Türkün Tuna boylarına
aid hamaset destanlarile
işlenmiş bir mahfaza
içinde kugüne aid nefis
bir aşk hikâyesi

Yazan : Safiye Erol
Yakında başlayacak

If you can't come to town,
phone telephone 4607

Lighting, Heating, Cooking, Refrigeration

CARL MARX

1 PRINCE OF WYLLIE AVE., JERUSALEM

THE PALESTINE POST

JERUSALEM
SUNDAY, MAY 16, 1948

THE PALESTINE POST

THE SUBSCRIPTION DEPARTMENT
has returned to The Palestine Post
office, Haaschil Street,
Jerusalem, Tel. 4233.

PRICE: 12 MILA
VOL. XXIII, No. 413

STATE OF ISRAEL IS BORN

The first independent Jewish State in 19 centuries was born in Tel Aviv as the British Mandate over Palestine came to an end at midnight on Friday, and it was immediately subjected to the test of fire. As "Medinat Yisrael" (State of Israel) was proclaimed, the battle for Jerusalem raged, with most of the city falling to the Jews. At the

same time, President Truman announced that the United States would accord recognition to the new State. A few hours later, Palestine was invaded by Moslem armies from the south, east and north, and Tel Aviv was raided from the air. On Friday the United Nations Special Assembly adjourned after adopting a resolution to appoint a med-

iator but without taking any action on the Partition Resolution of November 29.

Yesterday the battle for the Jerusalem-Tel Aviv road was still under way, and two Arab villages were taken. In the north, Akko town was captured, and the Jewish Army consolidated its positions in Western Galilee.

Most Crowded Hours in Palestine's History

Between Thursday night and this morning Palestine went through what by all standards must be among the most crowded hours in its history.

For the Jewish population there was the anguish over the fate of the few hundred Hagana men and women in the Kfar Shimon line of settlements near Hebron. Their surrender to a fully equipped superior foreign force desperately in need of a victory was a foregone conclusion. What could not be known, with no communication since Thursday morning, was whether and to what extent the Red Cross and the Three Comites would secure civilian conditions for prisoners and wounded, and proper regard for the dead. Doubts on some of these anxious questions have now been resolved.

On Friday afternoon, from Tel Aviv, came the reported announcement of the Jewish State, and its official naming at birth, "Medinat Yisrael"—State of Israel, with the meaning in it of the first State of Government. The proclamation of the State was made at midnight, coinciding with the ending from Haifa of Britain's last High Commissioner. Within the hour, President Truman announced in Washington that the Government of the United States had decided to give de facto recognition to the Jewish State, with

JEWS TAKE OVER SECURITY ZONES

The battle for Jerusalem, which began when the British forces withdrew on Friday morning, continued all day Friday and yesterday. The outbreak of small-arms fire and explosion of mortar shells were still being heard in the early hours of this morning as the battle entered its third day.

Repeated efforts on Friday evening and again on Saturday by the U.N. Truce Commission to bring about a "cease fire" were brought to naught when the Arab representatives failed to agree within the specified time limit.

On Friday morning, Jewish forces entered the Hama Compound and Zone C to re-occupy the buildings requisitioned from Jews last year. This operation was almost bloodless, but beyond the western edge of Bnei C. Akko, the Jewish army fought the Jews in Jaffa Road. The Arabs were forced back and the Hagana's Bank area was taken.

In other parts of the city fighting started up. Jews overran one after another the areas surrounded by the British. By last night, the quarters and

Egyptian Air Force Spitfires Bomb Tel Aviv; One Shot Down

Kat Israel, the Tel Aviv broadcasting station, reported at 3 o'clock yesterday afternoon that Tel Aviv had been bombed three times in the previous evening and morning, and that one plane had been shot down and its Egyptian pilot taken prisoner.

In the first raid, four planes attacked from a height of 300 feet. Two dropped bombs while the others strafed the city. Little damage was caused. In the second attack two hours later, the airport to the north of the city was bombed, and an Air France plane parked there was damaged. The third raid was launched shortly before midday, but the planes were driven off without causing any damage.

Two settlements in the Negev had also been attacked from the air, the radio reported.

U.S. RECOGNIZES JEWISH STATE

WASHINGTON, Sunday.—Ten minutes after the announcement of the British Mandate on Friday, the White House released a formal statement by President Truman that the U.S. Government intended to recognize the Provisional Jewish Government as the de facto authority representing the Jewish State.

The U.S. is also considering taking the arms embargo but it is not known whether to Palestine only or the entire Middle East, and the establishment of diplomatic relations with the Jewish Provisional Government.

The White House press secretary, Mr. Charles Ross, told correspondents today that reaction so far to the recognition had been overwhelmingly favorable. He said this step had been discussed with Mr. Marshall and Mr. Llewellyn before action was taken, and it had their complete support.

Mr. Ross said that the President had decided several days ago to grant American recognition to the Jewish State.

Proclamation by Head of Government

The creation of "Medinat Yisrael", the State of Israel, was proclaimed at midnight on Friday by Mr. David Ben Gurion, until then Chairman of the Jewish Agency Executive and now head of the State's Provisional Council of Government.

The first act of the Council of Government, as announced by its head, was to abolish all legislation of the 1939 White Paper of the Mandatory Power, particularly the Ordinance and Orders relating to immigration and land transfer.

In the declaration of independence, Mr. Ben Gurion called on the Arabs of Palestine to restore peace, asserting their full civic rights and full representation in all governmental organs of the State.

Mr. Ben Gurion proclaimed the declaration with a review of the historic connection of the Jewish people with the Land of Israel and of their efforts to return, which never ceased throughout the generations of their dispersal, until the Mandate instrument proved that the legacy of the past was a Jewish State.

The Balfour Declaration of 1917, contained by the League of Nations, had given explicit international recognition to the right of the Jewish people to the Land of Israel.

2 Columns Cross Southern Border

Fighting in the Kfar Shimon line continued throughout Friday, after Kfar Shimon was

Etzion Settlers Taken P.O.W.

Fighting in the Kfar Shimon line continued throughout Friday, after Kfar Shimon was

Special Assembly Adjourns

FLATHEEDS MEASURES, the United Nations Special Assembly, adjourned today after four weeks of discussion of the U.S. proposal

David Ben Gurion, Prime Minister